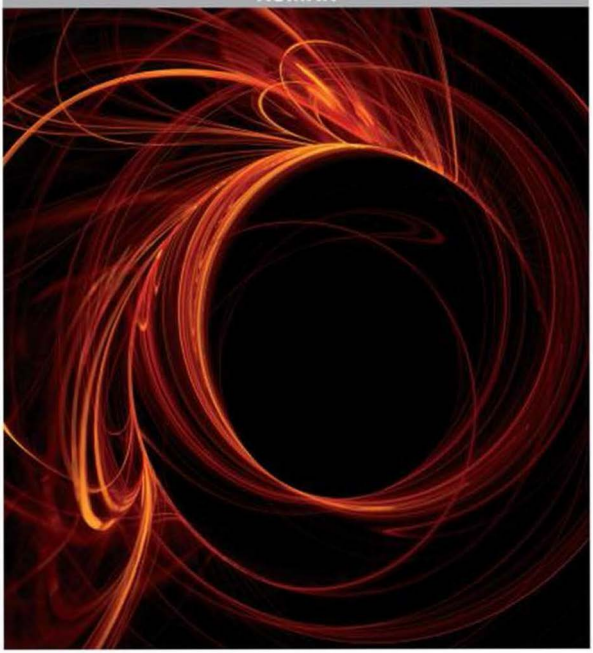
UWE TIMM

KIRMIZI

CAN

ROMAN

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
İLKNUR İGAN

Uwe Timm

KIRMIZI

Can Yayınları: 1792
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 714

Rot, Uwe Timm
© Uwe Timm, 2001
Almanca'da ilk basımı Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln aracılığıyla yapılmıştır.
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2005
Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: Aralık 2008

Yayına Hazırlayan: Ayça Sabuncuoğlu

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Güldal Yurtoğlu
Düzelti: Fulya Tükel

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1000-1

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Uwe Timm
KIRMIZI

ROMAN

Almanca aslından çeviren
İLKNUR İGAN

CAN YAYINLARI

UWE TIMM'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTABI

SICAK YAZ / *roman*

Uwe Timm, 1940'ta Hamburg'da doğdu. Münih ve Paris'te Felsefe ve Alman Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. 1967-1968 yıllarında Alman Sosyalist Öğrenci Birliği'nde faal olarak yer aldı. 1971'de "Wortgruppe München"ı kurdu ve edebiyat dergisi *Literarische Hefte*'nin editörleri arasına katıldı. 68 kuşağının en önemli temsilcilerinden biri sayılan Uwe Timm, kendisinin de bizzat yer aldığı Alman öğrenci hareketini anlattığı ilk romanı *Sıcak Yaz*'la 1974'te bütün dikkatleri üzerine topladı ve roman 68 olaylarının yazın alanındaki en önemli tanıklığı olarak değerlendirildi. Timm, çağdaş Alman edebiyatında postkolonyal akımın da temsilcisi oldu. 1978'de yayınladığı ve Namibya topraklarındaki Alman sömürge savaşlarını anlattığı *Morenga* yine büyük ilgiyle karşılandı. 1981'de İngiltere'deki Warwick Üniversitesi'nde konuk yazar olarak bulundu. 1991-1992'de Paderborn Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi olarak ders verdi. Yazdığı ödüllü çocuk kitaplarıyla da tanınan Uwe Timm, Darmstadt Alman Dil ve Edebiyat Akademisi, Federal Almanya Cumhuriyeti PEN Yazarlar Birliği, Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi ve 2006'dan bu yana Berlin Sanatlar Akademisi asli üyesidir. Son olarak 2001 Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi Büyük Edebiyat Ödülü, 2001 Tukan Ödülü, 2003 Schubart Edebiyat Ödülü ile 2006 Premio Napoli ve Premio Mondello ödüllerini alan Timm, ailesiyle birlikte Münih ve Berlin'de yaşıyor.

İlknur İgan, 1959 yılında İstanbul'da doğdu. Avusturya Kız Lisesi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Uygulamalı Endüstri Sanatları Okulu, İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Köln Üniversitesi Germanistik Bölümü'nde öğrenim gördü. 1986-1991 arasında Köln'de, Almanya'nın Sesi Radyosu'nda yapımcı ve çevirmen olarak görev aldı. Anja Meulenbelt, Arno Gruen, Christa Wolf, Connie Palmen, Imre Kertész, Ingo Schulze, Peter Schneider, Tessa Korber, Alex Capus gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

GRAVE-DIGGER *(sings)*:

But age with his stealing steps
Hath claw'd me in his clutch,
And hath shipp'd me intil the land,
As if I had never been such.
He throws up a skull

William Shakespeare, *Hamlet*

BİRİNCİ MEZARCI *(türkü söyler)*

Yıllar geçti sinsice sezdirmeden
Yaşım büktü belimi
Attı beni karaya denizlerden
Bir var bir yokmuş gibi
Bir kafatası çıkartıp atar

Çev.: Sabahattin Eyuboğlu,
Remzi Kitabevi, 1974

HAVADA SÜZÜLÜYORUM. Burada, yukarıdan iyi bir görüş açım var; bütün kavşağı, caddeyi, kaldırımları görebiliyorum. Aşağıda yerde yatıyorum. Trafik duruyor. Sürücülerin çoğu arabalarından çıkmışlar. Meraklılar toplanmış, birkaçı etrafımda duruyor. Birisi büyük bir özenle başımı tutuyor, bir kadın, yanımda diz çökmüş. Bir araba bir saatçi dükkânının vitrinine girmiş, markasını buradan seçemiyorum, zaten araba markalarını pek tanımam. Pırıltılı bir bulut gibi dağılan büyük bir vitrin camı şimdi yere saçılmış duruyor, evler, ağaçlar, bulutlar, insanlar, gökyüzü bölük pörçük yansıyor, yukarıdan büyük bir yapboz gibi görünüyor, ama her şey siyah-beyaz. Tuhaf bir biçimde renk yok, aşağıda yatanın hiç acı hissetmemesi de tuhaf. Gözlerini açık tutuyor.

Bir ambulans çağıran sesler duyuyorum, meraklılar olayın öncesini soruyorlar, birisi, kırmızıda yola çıktı, diyor. Bir diğeri, sürücü kurtarmaya çalıştı, diyor.

Sürücü kaldırım taşının üzerinde oturuyor, ben orada sakin, acısız yatarken o başını iki elinin arasına almış, titriyor, bütün bedeniyle titriyor, acı yok, garip, ama düşünceler oradan oraya süratle kayıyor ve düşündüğüm her şeyi, bir iç ses netlikle ifade ediyor. Bu iyi, çünkü hitap etmek mesleğimin bir parçası. Çantam üç-dört metre uzağımda yerde duruyor ve elbette açılmış, eski bir deri çanta. İçinde patlayıcı maddenin bulunduğu küçük paket dışarı fırlamış, kâğıtlar, dizin kartları, notların bulunduğu yapraklar da; bunlarla kimsenin ilgilendiği yok, yolun üzerinde uçuşuyorlar. Ve ben, inşallah dikkatli davranırlar, diye düşünüyorum. Dikkat, bu patlayıcı maddedir,

demek istiyorum. Ama bunu başaramıyorum. Konuşmak beni zorluyor, çok zorluyor, özellikle de bu sözcük, onu kolaylıkla düşünebilmem ve işitebilmem garip. O halde bir şey söylememeli. Susmalı. Hayatınız altüst olmuş. İnsanın aklından neler geçiyor böyle. Girişimlerinizi özel dersle disiplin altına alacağız. Şimdi gözlerimi bir kapatabilsem huzura kavuşurdum, diye düşünüyorum. Ve bir şey daha, Charlie Parker çaldığını duyuyorum, çok net olarak, *Confirmation*'daki solosunun girişi.

Ondan dönüyordum ve müşterime gitmek üzere yoldaydım, belki bu daha sonra sigorta açısından önemli olur. Beni kafedeyken aramıştı. Güneş evlerin damlarına ancak ulaşıyordu ve masalar hâlâ ağaçların gölgesindeydi. Hava ısınmıştı bile, hatta sıcaktı. Gece de serinlememişti neredeyse. Sigara tüttürdüm, kahve içtim ve yarın yapacağım konuşma için en azından bir giriş hazırlamak istedim. Şimdiye kadar bir konuşma metni yazmayı hiç bu kadar ertelediğim olmamıştı. Zaman zorluyor. Diğer her şeyi peşinden çeken bir cümle olur çoğunlukla, her şeyi taşıyan bir başlangıç. Birkaç kılavuz sözcüğü not etmiştim. Hikâyenin meleği. Çiçeklerin beyazlığı ortasında sivrilerek meyvenin habercisi olan kırmızı. İsim değişimi. Balinanın içindeki Yunus. Zafer Sütunu. İtiraf yazıları.

Sonra çağrı geldi. Cep telefonunun melodisi duyuldu.

Sesi elektronik cızırtıların içinden zor duyuluyordu: Gelmelisin.

Yazının başındayım. Biliyorsun.

Evet. Ama gelmelisin, lütfen.

Nereye?

Bana. Hemen.

Sigaramı sonuna kadar içtim, hesabı ödedim, kâğıtları ve nam salmış son sözleri barındıran dizin kartlarını toplayıp çantama yerleştirdim ve otobüs durağına gittim. Ne istiyordu? Bu acelenin sebebi neydi? Beni tedirgin eden, hatta korkutan şuydu: Ben, her şeyi öğrenmiş olabilirdi. Belki de onun için katlanılmaz hale gelen, bu sır

oyunu, saklanma, suskunluk, gizlemeydi tam da. Sonucu belli olmayan itirafları tetikleyen, çoğunlukla tümüyle önemsiz vesileler değil midir? Ama belki de Ben'in kulağına bir şeyler gitmiştir, çocuklu tanıdıklarından biri bizi hayvanat bahçesinde görmüştür, evet, hayvanat bahçesinde sık sık buluşmuştuk. Ya da Ben, evlerindeki karşılaşmamızdan sonradan kuşku duymuştur.

Tanıştıktan kısa bir süre sonra, sadece bir kez evlerinde sevişmiştik ve bu az kalsın her şeyin ortaya çıkmasına sebep olacaktı. Daha sonra ona sadece yanımızda başkaları da varken gittim, pazar brunchlarına, akşamüstü kokteyllerine, ayda bir kez verdiği akşam yemeği davetlerinden birine ve elbette son sergisinin açılışına. Oturdukları apartmanın Versailles'dakiler gibi bir girişi var, duvarlarda aynalar, çiçekler savuran periler, alçıdan kelebekler, lotus çiçeği biçimli bronz lambalar; zambak motifli demir kapıyı ardınızdan kapattığınızda maun ağacından asansör hafif bir iniltiyle sizi ikinci kata çıkartıyor, daire kapısı bir samanlık girişi kadar büyük, konukları ahşaptan melek başları karşılıyor, bir koridor, dörtlü bir kapı dizisi, kanatlı kapılar, artlarında dile getirilmez şeyler, serin sessizlikten ve katı beyaz boşluktan eser yok. Makart'ın atölyesine girdiğimi düşündüm. Altın simle işlenmiş şeritlerle süslü, püsküllü erguvan rengi bir kanepe; kaplan desenli kumaşla kaplanmış iki koltuk; yerde, açlıkla yukarı dikilmiş camdan gözleri, dikleştirilmiş yuvarlak kulakları, beyaz dişleri ve cilalı siyah ağzıyla, kafası doldurulmuş, kürkünün üzerinde yürüyen kadın bacaklarının ardından şehvetle gülümseyen bir kutup ayısı postu. Aşağıdan yukarıya doğru şehvetle bakan bu kutup ayısı, doğabilimleri için model hazırlayan birinin elinden çıkma usta işi bir eser. İki konsolun üzerinde İkinci Wilhelm'i mutlu edecek cinsten gösterişli vazolar duruyor, mavi zemin üzerinde iri göğüslü pembe periler; bu bölümün aksine yeni tarz bir servis masası, hayır, bir büfe, hayır, televizyon ve müzik setini barındıran, çelik, cam, plastik ve gül ağacından yapılma bir enstalasyon; duvar tropik yeşil tonda bir duvar kâ-

ğıdıyla kaplanmış; altın yaldız kabartmalı çerçevelerin içinde iki ayna; birinde otlayan koyunların, diğerinde huşuyla gökyüzüne bakan genç bir azizin resmedilmiş olduğu iki dev yağlıboya tablo, üstelik hepsi de noktasal ışık kaynaklarıyla dramatik biçimde aydınlatılmış; çimen yeşili kumaşla kaplanmış, normalin üstünde büyüklükteki spor salonu kanepesi; kırmızı ışık altındaki kadife divanıyla kütüphane odası; bir İkinci Ludwig mağarasına benzeyen banyo. Son yıllarda pek çok eve girip çıktım, ama benzer bir şeyi en son bir büyükhalanın evinde görmüştüm. Hayranlıktan değil, evindeki bu abartılmış tumturaklılığın ondan bekleyeceğim en son şey olmasından kaynaklanan ahlar, ohlarla ortalıkta görgüsüzün biri gibi şaşkınlıkla dolaşmamak için büyük çaba göstermem gerekti. O, zamanın ötesine geçmişti.

Ben, onun hemen belirttiği gibi, biraz eski moda, fazlalığı olmayan, beyaz boş mekânlarda yaşıyorum. Bir çatı katında iki boş oda, her şey beyaz. Bunun dışında epey gri ve siyah, işe giderken giydiğim kıyafet, giyilmekten eskimiş, ama kaliteli mal, tirfillenmiş ve delinmiş halde bile giyebileceğiniz cinsten şeyler: kaşmir, pamuklu, ipek. Palto, takım, şapka, Borsalino, değerli bir meslektaşımın armağanı, İskenderiye'den bir parça. Kutsal Kitap'ın dışında evde kitap yok. Rekabet insana öğretiyor. Her zaman tek bir kitap satın alırım, okurum, sonra birine veririm ya da postanede bankonun üzerine bırakırım. Ev eşyam, portatif daktilom gibi -bir Adler Viktoria- kolayca taşınabilir niteliktedir. Mekanik bir aletin başında uğraşan son örneklerden biriyim. Ama ben de roman yazmıyorum zaten. Parmaklarımın tuşların altındaki çelik uzantılarını karşımda görüyorum ve doygun vuruşların mekanik sesini işitiyorum. Yazarken harf kollarının indiğini görmek hoşuma gidiyor. Notlarımı dolmakalemle alıyorum, bazen içimde ruhun parmak uçlarından aktığı duygusuyla. Bütün kartlar el yazısıyla doldurulmuştur, önemli cümleler, son sözler. Bu eski tarz yazma biçiminde ısrar etmemin nedeninin, kendimi yokladığımda, inat veya bilgisayar korkusu olmadığını gö-

rüyorum, mekanik işleyişin sesini işitmekten veya dolmakalemle not alırken düşünmek için duraksadığımda ıslak parıltılı koyu siyahın kururken mat bir kurşuni siyaha dönüşmesini izlemekten zevk alıyorum sadece.

Bir bavul ve bir çanta. Bütün eşyam bu kadar. Her an başka bir yere taşınabilirim.

Buna inanmak istemedi ve sırf bu yüzden, yapmaktan kesinlikle kaçındığı bir şeyi yaptı, bir keresinde benimle birlikte eve geldi, bu çatı katına, iki oda, bir banyo, mutfak, bir masa, kapı önünden alınmış iki eski mutfak sandalyesi, yerde bir Japon minderi, örtü olarak bir kilim, kırmızı deseninin rengi atmış, geçen yüzyıldan bir parça, ağlamamasını sağladığım bir müşterimin armağanı, bunun ötesinde bir de koltuk: deri, çelik borulu, İsviçre yapımı. Duvarda bir Japon elyazması, bej bir pirinç kâğıdı üzerine siyah mürekkeple yapılmış birkaç işaret, bir Japon dili uzmanının bana çevirmiş olduğu bir kaligrafi: Sözcükler sözcükleri düşünür.

Ani bir kaçış yüzünden eşyalarımı toplamam gerekse, geride bıraksam yasını tutacağım üç şey var: koltuk, karmen kırmızısından ateş kırmızısına kadar geçen tonlarda dokunmuş kilim ve elyazması. Kilimi ve koltuğu genç yazara emanet etmeyi denerdim. İki ay önce karşımdaki çatı katına taşındı. Bazen onun mobilyalarıyla konuştuğunu duyuyorum. Bir ikili sohbet. Onlara hitap edişi ve susuşu. Benim ne yazık ki anlayamadığım cevaplarına kulak verişini açıkça işitiyorum. Hadi, sen beni gıdıklayamazsın ki, diyor ve bunu herhalde sandalyeye söylüyor, sen şimdi sakin sakin duruyorsun lanet olası, diyor, sanırım bunu masaya söylüyor.

Bana geldiği gün konuşmaları o da duymuştu, ama bunun sıradan bir kendi kendine konuşma olduğunu iddia etmişti.

Hayır. Sadece duvarın ötesini duyabilmek gerek.

Ama bunu kim yapabilir ki?

Ben yapabilirim.

O zaman güldü, Iris güldüğünde Berlin'in üzerinde

gökyüzü parıldar. Sanki biri onu hafifçe gıdıklamış gibi yavaş yavaş başlar, dudaklarını aralar, bu aralanmayı daha da vurgulayan, çevreleyen dolgun dudaklarını; koyu kırmızı dudak boyası kullanır; dişleri, sırayı bozan ve biraz eğik duran bir ön dişi dışında düzgün, beyaz dişleri; sert olduğunu bildiğim, pembe pembe pırıldayan dişetleri; boğazının açık kırmızı iç kıvrımları – o güler, rimelleri akar, o başkalarının ağladığı gibi güler. Çevresinde konuşanlar susar, insanlar başlarını kaldırıp bakar, önce şaşkın, sonra sırıtarak; sonunda, niçin güldükleri hakkında en ufak bir fikirleri olmadan onlar da gülmeye başlarlar. Onda en sevdiğim yan çoğunlukla bu gülüşü. Her türlü kederi silip atıyor ve başarısının en dipteki nedeni de sanırım bu. Başka şeylerin de bunda rolü var elbette: bacakları, saçları, öncelikle gözleri, özellikle de ışığa duyarlılıkları. Bu yüzden çoğunlukla Audrey Hepburn güneş gözlüğünü kullanır. Sadece gölgeyi, yarı gölgeyi, eğik gölgeyi, dağınık gölgeyi, koyu gölgeyi tam olarak algılamak istediğinde gözlüğünü çıkartır. O zaman, burada beyaz çok fazla, biraz, sadece bir tutam pembe katılmalı, diyebilir, benim çatı katımda söyledi bunu. Mekânı çok boş, çok beyaz, çok soğuk bulmuştu. En son bir şairin evini görmüştü, ürpertici, insanı sıkacak kadar boş. Steril. Elbette adam yazarken de böyle yazıyordu. Etrafımızdaki ortamın, mekânın, özellikle de aydınlatmanın bilinçaltımızı, yani dolayısıyla düşüncemizi ve davranışımızı, -hatta- düş gücümüzü derinden etkilediğine inanıyor. Bir şeyin, ancak doğru ışıkta belirdiğinde, onu böyle gördüğümüzde olağanüstü olacağını söylüyor. Masamın üzerinde duran şu balina dişi gibi, bir fildişi oyma işi. Elinize aldığınızda fildişi şaşırtıcı ağırlıkta ve iyice cilalanmış yüzey, oluşumun daha derin tabakalarını hissettiriyor. Bir yelkenli gemi ve bir kadın portresi kazınmış fildişine, stilize bir halatla çerçevelenmiş, altında başına buyruk bir yazıyla isim yazılı: Rebekah. 1851. Belki uzaklardaki bir gemi kastedilmiş, belki bir kadın.

Balinaların dişleri olduğunu hiç bilmiyordum.

Amber balinaları tamam.

Mutfağımda asılı olan resim de hoşuna gitti, evdeki tek resim.

Güzeldir, bir Horch. Bir servete mal oldu.

Hayır. Resmî bir konuşmamın karşılığında aldım. Benim mesleğimde hâlâ takas ekonomisinin artıkları görülür.

Horch, alışılmış anlamda bir resim değil. Burada çerçevelenmiş ve camın altında biraz kabarık olarak görünen şey, daktiloda yazılmış sayfalardır, bir kısmı özenle katlanmış, bir kısmı buruşturulmuş, beynin kıvrımları benzeri, sonra sabitlenmiş; ve bu kâğıt coğrafyasının ortasında, bir inşaat işçisine ait, ayak izleriyle kirlenmiş, damgalı bir mesai saati kayıt kartı var, hepsi şans eseri bulunmuş, ama özellikle aranmış, zaten ilginç olan da bu. Buruşuk kenarlarında sözcüklerin ancak bölük pörçük okunabildiği sayfaların, bağlantısız olarak, rastlantısal olarak bir araya getirilmiş sayfaların çekiciliğini yaratan, Horch'un, Berlinli yazarların temizlikçi kadınlarını bir dedektif hassasiyetiyle saptayıp onlardan rica ederek veya bahşiş vererek, çöpe atılmış metin sayfalarını kendisine getirmelerini istemiş olması. Bu tarz yedi resim oluşturduktan sonra Berlin'deki kaynak tükenmişti. Berlin'deki diğer yazarları, yazılarını resim malzemesi olarak kullanacak kadar bile ilginç bulmuyordu.

Muhteşem, resim düpedüz muhteşem.

Senin olmasını ister misin?

Memnuniyetle. Çok sevinirim. Elbette. Ama bunu Ben'e nasıl açıklayacağım, Horch'la tanışıyorlar zaten, Horch'un resimlerini aslında satmadığını, satarsa da çılgınca bir fiyattan sattığını biliyor. Hayır. Olanaksız.

Peki ya Ben, onun hiçbir şey fark etmediğini mi düşünüyorsun?

Hiçbir şeyin farkında değil.

Demek isteğim, yani kuşku bile duymuyor mu?

Hayır.

Benim için bu da şaşırtıcı bir durum, çünkü mesleği denetimcilik, hem de bir otomobil firmasında. Böyle insanların sürekli bir hassas güvensizlik haliyle donanmış ol-

duklarını düşünürdüm. Ama Ben şimdiye kadar hiçbir şey fark etmedi, beklenmedik bir zamanda eve döndüğü ve Iris'in onu yüzü kıpkırmızı, eteğini dikiş çizgisi açıkça görülecek biçimde ters giymiş bir halde karşıladığı o öğle sonrasında bile. Belki de, böyle dikişleri dışta kalan eteklerin moda yeniliklerinden biri olduğunu düşünmüştü. Ya yüzünün kırmızılığı? Iris'in yanakları yanıyordu. Bunu görmüş olmalıydı, şakaklarındaki saçlar, sanki onu karşılamak için on kat merdiven çıkmış gibi terle yüzüne yapışmıştı, avucunda sıktığı siyah dantel mendil – külotu. Ben hiçbir şey görmedi, siyah mokasenlerimin içinde ayaklarımın çıplak olduğunu da. Konuk tuvaletinden çıkmıştım, yüzümü serinletip ellerimi yıkamış, giysilerimi üzerime geçirmiştim, ama tuvalete kaçarken çoraplarımı unutmuştum, hâlâ çimen yeşili çift kişilik yatağın önünde duruyorlardı.

Iris, benim ortaya çıkışımı Ben'e, ışık felsefesiyle ilgili kaynak kitapları bırakmak için geldiğimi söyleyerek açıklamıştı. Bir an bana vurabileceğinden korktum. Geniş holde tam da golf sopalarının yanında duruyorduk. Ama o sadece, merhaba, dedi, sizi gördüğüme sevindim ve elini uzattı. Konuşmanız çok iyiydi ve özellikle etkileyici bulduğum yanı neydi biliyor musunuz – metnin müzikalitesi, sarkan hiçbir şey yoktu, ayrıca gözyaşlarıyla ilgili yeri de çok hoşuma gitti. Şarkı söylediğinizi düşündüm, siz şarkı söylüyor olmalısınız.

Hayır, dedim, şarkı söyleyemem, ama piyano çalarım, bazen caz. Dikkati ayaklarımın çıplaklığından uzaklaştırmak için, her pazar sabahı birlikte çaldığımız gruptan söz ettim, bir yaşlı erkekler grubu. Oysa bu, izleyici karşısında çalmamıza rağmen kimseye sözünü etmediğim bir şeydi, tanıdıklarıma bile. Bazı şeyler vardır ki, sayın cenaze evi yakınları, insan bunları yapmalı ama sözünü etmemelidir, ki bizim için saflıklarını korusunlar, övülme hırsı veya hesapçı dostluk gösterileriyle bozulmasınlar. Iris uğruna bu ilkemi çiğnemiştim.

Ertesi sabah, çoraplarımı kimin kaldırdığını ona sormak istemedim, kendisi mi yoksa Ben mi, denetimcinin

de kesinlikle tercih edeceği antrasit rengi kaliteli çoraplar. Iris bunun hatırlatılmasını istemiyordu, bütün olayı utanç verici, itici, hatta tiksinç buluyordu, benim yaptığım gibi üzerine gülemiyordu.

Korkunç. Yerin dibine girmeyi tercih ederdim, dedi. Dile getirilir gibi değil. Ben'in onurunu zedeler.

Evet, budalaca ve gülünç – bizim için, ama onun için değil, hayır, masumiyet evresinde onur zedelenebilir değildir.

Saçmalık.

Iris neredeyse ağlayacaktı. Sonunda başını kaldırıp bana baktığında, bakışları bana değip geçti, her şeyi silkip atmak istermiş gibi bir baş hareketi yaptı. O an niçin bitirmediğini bilmiyorum. Basit ve yerinde bir davranış olurdu bu.

Onu bir cenazede tanımıştım. Tam önümde, ilk sırada oturuyordu, iş hayatının içinden genç bir insan öldüğünde hep olduğu gibi salon tamamen doluydu.

Thomson'la törenin akışı hakkında konuşmuştum. Tabut ihtişamlı armağanların ve çelenklerin altında neredeyse görünmüyordu, bahçe kokusu vardı, taze kesilmiş çiçeklerin, şimşir ağacının kokusu, ayrıca parfüm kokuları. Bu cenaze topluluğunda genç insanlar dikkat çekecek kadar çoktu. Ölen kadın bir film şirketinde çalışıyordu. 32 yaşındaydı. Bana ondan söz etmeyi kız kardeşi üstlenmişti. Annesi bunu yapamayacaktı. Erkek arkadaşı yapmak istememişti, niçin bilmiyorum.

Ölümü hızlı oldu, akıl almayacak kadar hızlı, demişti kız kardeşi. Kanser teşhisi konmasından ölümüne kadar sadece üç hafta geçti.

Tekrar dışarıya, yazın ilk sıcağını taşıyan o ilkbahar gününe çıktım. Ağaçların tomurcukları açık yeşil renkte patlamıştı. İnsanlar katafalk salonunda küçük gruplar halinde toplanmıştı, şık siyah giysiler ve takımlar içindeydiler, birkaçı sigara içiyordu.

Onu ilk kez orada gördüm, genç bir kadın, omuz boyunda kesilmiş, dikkat çekecek kadar gür, sarı saçları var-

dı, bele oturan, dekoltesi ilk bakışta yas için olduğunu düşündürtmeyecek kadar derin, dar kesimli siyah bir pantolon takım giymişti. Başkalarıyla birlikte, sanki sohbet ediyorlarmış gibi bir çember oluşturmuşlardı, ama hepsi susuyor ve kendi önüne bakıyordu. En sevdiklerim böyleleridir. Ses tonları ve tınılarıyla bile, hayat devam ediyor, arkadaşlar, mesajını veren coşkululardan çok daha iyidirler. En kötüleri bunlardır, melodram havasında olanlardan, alkollülerden veya dudaklarının kıyısından fısıldayarak konuşan çekingenlerden de beterdirler.

Ben'i cenazede görmüş olduğumu hatırlamıyorum, ama oradaydı.

Defin şirketinin sahibi Thomson geldi ve bekleyenlerin arasından süzüldü, adımları öylesine hafifti ki, yere topuklarıyla değil, ayak ayalarıyla temas ediyordu. Yürüyüşü benzersizdir ve onu gören herkes, aynı şekilde hafif ve özenle yürümeye çalışır. İzin verir misiniz! İnsanlar sohbetlerini kesip salona girdiler, yerlerine oturdular.

Bir kuartet, ölenin erkek arkadaşının seçtiği, Luigi Nono'nun *Fragmanlar – Sessizlik*'inin ilk cümlesini çalıyordu.

Ölenin kız kardeşiyle ve iş arkadaşlarıyla konuşmuştum, fotoğraflarına bakmış, onun yapımına katıldığı filmleri izlemiştim, bir filmde dekor tasarımcısının rolünün ne olduğunu öğrenmiştim. Her zamanki gibi iyi hazırlanmıştım, çünkü sadece ilgimi çeken işleri kabul ederim. Böylece ölüyle tanıştım: bebekken annesinin kucağında, çocukken kaykayının üzerinde, bisiklete binerken, bir atın üzerinde, siyah saçları atkuyruğu yapılmış, sınıf arkadaşlarıyla kayak tatilinde, denize girerken, erkek arkadaşlarıyla, çeşitli genç erkeklerle kol kola. Fotoğraflar ilişkileri hakkında bir ipucu vermiyor, sadece genel bir neşe, görünürde bir rahatlık.

Üç fotoğraf albümünü kız kardeşi 30. yaş günü için armağan olarak hazırlamıştı. Ve fotoğrafların düzenlenmesinden bile ablasına olan hayranlığı okunuyordu. Anlatılanlardan, fotoğraflardan, belgelerden yavaş yavaş bir kişinin ortaya çıkışı, giderek daha kavranabilir, daha ta-

nıdık bir hale bürünüşü beni her seferinde şaşırtmıştır; araştırmalarımın başında henüz ideal bir insanda görmek istediğiniz özelliklere sahip olan, neredeyse hiçbir ahlaki hata barındırmayan, her zaman yardımseverlik ve iyilikle davranan bir kişi; ama sonra, daha fazla eşya, fotoğraf ve mektupla karşılaştıkça, arkadaşları ve akrabalarıyla daha ayrıntılı konuştukça, hemen anlatılmayan yanlar da ortaya çıkıyor. Karışık fotoğraflarla dolu bir kutuda farklı görüntülerle de karşılaştım, bir tanesi ölen kadını erkek arkadaşıyla bir bahçe restoranında otururken gösteriyor, kederli yüzünü hafifçe yana çevirmiş, erkek öfkeli bakışlarını ona dikmiş. Bir başka fotoğrafta, çekim sırasında bir mutfak sandalyesinde oturuyor, yorgun görünüyor, bitkinlik ve korkuyla bir adama bakıyor –yönetmen mi?–, tepesinde duran adam işaretparmağını burnunun dibine doğru uzatmış. Bu kadının yaşamına dair yavaş yavaş, yaklaşık bir tablo oluşturuyorum.

Ön tarafa doğru yürüyüp dar, ahşap konuşmacı kürsüsünün arkasına geçtim, hazırladığım metni üzerine bıraktım, hitabıma, yas içindeki siz değerli konukları selamlıyorum, diye başladıktan sonra, ölenin en yakın akrabalarının, annesinin, erkek ve kız kardeşlerinin, erkek arkadaşının isimleriyle devam ettim, kısa bir an başımı kaldırıp dolu salona baktım, onu gördüm, o genç kadını, ilk sırada ölenin erkek arkadaşının yanında oturuyordu, tam benim bakış açımın içindeydi. Beni çok mesafeli ve küçümser, hatta düşmanca bir bakışla süzdüğü için bir an duraksadım.

Öleni çok yakından tanımayan konuklar için kısaca yaşam evrelerinden söz ettim, çocukluğu, okul dönemi, sanat akademisine gidişi, sonra bir film şirketinde dekor tasarımcısı olarak iş hayatı. Yapımcıyla konuşup ölenin yaptığı işte en fazla neyi takdir ettiğini öğrenmiştim: taslaklarındaki özen ve bunların uygulanmasını büyük bir titizlikle takip edişi. Yolculuk ve fotoğraf tutkusuna değindim. Birkaç kez Namibya'ya gitmiş ve orada orman yerlilerinin kaya resimlerini inceleyip fotoğraflamıştı, sayın

konuklar, bu fotoğraflara bakarken, onun bu kadar uzak bir kültürü, hem mekânsal hem zamansal olarak uzak bir kültürü görüntüleme girişimi karşısında hayrete düştüm. Fotoğraflarında ışığa önem verdiği açıkça görülüyordu, çünkü mağarada farklı ışık kaynaklarıyla çalışmıştı, sanırım meşale ışığı da kullanmıştı. Kırmızımsı bir toprakla işlenmiş figürler, hayvanlar ve insanlar şimdi bu sıcak tonda aydınlatılmış olarak bize bakıyorlar, avcılar ve avlar, bir kaya zemin üzerinde renkli gölgeler, dışarıda binlerce yıl önce dağınık ve rastlantısal olarak gerçekleşmiş olanı özgün bir sihirli bir güçle yakalayan suretler. Çoğu dia halinde olan sayısız görüntüde, onun her seferinde tekrar anlamaya çalıştığı, uzaktakine duyulan hayranlık uyandırıcı hayret yansıyor ve en azından benim kanımca, hareket halinde olanı, bu devinen gölgeleri serbest bırakan, ama aynı zamanda da çok özel bir konumda bir araya getiren geri planı aramak temelinde, bu arayışıyla mesleği arasında da bir bağ kurmuştu.

Bu noktada salona doğru baktım ve kaçınmak istememe rağmen derhal genç kadının bakışlarıyla karşılaştım, bana merakla, hatta sabırsızlıkla bakıyordu. Benim için şimdi çok bildik olan, kendine has bir baş hareketiyle saçlarını yüzüne düşürdü, ama bunu o an bir direnme, bir inkâr olarak yorumladım.

Karmaşık bir ruh haliyle metne geri döndüm ve geçiş yapmadan bir paragraf sonrasından devam ettim: Ölüm çelişik bir durumdur. Tam da yokluğun varlığını somutlar. Kavranamaz olan, bizi çarpan budur; hâlâ oradadır, bildiğimiz, sevdiğimiz insan, ölen kişi, aynı zamanda da artık yoktur. Fotoğraflarında gülüşünü, ciddiyetini, düşünceli halini öylesine etkilenerek izlediğim bu genç kadın, bütün olasılıklarıyla, bütün istekleriyle, korkularıyla, davranışlarıyla, eylemleriyle anın içinde birdenbire sadece bir anı haline dönüştü. Anılarda kalan bir şey. Sadece unutulan ölüdür; Yahudilerin o güzel geleneğinin, anmanın görülebilir ve kalıcı bir işareti olarak mezarların üzerine küçük taşlar yerleştirmelerinin nedeni budur.

Yine ona yönelik konuştuğumu fark edince saçlarını bir daha yüzüne düşürdü, ama hafifçe, sanki önceki şaşkınlığımı sezmiş gibi. Bir kez daha ölenin çalışma akışına değindim, birkaç hafta içinde çekilmesi gereken bir filmin hazırlıkları, neredeyse bitirmiş olduğu bir çalışma, bakıp hayranlık duyduğum olağanüstü taslaklar, böylesine genç sona eren yaşamı gibi birkaçı uygulanmadan kalacak. Bu noktada salondaki ağlamaların sesi yükseldi, ön sıradan bastırılmış bir hıçkırık duyuldu, ölenin erkek arkadaşıydı.

Sözsüz ve ölçüsüz ilk acıyı takip eden yastan söz etmeme izin verin. Acı kördür, oysa yas görür, yasa damgasını vuran hatırlamaktır, yakınlığını arzuladığınız, aradığınız, korumak istediğiniz insanı, kendinizi tamamen açtığınız, sevdiğiniz insanı ana geri döndürmektir. Sevgi, eğer bencil, hesapçı, tahakkümcü değilse, ötekini, çoğunlukla nedenini kendisine de açıklayamadan sevdiği benzersizliği, olağanüstülüğü içinde görür. Sevgi yönetilemez, sevgi kendisini armağan etmesi, hem de karşılıksız olarak armağan etmesi gereken bir şeydir, sevginin karşılığı sevgi olarak bile beklenemez. *Wilhelm Meister*'deki olağanüstü kadın figürü Philine, seni seviyorsam bundan sana ne, der. Ve işte bu nedenle, salıvermenin güzelliği de sevgiye dahildir, bunu bilmek sevenin saygınlığıdır. Yine de, salıvermek zorunda kalmanın tesellisi yoktur, kişi kaybından teselli bulamaz, bilinçli bir hatırlama ancak hem kendimizin hem de ötekinin farkına vardığımız yasla başlar.

Söylediklerimde birdenbire bir yanlışlık hissettim, belki biraz fazla ağır konuşmuştum, söylemem gereken şuydu: Hayır, ölüm bir vahşettir. Bu kadar. Elimi metnin üzerinde gezdirdim, bu arada son sayfa kaydı, ağır ağır yere doğru süzüldü ve çelenklerden birinin altına düştü. Başımı kaldırıp salona baktım, onun yüzüne baktım. Bir an için sayfayı alıp almama konusunda duraksadım, ama şimdi yerlerde emeklemek, sayfayı çelenklerin altından çıkartmak çok uygunsuz olacaktı. Gerilimli yas anları her zaman tam tersine, yani kahkahalara dönüşme tehlikesini

barındırır. Ben de üç yıldan bu yana konuşmamı ilk kez doğaçlamayla sürdürdüm: Bu salıvermenin bedensel ifadesi ağlamaktır. Doğanın kısırlığı nedeniyle yüzyıllardan beri kendini tutumlulukla var edebilen bir toplumda, insan gözyaşı dökmekte de cimrileşir. Gözyaşlarının özgür bırakıldığı Güney ülkelerine hayranlık duyuyorum. Gözyaşları, yakınmanın bedensel ifadesidir. Acımızı akıtırlar. Ahlaksallık, ağlayabilme yetisiyle ayrılmaz bir bağ içindedir. Gözyaşları, dilin yetersiz kaldığı her konuda saf anlaşmanın biçimidir. Ölümün niçin olduğu, acının niçin olduğu, bunu niçin bildiğimiz, yanıtını bulamadığımız sorudur. Bu sorudaki devingenliği de bu yaratır. Bu, soruların sorusudur, nesneler de, biz de ağırlığımızı ancak onunla kazanırız. Gevezelikle, hakkında konuşarak, akıl almazlığını söz konusu ederek, bu dile getirilmesi mümkün olmayan durumu ancak değersizleştirebiliriz. O halde sözü sessizliğe bırakalım – hep birlikte öleni düşünelim.

Defnin ardından, çiçekler, çukuru dolduracak kadar çok çiçek mezara atıldıktan sonra, restorana doğru yan yana yürüdük. Konuşmanızı beğendim, dedi. Sık sık yapıyor musunuz bunu?

Evet, zaman zaman.

Peki başka?

Radyo için eleştiri yazıları yazıyorum, ama bu da zaman zaman yaptığım bir şey.

Ne hakkında?

Caz. Bir grupta da zaman zaman çaldığımı söylemedim, piyano çaldığımı. Ne müzikle ne de yazdıklarımla geçimimi sağlayabilirdim. Yine de, nasıl para kazandığımı sorduklarında, cenaze konuşmalarıyla, demek zorunda değildim. Diğerleri gibi cenaze hatipliği de bir meslek olsa bile. Ayrıca, kadın ve erkek meslektaşlarım arasındaki pek çok uydurukçuya ve alkoliğe başka mesleklerde de, yazı işlerinde, basın bürolarında, yayınevlerinde, her zaman kişinin kendisine ait olması gerekmeyen fikirlerin söz konusu olduğu her yerde rastlamak mümkündü.

Ya siz? Siz ne yapıyorsunuz?
Ben ışık satıyorum.
Işık mı?
Evet.

Schwan'da, hali vakti yerinde yas topluluklarının defninden sonra yemek için buluştukları bu restoranda, onun yanına oturabildim. Uzun bir masaya oturduk; karşımda, gerçekten profesör olup olmadığını kimsenin bilmediği profesör oturuyordu. Konuğu çok olan bütün cenaze törenlerine katılır. Beni uzak bir tanıdığını selamlar gibi başıyla selamladı.

Hafif bir şeyler atıştırmak veya birkaç çeşit yemek yemek için bir araya gelen yas topluluklarının arasına, çoğu zaman sadece yemek için gelen bedavacılar da karışır. Birkaçını tanıyorum. Thomson, yemeğin hesabını ödeyen cenaze evi yakınlarına, vergiden düşebilmeleri için önceden bilgi verir. Bu, insanları koşulsuz bir bonkörlüğe zorlar. Ve böyle kalabalık törenlerde, bir-iki bedavacı dikkat çekmez. Thomson, ancak yas topluluğuna üç kişiden fazlası karışmaya kalkarsa veya birisi sidik kokuyorsa ya da sarhoşsa müdahale eder. Profesöre her zaman göz yumar. Restoranın önünde çöreklenen diğerlerinin aksine, o önceden törene katılır, salonda önlerde bir sırada oturur, konuşmayı kendisini vererek ciddiyetle dinler. Çerçevesiz gözlük takan, beyaz saçlı, yaşlı bir adamdır, eskimiş olsa da bakımlı, siyah bir takım giyer, yakasında küçük bir rozet taşır, belki lejyondonör, belki de benzer görünümde bir Fin nişanı, belki de sadece bir kürek kulübünün rozeti. Thomson ona profesör der, ama adamın eskiden ne iş yaptığını kimse bilmez, belki başarısız bir öğrenci eskisi, belki şaibeli bir tarihsel materyalizm profesörü.

Benim onun kim olduğunu bildiğimi bilir, ama uzlaşma isteği belirten en küçük bir işareti bile asla, ama asla vermedi.

Başlarda bir kez densizlik yapıp ölenle yakınlığının ne olduğunu sormuştum ve o da büyük bir sükûnetle, uzak bir akraba olduğunu söylemişti. Yas tutanlardan biri sordu-

ğunda da aynı cevabı veriyor: Büyükamca, diyor, veya ölen daha yaşlıysa, kuzen, ama uzaktan ve dolaylı biçimde. Bunu burundan ve iyi bir vurgulamayla söylüyor, incelikli bir nezaketle geride kalanlara başsağlığı diliyor. Karşısındakiler, ah öyle mi, nidasıyla sorarcasına yüzüne bakarsa da, Christian Amca, diyor, ben Christian Amca'yım, daha doğrusu büyükamca. O zaman karşısındakilerin yüzlerinden, düşündüklerini, Christian Amca'nın kim olduğunu bulmaya çalıştıklarını anlıyorsunuz, Mimi Teyze'nin kardeşi, diye tahminde bulunuluyor. Hayır, onun kocasının kardeşi. Profesör öylesine ruhani bir ifade yayıyor ki, oval gözlüğünü pırıldatarak gülümsüyor, akrabalık derecelerinin Almanca'da, Özbek veya Tamil dillerinde olduğu kadar belirgin ayrımlarla tanımlanmadığını söylüyor. Diğerleri artık kabule hazır: Evet, elbette, diyorlar alınlarına vurarak, tabii. Kimse bu yaşlıca, kibar beye onu tanımadığını, hatta varlığından bile haberi olmadığını belli etmek istemiyor.

Alma Teyze de aramızdan ayrıldı çoktan, diyorlar sıkılarak.

Evet, maalesef, diyor Büyükamca Christian.

Donatılmış masada, akrabalık derecesini soranlardan uzakta bir yer seçiyor kendisine. Oturuyor ve hızla yiyor, fazla hızlı değil ama, başını tabağa doğru hafifçe eğiyor, böylece çatalın ağzına kadar alacağı yol kısalmış oluyor, hızlı yiyebiliyor, fakat yine de açgözlü bir izlenim bırakmıyor. Peçetesini gömleğinin yakasına sıkıştırıyor, bu ona eski moda bir aristokrat havası veriyor. Balık mı yoksa geyik eti yahnisi mi? Yahni lütfen, yabanmersini sosunu da ayrı bir tabakta rica edeyim. Şarap mönüsünü gözden geçiriyor. Bordeaux lütfen, *Château le Thil Comte Clary*'yi istiyorum. Sonra yılını soruyor, yas topluluğu içinde şarabın yılını bir o soruyor. 1997. Hımın. İyi, getirin lütfen.

Filmde reji asistanı olarak görev alan genç bir kadının yanına oturdu. Anlattıklarını dinleyip başını salladı, bir keresinde Berlin'de savaştan hemen sonra karşılaştığı Lil Dagover'le ilgili bir anekdot anlattı. Şarap geldi, şef etiketini ona gösterdi, evet, *Château le Thil Comte Clary,*

diye okudu iyi bir Fransızca vurguyla. O, şarabın tadına bakarken sohbet kesildi. Diğerleri beyaz şarap ısmarlamıştı. Profesör şarabı kokladı, tattı ve burnuyla alnının birleştiği yer hafifçe kırıştı. Yumuşak bir esefle garsona baktı. Başını sallamadı bile, sadece bir ima. Şişeyi geri yolladı. Şef hiç homurdanmadan şişeyi götürdü. Aynı şeyi başka yemeklerde de yaptığından, şarabın garsonlara kalmasını istediğini tahmin ediyorum. Şef yeni bir şişe getirdi. Tekrar tattı, herkes beklentiyle, hatta ürkerek ona bakıyordu – başını salladı. Şef bardağını doldurdu. Kırmızı şarabı tek başına içmek zorunda kalmasın diye bir kadeh de ben içtim. Şarap gerçekten iyiydi. Bana kadeh kaldırdı: Çok etkileyici bir konuşmaydı.

Ardından, ölenin yakınları da bizimle kadeh kaldırdılar.

Hiç cilalamaya çalışmadığınız için etkileyiciydi, dedi. Özellikle de, arkaik kaya resimleri ile film çalışmasının geri planının paralelliğini ortaya çıkarmanız hoşuma gitti.

Beni övdüğü zaman bunun bir yakınlaşma çabası olmadığını, asla bir taktik olmadığını bilirim, o, işin erbabıdır ve karşılaştırma yapabilir. O, Protestan ve Katolik rahipleri, bağımsız hatipleri, Müslümanları, Hinduları ve Budistleri dinlemiştir. Eğer, bugün iyiydiniz, diyorsa, gerçekten iyi olduğumu bilirim. Farklılıkları seçebilir, konuşmanın arka planında yatan gizli araştırmayı ayrımsayabilir. O bir cenaze estetidir, diğer düşkünleşmiş defin şöleni bedavacılarıyla karşılaştırılamaz.

Genç ölen insanlar üzerine bir şeyler söylemek her zaman en zorudur, dedi.

Evet, dedi Iris, bu ikiyüzlülükten, herkesin bir arada olduğu bu yerlerden gerçekten korkuyorum. Düpedüz tiksinç. Konuşmanız şaşırttı beni. Yas ve gözyaşları hakkında söylediklerinizi çok hoşuma gitti. Ölen kız arkadaşından söz etti, onu okul zamanından beri tanıyordu. Beklenmeyenle, ani gelenle insan başa çıkamıyor. Dün Rolf'ü aradım, erkek arkadaşı. Bugün cenazeye gelirken onu almamı ister mi diye sormak istiyordum. Telefon uzun uzun çaldı ve birdenbire onun sesi yanıtladı, bu benim için bir şoktu:

Şu an evde değiliz, ama telefon numaranızı bırakırsanız sizi memnuniyetle ararız, teşekkürler, hoşçakalın. Bu hoşçakalın, anlıyor musunuz? Anlamıyorsunuz. Beni bitirdi.

Genç kadın dilbalığının çok azını yemişti, çatalını ve bıçağını yan yana bıraktı. Masada ilk gülüşmeler duyuldu. Bu her yemekte böyledir, başlangıçtaki kasvetli hava, en azından şarap içildikten sonra dağılır, bugün, yaklaşan yazın alışılmamış sıcaklıkta geçecek günlerinin bir habercisi gibi gelen bu sıcak ilkbahar gününde olduğu gibi.

Ölen hakkında konuşmak, nasıl diyeyim, çok yıldırıcı değil mi?

Bu, yaşanmış olanın nasıl bir hayat olduğuna ve onu nasıl bir ışık altında gösterdiğinize bağlı.

Tekrar onun işi hakkında konuşmaya başladık. Işık anlayışının bir önceki yüzyılda suni ışıkla, gaz lambasıyla, sonra elektrikle aydınlatmanın ortaya çıkmasıyla ne kadar değiştiğini anlattı. Bunu en iyi, alacakaranlığın ve karanlığın resmedilişinde görebilirsiniz. 1820 ile 1850 arasında, diğer hiçbir dönemde olmadığı kadar çok gece manzaraları resmedildi. Gaz lambasının ışığıyla birlikte karanlık keşfedildi.

Hegel'den bir alıntıyla –üniversite eğitimi en azından buna yarıyor– onun gözlerini biraz kamaştırmayı başardım: Mekân, sonsuzluğu içinde ancak, maddenin var olan özü olan ışıkla oluşur.

Güzel bir cümle, dedi ve siyah pırıltılı, torba biçimli küçük çantasını karıştırarak içinden bir şey çıkarttı: Mavi süsenli[1] bir *Waterman,* bir kartvizit, bana verdi ve yılan derisiyle ciltlenmiş bir mini bloknota cümleyi not ederken, ışık dolu başka cümleleriniz de varsa, dedi.

Evet. Aquinolu Thomas, örneğin *lumen naturale* ve *lumen supra naturale*[2] arasındaki fark. Eğer bana zaman tanırsanız, belleğimden bir-iki cümle daha çıkartabilirim sanırım.

---

[1] Süsenin Almancası "Iris", yani kadın kendi adını simgeleyen bir kartvizit kullanıyor. (Y.N.)

[2] (Lat.) Doğal ışık ve doğaüstü ışık. (Y.N.)

İnsan bu kadar eğitimliyse bundan yararlanmalı, diyerek güldü ve -herhalde yas yemeğinde daha fazla soru sormayı uygunsuz bulduğu için- bir öğleden sonra buluşmalıyız, dedi: Önümüzdeki hafta beni arayın, salı olabilir, eğer zamanınız varsa öğleden sonra, diye vurguladı.

Hoşlandığı bir şey ile yararlanacağı bir şeyi birleştirişi şaşırtıcı, böylece keyif aldığı şeyler hep yararlı, yararlandığı şeyler de hep keyif verici oluyor. İlk izlenimim buydu. Gizlerinden biri, bu gizi bir giz haline getirmemesi, çünkü ışık ve gölgeyle çalıştığından, bunların önemine dair bilinci de bilemesi gerekiyor. Para söz konusu, yaptığı iş karşılığında aldığı para benim kazancıma kıyasla çok fazla. Ama sadece para kazanmak değil söz konusu olan. Evlerin karanlık köşelerinden dışarı doğru sürünen absürdü, iyi yerleştirilmiş bir ışıkla bastırmak, yok, aydınlatmak gerekir, dedi, bunu direkt ışıkla yapmamalısınız, çünkü bu, maksatlı, çiğ ve sonuçta itici bir etki yapar ve kasvetli bir havayı ancak geçici olarak şenlendirebilir, oysa ustalıkla yerleştirilmiş, en iyisi tavana verilerek oradan yansıtılan bir ışıkla ve öncelikle de ışığın tonuyla, açılımıyla, gölge büyüklüğüyle, gölge geçişiyle, gölge uzanımıyla kazanılan dolaylı aydınlık iyidir, hayır, öncelikle bunu bilince çıkartmak gerekir, önemli olan her zaman farkındalıktır. İnsanlar sadece kendilerini rahat hissettiklerini algılamakla kalmamalı, kendilerini niçin rahat hissettiklerini de bilmeliler, sizin çalışmanızın başkalarına da önerilmesini sağlayan gerekçeleri bu bilgi yaratır, bu bir ışık-gölge sanatıdır, dedi Iris.

Ben de, ilginç, dedim, bu neredeyse bir yaşam felsefesi. Işığın yerini bilmek bir büyüme, bir başarı. Işığın olduğu yerde oluşum vardır, bu da not ettiği cümlelerden biri, olmak, üretkenliğin kendisi, der Schelling.

Böyle şeylerden hoşlanıyor. Geçirimli bir kavrama yetisine sahip, ona sunulanı öylesine bir özgüvenle taşıyor ki, sanki önceden *bir doğa felsefesi sisteminin ilk taslağı* üzerinde çalışmış gibi. Hayır, o bu basılı düşünceleri değiştirip kendisine tabi kılmış. Oysa ben, önce her şeyi etraflıca okuma zorunluluğu duyan bir kuşaktanım. Benim-

le vedalaştı ve o giderken arkasından baktım, giysilerinin o sert siyahı içinde uzaklaşarak, duruşlarıyla, konuşmalarıyla, rahat bir kayıtsızlık içinde yürüyüşleriyle, başarılı olduklarını ve kendi kendilerini de performans açısından yetenekli bulduklarını belli eden diğer genç insanlarla birlikte dışarıya çıktı.

Eve döndüğümde kartvizitinin üzerinde parlayan ismine bakınca şaşırdım, Iris, sanatçı olarak ismi bu elbette –asıl ismi Helga–, sokak adı, telefon numarası, faks numarası, cep telefonu, e-posta – hepsi masamın üzerinde karanlığın içinde pırıldıyordu.

Böyle başladı.

Ve şimdi, az önce söyledikleri: Bitti. Ben'e her şeyi anlattım. Bana baktı, gözleri narkozdan yeni çıkmış gibiydi, gözbebekleri büyümüştü. Bir şey söyle!

Evet.

Bunu yapmalıydım.

Asansörle yavaş yavaş ikinci kata çıkarken, durumunu kolaylaştırmak için ona ne söyleyeceğimi düşündüm: Seni anlıyorum. Bunu hissetmiştim. Harikaydı. Ya da: Yaşadıklarımız bize kalacak. Güzel bir anı. Bundan sonra harika bir arkadaşlık. Hepsi de aşınmış cümleler.

Sonra dairesine çıktım, kapıda duruyordu, gözleri kızarmıştı ve konuştu: Bitti. Ben'e her şeyi söyledim. Dudaklarının arasından şunlar döküldü: Bugün, bütün gece onunla konuştum, artık gizlilik istemediğimi söyledim, böyle devam edemezdim, evet. Sustu ve sarı saçlarını salladı. Ve sonra –soluğumu tuttum– ağlamaya başladı. Önce gözlerinde bir pırıltı vardı, sonra gözyaşları boşandı.

Ben yıkıldı, oysa her zaman öylesine sakindir, kendine hâkimdir, bu, hayır, sanki uygun sözcüğü arar gibi duraksadı: Korkunçtu. Ama artık yapamazdım, yapmak istemiyordum. Söylemek zorundaydım. Ben ağladı, gözyaşı döktü, hıçkırdı, bu sabah gitti, ilk kez bir otele, *Kempinski.*

Üstelik *Kempinski,* diye düşündüm, Iris'le son zamanlarda orada buluşmuştuk.

Ayrıca sana bir şey daha söylemem gerekiyor.

Belli ifade biçimlerinin kesin bir gözleme dayandıklarını o an bir kez daha anladım: boğazın düğümlenmesi, havasız kalmak. Ya da: Kalbim duracak. Evet, kalbim durdu. Düzgün soluk alamıyordum, sorduğum soru da tam işitilmedi.

Neyse ki bana sevinip sevinmediğimi sormadı. Dürüst bir cevap, hem evet hem hayır, olurdu.

Bugün burada kal lütfen.

Mümkün değil, hiçbir şekilde mümkün değil, konuşmamı yazmalıyım. Yarın sabah on birde okuyacağım. Bunu erteleyemem.

Burada yaz.

Hayır, olmaz, hayır, sadece kendi çalışma masamda yazabilirim, o çalışma masasında olmalıyım. Yalandı bu. Odamda olmalıyım, bu da yalandı. Hayır, şu anda onun yanındayken düşüncelerimi toparlamam mümkün değildi, yarın kürsüye metnim olmadan çıkmak zorunda kalırdım.

Bak, bir şey daha var.

Olmaz. Lütfen. Bugün bitirmeliyim. En geç bu gece. O şu anda morgdaki bölmesinde yatıyor ve bekliyor. Daha oğluyla buluşmalıyım, tören akışı hakkında konuşmalıyım. Sonra sana uğrarım.

Kafamın içi karmakarışıktı, derhal, hemen temiz havaya çıkmalıydım, düşüncelerimi berraklaştırmak için biraz yürümeliydim, giriş cümlesini bulmalıydım, konuşmamın girişini, onu bugün tamamlamalıydım.

Bir şey daha var.

Evrak çantamı aldım, paketleyip içine koyduğum patlayıcı yüzünden büyük bir özenle davrandım, çünkü bugün Polonyalı temizlikçim Vera gelecekti, benden önce yıllarca Hamburg'da bir mimarın yanında, bir gümrük suçu yüzünden hüküm giyene kadar da Berlin'de bir profesörün yanında çalışmıştı. Kadında içgüdüsel bir merak ve müthiş bir eylem dürtüsü vardı. Milyoner olmayı kafasına koymuştu. Bunu başaracağına inanıyorum. Günün birinde.

Kadını bana Horch önermişti. Horch kadına, onu ya-

tağa atmak için değil, o sıralar bir tiyatro yazarının yanında çalıştığı için yanaşmıştı. Bir ajan gibi çalışıyordu, çöp sepetini karıştırıyor, atılmış elyazmalarını arıyordu. Ama yazarın hiçbir şeyini atmadığı, bütün taslaklarını ve notlarını sakladığı anlaşıldı. Böylece kadın sadece birkaç alışveriş listesiyle yetinmek zorunda kaldı. Bu arada bende çalışırken de, attığım konuşma taslaklarını çöp sepetinden çıkartıyor. Taslakları atarım, ama iyi para eden konuşmaları saklıyorum tabii, çünkü sonradan benzer durumlarla karşılaştığımda tekrar kullanacağım yerleri olabilir. İki üst türüm var: Islak ve kuru, sonra alt türler geliyor: 1. felsefi, 2. ekonomik, 3. ekolojik, 4. estetik.

Bana yaptığı tek ziyarette, boş sayılabilecek mekânda dolaşırken, masanın üzerinde içinde konuşma metinlerini sakladığım iki klasörün başlıklarını gören Iris, sen alaycı birisin, demişti.

Sistematik davranmak ne zamandan beri alaycılık sayılıyor?

Hayır, elbette öyle değil, ama ya ıslak ve kuru?

Fark tam da burada. Eğer bugün benimle eve geleceğini önceden bilseydim, klasörlerin üzerine *comédie humaine*[1] ve trajedi yazardım. Ki her ikisi de birbiriyle ilintilidir, mizahın kökeninde aslında ıslaklık ifadesi vardır, iyileşmeyi sağlayan beden sıvısı; buradan, basitleştirmenin basitlikle aynı şey olmadığını, aslında bir kavramın süzülmüş hali olduğunu anlarsın; bunları gülerek söylediğimden, annenin kozmetikçi, babanın emlakçı olduğu, kendisinin de belirttiği gibi, çocuklarını yükselme hırsıyla tıka basa doldurun bir aileden geldiği için eğitime çok değer veren Iris'in hoşuna gitti söylediklerim.

İçlerinde örnek konuşmalarımın bulunduğu iki klasörü elinden aldım. Kaçmak zorunda kalsam bu klasörleri yanıma alırdım, elbette, onlar benim sermayem.

O anda Polonyalı temizlikçi Vera banyodan çıktı, çalışırken yine bluzunun üstten üç düğmesi açılmıştı. Biraz bi-

[1] (Fr.) İnsanlık komedisi. (Y.N.)

le eğilse anında her şey ortaya fırlıyordu. Ona 120 mark verdim. Teşekkür etti, yağmurluğunu giydi ve gitti.

Bana rahatça söyleyebilirsin. Iris araştıran bakışlarla bana bakıyordu.

Bir şey yok. Gerçekten. Henry Miller'ın söylediklerini düşün: Evin anahtarına sahip olan bir kadına cinsel yakınlık duymak mümkün değildir. Hayır, ayrıca kadının da hiç niyeti yok – bence. Haftada bir kez geliyor, hızlı ve temiz çalışıyor, mükemmel.

Elbette, dedi Iris, temizliği yapıyor, sonra ovma bezini şöyle bir kenara bırakıyor ve ağzına alıyor.

Böyle bir şeyi telaffuz etmenin onu ne kadar zorlayacağını önceden fark ettim, bir yüksek atlayıcı gibi önce içsel bir hız aldı. Bakışları donuklaştı, üst dudağı kasıldı ve sonra nihayet söyledi, ama fazla yüksek sesle ve tuhaf bir vurguyla, a'yı aşırı öne çıkardı ve yaydı, hâlâ utanç duyduğu belliydi, içine zorla aşılanmış edepliliği aşmak için kendisine ne denli şiddet uyguladığı hissediliyordu.

Yaşadığımız o olaydan sonra evine gitmemizi istemiyor, bunu anlıyorum – bana da gelmek istemiyor, çünkü başka kadınlarla birlikte olduğum, muhtemelen benzer şeyler söylediğim, benzer şeyler yaptığım odada bulunmanın onu rahatsız ettiğini söylüyor, gerçekten de sözel ve bedensel açıdan bakıldığında çeşitleme skalası pek geniş değil, buna taraflardan birinin amuda kalkması da dahil, sadece sekiz temel pozisyon ve hatta hareket tekniği bakımından sadece iki varyasyon. Bu konuda düşünmemek gerekir, hele eylemin içindeyken asla. Geriye kalan seçenek otel ziyaretleriydi ve daha önce, yaz boyunca üç ay, hayvanat bahçesi ziyaretleri.

Çocukken amcamla Hagenbeck'in[1] hayvanat bahçesine gitmiştim, bana aslanları ve filleri göstermek istiyordu, ayrıca zincirli bir tasması olan ve bir kalasın üzerinde oturan evcil maymunu da. Maymunla birlikte fotoğraf çektirebiliyordunuz. Ama ben istemedim, korkuyordum. Hay-

[1] Karl Hagenbeck, Alman zoolog. 1907'de Hamburg yakınlarında bir hayvanat bahçesi kurdu. (Y.N.)

van dişlerini gösterdi, azıcık ve çok kısa bir an. Saçmalık, dedi amcam ve beni bir anakuzusu yerine koydu, zaten öyleydim. Maymun evcil, dedi amcam, daha on yedi yaşındayken uçaksavarlara mermi taşımış olan sert ve cesur amcam, parmağını maymuna doğru uzattı, bak işte. Maymun derhal ısırdı ve benim o büyük amcam haykırdı, kanayan parmağını havaya kaldırdı. Ortalık karıştı, hayvanat bahçesi yöneticilerinden biri geldi, hatta bir de sağlık görevlisi. Amcam kanayan parmağını hâlâ havada tutuyordu, şikâyet tehditleri savurdu, kendisi avukattı, acı tazminatı istedi. Bana hiçbir şey olmamasına rağmen bir lolipop verdiler.

Iris'le hayvanat bahçesinde buluşmaktan her seferinde büyük bir hoşnutluk duymama şaşmamak gerek.

Güzel havalarda dışarıda buluştuk, kötü havalarda sürüngenler bölümüne veya akvaryuma gittik. Orada oturup sohbet ettik, o işinden, Ben'den, eski arkadaşlarından bahsetti, ben kendimden söz ettim, sonra dağkeçilerinin bulunduğu bölümün oradaki samanlık mağaraya gittik.

İlk seferinde, bu onun önerisiydi, pandaların kafesinin önünde buluştuk, mayısta sıcak bir günde. Gökyüzünde pamuk gibi birkaç beyaz bulut öbeği süzülüyordu. Bu, şehrin en katlanılır olduğu aydır. Çok erken gitmiştim ve uzaktan bağrışmalar işittim. Kafesin önünde bir grup engelli vardı. Pekin hayvanat bahçesinin konuk olarak gönderdiği Yan Yan yerde sırtüstü yatıyor ve evrimin sadece bu iş için geliştirdiği başparmağıyla bambu yapraklarını ustalıkla kopartıp etrafında bağrışan izleyicilere aldırmadan yiyordu. Bao Bao uzakta yatıyor ve gen yapısını amaca uygun kullanmak yerine kendisiyle ilgileniyordu. Ön pençeleriyle penisine ne yaptığı uzun tüylerinin arasından tam olarak görülmüyordu, ama sanki otuzbir çeker gibiydi. Engelliler kendilerinden geçmişti, gülüp el çırpıyorlardı. Sonra yollarına devam ettiler. Maymunların kayalıklarına kadar onları izledim. Maymunları hiç ses çıkarmadan kayıtsızlıkla izlemeleri beni şaşırttı. Filler de onlarda bir heyecan yaratmadı, ama bunu anlayabilirdim, kütlelerinin

ağırlığı öne çıkan hayvanlar, bir hortum hareketiyle yerdeki kumu sırtlarına savurduklarında, üzerlerinde rüzgâr esen, hareketli kayalar gibi görünüyorlardı uzaktan. Fakat sonra, vaşakların kafesine vardığında grup kendini kaybetti, tiz çığlıklarla geri çekilip kaçıştılar, gözetmenleri onları durdurmaya çalıştı, peşinden koştukları bir delikanlı yere düştü ve haykırmaya başladı, bunun üzerine gruptaki diğer engelliler de bağırmaya ve ağlamaya başladılar. Kafese yaklaştığımda korkularının nedenini gördüm, bir vaşak. Parmaklıkların önünde, ağzında tuttuğu, tüyleri haşmetli bir horozla gidip geliyordu. Vaşağın hangi içgüdüyle davrandığı, ne aradığı belli değildi, herhalde yemek için emniyetli bir yer arıyordu, oysa kafesin içinde hiç de tehlikede değildi. Geçmiş gelişim sürecinden gelen basit bir refleks olduğunu düşündüm, aynı bizim nedene, anlama ilişkin sorularımızın birer refleks oluşu gibi, genetik olarak koşullanmış bir refleks: Niçin? Ki bu soruyu bugün reklam dünyası üstlenmiş ve kararlılıkla saptırmış durumda: Nereden geliyorum? Nereye gidiyorum? Kullandığım Golf bunun yanıtını biliyor. Ah, Tanrım, mesleğimden ötürü buna asla değinmemeliyim. Filozoflar, şairler tamam. Gül, gül olduğu için güldür, bunun nedenini sormaz.

Dağkeçilerinin bölgesini belirleyen çit, çimentodan dökülmüş bir tepeliği çevreliyor, tepelerin içleri oyuk, dıştan Tirol'le benzerlik yakalanmaya çalışılmış. Hatta ahşap bir samanlık bile kurulmuş. Azgın tekelerin çitten atlamasını engellemek için dibine derin bir hendek kazılmış, çünkü Amerika antilopları fazla uzakta değiller ve bu hayvanların dağkeçileri için herhalde egzotik bir çekiciliği var. Bakıcılardan biri bize, rüzgâr uygun estiğinde tekelerin antilop çitleri yönünde pozisyon aldıklarını anlattı.

Iris, Kübalı kadınlar Alman erkekleri için ne ifade ediyorsa antilopların da dağkeçileri için aynı anlama geldiğini iddia etti.

Özellikle bu çitin önünde buluşmamızın nedeni çok basit. Çok değerli matem konukları, içinizden biri bir ran-

devu sırasında rahatsız edilmek istemediğinde, tercih edebileceği en iyi yer burasıdır, gerçekten de, çitin önünden geçerek sağa yöneldiğinizde, küçük bir mağara girişine benzer bir giriş vardır. Bu mağaraya patikadan ulaşılabilir. Çimentodan yapılma Alpler'in üzerinden geçen bir geçide benzeyen bu patikaya kimse girmez pek, girse bile, yapay mağaranın ağzını kapatan zincirin üstünden atlamak aklına gelmez. Rahatsız edilmeden öpüşebileceğimiz bir yer ararken biz bunu yaptık. Bu oyukta, bizim mağaramızda, tümüyle maddi araç gereçler bulunuyordu, kürekler, çapalar, bir el arabası ve –bu şaşırtıcı– etrafta bir yığın ot balyası duruyordu, saman balyaları da vardı. Böylece Ben, bir keresinde *Schleusenkrug*'da buluştuğumuzda, Iris'in saçlarının arasından bir saman çöpü çıkartıp sormuştu: Nerelerde dolaştın? Basbayağı toprak kokuyorsun.

Evet, burası kimsenin aklına gelmeyecek bir yer, şehrin ortasında bir köy ortamı, insana Gessner'in kır tablolarını düşündürüyor, birkaç yüz metre ileride bulunan Bahnhof Zoo'daki uyuşturucu bölgesini değil. Bu yeri bir kez görseniz, buluşmalarımızda bir kirlilik olmadığını, yaşlıca beylerin hayal ettiği cinsten telaşlı, aceleci, ayaküstü kaçamaklar olmadığını anlardınız. Hayır, bir dağ yürüyüşünden sonraki yaz tazeliği gibiydi, Iris'in getirdiği kaşmir örtünün üstünde samanların arasına uzanıyorduk. Ara sıra bir keçinin melemesi veya antiloplara heveslenen bir tekenin kızışma çığlığı duyuluyordu. Bazen de, bir rüyadan gelir gibi, mandaların çif'tleşme çağrıları.

Iris'te en çok sevdiğim şey neydi? Gençlik mi? Elbette, bir armağan gibi. Hayır, gülüşü, kederi, iffetliliği, sözle takılmaları, ışığa hayranlığı, jestleri (işaretparmağını ve ortaparmağını kıpırdatışı), beni dizlerinin üzerine yatırışı, soruları, hazırcevaplığı. Samanların arasında yatıyoruz, Iris'in ağzında Hans Thoma'nın resimlerindeki gibi bir saman çöpü. Sadece bir kez rahatsız edildik. Birden bir çıtırtı ve bir gıcırtı işittik, elbisesinin eteklerini ancak indirebildi. Hayvanat bahçesinde buluşacağımızda hiçbir zaman

pantolon giymeyişinin nedenini anlıyorsunuz. Ben ceketimi önüme zar zor kapatabildim. Biz ter içinde, yüzlerimiz kıpkırmızı orada dururken, bahçıvan bize baktı ve uzunca bir süre sonra sordu: Burada ne arıyorsunuz?

Masumiyetimi, dedi Iris. Tam şu an.

Adam duraksadı, daa neler, daa neler, burası yasaktır, yani, yani, sadece görevliler girer.

Iris olağanüstü hazırcevaptı ve bunda hiç zorlanmıyordu, aksine beklenmedik ve akıcı bir tarzı vardı; ve sonra, söylediğim gibi, gülüşü. İşinde ne kadar titiz, hedefini gözden kaçırmayan birisi olduğu düşünülürse, şaşırtıcı bir gülüş. Çünkü bu da deneyimimin öğrettiği bir şey, iş düşkünü insanların çoğu pek gülemez, hele kendilerine hiç gülemezken.

Ama Iris'in diğer yüzü de var, birbirimizi iki, en fazla üç haftadır tanıdığımız sıralarda, beni tuhaf denecek kadar boğuk, birdenbire kulağıma yabancı gelen bir sesle ilk kez arayıp görüşmemizi istediğinde kendisinin de söylediği gibi, karanlık yüzü. Nerede görüşelim? Bilmiyorum. Hayvanat bahçesinde mi? Hayır. Nerede o zaman? *Café Rost.* Burası sık sık buluştuğumuz bir yer, oraya vardığımda onu dışarıda otururken buldum, o konuşan ve gülen insanların arasında, sıcak yaz gecesinin içinde diğer herkesten yalıtılmış gibiydi, hatta olduğundan ufak tefek, kendi içine dönmüş gibi göründü bana, ifadesi çok farklıydı, derin bir çaresizlik, çökkünlük, bütünüyle sözsüz kalan bir yakınma, sadece durup durup tekrarladığı şu "bilmiyorum"; ve ancak uzun uzun, sakınarak sorguladıktan sonra, şu sahne tasarımını, bir *Tasso* uyarlaması için ışık enstalasyonunu başaracağına inanmadığını söyledi. Ne ısmarlamak istediğini ağzından almak mümkün değildi, yemek istemiyordu, içmek de istemiyordu, belki, yok hayır, kalmak, hayır, gitmek, belki. Beni itici buluyor olmalısın, dedi, aynı benim kendimi gördüğüm gibi, düpedüz itici. Hayır, hiç de değil. Ona bir sodalı şarap söyleyip o yaz gecesinin içinde öylece oturdum, kolum omzunda, onu

tanıyan biri görse, kolumu sadece sandalyesinin arkalığına dayadığımı düşüneceği şekilde. Bir zaman makinesinden geçmiş gibi görünüyordu, yaşlı duruyordu, hayır, yaşı yokmuş gibi ve derin bir çaresizlik içinde. Canını sıkan ne, söyle. Sadece başını iki yana salladı. Öylece iki saat oturduk, neredeyse hiç konuşmadan. Sonra ayağa kalktı, seni daha fazla tutmak istemiyorum, dedi. Tutmak mı, bu da ne demek? Yapacağın şeyler var. Hayır. Zamanım var, dünya kadar zamanım. Hayır, dedi, gitmeliyim. Teşekkür ederim.

Ona eşlik etmek istedim, ama o istemedi. Uzaklaşmasını izledim, her zamanki gibi dizlerini olabildiğince gerip, o düzgün, doğal, akıcı yürüyüşüyle yürümüyordu, hayır, adımlarında bir tereddüt, bir yavaşlık, küçücük bir güvensizlik vardı.

Bende ne bulduğunu kendi kendime sık sık sordum elbette. Abartılı bir özgüvensizlik çektiğimden değil, hayır, ama ben gerçekçiyim, mesleğimden ötürü böyle olmalıyım da. O benden yirmi bir yaş genç, saçları çılgınca bir sarı, ancak birkaç ton açılmış, nereye girse, ardından yorumlara yol açan bir vücut, öğleden sonraları Halensee'deki açık havuzda buluştuğumuzda, of, ne bacaklar, oğlum, enfes değil mi, diyenleri duyuyorum. Bunlar on altı-on yedi yaşlarındakiler. Ben yaşım itibarıyla bu delikanlıların görüş açısının dışında kalıyorum. Ama kızım hakkında yorum yapmakla babalık duygularımı incitebilecekleri de hiç akıllarına gelmiyor. Gittiğimiz entel kafelerinde çalışan öğrenci kızlar bana "siz" diye hitap ederken, ona "sen" diye hitap ediyorlar. Bazen kendimi bir butiğin, bir parfümerinin, bir ayakkabıcı dükkânının aynasında görüp şaşırırım. Geçerken bir an için karşılaştığım bu görüntüyü, zihnimdeki kendime dair imgeyle örtüştüremem çoğu zaman. İç zamanım, gerçek zamanın şöyle bir sekiz yıl gerisinden geliyor. Sanırım bu yıllar ölümün ne olduğunu henüz bilmediğim –hiçbirimizin bilmediği– yıllar. Belki de, değerli konuklar, zamana olan duyarlılığımız karşısında aldığımız bir ikramiye bu. Ama yi-

ne de şunu hep söylüyorlar: Kendinizi iyi korumuşsunuz. Gözlerim en hoş yanım, Iris'in söylediği gibi, şimşek mavisi. Ve diğer şeyleri, kırışıkları ve yenilgi izlerini biraz olsun örtmek için iyice yanıp esmerleşmem gerekiyor, ki sarışın, hatta kurşuni sarışın olmama rağmen gerçek anlamda bronzlaşabiliyorum.

On iki gün önce, sık sık birlikte çalıştığımız defin şirketi Thomson'dan aradılar, henüz bağımsız hareket eden ve Grieneisen şirketler zincirine dahil olmayan küçük bir firma. Ölüm kapıyı çaldıysa kimse korkmasın, bırakın cesedi Grieneisen ortadan kaldırsın.

Thomson, cenaze konuşmasını özellikle benim yapmamı istediğini vasiyetinde belirtmiş olan birinin öldüğünü söyledi.

Böyle bir durumda kimin gururu bir an için olsun okşanmaz ki. Elbette hemen ölenin adını sordum.

Lüders, ön ismi neydi, bir dakika, işte, Peter Lüders. Tanıyor musunuz?

Hayır. Hiç duymadığım bir isim. En azından hatırlamıyorum.

Size önce adresini vereyim. Oğlu Köln'de yaşıyor, doktor.

Adamı Köln numarasından arayıp konuştum, babasının isteğini o da doğruladı.

Babanızın niçin beni istediğini biliyor musunuz?

Bilgisi yok. Vasiyette bir neden gösterilmemiş. Son yıllarda babamla ancak ara sıra görüşürdük, dedi. Yarın uçakla Berlin'e geliyorum, eğer sizin için de uygunsa babamın evinde buluşalım, Eschenstrasse'de, yarın öğleden sonra 15.00'te.

Ev bodrum kattaydı, loştu, ama rutubetli değildi ve bunun nedenlerinden biri de, kitaplar ve kâğıtlarla tıka basa dolu olmasıydı. Eski kâğıt kokusu daha girişten hissediliyordu. Genç adam beni dar bir koridordan geçirerek, oturma ve çalışma odası olarak kullanıldığı belli olan bir

mekâna aldı. Tavana kadar yükselen raflar kitap doluydu, hatta kapıların üzerine bile raflar yerleştirilmişti, sadece geniş pencerenin önüne yanaştırılmış çalışma masasının sağ tarafında çeşitli çizimler asılıydı, Zafer Sütunu'nun enine kesitleri, duvar çeperine ait ayrıntılı bilgilerle birlikte kaide ve destek örgüleri. Yerde de sütunun neredeyse bir metre yüksekliğinde, ölçeğe uygun modeli duruyordu. Mekânın ortasındaki büyükçe masanın, iki sandalyenin ve çalışma masasının üzerleri kitaplarla doluydu, kitaplar zemine de yayılmıştı, Marx, Marcuse, Benjamin, Adorno, Althusser, Bourdieu, Dirk Baecker, kitaplar, kitaplar, dergiler, kâğıtlar. Sesleri yutan bir mekân. Genç adam ağır bir deri koltuğun üzerindeki sararmış ve dağılmış dergileri kaldırdı, altlarında duran bir cep kitabını aldı, başlığını okudu: *Henri Lefebvre, Marksizmin Bugünkü Sorunları,* hayır, dedi ve kitabı elinden bıraktı. Evet, buyurun. Bana koltuğu işaret etti. Eğer sizi rahatsız etmezse aramaya devam edeceğim, uçağım üç saat içinde kalkıyor.

Oturulmaktan aşınmış deri koltuğun içine kelimenin tam anlamıyla gömüldüm, cilası dökülmüş kolçaklar neredeyse omuz hizasındaydı, kendi toz bürümüş düşünsel geçmişimin içinde oturur gibiydim.

Genç adam tekrar çalışma masasına yöneldi ve bir çekmece açtı, diğer iki çekmece yerlerinden çıkarılıp masanın yanındaki kitap yığınlarının üzerine bırakılmıştı, kâğıtları karıştırdı, aralarından zaman zaman bir defter bulup çıkarttı, şöyle bir karıştırıp kenara bıraktı, kimisi kayıp daha öncekilerin yanına yere düştü. Hisse senetleri, gizli hesaplar, altın külçeleri filan aradığımı sanmayın, babam paradan gerçekten nefret ederdi, böyle insanlar da var. Eğer o da diğer pek çoğu gibi, daha az hoş yanlara da sahip olmasaydı, hoş bir özellik olabilirdi bu.

İnsanın bu meslekte dinlemeyi iyi bilmesi gerekir ve deneyimlerimle biliyorum ki, böyle itiraflar karşısında dikkat gösterilmelidir, karşıdakini hemen sıkıştırmamak gerekir, cenaze konuşmasının metninde yerleri olmasa,

ayıklamam gerekse de, çoğunlukla geri plandaki asıl gerilimi oluşturanlar bu anlatılanlardır, hayır, geliştirici olduklarını söylemek gerek, asıl temel bunlarda, bu sırlardadır, bunu görmezsiniz, ama can sıkmayan veya yalana başvurmayan bir cenaze konuşmasının tüm yapısını onlar taşır. Zaten sıkıcı ve yalanlara dayalı bir konuşma, ölen için gözyaşı dökmeseler bile bu konuşma için para ödeyen yakınlarında tatsız bir duygu bırakır.

Kısa süre önce defin konuşmasını yaptığım iyi aile babası, son derece ağırbaşlı, meslektaşları ve komşuları tarafından sayılan ve övülen bir adam, büyük bir elektronik firmasında kalite kontrolcü olarak çalışıyordu ve konuşmanın çatısını nasıl oluşturacağımı hemen gördüm, çünkü insanı rahatlatan gülüşler de her zaman olaya dahildir, yüksek sesle değil elbette, çok şiddetli değil, ama her ikisi de olmalı, gözyaşları ve gülüşler, ıslak ve kuru, dozu iyi ayarlanmış olarak birbirlerini tamamlarlar. 1878'de Amerika'ya göç eden şu Saksonyalı makine ustası Oskar Krause'nin hikâyesini anlatabilirdim; Krause oradaki bir işletmede, imalatı tamamlanmış sarım makinelerini denetlediği, sorumluluğu yüksek bir pozisyonda çalışmış, onay verdiği ürünlerin üzerine tebeşirle isminin baş harflerini yazarmış: O.K. Bu hikâye, eğer işinde dürüstlük, doğruluk, çalışkanlıkla kendini gösterebilmişse, basit bir yaşamın bile, sonunda dünyaya mal olabilen bir şey ortaya çıkardığını vurguluyor. *Okay?*

Bu hikâye doğru değil, ama konuşmam için hazırlık yapma vesilesiyle ziyaret ettiğim, ölenin dul eşine ilişkin hikâye doğru. Kocasına yönelik tüm övgüleri sıraladıktan sonra, konuşmasına eşlik etmiş olan iç çekişleri aniden dizginsiz bir ağlamaya dönüştü. Uzun, epey uzun bir aradan sonra ona, sizi bu kadar sarsan şeyin ne olduğunu söylemek ister misiniz, diye sordum.

Evet, kocasının üç yıldan beri kendisinden habersiz bir sevgilisi varmış, en ufak bir şekilde sezinlememiş bile. Bu pek kolay fark edilecek bir şey değil bence, yani yaşlılıkta her şey biraz daha sakin yaşanıyor. Ama şimdi, şim-

di öbür kadın ortaya çıktı. Buraya geldi, burada oturdu ve bana, hiçbir zaman evliliğimize karışmak istemediğini, ama insanın mutluluk beklemeye hakkı olduğunu, dünyaya bir kez geldiğimizi söyledi ve sonra, kocanızı elinizden almadım ya, dedi. Böyle bir küstahlık. Kalkmış bir de cenazeye gelmek istiyor. Gelir de, kimse onu tanımıyor. Bu kim, diye bana sorarlarsa? Dikkat çekecektir, genç daha, ellilerinde, hem de tırnakları boyalı, saçları kızıl, üzerinde de köpek figürlü gümüşi bir kazak.

Köpek mi?

Evet. Siyah renkte. Bir kaniş. Şimdi ne yapacağım ben?

Gelmesine izin vereceksiniz, dedim.

Gerçekten mi? Bana rahatlamış bir ifadeyle baktı.

Elbette.

Peki ya akrabalar, yani ya bir şey sorarlarsa? Her zaman uzak akrabaların ya da sadece tanışıklık ilişkisi olanların da geldiği olur. Ama bu kadın dikkat çekecektir, o süsü püsüyle ortalıkta dolaşınca.

Eh, siz de köpek bakım salonunda çalışanlardan biri olduğunu söylersiniz.

Efendim?

Bir köpeğiniz vardı, değil mi?

Evet.

O halde, size kim olduğunu sorarlarsa, köpeğinizin tüylerini kırpan kadın olduğunu söylersiniz.

O zaman kadın güldü, yavaştan başladı, aslında gülmemem gerekir, dedi, gülmeye devam etti, güldü ve rahatladı.

Bu tür itirafların ve sırların ne kadar önemli olduklarını bu kadında bir kez daha yaşadım. Eğer bütün konuşmamı kocasının bir kalite kontrol sorumlusu olarak doğruluğu ve hatasızlığı üzerine kurmuş olsaydım, yani sadece mesleği açısından bakmış, yani hep sadakat ve dürüstlük üzerinde durmuş olsaydım veya "namuslu insan sonuna kadar değerini korur"un üzerinde dursaydım, karısının hıçkırıkları cenaze töreni boyunca kesilmeyecekti. Konuşmanın zeminini yine de oluşturabilmiştim, hepimi-

zin yüzleşmesi gereken bu çelişkiyi, gerçek her zaman kirlilik taşırken her şeyi mükemmel yapma çabasını, işimizi, bilgimizi, duygularımızı ideale yaklaştırma çelişkisini işin içine katabilmiştim. Eksiksiz olana ancak hayranlık duyulabilir, eksiksiz olmayanıysa, sonradan sevgimizin nesnesi haline getirebilmek için, önce anlamayı öğrenmek gerekir.

Bunlar biraz müphem ve karanlık ifade edilmişti, ama bu da konuşmanın bir parçasıydı. Dinleyenleri, yas topluluğunu düşünmeye iten de bir konuşmanın içindeki kör noktalardır, gözyaşlarını çoğunlukla bunlar dindirir. Sonra felsefi alana geçiş: Bunu görebilmek, ulaşamadan fikrin peşine düşebilmek, büyüklük budur ve bir kanat çırpışıyla bizi özgürleştirir. İşte eğitiminizin yararını burada da görürsünüz, Platon'un adı hiç geçmese, hele Diyaloglar'a hiç değinilmese bile. *Phaidon*. İtici. Amatörler hep isimler üzerinden giderler, profesyonellerse içeriği çözerek sindirirler, konu hakkında bilgili olmak gerekir, hem de sadece dergi sayfalarından değil, özümsemiş olmak gerekir, Sokrates'in baldıran şerbetini içtikten sonra Kriton'dan niçin Asklepios'a bir horoz kurban etmesini istediğini, tören salonundakilerin arasından çok azı, belki sadece bir kişi bilse bile.

Sokrates'in, baldıran şerbetini içtikten sonra niçin, Asklepios'a bir horoz kurban etmek gerekir, dediğini biliyor musunuz?

Aslında mesleği gereği bu konuda bilgisi olması gereken oğul, hiçbir fikrim yok, dedi ve çekmecenin içini aramaya, daha doğrusu karıştırmaya devam etti, yine bir şey çekip çıkarttı, kitap yığınının üzerine bıraktı, kâğıtları tam anlamıyla altüst ediyordu. Sonunda, herhalde sorum aklını karıştırdığı için olacak, doğum belgesini arıyorum, dedi, ölüm belgesini çıkartmak için gerekiyor da.

İşte bürokraside çevrim böyle. Biri olmadan diğeri olmuyor. İnsan böyle ölümsüzleşiyor.

Tanrım, babam neleri saklamış, dedi genç adam ve büyükçe bir zarfı kaldırarak üzerindekileri okudu. Söyle-

diği ve yazdığı her şeyi patlayıcı madde gibi görürdü, bunları söyleyerek elindeki şişkin bir zarfı tekrar çekmecenin içine fırlattı.

Kapı çaldı. Eşyaları alacak olan adamdır bu, dedi ve dışarı çıktı. Boğuk ve uzaktan gelen sesleri duydum, sonra yanında bir tiple birlikte içeri girdi, adamın kafası kazınmıştı, elinde bir güneş gözlüğünü evirip çeviriyordu, merhaba, deyip, içine gömülmüş vaziyette oturduğum deri koltuğa doğru geldi, elini uzattı, öncelikle başsağlığı dilerim, dedi. Ama gözlerini raflara dikmişti bile.

Ölenin yakını değilim, dedim.

Ah, pardon, o halde sizin başınız sağ olsun. Kitap sıraları boyunca yürüdü ve aklıma birden, kafesin parmaklıkları boyunca aynı huzursuzlukla dolaşan vaşak geldi, ancak onun avı dişlerinin arasındaydı.

Adam eliyle dolabı tıklattı, sonra yazı masasına gitti, üstüne birkaç kez vurdu, ellilerden, dedi, kaplama, bir değeri yok, hemen çöpe bırakabilirsiniz, sonra tekrar raflara döndü, eğildi, doğruldu, tekrar bir aşağı bir yukarı gitti: Tanrım, dedi, hepsi yıpranmış, Marx-Engels bütün eserleri, Gerçekçilik Kuramı, Lukács, Ekonomi Kuramı, Bilgi Kuramı, Rubinstein. Bu nesneler Stralsund ve Gotha arasındaki bütün eski kitap tezgâhlarında vardır, tanesi bir mark, kimse de almaz, yooo yoo, burada Doğu'dakiler sol kuramın tümünü ishal gibi püskürttüler. Adam bir an düşünceli bir ifadeyle tavana baktı. Marx-Engels kitapları hurda kâğıt olarak bile işe yaramıyor, Doğu Almanya malları hiç olmazsa ekstra ciltli.

Genç adam ne bir gerilim ne bir öfke belirtisi gösterdi, sadece, daha mutfakta tabaklar var, dedi.

Alıcı, elindeki güneş gözlüğünü evirip çevirerek odadan çıktı.

Babam bir balık gibi karaya vurdu, 89'da, duvarın yıkılmasıyla birlikte, bu onun sonu oldu.

Ölüm nedenini sorabilir miyim bir sakıncası yoksa?

Eliyle hafifçe şakağına dokundu. Anevrizma. Risk altında olduğunu biliyordu.

Ya mesleği? Ne yapardı?

Alternatif kent gezileri rehberliği. Ben hiç katılmadım. Ama bir meslektaşım, bir dahiliye uzmanı, bir keresinde bir Berlin ziyareti sırasında onun bir kent turuna katılmıştı. 48'lerin Berlin'inde Brecht'in güzergâhı, Anna Seghers, Dorotheenstadt Mezarlığı ve benzerleri. Komünistlerle hiçbir ilgisi olmamasına rağmen meslektaşım gerçekten de hayran kalmıştı.

Dönüp duran güneş gözlüğü odaya geldi, tamamdır, dedi, tabak çanak düzgün ve ayrıca, izin verirseniz... Benim oturduğum koltuğu gösterdi.

Ayağa kalktım. Adam deriyi yokladı, koltuğu yana eğdi, yaylarını, ahşabını gözden geçirdi. Pekâlâ, dedi, eğer bana tabak çanağı, sadece gümüş kaplama olmakla birlikte çatal bıçak takımlarını ve bu koltuğu bırakırsanız, hurda kâğıtları da ücret istemeden kaldırırım.

Genç doktor bir an tereddüt etti, sonra, tamam, dedi.

Alıcı raftan bir kitap çekti: Frantz Fanon, bu durumda iki hafta sonra ev boşaltılmış ve temizlenmiş olarak teslim edilecek. Şimdi anahtarı alayım.

Doktor duraksadı.

Adam güldü: Buradan bir şey çalacak olana hiç itirazımız olmaz. İsteyen istediğini alabilir, tabak çanak ve koltuğun dışında. Taşıma için getireceğim adamlara da para ödemem gerekecek, güneş gözlüğünü döndürüp havalı bir hareketle burnunun üzerine oturttu, Cehennem Melekleri'nden[1] birine benzedi. Bin mark istiyorum, sonra bütün bu enkazı ortadan kaldıracağım.

Genç adam biraz çaresiz bir durumdaydı, yardım arar casına bana baktı.

Haklı, dedim, hep eşyaların bize ihtiyacı olduğunu, bize süreklilik verdiğini sanırız, ama onlar bize aldırmazlar.

Doğru, dedi adam.

Tamam.

Alıcı, sağ elinin parmağını kaldırdı. En geç iki hafta içinde tertemiz teslim edilecek. Sonra gitti.

---

[1] "Hell's Angels". Amerika'da kurulan bu motosikletli çetenin üyeleri, havada zincir döndürmeleriyle ünlüdür. (Y.N.)

Her şey, nasıl söyleyeyim, biraz yabancı geliyor.

Peki, babanızın beni nasıl bulduğunu bilmiyor musunuz?

Hayır.

Yanınızda bir fotoğrafı var mı?

Bir dakika, kimliği burada.

Zayıf, çilekeş görünümlü, kır saçlı. Hatırlamak, tanımak, bellekte ne ve nasıl canlanır, tanıdığım bir yüzdü bu, ama nereden olduğunu söyleyemezdim, eski karanlık dönemlerden bir yüz.

Kavşak, sokak, insanlar, her şey siyah-beyaz, eski bir filmdeki gibi. Nesneler birbirlerinden sadece ton farklarıyla ayrılıyorlar, daha açık tondaki tozlu asfaltın üzerinde bulunan koyu renkli sıvı da öyle, biraz, çok çok az miktarda ve çok yavaş bir şekilde yayıldı, ön tarafı pırıltılı bir körfez oluşturdu ve güneş bir an için içinde pırıldadı, şöyle bir, sonra yüzeyi koyu, donuk bir griye dönüştü.

Saçma, dedim Iris'e.

Ne?

Bu olay, cenaze konuşmasını yapmam gereken bu adam.

Ama o sırada Ben, onu yanımdan uzaklaştırdı, Hellbich bekliyor. Kır saçlı, ince uzun bir adam, üzerinde bol kesimli siyah bir pantolon, dik yakalı siyah ipekli bir ceket var. Herhalde bir içmimar veya mimar. O akşam davetli olan arkadaşlarına ve tanıdıklarına (ayrımlarını çok kesin yapıyor) yeni bir ışık enstalasyonunu sunacaktı; tıraşlanmış iki dağ kristalini, her dönüşte bazen daha çok kırmızıya, bazen daha çok maviye gidecek şekilde, küre biçiminde bir mafsalla birbirine eklemlemişti.

Sonra tekrar yanıma döndü, bana bir kadeh şampanya getirdi. Hadi kadeh kaldıralım. Ona, diyerek enstalasyonunu işaret etti. Hellbich patentini satın almak istiyor. Sıkıcı beyaz duvarlara uygun bir şey bu, hepimizi hastane sakinlerine çevirmeye çalışan modern akıma ancak böyle katlanılabilir.

Ama renklerin parıldadığını görebilmek için, önce geri plan olarak beyaza ihtiyaç var.

Eğer bir prizman varsa buna ihtiyacın yok.

Sence en fazla sıfata sahip olan renk hangi renktir?

Aslında bunu bilmeliyim, dedi. Yeşil mi?

Hayır, kırmızı. Erguvani kırmızı, yakut kırmızısı, karmen kırmızısı, koyu kırmızı, şarap kırmızısı, kan kırmızısı, pas kırmızısı, pancar kırmızısı, parlak kırmızı, soluk kırmızı ve böyle devam eder. Wehrle-Eggers'in kavramlar kılavuzunda otuz altı tanedir. Yeşil için sadece yirmi dört sıfat verilmiştir ve bunların arasında umut yeşili de vardır.

Doğu gibi kırmızı. Kan kırmızısı. Utançtan kızarmak. Gözünü kan bürümek. İşte kırmızı rengin çokanlamlılığı. Kırmızı diyalektik bir renktir. Siyah da beyaz kadar tekanlamlıdır. Beyaz bütün renkleri içinde barındırır, siyah bütün renkleri siler. Yine de umut veren bir bilgi olarak, renkler siyahta da bulunur, sadece ışığa ihtiyaç vardır.

Yağmur ağaçların yapraklarını karıştırıyor, çatıları griye boyuyordu, sokak kırılmış dallarla doluydu, damlalar camlarda neredeyse yatay izler bırakıyordu.

Kendisine elmalı pasta ısmarlayan Iris, nasıl bir olay, diye sordu. Oldukça okkalı bir dilim halinde gelen pasta tabakta yana yatmıştı.

Hatırlamak beynin gri maddesinde gerçekleşen bir süreç, hepsi bu – bütün olay bu. Bellek bir projektör gibi çalışıyor, polis arabalarının üzerinde bulunan o hızla hareket edebilen, içeriden döndürülebilen projektörler gibi, her şeyin aydınlatılması, keşfedilmesi gerekiyor, burada aydınlatılan, geçmiş; ışık, yerlerin, durumların üzerine düşüyor, bunların içinde hareket eden insanları, tavırlarını, özelliklerini aydınlatıyor, sonra diğerleriyle karşı karşıya getirilip kıyaslanıyorlar, ayrıntılar araştırılıyor: koku, devinim, ses, konuşma. Şablonlar üst üste getirilip karşılaştırılıyor ve işte, işte orada.

Eee, gözünün önüne getirebildin mi?

Hayır. Fotoğraf yeterli olmadı. Bana tanıdık gelen bir yüz, çok tanıdık, evet, ama yok, her şeyin kendiliğinden oluşacağı yeri gözümün önüne getiremedim. Ve kullanılan dili. Ama bir anahtarım var.

Anahtar mı?

Evet, eve girebilirim. Oğlu kitaplardan istediklerimi alabileceğimi söyledi.

Güldü. Bunu sana söyledi hem de. Evinde kitap bulundurmadığını ona söylemedin mi?

Ona bir şey söylemedim. Hiçbir şey. Sadece birkaç soru sordum.

Peki, ne iş yapıyordu, yani, duraksadı, ölü demek istemedi, gramer olarak uygun düşen bir zaman kipi de yoktu zaten, ayrıca ölen birinden söz edilirken uygun bir zaman kipi hiç olmaz, bu –gramer açısından bakıldığında– geride kalanların ölenin gömülmesine kadar içinde hareket ettikleri bir zaman arafıdır. Iris bunu elinin geriye doğru küçük bir hareketiyle sildi: Pekâlâ, o ne iş yapıyordu.

Kent turları, alternatif turlar.

Bunu ilginç buldu, onu tanımış olmak isterdi.

Koridor, yatak odası, çalışma odası, her yer tıka basa kitaplarla, dergilerle, bildirilerle dolu. Sol literatürle dolu bir hurda kâğıt deposu. Onların içinde nasıl bir yaşam sürdü. İnanamazsın. Devrimden kalma bir mağara semenderi.

Güldü, elimi tuttu, bunu son zamanlarda daha sık yapıyor ve hep etkileniyorum, parmaklarının orta eklemlerini öpüyor ve her seferinde, henüz yaşlılık lekelerim belirmediği için seviniyorum. Eğer bir hırsız olsaydım, senden gözlerini çalardım, sesini, ellerini, her şeyini sevdiğim benim.

Ne zaman, ne zaman, diyor –ve bunu sık sık yapıyor–, ciddi bir şey olduğunu ne zaman fark ettin, yani aramızdakinin? Ne zaman âşık oldun? Âşık olmak, nasıl bir kavram, diye düşünüyorum ve gereğinden fazla uzattığım küçük bir bekleyişten sonra, hemen, diyorum. Her şey o kadar hızlı gelişti ki.

Öyle mi. Peki ne zaman? İlk karşılaştığımızda mı? Bi-

zim evde mi? Hayvanat bahçesinde, dağkeçilerinin orada mı?

Sanırım, diyorum, çok daha çabuk. İlk randevumuzda, burada, akşam, *Reinhards* restoranında. Sen önce gelmiştin. Bu mavi benekli, kısa kollu, beyaz bluzla seni hemen tanıyamadım. Sonuçta aklımda siyahlar içindeki halinle vardın ve sırtını, arkaya uzanan ikinci bir mekân daha olduğunu düşündürterek insanı şaşırtan aynalı duvara vermiştin.

Burada yara izini fark ettim, sol şakağında kulak memesine kadar aşağıya doğru uzanan, yanlarında üç-dört küçük yatay izle kesişen uzun bir yara izi. Saçlarını ikide bir yüzüne düşürmesinin nedeni de herhalde bu yara iziydi, bir zamanlar bir şeyi örtmek için oluşan küçük bir ret hareketi, ama şimdi konuşmalarının düşüncelilik ifade eden, bazen de -harekete karşıt olarak- onay içeren belli yerlerini vurguluyor. Onu karşımda görüyordum, ama kendimi de görüyordum, kısa bir an için ortaya çıkan görüntümü ve her seferinde, aynadaki bu yaşlı adam kim, diye düşünüyordum, çünkü gözlerime, insanın kendi kendisiyle uyumunu sağlayan gözlere hiç bakmıyordum. İnsan kendisini görür ve kendisini görürken görür. Ama kendinizi ayaküstü ansızın gördüğünüzde, ancak belleğinizin yardımıyla kendinizle özdeşleştirebildiğiniz bir yabancıyla karşılaşırsınız, hâlâ sarıyla iyi bir karışım içindeki, tam kırlaşmamış saçların kırlığı, ama şimdi bu acımasız ışığın altında kır saçlar yüzüme öylesine hâkim göründü ki, elimde olmadan ışık kaynağına doğru döndüm.

Işık, dedi ve yüzünde anlayış dolu bir gülümseme belirdi, bu hoşgörülü bir ışık değil.

Sanki Iris huzursuzluğumu görmüş gibi, bunu da kendi üstüme çektim.

Kendimi kırmızı şarap kadehini kaldırırken gördüm. Kendimi içerken gördüm. Oturduk, Bordeauxlarımızı içtik ve sonra o, bir tarafı konveks, yeşil bir silindirik mercekteki ışık kırılmalarını anlattı, dört ışın yukarıdan geliyor ve kenarda her biri yeşil bir ışın halinde, ortada iki ma-

vi ışın halinde sağa yansıyordu, geçişte bu şekilde odaklanan ışık, mavi ışınları daha güçlü biçimde kırıyordu. Böylece, yeşil ve maviye ayrılmış, özel bir ışın demeti oluşuyordu. Merceğin ve ışık ışınlarının taslağını çizdi, mavi ve yeşil yazarak renklerin yerlerini belirtti, soyut bir resme benzeyen kırılma çizgilerini gösterdi, bana kırılma yasalarını anlattı ve merceklerin nerelere yerleştirilmeleri gerektiğini bana göstermek için çizdi. Bu ışın demeti, *Tasso*'ya çelenk takılırken ona eşlik edecekti. Sakin bir düşüncelilik içinde ışık kesimlerinden ve lambalardan söz etti. Birkaç hafta önce bir *Tasso* uyarlamasının ışık tasarımı işini almış ve yönetmene, oyunu geniş bir merdivende sahnelemeyi önermişti. Böylece ışık ve gölge üzerinde en etkin biçimiyle çalışabilecekti. Bir peçetenin üzerine benim için merdivenin taslağını çizdi. Kadehi sapının epey aşağısından kavrayarak şarabından her içişinde aynı anda bana bakıyordu, bakışları öylesine hedefli, öylesine bana yönelik, hatta sabitleyiciydi ki, sanki içmek ve dikkatle incelemek birbirine bağlı iki eylem gibiydi.

Bana yüksek ve alçak basınç lambalarından, ampullerden daha yüksek bir ışık verimine sahip olmakla birlikte o kadar hassas olmayan deşarj lambalarından bahsetti.

Işık, ancak lamba kırıldığında ölüp toza karışır.

Bu, bana başka gözlerle baktığı andı, evet, bana, bunu nasıl ifade etmeliyim, değerli matem konukları, bana içine nüfuz etmem için izin verdi, gözlerime, sanki daha derinlerimi görmek ister gibi baktı, kim olduğumu araştırarak; böylece aynı zamanda benim de kendi içine bakmama izin verdi.

Kırılan lambayla ilgili söylediklerinizi bana bahşeder misiniz?

Ancak aktarabilirim. Shelley'den.

Yılan derisi kaplı not defterini çıkarttı, gümüşi yazan kalemiyle dizeyi not etti ve ben hayretle izledim, Shelley'nin ön ismini biliyordu, ikinci ismini de: Percy Bysshe Shelley.

Şunu iddia edebilirim ki, değerli matem konukları,

bu kadının dikkatini, hatta ilgisini, Shelley ve Hegel'den iki alıntı sayesinde üzerime çekmeyi başardım ve sadece bunun için bile bütün o üniversite eğitimine değerdi, ancak her iki alıntıyı da sınav ve seminer hazırlıklarına değil, özgür seçimimle okuduğum metinlere borçlu olduğumu söylemeliyim. Eğer durumu kendim için olumlu yöne çekmek istiyorsam, onu bu iki alıntıyla, aramızdaki yaş farkını görmemeye zorlamış olduğumu söyleyebilirim belki de. Ayrıca para kazandığım işle de onun merakını uyandırdım, normalde mesleğim insanları hep biraz korkutuyor, çünkü parayla, yolculuklarla, oyunlarla unutmaya çalıştıkları şeyi hatırlatıyor onlara. Ama o benim işimi ilginç, hatta çok ilginç buldu, ayrıca meraklı olduğu için -olağanüstü bir özellik bu- ve açılışları için çekici kişilere gerek duyduğu için, çevresine hep ilginç insanları topluyor, eğer bir defin şirketi sahibi olsaydım, defin konuşmasını ya da bazı meslektaşların ifadesiyle veda konuşmasını yapan biri kadar çekici olmazdım onun için. Sahte bir örtmece. Sonra renkler hakkında konuştuk, ona kırmızıdan söz ettim, kırmızı ışık, kırmızı bayrak, kırmızı lamba, kırmızı çarşaf, tüm sinyaller, tutkunun rengi, başkaldırının rengi. Goethe, kendi renk skalasında kırmızıyı, düş gücü ile aklın kesişme noktasına yerleştirir, sıfatsal tanımı ise, "güzel"dir.

Bununla ilgilenmemin nedenini öğrenmek istedi, ben de ona başka hiç kimseye sözünü etmediğim şeyi söyledim: Kırmızı hakkında yazıyorum.

En sevdiğiniz renk mi?

Evet.

O an ona, üç yıldan beri yazmakta olduğumu, yazdıklarımı durmadan değiştirdiğimi, gözüme çarpan -evet, gözüme- her şeyi topladığımı, açıklamalar, konuşmalar, alıntılar, renk tekniğine ilişkin araştırmalar, ama aynı zamanda ve özellikle de kırmızının en sevdikleri renk olduğunu söyleyenler ve elbette, eğer açıklanabilir bir şeyse bunun nedeni hakkında her şeyi topladığımı söylemedim, yazdıklarım bir biyografi olacaktı, bunu hayal ediyordum.

Kırmızı gördüğüm her yerde niçin meraklanıyordum? Sinyallerin rengi, ama niçin? Kahverengili bir kadın beni iterken, kırmızı giymiş bir kadına niçin hemen merak dolu bir hoşlanma duyuyorum, içindeki kişiyi tarafsız değerlendirebilmek ve hissettiğim iticiliği düzeltebilmek için, rengi hesaba katmamayı öğrenmeliyim. Kırmızı giymeyi elbette kendim de denedim, eskiden kırmızı kazaklar giyerdim, ama bu renk kendi üstümdeyken tuhaf bir biçimde aklımı karıştırıyordu, hep üzerimdeki kırmızının bir parçası, kolum, göğsümün üst bölümü görüş alanıma girdiğinden, etrafımda gördüğüm şeylerde dikkatimi toplayamıyordum. Bir kadının kırmızı giymesi ise bambaşka, bedeni, yüzü, sanki bir haz ve sevecenlikle çerçevelenmiş gibi oluyor.

Siyah giymeyi seviyorsunuz.

Evet, kırmızıdan sonra en çok siyahı severim, bir de bütün renkleri silen değil de bir renk olsaydı. Beyaz, ışık olarak, potansiyel durumda bütün renkleri içinde taşır, siyahsa, sadece gözler olduğu sürece gördüğümüz, her zaman mevcut bir vaattir. Deyişte de bellidir: Gözlerim karardı.

Hayır, dedim, gayet basit, siyah Jakobenlerin rengidir ve siyahla birlikte, lacivert hariç, her renk giyilebilir. Karalar bağlamak, karaborsa, kara çalmak. İnkârın, anarşinin, başına buyrukların rengidir.

Bence işleri bozan bir renktir, tam olarak renk olmayan bir renktir.

Reinhards'tan çıktık, hava kararmıştı, ama hâlâ sıcaktı, haziran başı, sanırım 3 Haziran, o güne kadar önem taşımamış bir gün, diyorum, biliyor musun, o 3 Haziran günü seninle Kurfürstendamm'da çınarların altında yürüdük, hatırlıyor musun, reklam panolarının, sokak lambalarının ışığında büyük, aydınlık yapraklar, rüzgârla hafifçe kımıldanan, görüyor musunuz, kabuklarını atan, kabuk değiştiren bu canlı gövdeler, sürekli bir açıklık koyuluk dönüşümü geçirmekteler.

Dikkat edin!

Koluna dokundum, hafifçe, böylece onu kırık bir kaldırım taşının etrafından dolaştırdım, bir kol boyu uzak-

lığımdan. Üç-dört adım sonra tekrar yan yana geldiğimizde, kolunu belime sardı, beni kendine yaklaştırdı, elini kaburgalarımın üzerinde hissettim. Çok doğal, bildik bir temastı. Daha sonra, bunu hiç fark etmeden yaptığını söyledi, bir avanstı demek ki. Böylece yan yana yürüdük, birimiz ya da diğerimiz bir şey söylemeden. Öncesinde bir şey olmuş muydu, dokunuşlar? Hayır. İlgi, sempati belli eden değinmeler olmuş muydu? Hayır. Bedenin temel yakınlık eğilimini belli eden, gözler, eller, ses üzerinden verilen sinyaller olmuş muydu? Hayır. Sadece bakışları. O araştıran, açık, kendini açan bakışları. Tozun içine dökülmüşse ölüdür ışık. Ve sonra onaylayış. Birbirimize sadece baktık. Ona arabasına kadar eşlik ettim. Elinin bir hareketiyle beni içeri davet etti. Arabada bir an yan yana oturduk, birbirimize baktık, o sırada bir futbol taraftarı grubu yaklaştı, anlaşılmaz bir savaş homurtusu koparttılar ve biri elini bize doğru uzatıp zafer işareti yaptı.

Beni eve götürdü, o dar sokakta evimin önünde durdu, motoru kapattı ve, yakında görüşmek üzere, dedi. Biraz tutuk, el freninin üzerinden uzanıp vedalaşmak üzere ona sarılmak istediğimde, beni dudaklarımdan öptü – arkamızda bir araba korna çalana kadar öpüştük.

Merdivende, basamakları ikişer ikişer, hatta üçer üçer çıktım. Açık pencerenin kenarında oturup sigara içtim ve yüreğimi sakinleştirmeye çalıştım. Değerli matem konukları, şaşırtıcı olan, hiç ama hiç alışılmamış olan şuydu: Kendimi kendi yarattığım ilgisiz bir mesafelilik tutumu içinde emniyete almışken, bir anda, duyarlı gözlere sahip bir kadın sayesinde, kızım olabilecek bir kadın sayesinde, kendimi tekrar bir düşünceler, duygular, özlem, kuşku, yakınlık isteği, hatta bedensel yakınlık isteği karmaşası içinde, bu kadına yakın olmak için nefesimi kesecek denli güçlü bir isteğin başkaldırısı içinde bulmuştum. Kendimi oturmaya, derin derin nefes almaya ve nefesimi uzun uzun bırakmaya zorladım, zorlamam gerekiyordu; serotoninin, yani mutluluk habercisinin bedenime akın ettiği, kan do-

laşımının canlandığı, yüreğimin daha hızlı çarptığından başka bir anlama gelmeyen o mutluluk duygusu içinde oturdum ve dışarıdaki Berlin gecesini seyrettim, haziranın üçüydü ve ben kendimi, kanımın sesini, kulaklarımdaki uğultuyu dinledim. Değerli matem konukları, size söylemek istediğim şu ki, düşünmeyi de ihmal etmemiştim: *Viejo verde*[1], sonbahar aşkı ve insanın aklından geçen diğer şeyler. İhtiyar keçi. Onurla yaşlanmak. Şu ilke: Soğukkanlılığını koru, soğukkanlılığını ve üstünlüğünü koru. Bu sükûneti yitirme. Seni koruyan bu itidal ve fazilet dengesini kaybetme. Hayır. Dürüst olmak gerekirse, yukarıya çıkar çıkmaz aynaya koştum ve kendimi inceledim, iyice, kırışıklıkları, saçlarımı; parmaklarımı saçlarımın arasından geçirdim, şakaklarımda çok beyaz vardı, diğer yerlerde sarılarla karışıktı. Aynalı kafedekinden çok farklı bir izlenim. Ertesi gün kendime bir nemlendirici krem almaya karar verdim. Çocukça, gülünç, diye düşündüm. Umurumda değildi. Dengemi ancak ertesi gün, ertesi sabah tekrar kazandım, aynadaki görüntüme şöyle söyledim: Öyle romantik bakmasana. Kendimi karın toprağı örttüğü gibi örtülü tutmanın -bu da sadece korunma dürtüsüyle- dışında hiçbir karar almamaya karar verdim. Aşk asabi bir hal, sigara, alkol, kahkahalar, kıkırdamalar, şapır şupur öpüşmeler, sürtünmeler ve düzüşmek de farklı değil, hepsi bu yüzden. Bu, her şeyi, öncelikle de kendini unutma isteği, tek bir an içinde, bu patlama, bedenden dışarı uğrama, kendinden dışarı çıkma, terden sırılsıklam, soluk soluğa, boğuk sesle, zamanın dışına düşerek, ölürmüş gibi.

Tekrar ölünün evine gittim. Yağmur hâlâ yağıyordu. Ve bodrum kattaki ev bir in gibi karanlıktı. Her şey hâlâ adamın bırakmış olduğu gibiydi, nesneler hâlâ düzenlerini koruyorlardı, sadece oğlunun evrakları karıştırdığı, doğum belgesini aradığı yazı masasının üstü biraz dağıtılmış görünüyordu, zorla girilmiş, karıştırılmış gibi, bir yara gi-

[1] (İsp.) Pis moruk. (Y.N.)

bi, bir urun başlangıcı gibi, eşelenmiş kâğıtlar, yerinden kaymış dizin kartları, gazete kupürleri, zarflar, fotoğraflar kırışmış bir halde yerde duruyordu. Adam yoğun biçimde malzeme toplamış ve yazmış olmalıydı.

Kahverengileşip tarazlanmış elyazması sayfaları karıştırdım, aralarından masanın üzerine gümüşçünler kaçıştı, kartları okudum, notlarına baktım; kızışan kapitalizmin ancak tüketimden vazgeçilerek frenlenebileceğini kanıtlamak isteyen ayrıntılı bir çalışmaydı bu, ama burada işçilerin yüz yıl öncesinde elde etmiş oldukları minimal bir yaşam standardına pek çok ülkede daha yeni ulaşıldığı için, çok anlamsız bir talep olduğunu kendisi de belirtiyordu vb. vb. Üstten öylesine okudum, alıntılar, alıntılar, bir zamanlar *Kapital* üzerinde ben de çalışmıştım, cilt bir, cilt iki, cilt üç, bugün buna artık kendim bile inanamıyorum, aklımda neredeyse hiçbir şey kalmadı, zaten belleğin özelliği unutabilmesidir, ancak unutma işlevinin nasıl gerçekleştiği, silme işlemini hangi maddenin, hangi hücrelerin yaptığı hâlâ tam olarak araştırılmamıştır. Bunlar bizi delirmekten korur. İnsanın bütün yararsız şeyleri koruması delilik olurdu, ama Got dili sınavını düşündüğümde tersinin de moral bozduğunu söyleyebilirim, üç hafta boyunca bu sınava çalışmıştım ve öğrendiklerimden geriye kalan tek sözcük: *Wamba.* Karın anlamına geliyor, Iris'ten bununla da bir gülücük kopartabilmiştim, üç haftalık çalışmanın ürünü. Şimdiye kadar bunu yaptığım cenaze konuşmalarından birinde kullanamamıştım, zaten bir eski diller filologu ölmezse ne zaman kullanabilirim, ama onların cenaze konuşmalarını yapan bir meslektaşları olur hep ve konuşmalarını Wulfila İncili'nden[1] alıntılarla süslerler.

Üzerinde İTİRAF YAZILARI yazılı zarfı bir kenara bıraktım. Büyük harflerle OTONOM başlığı verilmiş bir makaleyi, GÜNDELİK YAŞAMIN PARTİZANLARI başlıklı bir diğerini de aynı şekilde kenara koydum. Zaten altüst edilmiş bu çekmeceleri karıştırmamın nedeni, şu acayip

[1] İ.S. 4. yüzyılda Vizigotların dinî lideri Piskopos Wulfila tarafından yapılan İncil çevirisi. (Y.N.)

adamın cenaze konuşması için niçin beni seçmiş, hatta ücret olarak alışmamış yükseklikteki beş bin marklık bir bedeli öngörmüş olduğunu anlayabilmekti; bu –bir istisna dışında– şimdiye kadar bir konuşma karşılığı aldığım en iyi ücretti. Aradım ve bir şey bulamadım, fotoğraflarla dolu bir ayakkabı kutusunu bulduğumda artık vazgeçmek üzereydim. Aile fotoğrafları, doktorun gençlik hali, ölü müşterimin karısı, genç adamın kız kardeşi ve şimdi morgda soğutulmuş bir bölmede yatan adamın kendisi. Onu başka bir fotoğrafta da tanıdım, neredeyse otuz yıl öncesinden bir fotoğraf, adı Lüders değil, Aschenberger'di: Gür sarı saçlar, ince uzun, daha o zamandan çilekeş bir görünümü var, fotoğrafta sakallı, Padova'da bulunan freskteki Vaftizci Yahya'ya benziyor. İkimizi birlikte gösteren bir fotoğraf bile buldum, bir pankartı yukarı kaldırmış duruyoruz. Üzerinde ters olarak "Vietnam'daki bombalı teröre son" yazısı okunuyor.

Niçin bu sloganı seçmişiz, tuhaf. Ama sanırım daha o zamandan fazla slogansı olduğu için ifadeyi yabancılaştırma çabası vardı.

Bir başka fotoğrafta gazete dağıtırken görülüyoruz.

Fabrika kapısı önündeyiz ve sabahın erken bir saatinde gazeteyi dağıtıyoruz. Sabah işe başlamak üzere içeriye girenlerin bize bakışları ve bizim onlara, kendilerini sermaye birikimi, yoksulluk ve zenginlik, sömürenler ve sömürülenler, bütün bunların nasıl işlediği, bu arada çoğu insanın her şeyi nasıl olağan kabul ettiği, doğanın gereği gibi aldığı hakkında aydınlatacak gazeteyi uzatışımız. Anı dumandaydı. Aschenberger çok sigara içiyordu, kendi sardığı sigaraları içerdi, sigaralarını yoğunlaşarak, sakin hareketlerle sarar, kâğıdı yalar, birkaç tütün lifini kopartırdı, anımdaki buydu ve Aschenberger çoğunlukla benzer bir sükûnetle konuşurdu, iyi bir telaffuzla, anlaşılır netlikte konuşurdu, ama büyük tartışmalarda bile sesini asla yükseltmezdi. Böylece karşısındakini dinlemeye zorlardı. Ve çok nadiren sinirlendiğinde, sağ yumruğunu belli bir ritimle havada sallardı, ama sadece gün gibi açık olması gereken bir şeyi açıklamak zorunda kaldığında. Olur da ace-

leyle işe gidenlerden biri birkaç söz edecek kadar duraklarsa.

İşçilerden biri, size niye oy vermediğimizi biliyor musunuz, diye sormuştu bana.

İnsan sizden yakasını kurtaramıyor.

Hatırlamaya dahil olan bir şey de, hatırladıkça duyguların tekrar şekillenmesi, hissedilebilir hale gelmesi. Duygular nasıl ve nerede oluşur, yerleri neresidir; düşünmeye, kavramaya eşlik eden, onlara ivme oluşturan neredir; bağlantıları aramaya yönelik zorlayıcı istek, direngenlik; cesaret, teslimiyet, gevşek olan her şeyden nefret eden bir şey, uyum gösteren, saf, yeni olandan, farklı olandan, benzersiz olandan duyulan sevinç. Hiddet.

Sadece yoğunlaşmalısın, diyor Aschenberger, çok fazla dışa göre düşünüyorsun, yani: Burada nasıl duruyorum, öteki beni nasıl görüyor, sadece ne söylediğini düşünmelisin ve söylediğini olabildiğince eksiksiz nasıl söyleyebileceğini, basitleştirmeden, bozmadan. Konuşurken düşünmek, yeni şeyler bulmak. Şimdi benim hakkımda konuşman gerekiyor dostum ve masanın üstünde önünde duran bu hoş parça seni şaşırtıyor.

Aschenberger'den kalan kâğıtların arasında oturup ortak şeyler arayarak, kendimi arayarak elyazmalarını, fotokopileri karıştırdım. O zamanlar birlikte yazmış ve çoğaltmış olduğumuz bildirileri bulma umuduyla aradım. O zamanlar daha hurufat dizgi yapılır, silindir elle çevrilirdi. Elyazmalarının bulunduğu paketi yerden aldım, sayfaları karıştırdım, paragraflar, elle yapılmış düzeltmeler: Gündelik Yaşamda Şiddet. İçe kaydırılan saldırganlık, yoksulluk ve zenginlik, gündelik faşizm. Sonra ağır bir zarf, bir küçük paket, dolgulu zarfın üzerinde el yazısı büyük harflerle şu sözcükler yazılı: Dikkat Patlayıcı Madde! Genç adamın babasının masasını karıştırırken yaptığı değinmeyi ancak anladım: Babam yazdığı her şeyi patlayıcı madde gibi görürdü.

Zarfı açtım ve kalın, süt beyazı bir naylon folyoya sa-

rılı dikdörtgen bir plastik parçası çıkarttım, ağırdı, ama ele yumuşak geliyordu, üzerindeki çıkartmada siyah kuru kafa ve üzerinde çaprazlama kemikler vardı, altında da parlak kırmızıyla şunlar yazılıydı: DANGER! EXPLOSIV! Ve biraz daha küçük siyah harflerle: CAREFULLY HANDELING. Biraz tuhaf bir İngilizce'ydi, ama imalatçı ülkeyi görünce nedenini anladım, altta Kiril alfabesiyle, Rusya, yazılıydı. Ve sonra bir kez daha: *Made in Russia*. Ancak o zaman ve haklı bir korkuyla bunun gerçekten patlayıcı madde olduğunu anladım.

Elimde tuttuğum şey patlayıcı maddeydi. Küçük paketi büyük bir dikkatle masanın üzerine bıraktım. Ve ellerimin korkudan buz kesmiş olduğunu fark ettim. Kendisini Lüders diye tanıtan Aschenberger'in yerinde oturuyordum. Oğlunun adı da Lüders'ti. Demek ki adını değiştirmişti. Terörist sözcüğü düşüncelerime çakılıp kaldı. Pencerenin yarısına kadar varan ve toprak kesimi ayıran, yaklaşık bir metre uzaklıktaki duvara baktım, üzerinde bir eğreltiotu, bir gül ağacı vardı, bakımsız kalmış bir ön bahçe, sağ köşede de leylaklar. Evin girişindeki çitin dibinde de iki patates tarhı görmüştüm. Bunlar herhalde Berlin'in abluka altında olduğu ve burada yaşayan insanların kendi yiyeceklerini kendilerinin ürettikleri dönemden kalmaydı.

Bir deli. Bu ülkede ancak bir deli patlayıcı maddelerle iştigal edebilir. Ne yapmalı? Polise mi haber vermeliyim, plastik parçayı alıp gömmeli miyim, hurdalaşması uzun zaman alacağından ve mantar toplayan birine zarar verebileceğinden –insanın aklından neler geçiyor– en iyisi bir sandal kiralayarak Wannsee'ye açılıp suya mı atmalıyım, bütün bunları düşündüm. Polise gitmek olmaz, o zamanlar asla yapmayacağımız bir şeyi şimdi de yapmak istemem.

Bu patlayıcı madde fikrinin onun aklına ne zaman gelmiş olabileceğini düşündüm, burada bakımsız ön bahçeyi seyrederken mi, yoksa başka bir yerde mi, belki daha önce bulduğum Benjamin metniyle ilgili çalışırken. Bir insanın aklına patlayıcı maddeyle oynamak nereden gelir, hele bir zamanlar şiddetin her türüne karşı çıkmış, ne in-

sana ne eşyaya şiddet uygulanmasından yana olan bir insanın aklına. Değiştirilmesi gereken, bilinç. Tabandan demokrasi. Bloch'un *İzler*'inin ilk baskısının sayfalarını karıştırdım.

Oğlunun evi boşaltmak için anlaştığı adam, aynı benim gibi mesleğinde bir profesyoneldi, almaya değer şeyleri hemen görmüştü ve doktor beyin, babasının çekmecelerinde daha ne hazineler olduğunu bilmediğini de. İnsanın hiç olmazsa 26'sına kadar komünist olmamasının sonucu budur.

Başlangıçta kayıtsızlık vardır. Katillerin bakışları daha yerdedir, hâlâ işlerini yapmakta, biralarını içmekte, ekmeklerini yemektedirler, ama dışarıdakiler de çok rahatsız etmektedir, başörtülü kadınlar, metal çerçeveli gözlüklüler.

Eve otobüsle döndüm. Marcuse'un Aschenberger için imzaladığı bir kitabı yanıma almıştım: *Özgürlük Üzerine Deneme. The ash is not only the rest, it's also new fertility,*[1] yazmıştı Marcuse kitabın içine, belli ki Aschenberger'in ismine gönderme yapmıştı.[2] Marcuse ile ne zaman karşılaşmıştı? Bundan söz ettiğini hatırlamıyordum. Herhalde birbirimizi gözden kaybettikten sonraki dönemde olmalı.

Mutluluğun, öznel duygulardan daha fazlasını gerektiren nesnel bir koşul olduğu düşüncesi, etkin bir biçimde geri plana itildi; mutluluğun geçerliliği, karşıt sınıflara ve uluslara bölünmüş bir toplumda mümkün olmayacak, "insan" türünün göstereceği gerçek dayanışmaya bağlı. İnsanlık tarihi bu şekilde gerçekleştiği sürece, "doğal durum" ne kadar ıslah edilse de her zaman baskın kalacaktır: yani birinin mutluluğuyla diğerinin acısının hep yan yana bulunmak zorunda olduğu, uygarlaşmış bir bellum omnium contra omnes.[3]

Oğlunu aradım, ona kitaplardan söz ettim, *Özgürlük Üzerine Deneme*'nin, içinde Marcuse'un ithafının bulunduğu bir ilk basımını bulduğumu söyledim ve bunu al-

[1] (İng.) Kül yalnızca kalıntı değil, aynı zamanda yeni verimliliktir. (Y.N.)
[2] (İng.) Ash, (Alm.) Asche: kül. (Y.N.)
[3] (Lat.) Herkesin herkese karşı savaşı. (Y.N.)

mak isteyip istemediğini sordum. Telefonda bir sessizlik, sonra, ah hayır, isterseniz sizde kalabilir.

Ayrıca fotoğraf dolu bir kutu buldum, aile fotoğrafları, çocukların fotoğrafları.

Ahizeden hafif bir iç çekiş duyuldu.

Fotoğrafları size göndereyim mi?

Bir duraksama. Sonra genç adamın, hayır, eğer bir başlarsam bunun sonu gelmez, diyen sesi. Şimdiye kadar onların yokluğunu çekmedim, demek ki gelecekte de onları aramayacağım. Hayır, böyle kalsın, eğer almak istediğiniz şeyler olursa, lütfen alın. Evi boşaltacak olan adamın söylediklerini duydunuz. Satamayacağı şeyleri atacak. Yani beğendiklerinizi alın.

Bir şey daha, babanızın eskiden başka bir ismi var mıydı?

Evet, evlendiğinde annemin soyadını almış.

İsim değiştirmesinin nedeninin bu kadar basit olmasından bir an hayal kırıklığı duydum. Sonra, cenazeden önce nerede ve ne zaman buluşacağımızı konuştuk. Önümüzdeki günlerde, babasının yaşamına dair birkaç şey sormak için onu tekrar aramam gerekecekti. Konuyu vasiyetnameye getirmeyi başardım ve işe babasının notlarını okumakla başladığımı, sandığımdan çok daha ayrıntılı olduklarını söyledim.

Tanrım, bütün o kâğıt yığınını okumanıza gerek yok, eğer isterseniz size bir ön ödeme yapabilirim. 1000 mark uygun mu?

Evet. Evet.

Telefon konuşmasından sonra, son derece gereksiz olan ve açgözlü bir tını barındıran o ikinci evet yüzünden kendime çok kızdım.

Dışarıda batı rüzgârı, yağmuru sokakların, meydanların üzerinden savuruyordu, siyah şemsiyeler yağmura karşı direniyor, şapkalar zapt edilmeye çalışılıyor, paltoların etekleri uçuşuyordu, ıslak bir gazete sayfası bacaklarıma takılarak yapışıp kaldı, kurtulmak için rüzgâra ters dönmek zorunda kaldım.

Tanrım, dedi Iris, senin aklın tamamen başka yerlerde. Berlin Hayvanat Bahçesi'nin yılanlar kısmında oturuyorduk. Çatısı camekânla kaplanmış bir yapı, sağ ve sol yanlarda sürüngenler, uzaktan uzağa keskin bir koku, bildik bir şeyle yakınlığı olan karşılaştırılabilir bir koku değil ve kesinlikle benzersiz: hayvan dışkıları ve küflü su kokusu. Bölmelere nemli bir sıcaklık sinmiş, bataklık çamuru ve köklerin kokusu, fışkıran yeşilin, bu sınırlı cam bölmelerin içinde bile, yaşamla ölümün iç içe geçişlerini barındıran o tarifsiz başıboşluktan bir şeyler taşıyan bir yeşilin kokusu.

Saat üçe geliyordu, yem verme zamanıydı. Bazı kafeslerde düzgün bir şekilde yan yana dizilmiş üç ölü beyaz sıçan, bazılarında ölü fareler yatıyordu. Yem olarak kullanılmak üzere ayrılan bu hayvanların daha önce ne şekilde öldürüldüklerini sordum kendi kendime. Aslında bu hayvanlara bir yaşam şansı tanımak ve izleyicilere olayın yabanıl doğada nasıl geçtiğine dair bir fikir verebilmek için, onları kafeslere canlı olarak salmak yerinde olurdu. Buradan bir savaş oyunu geliştirilebilirdi. Ertesi gün hâlâ hayatta kalmayı başarmış farelerin yaşamı, arenada sağ kalan boğalara yapıldığı gibi bağışlanabilirdi. Karşımda, herhalde az önce bir domuz yavrusu yemiş dev bir piton vardı, her halükârda başının arka kısmında iri bir yumru vardı. Yumru hâlâ nefes alır gibiydi, ama gördüğüm belki de pitonun yutma refleksinden ibaretti.

Ne yaptın? Evine gittin mi?

Evet. Adamı tanıyorum.

Nereden tanıyorsun?

Üç yıl boyunca bir fabrikanın önünde birlikte gazete ve bildiri dağıttık. Sabah vardiyalarında.

Kadrosunda yer aldığımız, öncelikle de yazılarını yazdığımız bir gazeteydi. Aschenberger ve ben. Birlikte bu gazeteyi dağıtıyorduk, yani aslında işçilerin çoğu önce almak istemiyordu, alanlar da hemen, fabrika işletmesinin özel olarak bu amaçla bulundurduğu çöp kovalarına atıyordu.

Önce bir çalışın bakalım. Sınırın bu yanına bir geçin. Bizi böyle karşılıyorlardı. Bu olağan bir şeydi.

Elimizde kalan gazeteleri toparlayıp ertesi perşembe sabah 5'te tekrar fabrikanın kapısına dikilmek üzere, yamru yumru paslı bir sandığa benzeyen Fiat'a dönüyorduk. Fiat'ın ısıtması çalışmıyordu. Kasvetli gökyüzünden serpinti halinde bir kar savruluyordu. Silecekler bozuktu, arada bir yan camları indirip kolumuzu dışarı uzatarak ön camdaki karı elimizle temizlememiz gerekiyordu.

Duydun mu, işçilerden biri selam verdi. Harika, değil mi?

Evet. İlerleme kaydediyoruz.

Hayır.

Bence yol alıyoruz.

Hayır.

Bunda şaşacak bir şey yok, dedi Aschenberger, basın, medya, bütün kanallardan her gün damla damla akıtılan antikomünizm, ama bunun ardındakini görecekler, kendi gerçek çıkarlarını keşfedecekler. Bilinçlendirme çalışmasına bu yüzden gerek var. Bizim işimiz, uzun soluklu bir iş.

Ne boktan şey. Şu kar. Şu kasvet. Mide bulandırıcı.

Kantin yemeği üzerine bir yazı yazdım. Konuştuğumuz işçiler işlerinden, şeflerinden hoşnuttular, daha fazla ücret isterlerdi elbette, ama gerçekten kötü buldukları bir şey varsa o da kantinde verilen yemeklerdi. Demek ki, önce yan çelişkilere, sonra –ücretli iş ve sermaye arasındaki– ana çelişkiye gelebilmek için, işe yan-yan çelişkilerden başlamak gerekiyordu.

Ne kadar süre gazete dağıttın?

Üç yıl, tam üç yıl.

Bu işi bu kadar uzun süre yapabileceğini düşünmezdim.

Beni buna neyin ittiğini bugün tarif bile edemem, yani şu entelektüel duyarlılıktan, şu kaçınılmazlıktan söz ediyorum.

Yapamaz mısın gerçekten, diye soruyor.

Yok, sanmıyorum. Bunlar Iris'in sevdiği, merakla dinlediği hikâyeler; sorularıyla beni sık sık daha ayrıntılı hatırlamaya zorluyor. Bazen bende -ilgisini çeken tuhaflıkları bir yana bırakırsak- çok farklı bir biçimde, orta sınıf özelliklerine sahip olmayan haliyle babasını bulduğu ve babasının yargılamış olduğu, taş atan, bildiri yazan, kadro çalışması yapan benim gibi birinden sözlü tarih dersi aldığı izlenimine kapılıyorum.

Bunu ona da söyledim ve yanıtı şöyle oldu: Çok doğru, bir de anlatırken elini eteğimin altına kaydırsan.

Sadece adı artık Lüders. Pasaportunda da bu isim geçiyor. O zamanlar ismi Aschenberger'di.

Bir tahrikçi miydi?

Onun ağzında bu sözcük kulağa tehlikeli geliyor, hatta haince.

Hayır, eski karısının ismini almış.

Peki, senden ne istemiş?

Sanırım, yaşamının bir kez daha ortaya konmasını, öyle sessiz sedasız toprağa bırakılmak yerine son bir gösteri düzenlenmesini istedi, bunun için de ortaya para sürdü. Cenaze hatipliği yaptığımı birisinden duymuş olmalı.

Ona o an anlatmaktan kaçındığımsa, bulduğum plastik maddeydi. Niyetinin bu patlayıcı maddeyi bana ulaştırmak olduğunu düşündüğümü Iris'e söylemedim. Bu önce bir kuşkuydu, makul bir kuşku. Kendi oğlunu tanıyordu, diye düşündüm. Maddenin başka birilerinin eline geçmesinden, hatta çöpe atılmasından korktu herhalde. Hatta benim bir süre arıtma tesislerinin basın kadrolarında çalıştığımı ve dolayısıyla bu tür atıkların ortadan kaldırılmalarındaki riskleri bildiğimi de öğrenmiş olduğundan kuşkulandım. Ya da evi boşaltan adam patlayıcıyı bulacak ve polise haber verecekti, bu da her şeyi altüst edecekti. Belli ki, saf oğlunu ve akıllı uslu kızını bu sıkıntıdan kurtarmak istemişti. Diğer tahminimse, planını benim sonuçlandırmamı beklemiş olduğuydu.

Değerli matem konukları, beni doğru değerlendirmişti, en azından merakıma ilişkin olarak. Onun bodrum kat da-

iresinde oturdum, eski kâğıtların o boğucu kokusu içinde. Gümüşçünler kâğıdın üzerinde ağır ağır sürünürken birdenbire hızla zikzaklar çizerek kaçışıyorlardı. Fazla küstah ve iri görünen bir tanesinin üzerine bastırdığımda, bu hayvanlara adlarını veren gümüş pırıltısının donuk gri bir bulamaca dönüşmesini izleyebiliyordum. Bir bodrumda oturur ve tartışırdık, ağır basan anım bu: tartışmalar, konuşmalar, konuşmalar ve karşı konuşmalar, insanın niye böyle olduğu, nasıl böyle olduğu, nasıl başka türlü olabileceği, olanın nasıl olduğu, olanın nasıl daha iyi olabileceği, eğitim, iş, ortak yaşam; geçmiş zaman kipiyle çok konuşulurdu, şimdiki zaman kipiyle çok konuşulurdu, ama özellikle de gelecek zaman kipiyle konuşulurdu. Oysa bugün hep andan söz ediliyor. O zamanlar, başka bir yaşam diye nitelediğimiz şeye ulaşabilmek için geliştirdiğimiz modelleri bugün hayal etmek mümkün değil, Iris'e anlatabilmek de mümkün değil; polis olmayacak, yargı olmayacak, sadece doğrudan mağdur olanlar yargılayabilmeli, demişti bir hukukçu, ev komünleri, iş komünleri, hırsızlık yapanlar hapsedilmeyecek, ama yeşil bir kolluk takmak zorunda olacaklar, katiller siyah kolluk takacak, çılgınca değil mi? Hapishane olmaması Aschenberger'in bir önerisiydi, ruhsal rahatsızlıkları olanlar ev komünlerine kabul edilmeli, demişti Aschenberger ve çişini yapmaya gitmişti, geri geldikten sonra oturduğu yerde huzursuzdu, eli durmadan İtalyanlar gibi pantolonunun önüne gidiyordu, ne olduğunu sordum, ne zaman körili sosis yesem kamışım kaşınıyor, dedi, sandalyesinde zor oturuyordu.

Belki çişini yaparken körili ellerinle dokundun, dedi birisi. Aschenberger yerinden fırlayıp dışarı çıktı ve döndükten sonra sükûnetle oturdu, kadın emeklileri harekete geçirmek, radikalleştirmek gerektiğinden söz etmeye başladı. Şimdiyse onun notlarını okumaktayım: Rahatlıkla yüzde doksanı bulan bir kesim yürekten tutucu, özellikle de emekliler, sosyal yardım alanlar ve iltica başvurusu yapmış olanlar.

Bu ancak o zamanki duruma uygun düşebilir, diye düşünüyorum. Ne kavram ama: tüketim terörü. Artık gün-

delik dilden silindi. Değerli matem konukları, lütfen şu durumu gözünüzde canlandırmayı deneyin: 1967 yılı Noel alışverişleri dönemi, elimizde pankartlarla şehir merkezindeyiz: İsa bir çile adamıydı / borçları getirense Noel Baba. Bunlar bugün polemik konusu değil artık, olsa bile aydınlatıcı bir değeri yok. Hele kışkırtıcı hiç değil. Bugün böyle bir slogana sadece gülünür. O zamanlar pankartları ellerimizden zorla alıyorlardı.

O zamanlar gelecek nasıl düşlenirdi, diye soruyor Iris.

Gramer temelinde ağırlıklı olarak birinci çoğul şahıs -biz- kullanılırdı ve her şey farklı olmalıydı, öylesine bir şey değil, yüksek ücret, düşük vergi gibi değil, farklı bir yaşam olmalıydı, insanın kendisinin belirlediği, özgür, kendine özgü, deneyimlere açık, sadece hesap yapan akla tabi değil, kendini açma cesareti, zayıflıklardan da, acılardan da gurur duyabilmek, kendine özgü, başka bir dünya, yavan olmayan, kayıtsız olmayan, birileri acı çekerken birilerinin mutlu olması haline göz yummamak, yeni bir dünya kurmak, her şeyi yıkmak ve yeniden kurmak, her şeyi gözden geçirmek, sadece tartışarak, konuşarak değil, eylemden haz duymak. Bir yok etme mantığı üzerine, insanların, hayvanların, kaynakların yok edilmesi üzerine kurulu bu toplumu daha barışçıl, daha adil bir başka toplumla değiştirmek. Bütün bunların bu kadar içi boş görünmesinin nedeni ne? Şimdi, bugün? Niçin gülüyorsunuz? Yalansız bir yaşam, uzlaşmasız yaşamak, dünya bunlara o kadar yabancı ki, herkes küçük, pis uzlaşmalara boyun eğiyor, sürekli uzlaşmaya zorlayan ve bir de bundan gurur duyan bir toplum. Haz duymak her zaman başkalarının haz duymasından da haz duymak demekti. Bu başlangıçta böyleydi, sonra küçük kadrolarla dünya devrimi üzerinde çalışıldı. Küskün, karanlık bir dönem. Dünya devriminin tek, adil, doğru yolu için grupların birbirleriyle mücadeleye girmesi. 68'de olağanüstü hal yasaları parlamentoda oylamaya sunulacağı sırada eğitim sistemi protesto edildi ve üniversiteler işgal edildi. Ama bu sadece bir işgal değildi,

geleneksel eğitim sistemine alternatif bir karşıt model sunulacaktı. Seminer salonlarında ve amfilerde çalışma grupları toplanıyordu. Üçüncü Dünya ülkelerindeki özgürlük hareketleri üzerine, demokratik bir psikiyatri üzerine, muhalif bir kamuoyunun olanakları üzerine, sistemle uzlaşan ve sistemi eleştiren bilimsel yöntemler üzerine konuşmalar yapılıyor, tartışmalar açılıyordu; sürekli bir geliş-gidiş vardı, çünkü dışarıda üniversitenin camekânlı avlusunda işgal sosisler, biralar ve devrim şarkılarıyla kutlanıyordu, arada bir konuşmalar yapılıyor, bir müzik grubu çalıyor, dans ediliyordu.

Devrimci stratejiler konulu bir çalışma grubunda birisi Gramsci'ye değinerek onun hegemonya kuramı üzerinde epey uzun ve soyut bir konuşma yaptı. O zaman İtalyan bir kız öğrenci ayağa kalkıp bir şey söylemek istediğini belirterek şarkı söylemeye başladı. Açılır kapanır tahta sandalyelerle donatılmış o sıkıcı amfide İtalyanca bir devrim şarkısı söyledi. Muhteşem, soprano bir sesi vardı. Önce herkes şaşkınlığa düştü, sonra biz seyirciler de, önceleri tek tük ve alçak sesle, sonra giderek artan bir sayıda ve yüksek sesle el çırparak ritme eşlik etmeye başladık. İtalyan şarkısını bitirip tekrar yerine oturdu. Herkes bir açıklama yapmasını beklemişti, ama başka bir şey söylemedi. Bir şarkı desteği. Gramsci'ydi bu, dedi. Herkes şaşkınlıkla birbirine baktı, sonra yine sermaye kullanımının kategorik belirlemelerine geçildi. Daha fazla şarkı söylemeli, daha az kategorik belirleme yapmalıydık.

Peki sonra?

Evet, sonra.

Ve bu sessizliğin içinde Iris ağlamaya başladı.

Ne oldu?

Ben, dedi sadece. Ona yalan söylemek. Susmak da bir anlamda yalan söylemek.

Hiçbir şey söylemedim, onu ikna etmeye çalışmadım. Haklıydı.

Buna katlanamıyorum. Sessizce ağladı, ağladı, halinde hiçbir dramatik etki yoktu. Kolundan tuttum ve beyaz

gömleğimin üstünde göz kaleminin izleri belirdi. Yanımız-dan geçen insanlar hayretle bize bakıp bir neden aradılar ve herhalde hayvanlara yem verilmesiyle, bu yeme ve yem olma durumuyla ilgili olduğunu düşündüler.

Karşımızdaki bölmede bulunan yılan bir ağaç gövdesinin üzerine bırakılmış beyaz fareyi aldı. Kafasından doğru ağzına sokarak yuttu. Hayvan canlı olsaydı, kaçma refleksiyle midesine daha hızlı ulaşırdı. Bir an için farenin kuyruğu dışarıda kaldı, sonra bir hamlede gözden kayboldu. Yılanların fareleri yabanıl doğada da aynı donuk yorgunluk içinde yutup yutmadıklarını merak ettim. Dışarıda önce, o hırs dolu yakalama, parçalayıp yutma davranışının vahşiliğinin olacağını hayal ettim.

Ben'i böyle her şeyden habersiz bırakamam. Tercih yapabilmeli. Ağlamaktan gömleğini ıslattım, dedi, gözlerini sildi ve böylece bir de siyaha buladı.

Ben'le ikinci kez *Eierschale*'nin bahçesinde karşılaştım, pazar günü öğleden önce.

Ben seni mutlaka görmek, dinlemek istiyor. Ona piyano çaldığını söylemişsin.

Yazın kuru sıcak ilk günlerinden biriydi. Karatavuklar bitkin ve susamış bir halde, gagaları açık, yerlere konuyorlardı. Garsonlar onlara çarpmamak için dikkat göstermek zorunda kalıyorlardı.

Caz çalıyorduk, kabul etmek gerekir ki biraz eski, biraz ağırbaşlı, zaten bir yaşlı beyler grubuyuz. Okul bandosunda çaldığım zamanların anısı – ufuk o zamanlar engindi, uçsuz bucaksız ve açıktı. Göğsümüze sığan soluk yetmezdi. Bazen başarılı bir solodan sonra veya birlikte çok iyi çaldığımızda, mutluluktan yerimden fırlayıp zıplamamak, hatta coşkuyla haykırmamak için derin bir soluk almam gerekirdi. Bu o zamanlardı ve o zamanları hatırlamak bugün de müziğe çok yaklaştırıyor.

Iris yuvarlak tahta masalardan birinde oturuyordu, üzerinde nane rengi eteği, ayağında beyaz kesleri vardı. Bazen kendimi baslara iyice bırakıyordum, böylece ona

şöyle bir bakabiliyordum, esmer bacakları, inci grisi askılı ipek bluzu, güneş yanığı zarif kolları. Ama sutyen kullanmamaya ikna edememiştim.

Ben Pamela Anderson değilim, demişti. Ama biraz duraksadıktan sonra, göğüslerim çok küçük, hele sağ göğsüm soldakinden biraz daha küçük, korunmaya ihtiyaçları var, diye eklemişti.

Senin göğüslerini çıplakken seviyorum, aralarında bir fark göremiyorum, kafesleri olmayınca çok güzeller, aynı karatavuklar gibi.

Kısa etek giymeye ikna olmuştu, öyle bacakların var ki, demiştim, onları gözlerden saklamamalısın, toplumsal bir görev bu, anlıyor musun.

Senin başka bir zamandan geldiğin anlaşılıyor, dedi, ama bütün kısa eteklerini de dolabından bulup çıkardı.

Evet, dedim, ben bir hayaletim.

Molada yanına gittim.

Tanrım, ter içindesin.

Bu da bir iş.

Ara sıra birlikte operaya gitmeliyiz. Bunu neşeyle söylemişti, ama sanki bir itirazı önceden engellemek ister gibi, biraz da tehditkâr bir tonda.

Memnuniyetle.

Gluck'un *Orpheus ve Eurydike*'sini –elimi tuttu ve parmak uçlarıyla konuşmanın ritminde bastırdı, mors sinyalleri– biliyor musun? 70'li yıllardan, Orpheus olarak Marilyn Horne'lu bir kaydım var. Eurydike'yi bulduğunda ve kaybedeceğini henüz bilmezken, neşeyle şakır –daha kuvvetli bastırdı, sözcükten sevinç duyuyordu–, *addio, addio i miei sospiri.*[1] Horne çarpıcı bir coşkunlukla söylüyor, müthiş bir giriş, ölüler diyarına geçtiğinde tam bir oktav iniyor, güveni ve sonunda emin oluşu güçlenirken tekrar yükseliyor, şimdi orkestra da katılıyor. Aslında arya özgün olarak Gluck'un değil, bir Berton operasından yürütül-

[1] (İt.) Elveda, elveda iç çekişlerim. (Y.N.)

müş, sanatçıya ışıldama imkânı sunduğu için, daha fazla ışık –bu biraz da cazdaki sololara benzemiyor mu?–; o zamanlar bu gibi şeylere öyle tutuk –parmaklarıyla aranıyor, sıkıyor–, öyle özleştirmeci bakılmıyordu, hele söz konusu olan daha fazla hazsa. Muhteşem! İşte, sözünü etmek bile tüylerimi ürpertiyor.

Kollarını gösteriyor, açık renk ayva tüyleri diken diken.

El ele oturuyoruz. Opera, diye düşünüyorum, bu uyuyor, evine de uyuyor. El ele oturuyoruz.

Ben biraz geç gelecek, diyor.

Beni kocasına, etrafına topladığı sıradışı tanıdık çevresindeki –kavramsal sanatçılar, bağırsak biçimli evler çizen mimarlar, kaos kuramcıları, her şeyi küçük harfle yazan şairler, çöp etnologları, Ikea mobilyalarıyla çalışan enstalasyon sanatçıları– insanlardan biri olarak tanıtmış olmalıydı, öyle tahmin ediyordum, en azından mesleğim itibarıyla, azizlerin potansiyel biyografi yazarı olarak, bu topluluğa uygun düşüyordum.

Tuvalette elimi yüzümü yıkadım, temiz bir tişört giydim, Iris'le birlikte sokağa, ıhlamurların ışık dolu yeşiline çıktık. Yan yana durduk, kollarımız birbirine dokunacak kadar yakın. Durup sigara içtik ve onun temas arayışını hissettim, yumuşakça, hafif bir karşılıkla. Bir süre öyle durduk, sigara içiminden daha uzun bir süre.

İşte Ben geliyor, dedi ve biraz uzaklaştı.

Üstü açık bir Porsche sokağın karşı şeridinden ağır ağır yaklaştı, Ben el salladı, döndü ve durdu. Gıcır gıcır, gösterişli yeni bir model değildi, şu ütüye benzer eskilerden, 58 model, kırmızı, koltukları mavi deri kaplı, bazı yerleri yırtık, bir tanesinden gri-beyaz pamuk dolgu taşıyor, her şey iyi kullanılarak aşınmış, yıpranmış, Porsche bana amcamdan miras kalan, çok iyi bakılarak kullanılmış bir çift eski ayakkabıyı hatırlattı. Direksiyon maundandı, bunun için elbette trafik denetim bürosundan özel izin alınmıştı, vites kolu başlığı yine maundu. Ben arabadan indi, sporcu yapılı genç bir adam, üzerinde blucin ve mavi polo gömlek vardı, içinde bulunduğu 36 yaşından ve evindeki

ilk karşılaşmamızdan hatırladığımdan çok daha genç gösteriyordu. Merhaba, dedi, güneş gözlüğünü çıkartarak bizimle birlikte bahçe masalarından birine oturdu.

Tişörtüme çocukça sempatik bir hayranlıkla baktı, bir zamanlar rengi siyah olan, solmuş bir tişörttü, üzerinde Sartre, Schopenhauer ve Platon'un küçük portreleri vardı. *Yeniden düşünelim. Felsefe hemen!*

Nereden bu?

Satılmıyor. Bir arkadaşımın hediyesi.

Tekrar sahne alma zamanım geldi ve ikisine orada otururlarken baktım, Iris'le kocasına, Ben'e. Ona, erkeğe baktım, o an herhangi bir zafer duygusu hissetmeden, karısıyla birlikte olduğum için bir hoşnutluk duymadan; duygunun kalıcı olması isteği, daha doğrusu hayali bu ikisinde gerçekleşmediği için daha çok keder hissettim; bütün o özlemler, dürtüler, karanlık arzular, yaşanmışken birden alevlenen; sevgilim, adeta gökyüzü ikiye ayrılıyor, duyuyor musun.

İkisine gülerlerken baktım ve, adam hâlâ gülüyor, diye düşündüm, uğursuz haberi daha almadı, senin ona derin bir keder vereceğini henüz bilmiyor.

Daha sonra tekrar onlarla birlikte oturduğumda Ben'in çalışımız hakkında söyledikleri, konusunu açtığım Thelonious Monk'u iyi tanıdığını gösterdi; Monk'tan söz edişim kendimi onunla kıyasladığımdan değildi, o kadar iddialı değilim, kafasının dikine kendi yolundan giden, ters koşullarda bile hedefinden sapmayan birine örnek olarak onu gösterdim. Monk, bir uyuşturucu meselesinde arkadaşı aleyhine ifade vermeyi reddetmişti, bunun üzerine New York'ta sahneye çıkma yasağı aldı, tıklım tıklım dolu küçük dairesinde altı yıl boyunca kendi başına çalıştı ve sonunda olağanüstü *Brilliant Corners* albümüyle yeniden ortaya çıktı. Onun çalışına uzun suskunluk anları da dahildir. Saksafoncu John Coltrane, bu suskunluklarda insanın bir asansör boşluğuna düşer gibi olduğunu söylemişti.

Ben, Monk'un çalışında da kendini gösteren bu başına buyrukluğa hayranlık duyduğunu söyledi.

Evet, o tuhaf vuruşlar, sert, o ani duruş ve girişlerden oluşan ve böylece köşelerle dolu ritmi kuran o mantık.

Tümüyle katılıyorum, dedi, bu yüzden de onu özellikle bitkin olduğum zamanlar dinliyorum.

Bu, evlerindeki karşılaşmayı utançla düşündüğüm andı.

Sonra açık, sempatik bir gülüşle devam etti: Herhalde kendiniz de biliyorsunuzdur, Gary Cooper'a çok benziyorsunuz.

Düşünceli davranarak, Gary Cooper'ın yaşlı haline, dememişti, yani gözlerinin altı torbalanmış haline. Bu daha başlarda, onun gözünde bir rakip olmadığım zamanlardaydı, evet, böyle ifade etmek gerekir, ben rahat, soğukkanlı ve kayıtsız davransam da, Iris için rekabet ediyoruz.

Iris, onun dingin ve esprili olduğunu söylemişti, bir de başarılı. Ondan hoşlandım, ama bir parça kıskançlıkla birlikte. Neyi kıskandım? Başarısını, her ay evine götürdüğü yirmi bini değil, hayır, gençliğini kıskandım, aramızdaki yirmi yıla varan farkı, insan otuzundaysa hiçbir şey değilmiş gibi gelen, ama her şey demek olan o farkı kıskandım, değerli matem konukları.

Sonradan Iris'le yalnız kaldığımızda, harika biri, dedim. Ve gerçekten de söylediğim gibi düşünüyordum.

Kendimi yitiriyorum.

Güzel kırmızı, gençliğin, tutkunun, ateşin rengi. Boğanın kırmızıya tepki verdiğini düşünmenin ardında da bu vardır, aslında boğa kırmızıyı görmez, o koyuluğa, örtünün, *capa*'nın hareketine odaklanır. Kırmızı ülkelerin bayraklarında en çok görülen renktir, ilavesiz, salt kendi haliyle devrimin bayrağıdır, solcuların, Fransız Komünü'nün bayrağı. Yaşamın, değişimin rengi. Güzel kırmızı. Kara Afrika'da kırmızı boya meyvelerden çıkartılır, kızlar ilk regl kanamaları geldiğinde, evlilik öncesindeki gece ve ilk çocuklarının doğumunda bununla yüzlerini ve bedenlerini boyarlar. Kiraz kırmızısı, böğürtlen kırmızısı, çilek kırmızısı. Tatlı, sulu şeyler bu renkle ilişkilenir, deney-

lerle varılan bir duyum ikiliği. Kiraz kırmızısı tatlılıkla birleşerek ağız sulandırır. Kırmızı sözcüğü Rusça ve Arapça'da güzelle eşanlamlıdır. Mavi, gökyüzünün, uzaklığın rengidir. Kadınsılığın karşıtını düşündürtmesi boşuna değildir. Oysa kırmızı giysiler, başka hiçbir renkte olmadığı kadar dikkat çeker, hele kırmızı giyen kadın sarı veya siyah saçlıysa. İnsan morarabilir, ama eğer güneş yanığı değilse kırmızılaşamaz. Bir kızıl olabilirsiniz, ama bir mavi olamazsınız, ancak birini morartabilirsiniz, fakat siz de mosmor olabilirsiniz. *Feelin' blue*[1] – şenlik bitti, görünürde kırmızı yok. Gözünüzü kan bürüyebilir, ama gözünüzün önünde mavi gördünüz mü, gördüğünüz sadece renktir, gözü kararanın durumu farklıdır, burada ek bir anlam vardır. Fotokopisi çekilemeyen güzel kırmızı.

Aschenberger benim cenaze hatibi olduğumu nereden biliyordu? Nasıl olup da özellikle beni bulmuştu? Konuşmalarımdan birini, ama benim de hoşnut kalmış olduğum birini, örneğin birkaç hafta önce emekli bir kadın için yapmış olduğum konuşmayı dinlemiş olabileceği gibi çocukça beklentiler de içimden geçmiyor değildi elbette. Bu kadının ilginç bir mesleği yoktu, yani bir ressam, fotoğrafçı veya jeolog değildi, son derece olağan bir yaşam üzerine konuşacaktım, baştan böyle görünmüştü. Kadın terziydi, çıraklık ve ustalık eğitimini Berlin'de almış, 25 yaşında ustalık düzeyine gelmişti, bu o zamanlar için alışılmadık ölçüde genç bir yaştı; savaştan sonra bir moda kuruluşunda yönetici olarak çalışmıştı, yani konfeksiyon ürünlerinin kiminin göğsüne bir pens yerleştirmiş, kiminin kalça kesimine tebeşirle ikinci bir pens yeri işaretlemiş, kol, etek veya elbise boylarının ölçüsünü almış ve iğneyle kıvrım yerlerini belirlemiş, terzilerin çalışmalarını denetlemişti.

İkisi de emekli olmuştu, kadın da erkek de, halk eğitim okulu kurslarına gidiyorlardı, özellikle de felsefe alanındaki derslere katılıyorlardı, ikisi de İspanyolca öğreni-

[1] (İng.) Hüzünlü hissetmek. "Blue"nun sözcük anlamı "mavi"dir. (Y.N.)

yordu. Kanarya Adaları'na ve Mallorca'ya *last minute*[1] tatil yolculukları yapıyorlardı. Adam, karısı hâlâ yaşıyormuş gibi konuşuyordu, biz hep erken kalkarız, burada kırk yıldan beri oturuyoruz; ondan söz ediş zamanındaki değişimi henüz gerçekleştirememişti.

Yaşlı adamın anlattıklarında ilgi çekici bir şey yoktu, çalışmakla belirlenmiş bir hayattan sonra dinlenmek isteyen iki insanın gündelik yaşamı; ama sonra büfeden söz etti ve konuşmamın anahtarının burada olduğunu hemen anladım, söyleyebileceğim ve söylemek istediğim şey buydu.

Kısa sürede yazıp bitirdiğim –bir gecede, bir akşam boyunca– ve başarılı olan, gizemli bir biçimde kıvamını bulan konuşmalarım vardır. Oturur, yazarım ve kendi sesimi dinlerim ve bu sesin, geri planda bir başkasına yönelmeden sadece benimle konuşmaya başladığını fark ettiğimde, konuşmanın başarılı olabileceğini bilirim. Bazı konuşmalar vardır ki, üzerlerinde yoğun bir biçimde bir hafta çalışmışımdır, durmadan değiştirmiş, yeniden yazmışımdır, yine bir iç sesi dinleyerek, hep onu izleyerek, ama bir tutuklukla, bir duraksamayla frenlenerek; bu, hakkında konuşacağım hayatla neredeyse hiçbir zaman ilgili değildir, tamamen kendimle ilgilidir. Ve her zaman belirli, iyi hesaplanmış bir süre içinde bitirme zorunluluğu vardır, bazen bir hafta, bazen, Aschenberger'in durumunda olduğu gibi, iki hafta, bazen, ölüm nedeninin açıklanması gerekirse, daha uzun, ama çoğunlukla dört-beş gün içinde bitirmek gerekir, gazetecilikte olduğu gibi, takvime uymak gerekir, sonuçta, bu yaşamı cisimsel olarak taşımış olan şey, toprağın altına girmek veya yakılmak zorundadır.

Hem yemek, hem yazı masası olan masanın başına oturdum ve yazdım, hava kararmıştı ve ben trafik gürültüsünün yavaş yavaş dindiğini duyuyordum. Bakışlarımı yukarı çevirdiğimde, karşıdaki evlerin pencerelerinde yanan ışıkların birer ikişer söndüğünü görüyordum, sonunda ka-

[1] (İng.) Son dakika. (Y.N.)

ranlık bir blok halinde kaldılar, kilise çanının saat başlarını vuruşu rahatça duyuluyordu ve zaman zaman, nadiren, uzaktaki anayoldan geçen bir arabanın sesi, sonra sabah geçen ilk otobüs, mutfakta kendime kahve yaparken doğudaki kızıl aydınlık. Kahvemi mutfak penceresinin yanında ayakta içtim ve Keith Jarrett dinledim, *La Scala*. Albümün siyah kapağının üzerinde geometrik bir kırmızı var, kontrast renk. Tekrar yazı masasının başına oturdum. Saat beşi biraz geçe aşağıdan apartman kapısının tıkırtısı duyuldu, gazetece dağıtıcısı gelmişti. Saat yedide konuşmayı bitirmiştim, aşağıya indim, sabahın içine, bir süre amaçsızca sokaklarda dolaştım, sonra eve dönüp yatağıma girdim, kısa ve derin bir uyku çektim, rüyamda yanan çalılıkların içinden kaçan bir yılan gördüm. Büyük bir hızla üzerime geldi, çok korktum, ama sonra bir köpek gibi sadakatle elimi yaladı, dostça, onu korumamı ister gibi. Uyanırken çatallı dilini hâlâ net bir biçimde hissediyordum.

Bu iş bana tesadüfen gelmişti, bir meslektaşım hastalanmıştı. Ve değerli matem konukları, ben yapacağım işleri seçerim, herkesi defnedenlerden değilim. Thomson (Thomson & Oğulları) telefon etti, bir acil durum olduğunu söyledi, iki gün içinde bir cenaze vardı, yani yarın değil öbür gün ve cenaze konuşmasını yapacak meslektaşım sulugöz Hollein hasta olmuştu. Sarılık. Kadının o deli gibi kaşınması bu yüzdendi demek ki, konuşmaları sırasında bile kaşınıyordu. Thomson güldü ve, aslında gülmemek gerekir, dedi. Kimse kadının yanına oturmak istemiyordu, etrafında hep bir serbest alan kalıyordu. Herkes onun bitlenmiş olduğunu düşünüyordu. Hastaneye kaldırıldı, tecrit bölümüne ve şimdi yerini biri devralmalı, vakit geçirmeden. Ölen, ardında sevimli bir dede bıraktı, bir emekli, fazla para kazandıracak bir iş değil, ama öteki taraf için bir hayır işi. Bu, benim geçimimi öteki tarafa inanmayan insanlardan kazandığını bilen Thomson'un daimi esprilerinden biriydi. Thomson firmanın ismindeki oğul değil, torunun oğluydu, firmanın amblemi de bir haç veya Dürer'den ebediyen kavuşturulmuş eller değil, fundalık-

larda ardıç çalıları arasında geniş kenarlı şapkasıyla yürüyen bir gezgini profilden gösteren, Art Nouveau tarzında bir çizimdi. Bunun altındaysa bir defne çelengi içinde 100 yazılıydı (herhalde bir öngörüydü bu, çünkü kuruluş yılı olarak 1901 belirtilmişti). Bunun altında, kesintisiz biçimde aile eliyle, yazılıydı, herhalde bu, ölümün de ötesinde süreklilik anlamına geliyordu. Zaman sınırıyla çalışan ve işleri iyi giden birisi, hırsızlıktan korkmak söz konusu değil, ama yine de hep, ardından ne gelecek, sorusu var, sürekli esprili değinmelerle Thomson'un bilinçaltından yüzeye çıkmaya çalışan bir soru, öteki tarafta da bu tarafta olduğu gibi olacak.

O zaman yaşlı İbrahim'i suyun öte yanına aldım ve onu bütün Kenan ülkesini dolaşmaya gönderdim. Thomson'u İncil alıntılarıyla her zaman şaşırtırım, evet, derim, ne yazık ki adamakıllı teoloji okumuşluğum da var. Yarı eğitimli papazlardan biri uygun bir alıntı bulamadığında, Thomson zaman zaman beni arar. Bu konuda alçaklık yapmam, rakip meslektaşlarımı İncil'e sonradan eklenmiş bölümlerle alt etmeye çalışmam.

Emekli ihtiyar gerçekten de tatlı bir adamdı, felsefeyle ilgileniyordu ve birkaç yıl önce kendi kararıyla kiliseyle ilişkisini kesmişti, hem vergiden kaçmak için de değil, demişti Thomson, ayrıca bir ahşap tabut ısmarladı, alt tarafı çam, ama bronz menteşeli. Dedeye yardım etmek gerekiyor, hadi bu iyiliği yap bana. Onu alkolden burnu kızarmış laf salatacılarının eline bırakmak istemiyorum. Hadi, lütfen. Sonra bana telefon numarasını verdi.

Onu aradım ve şaşkın bir ses, alo, dedi, kimsiniz, ve daha ben cevap veremeden, Elisabeth'im öldü, dedi.

Çok üzüldüm, dedim ve kısa bir bekleyişten sonra, telefon numaranızı Thomson & Oğulları'ndan aldım, diye ekledim. Bayan Hollein'ın size selamı var. Cenaze konuşmasını ne yazık ki yapamayacak, sarılık yüzünden hastaneye kaldırıldı. Sizinle ben konuşmak isterim.

Niçin? Ne hakkında?

Bayan Hollein gelemiyor, hastanede. Benden eşinizin defin konuşmasını yapmamı istediler. Bir kafede buluşabilir miyiz, ya da size mi geleyim?

Bana gelin daha iyi.

Geride kalanların çoğu, neredeyse hepsi, eşleri öldüğünde evlerine gidilmesini isterler, ölenin dünyasını görmenizi arzu ederler ve bu, sözlerle ifade edilmesi zor olan veya mümkün olmayan her şeyi içerir, kokular, sesler, mekân duygusu, nesnelerin düzeni; tanımlanması zor, ama görerek, dokunarak, koklayarak daha iyi kavranabilen bir dünyanın tümü. Geride kalan korumaya çalışsa bile, ölenin ardından değişmeye başlayan bir dünya, bir zamanlar onları anlamlandıran bir şeyi yitiren nesnelerin yavaş yavaş kayıtsızlığa gömülmesi gibi. Bunlar sanki öleni hâlâ taşır, hâlâ tutar.

Geride kalanla, erkek veya kadın, bir kafede ya da bir restoranda buluşmak daha kolaydır, üstelik çoğu, hayır, neredeyse hepsi, hesabı size ödetse de; oysa daha telefonda ağlamaya başlayanlarla buluşmak daha zordur; en ama en zoru çocuk ölümleridir, bu durumda, hayatını kahramanca, alçakgönüllülükle, aklı başında, dirençle, neşeyle veya her nasılsa öyle yaşadı, diyemezsiniz, hayır, ve bazı rakip meslektaşlarımın yaptığı gibi, Tanrı'nın iradesi tartışılmaz, veya, öteki tarafta, gökyüzünde melekler el sallıyor, diyemezsiniz, hayır, bir çocuk öldüğünde bütün yaratılışta boydan boya bir çatlak oluşur. Anlamlara koltuk değneği veremezsiniz, hiç, hiç çıkış yoktur, çaresizlik, öfke, viskinin de yararı olmaz, votkanın da, hiçbir şeyin, hiçbir şeyin yararı olmaz.

İlk başlarda, şu ev ziyareti dediğimiz ziyaretleri yaptığımda, önceden üç-dört votka devirmem gerekirdi, üzerine de naneli tablet. Ama bu ziyaretlerin verdiği korku da kalmadı. Bu arada, en kötü durumda olanları bile nesnel bir konuşmanın içine çekecek iyi bir rutin oluşturdum. İnsanları kendileri hakkında, ölen hakkında konuşturacak bir şey, bir ayrıntı bulmak gerekiyordu, şu büfe gibi, daha doğrusu dolabın mermerindeki çatlak gibi.

Ama daha merdivenlerden yukarı çıkıyordum, eski bir bina, ahşap basamaklar aşınmış, boyaları kararmış, henüz küçük daireler halinde bölünmemiş bir yapı, açık sahanlık penceresinin yanında durdum ve aşağı, avludaki armut ağacına baktım, tıklım tıklım meyve doluydu, ama belli ki kimse toplamayı aklına getirmiyordu.

Otların arasına düşüp çürüyorlardı, o ekşimiş çürüme kokusunu aldım, yaz tatilinde annemle birlikte gittiğimiz Oldesloe'daki pansiyonun bahçesindeki gibiydi. Savaşta dul kalmış bir kadın evinin iki odasını kiralardı. Annem bahçede bir şezlonga uzanıp gazete okurdu. Benim armutların toplanmasına yardım etmeme izin verirlerdi. Meyveler uzun saplı bir toplama torbasıyla dallardan dikkatle toplanırdı. Yine de otların arasında birkaç armut olurdu hep, üstleri kahverengi lekeli, o mayalanma kokusu -şimdi olduğu gibi- ve meyvenin çürüyen kısmına yabanarıları konardı.

İkinci kata çıktım, zili çaldım, kapı açıldı ve yaşlı bir adam beni içeri davet etti. Önden yürüyerek oturma odasına girdi, oturmam için bir koltuk gösterdi ve bir şey içer miyim diye sordu, ama cevabımı beklemeden, dört gün önce hastanede ölen karısını anlatmaya başladı, 53 yıldır beraberdik, dedi, 53 yıldır, ağlamaya başladı, hıçkırıklarla sarsılıyordu. Rahatça ağlamasına izin verdim. Belli etmeden odayı inceledim. Büfe bu oda için fazla büyüktü, koyu renk masif meşe bir büfe. Alt çekmecelerinde herhalde masa örtüleri ve peçeteler vardı, üstteki cam kapaklı iki yan bölmede şarap kadehleri, likör kadehleri, gümüş bir tepsi takımı, biblolar vardı, kapaksız orta bölme ise fotoğraflarla doluydu, bir kadınla bir erkeği gösteren fotoğraflar, gençtiler, gülüyorlardı, rüzgâr saçlarını uçuşturuyordu ve şimdi yaşlanmış haliyle karşımda oturmuş ağlayan o genç adam parmağıyla gökyüzünü, rüzgârın geldiği yeri gösteriyordu. Büfenin orta bölümünde zemini oluşturan mermerde bir çatlak vardı. Bu çatlak bana büfeyle ilgili bir soru sordurdu, mermeryere mi düşmüştü? Hayır, nemden

oldu, dedi yaşlı adam. Nemden mi? Evet, bodrumdayken. Büfe, karımın çocukken oturduğu evin bodrumunda duruyordu. Daha birbirimizi tanımazken. Çıraklık eğitimini yeni tamamlamıştı, ailesiyle birlikte oturuyor ve bir dikiş atölyesinde çalışıyordu. Bir gün Weissenburg Sokağı'nda oturan Bayan Silberstein geldi ve mantolarıyla kürklü astarlarını getirdi. Karnını doyuracak parası olmadığı için bunları atölyeye sattı, mantolar, kaplar, etoller. Neyse, bir gün evden taşınmak zorunda kalınca, Elisabeth'e günün birinde nasıl olsa evleneceğini söyleyip güzel bir büfeye sahip olmak ister mi diye soruyor, Elisabeth de olur diyor. Bayan Silberstein para istemedi, ihtiyacım yok, dedi, nasılsa Doğu'ya gitmek zorundaydı, hepsi ortadan kaybolan diğer Yahudiler gibi, hepsi Doğu'ya gitmişti, getto diyorlardı. Öylece ortadan kayboluyorlardı. Ortalık yerde Yahudiler kayboluyordu. Elisabeth'in babası izinliydi, ortadan kaybolduklarını doğru değil, dedi, ama durum şu ki, gidecekleri yere varmıyorlar, bir yere yerleştirileceklerine dair söylentiler var, ama gidecekleri yere varmıyorlar. Hiçbir yere varmıyorlar. Şimdi de Bayan Silberstein gitmek zorunda, dedi Elisabeth. Onu gönderemeyiz. O halde. Hımın. Düşünüyorlar, bodrumdaki en dip bölmeyi kullanan komşularla konuşuyorlar ve onlar da olur diyor. O zaman büfeyi alıyorlar. Böyle bir heyulayı ite kaka bodruma sokmaları istenen hamallar söyleniyor, bu saçmalık, diyorlar. Büfeyi bodruma sokuyorlar yine de, ama vidalarını sökerek yarısını ayırmak zorunda kalıyorlar, bütün parçalar masif ahşap, sonra da büfeyi duvar gibi bölmenin parmaklıklarının önüne yerleştiriyorlar, aşağıya minderler indiriyorlar ve bir kova da turba toprağı, aşağıda tuvalet yok tabii, ama su var. Eh, sonra yaşlı kadını aşağı inmeye ikna ediyorlar, gerçi pek rahat değil, diyorlar, ama emniyetli. Ve böylece yaşlı kadın aşağıda yaşamaya başlıyor, iki ay, üç ay, 43 kışına giriyorlar, üç aile, hep aşağıya iniyorlar, yemek götürüyorlar. Yiyecek temin etmek o kadar kolay değil, karneyle alınıyor. Şimdi bir de yaşlı kadına bakmaları gerek. Bir gün aşağı indiklerinde, daha önce yemek gel-

miş. Üçüncü kattaki bir aile getirmiş. Böylesi de var. Durumu fark ettiklerinde, ele vermek yerine onlar da yemek indirmiş. Hiçbir şey söylemeden. Selamlaşmayı sürdürmüşler, ama hiçbir şey konuşmadan. Ve Elisabeth hep aşağı iniyor, onunla sohbet ediyor, konuşuyor, Bayan Silberstein çok cesur davranıyor, asla yakınmıyor, rüyalarını anlatıyor, çok tuhaf rüyalar, bir keresinde uyanıp büyük bir korkuya kapıldığını söylüyor, gece bir çatırtı duymuş, birilerinin aşağı kendisini almaya geldiklerini sanmış, ama sonra sabah bakınca mermer plakanın boydan boya çatlamış olduğunu görüyor. Bodrum öylesine rutubetliydi, kış girerken, ahşap mermeri düpedüz çatlatmıştı.

Yaşlı adam anlatırken ağlamayı kesmişti. Bu benim karım, dedi, Elisabeth, sonra fotoğrafları gösterdi ve tekrar zaman arafında kayboldu.

Ya siz, eskiden ne iş yapardınız?

Alet yapımcısıydım, dedi, aletler yapardım, ama çok hassaslarını, mikro boyutlara kadar, daha otuzlu yıllarda, sonra antrenörlük, boks antrenörlüğü, adını duyurduğum çok sporcu oldu, Scholz en ünlüleridir, hepsi de zengin oldu. Daha sonra eğitimcilik yaptım, eğitilmesi güç çocuklarla çalıştım, bu oğlanlar o kadar da kötü değillerdi, onlara boks öğrettim, çoğu düzgün insanlar oldular. Bugün bile ziyaretime gelirler.

Peki ya kadın, yani bodrumdaki yaşlı kadın?

O, evet, o bodrumda yaşadı, durum gittikçe zorlaştı, diğerleri kendi yiyecek karneleriyle ona da bakmak zorundaydılar. Bunu Bayan Silberstein da biliyordu. Ve kış zamanı, 44 Ocak'ında, geceleyin, dışarıda berrak ve buz gibi bir hava hâkimken, bodrumdan çıktı, dışarıya, Landwehrkanal kıyısına indi, kenardaki eğime oturdu, oraya oturdu ve uykuya daldı. Polis ertesi sabah yaşlı kadının ölüsünü buldu, donmuştu.

O oturma odasında bir an karşı karşıya sustuk, ben bir koltukta, o divanda, önümüzde koyu kahverengi cilalı bir masa, üzerinde bir örtü, tığ işi, ona örtüyü karısının mı ördüğünü sormak istedim, ama vazgeçtim.

Aynı şeyi ben de yapabilmiş olmayı isterdim, dedi, karımın ve diğerlerinin yapmış olduklarını, yani yaşlı kadını saklama cesaretini göstermiş olmayı.

Evet, dedim, bunu ben de isterdim.

Merdivenden inerken düşündüm, değişmelisin, dedim kendime, şeylerin sana ulaşmasına tekrar izin vermelisin, dikkatle bakmalısın, algılayışın dağınık, şu orta sınıf zevki berbat büfedeki çatlak onu benzersiz bir şey haline getiriyor.

Alışılmadık serinlikte bir sabahtı, artık havanın iyice ısındığı son günlerdekinden farklıydı. İnsanlar -kalabalık olmayan bir yas topluluğuydu- cenaze duasının yapıldığı salonunun önünde üşüyerek duruyorlardı, çoğu yaşlı insanlardı, yani benden daha yaşlıydılar. Taziye defterine isimlerini yazdılar. Thomson siyah takımlarının içinde yine ortalıkta süzülüyordu, buyurun, dedi. Tabutun bulunduğu salona girdik, çiçeklerle süslenmişti, herkes oturdu.

Çok değerli matem konukları, ölüm antik dönemde, uykunun kardeşi olarak tasvir edilirdi. Onunla ne kadar tanış olmamız gerektiğini resim bize belirgin olarak gösteriyor. Yanımızda uyuyan kıpırdıyor, nefes alıyor, uyanacağına dair, onda kendimizi tekrar göreceğimize ve onun bizde kendisini tekrar göreceğine dair bir vaat. Oysa kardeşi, ölüm, sürekli ve sonsuz bir uykudur.

O anda içeriye bir adam girdi, uzun boylu, kır saçlı, gri takım elbiseli, sanki önünde durduğu duvarın grisine uymak ister gibi ve bilirsiniz, gri yeniden dirilişin rengidir, aklımdan o an tam bu geçti, delice bir çağrışım, bir meleğin görünmesi, saçları kır, en azından uzaktan tam seçilemeyen bir yüz, dikkat çeken hiçbir yanı yoktu, tıkandım, sayfaları karıştırdım, tekrar hâlâ önünde durduğu geri plan içinde adama baktım, yeniden diriliş, dedim -yeniden diriliş dedim mi?-, pardon, doğruluş, artık uyanış yok, sonra söylemek istemediğim, konuşmamın metninde de bulunmayan bir şeyi söyledim, zaman duvarının arkasını göremeyeceğimizden, neyi bilebileceğimizi bildiğimiz kadarıyla. Adam son sıraya oturdu, ancak önündeki

kadının siyah şapkasının arkasında kalacak şekilde. Bakışlarımı elimdeki metne çevirdim, gece yazmış olduklarıma yoğunlaştım. Ama bakışlarımı her kaldırdığımda onu gördüm, öne eğilip bana bakıyor, ama sonra hemen duruşunu biraz değiştirip kadının şapkasının arkasında kalıyordu.

Kişinin isteklerini gerçekleştirdiği bir yaşam sürüp sürmemiş olduğu sorusunu ancak geride kalanlar yanıtlayabilir, kocası, çocukları, dostları, yakın ve uzak arkadaşlar, bu bir kerelik yaşamda pay almış olan herkes. Başımı kaldırdım, tekrar o gri silueti gördüm, başını geriye ve benim görüş alanımın dışına çekişini gördüm. Çiftin ortak yaşam yollarından, mesleklerinden, çocuklarından, emekli olduktan sonraki zamanlarından, birlikte okumalarından, birbirlerine okumalarından, halk eğitim okulunda girdikleri derslerden söz ettim. Ve karşıya baktığımda, tekrar kendini geri çeken gri silueti gördüm. Bunların hepsi anlam anlarıdır, çarpıcı olmayan, gündelik anlamdır bu ve yine de bizim için büyük anlamı mümkün kılandır. Bu çoğunlukla bir eyleme, bir karara, yani bir başkası için eyleme geçebilmeye bağlıdır, eğer ölüme karşı başkalarıyla dayanışmaya girilmişse, ötekinin mutluluğu ancak böyle mümkün olabilir. Bir yaşamın her zaman mutlu geçmesi gerekmez, ama yine de bir deneme imkânı vardır ve bu, başkaları baskı altında kaldıklarında, hele bu baskı çoğunluk veya devlet adına uygulanıyorsa, onların acılarını azaltmak, onlara destek olmak için kullanılmışsa, yaşam amacına ulaşmış demektir. Arka sıradaki adam başını tekrar geri çekti. Oturma odasındaki büfenin çatlak mermerinden, rutubetten sırılsıklam bir bodrumda saklanan, kendisine yardım edenleri ve durumdan haberi olanları tehlikeye atmaya daha fazla katlanamadığı için kanal kıyısına inip karların içine oturan yaşlı kadından söz ettim. Bu noktaya geldiğimde, dinleyicilerin ağlamaları ve yaşlı kadının ölmek üzere saklandığı yerden çıkmaya karar verişini hayal etmem yüzünden dikkatim dağıldı, bir an için konuşmaya devam edemedim, ama sonra hemen topar-

ladım. Bizi ölüme karşı koymaya iten budur, bu bilgidir: hepimizin ölüme doğru ilerliyor oluşumuz ve onun karşısında bizi yakınlaştıran ortak tutumumuz. Yaşamda kardeş olma hali.

Daha sonra, açık mezarın başındayken, grili adamın gidişini gördüm, üzerine açık renk, neredeyse beyaz bir palto giymişti. Bir yeniden diriliş meleği değildi, o an onun bir cenaze kelebeği olduğunu düşündüm, her halükârda bedavacılardan değildi, çünkü cenaze yemeğinden önce ortadan kayboldu. Bu tuhaf ziyaretçiyle konuşmak istiyordum, ama o sırada yaşlı adam konuşma için teşekkür ederek elimi sıktı. Yol boyunca uzaklaşan beyaz paltonun ardından baktım, onu son olarak yapraksız bir çalılığın yanında gördüm, bildiğim kadarıyla orada bir çocuğun mezarı vardı, üzerine beyaz kum serpilmiş bir mezar, üstünde küçük bir yelkenli, küçük bir deniz feneri, midye kabukları; açık renk paltoyu bir porsukağacının ardında bir an daha gördüm, sonra gözden kayboldu.

Bugünse onun Aschenberger olduğundan eminim, ki onu daha sonra bu beyaz paltonun içinde bir kez daha görecektim. Benim bu işi yaptığımı nasıl ve ne zaman öğrenmiş olabileceğini sordum kendi kendime. O da diğerleri kadar iyiydi, şehir turlarının cenaze konuşmalarıyla pek çok ortak yanı vardır, orada da ağırlıklı olarak söz konusu olan, ölülerdir: Rosa Luxemburg, Bebel, Reinhardt, Benjamin ve bütün diğerleri.

Belgeleri arasında özenle hazırlanmış dizin kartları ve sayfalar buldum, belli ki bunlar Doğu Berlin'deki turlar için yapılmış araştırmalardı. Eskiden tarım ürünlerinin depolandığı, sonra Rusya ve Polonya'dan gelen Yahudilerin yerleştiği bir işçi mahallesi olan Scheunenviertel. Konu başlıkları. Halk Sahnesi, Babylon Sineması, Zille ve Rosa Luxemburg, ayrıca Albrecht Caddesi, Gestapo binası, parlamento, sinagog, Yahudi yaşlılar evinin bulunduğu ve Yahudilerin sürgününün başlama noktası olan Hamburg Caddesi, aklın almayacağı şeyi akıldan geçirme-

nin, anmanın yeri. Ve Zafer Sütunu. Her yerde Zafer Sütunu. Onun çalışma masasında oturmuş, Zafer Sütunu'nun yapı çizimlerine, Aschenberger'in toplamış olduğu verilere, belgelere ve alıntılara bakarken, zafer meleği, bu sütun, bir takıntı, diye düşündüm.

Zafer Sütunu'nu sadece önünden geçerken gördüğüm kadarıyla tanıyordum. Zaman zaman kaidenin üzerinde veya sütun çevresinde, hatta tepedeki altın yaldız kaplamalı meleğin altında görülebilen insanların bu refüje nasıl çıktıkları benim için anlaşılmaz bir durumdu, çünkü beş caddeyi birleştiren bu yıldız herhalde Berlin'de trafiğin en yoğun olduğu yerdir. Sütun, üzerine bu altın yaldızlı, şekilsiz zafer meleğinin, Altın Else'nin yerleştirildiği bir fabrika bacasına benziyor. Tam da bu garabetin sağlam kalmış olması, savaşta bir bombanın, bir Stalin orgunun[1] isabet etmemesi veya sonradan Kızılordu tarafından tahrip edilmemiş olması bir mucize gibi. Berlin düştüğünde Ruslar meleğin eline bir kızıl bayrak tutuşturmuştu, hepsi bu. Ve şimdi bu anıtın planlanmasının ve yapılmasının geçmişini Aschenberger'in titiz araştırmalarından okuyordum. 1864'teki Almanya-Danimarka Savaşı'ndan sonra Prusya Kralı Wilhelm tarafından projesi ismarlanan sütunun, iki yıl sonra Avusturya-Prusya Savaşı'nın ardından büyütülmesi gerekti, beş yıl sonra Fransızlara karşı kazanılan zaferin ardından, bu arada tüm Almanların kayzeri ilan edilen Kral Wilhelm, sütunun bir kez daha büyütülmesini istedi ve yapımına nihayet başlandı. Böylece toprakların genişlemesiyle birlikte, yeni Alman hükümdarlığının bu taştan kanıtı da büyüdü ve Alman toplumunda ordunun ne denli ağırlığı olduğunu ve burjuvazinin soylulara ne denli özenmekte olduğunu gösterdi. İtaat, kabulleniş, görev, cesaret üzerinde serpilen bir ulus; bıyıkçık (Aschenberger yazılarında ondan hep "bıyıkçık" diye söz etmişti) bunu daha sonra modern biçim-

[1] İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet topçusunun kullandığı çok namlulu roketatar. (Y.N.)

de şöyle formüle etti: Tazı gibi hızlı, çelik gibi sert, deri gibi dayanıklı. Düşünmeye, sevinmeye, dostluğa, dayanışmaya burada yer yoktu, hele sivil tutumlara hiç, ve soyluluğun temeli olan şey şimdi bütün ulus için geçerli olacaktı, ulus arileşecekti, saf Alman kanı. *Jus sanguinis*[1] ve kanın korunması yasası.

Bir not düşülmüştü: Kaidesine oturtulmuş altın yaldızlı ganimet toplarıyla ve savaş kıyımını, koca göğüslü Germania'yı, coşkuyu ve üniformaları gösteren mozaikleriyle bu sütunu görenler, ardından neyin geleceğini anlarlar: Birinci Dünya Savaşı'nda Verdun'deki kan pompası, İkinci Dünya Savaşı'nda toplama kampları.

Yakın Alman tarihinin bir simgesi var: Gösterişli bir ulusal sembolik anlamla yaldızlanmış Zafer Sütunu. Geçen yüzyılda Danimarka, Avusturya ve Fransa karşısında kazanılan zaferlerden sonra Alman hükümdarı tarafından yaptırıldı. Bu yüzyılda Naziler tarafından biraz daha yükseltilen ve büyük yıldıza yerleştirilen sütun, bu gece havaya uçuruldu. Bir yıkıntı olarak, yıkıcı Alman tarihini hatırlatacak ve aynı zamanda bir uyarı olacak.

Suikastçı patlamadan üç gün sonra polise teslim olacak.

Sütuna ulaşan bir yeraltı geçidi vardı. Bronz levhaların üzerindeki savaş sahnelerini inceledik.

Sütunun önünde dururken Iris, bunu ciddiye almak mümkün değil, dedi, bugün mümkün değil artık, bu komik sadece.

Şurada bir Prusya askeri tarafından boğazlanan karikatür suratlı Danimarka askerine iyice bir bakmalısın ya da Fransızların ne kadar zavallı gösterildiklerine, duruşlarına, kendini bırakmış, eller ceplerde, aralarında bir Afrikalı, bir Zuhaf, Fransızlar sömürge kuvvetlerini de kullanmışlardı, yani daha o zamandan zencileştirme, oysa Alman askerler gayet düzgün gösterilmiş. Şu üniforma-

[1] (Lat.) Vatandaşlığın doğumla kazanılması. (Y.N.)

larının, yürüyüşlerinin, itaatlerinin yüceltilişine bak, ama şurada ideoloji tökezliyor, sağ dış köşede kısa ceketli adam duruyor. Aschenberger onun üzerine yazmış, turlarından birine katılmış olmayı çok isterdim, baksana, dedim Iris'e, kaldırım taşlarının üzerinde, yani barikatın üzerinde, eli cebinde yumruk, ağzında bir pipo, Arc de Triomphe'ta zafer geçidi yapan muzaffer Alman askerlerini bu şekilde seyrediyor. Kısa ceketli adam. Devrimci proletarya, pipo ağızda ve tavır yok, Komün'ün simgesi, Prusyalılar onların ayaklanmalarını Fransız hükümet kuvvetleriyle birlikte bastırmıştı. Ama bugün bize en yakın olan o, kayıtsızca duruyor ve askerlere küçümseyerek bakıyor. Olumsuz gösterilmiş bir simgenin zaman içinde nasıl olumluya dönüşebildiğine bir örnek. Belki de bu kısa ceketli adam başka bir sütunun yıkılmasına karışmıştı. Alman devletinin kurulduğu yıl, Almanya Fransa'yı yendikten sonra, 16 Mayıs 1871'de Paris'te Vendôme Meydanı'nda bir anıt yıkılmıştı. Komüncüler, büyük ordunun zaferlerinin yüceltildiği sütunu, üzerindeki Napoléon'la birlikte devirmişlerdi. Gustave Courbet tarafından düşünülen ve yönetilen hayranlık verici bir eylem. Komüncüler, sütunun kaidesine bir kırmızı bayrak diktiler. Savaşa ve halk düşmanlığına karşı bir protesto, yıkım da aynı zamanda estetik bir gösteriydi. Paris'te okuduğum yıllarda eski bir fotoğraf görmüştüm. Napoléon'u bir araba dolusu at pisliğinin içine atıyorlar. Gönderin tavuk tüylerinin içine!

Belki de Joseph Beuys, Berlin Zafer Sütunu'ndan yana tavır almalıydı.

Pek çok Berlinli gibi Iris de daha önce Zafer Sütunu'na hiç çıkmamıştı. Önce gelmek istemedi, ama ona, sütunu havaya uçurmak isteyen bu eski tanıdığımdan –yoksa yoldaşım mı demeliyim?– söz ettiğimde, benimle geldi. O sırada, onun bu planını gerçekten hayata geçirebileceğinden söz etmemiştim, Iris'in küçük plastik paketten haberi yoktu.

Herhalde biraz kafadan çatlaktı.

Öyle mi diyorsun?

Sen de ama. Bu şiddet fantezisine başka ne demeli?

Plan titizlikle yapılmış, polisin ne zaman ve ne sıklıkta uyarılacağı kesin olarak saptanmış, patlamadan yarım saat önce. Meydanın hangi noktalardan kapatılması gerektiği tam olarak belirtilmiş. Ve meydan girişe kolayca kapatılabilecek konumda. Çevrede konut yok, sadece hayvanat bahçesi yakın. Aslında trafiğin akışını değiştirmek gerekirdi. Polisin işini kolaylaştırmamak için de, uyarıyı bisikletli kuryelerle iki de gazeteye iletmek istiyordu.

Iris irdeleyici bir ciddiyetle bana baktı ve sonra sordu: Senin istediğin ne aslında?

Evet, aslında istediğim ne benim?

Yukarıya, sütunların taşıdığı yuvarlak yapıya çıktık. Kışkırtıcı bir mozaik panoda ezeli düşmanımız Fransa vardı: Napoléon bir bulutun üzerinde süzülüyor, frengili bir orospuya benzetilmiş, kavgacı karı görümünde Marianne, tam bir gudubet, buna karşın Germania sarışın, etine dolgun, sağlıklı kadın görünümünde. Rhein üzerinden salgın ve açlık gelmekte. Saçlarında çiçekten bir taç olan küçük, sarışın bir kız, sanki az önce huzur içinde oynarken şimdi dehşetle kenetlediği ellerini havaya kaldırmış. Yalvarışları duyuluyor, sakallı savaşçılar kılıçlarını çekiyorlar, savaş kargaşası, bir Prusya ve bir Bavyera generali Alman birliğini pekiştirmek için el sıkışıyor. Barbarossa uyanıyor. Estetik budalalık kokan bir tarihsel panorama, ilk izlenimim bu oldu.

Bunların Aschenberger'i nasıl olup da bu denli öfkelendirebildiğini anlayamıyordum. Büyük bir ihtimalle mesleğinin kurbanı olmuştu, şehir turları, seri olarak anlatma zorunluluğu ve sürekli kendini tekrarlamanın rehberi yavaş yavaş tiksindirmesi ve giderek güçlenen isteksizliğini sonunda nesneye yüklemesi. Herhalde, benzer sözcüklerle yapılan yüzüncü tekrardan ve turistlerin hep aynı nahif sorularından sonra Milo Venüsü karşısında bi-

le benzer bir tepki oluşurdu. Venüs, tutuk bir el hareketiyle apışarasını örten iri bir kütle olarak görülebilirdi.

Zafer Sütunu'nun döner merdiveninden çıkarken Iris'in bacakları gözlerimin önündeydi.

Dikkat et!

Ayy.

Tam sırtını duvara dayamıştı ki, yukarıdan gelen çıtırtıyı duyduk.

Fareler, diye fısıldadı. Eğer tam o sırada karanlık kanatların gölgesi altına girmemişse her zaman bağımsız ve güvenli olan Iris, birdenbire korkuyla, hatta yardım aranarak bana bakıp gömleğime sarıldı. Iris farelerden korkuyordu.

Iris bana yapışmış bir şekilde, çıtırtıya doğru yukarı çıkmaya devam ettik ve dar bir pencerenin içine oturmuş, peksimet yiyen genç bir kadınla karşılaştık, kadın, *tak tak*[1], dedi, demek ki bir Danimarkalı. Aschenberger'de daha önce okumuş olduklarıma göre Zafer Sütunu en çok Danimarkalıları çekiyordu, Düppel istihkâm hattındaki yenilgiden sonra anlaşılır bir şey. Kadını selamladım ve yanımda güvenini tekrar kazanmış olan Iris'le yukarı çıkmaya devam ettim.

Büyük Yıldız, diye yazıyor Aschenberger, Alman tarihinin kesişme noktasıdır: Birlik savaşlarından sonra Alman devletinin kurulması, Tschingdarassabumm, İmparatorluk Ordusu'nun resmi geçit yolu, sonra Nazi Ordusu'nun, daha sonra Batılı müttefiklerin, geri planda da iki tankla birlikte Rus onur anıtı.

Ve bugün, dedi Iris, burada aşk resmi geçidi coşuyor.

Henüz.

Saçmalık, dedi Iris.

Aschenberger vur emrine, kaz adımına, halk ordusuna karşıydı. Böyle bir şey olur mu? Aynı zamanda hem

[1] (Dan.) Çok teşekkürler. (Y.N.)

komünist hem pasifist. Evet, tahammülle. Bir süre. Pasifizm, sınıf mücadelesinin her an askerî bir mücadeleye dönüşebileceğini görmeyen tipik bir küçük burjuva ahlaki tutumudur, barışsever proletarya bunu böyle görmek istediğinden değil, burjuvazi sahip olduğu iktidar ve mülkiyetten korktuğu için sonuçta faşizme kadar her türlü araca el atabileceğinden. Antifaşist korunma duvarının nedeni budur. Bir barış ordusu olan halk ordusu sınırları korur. Canlı veya ceset olarak, askerlerin hepsi aynıdır. Mahalle ve okul gruplarında bu konu tartışıldı. Ve sonra Biermann vatandaşlıktan çıkartıldığında, protesto edip bir bildirinin altına imza attık. Bunu yapmak için burada, Batı'da cesarete gerek yoktu. Bölge yönetimi, fikrimi değiştirtmek için Doktor Jivago rolündeki Ömer Şerif'e benzeyen bir adam gönderdi. İmzamı geri çekmeliydim. Ancak, hitap yeteneği güçlü olan ve hiç de aptal olmayan bu adam konuşamadı, bir astım krizi, bu adam ilk kez bir astım krizi geçiriyordu, bedeni tepki veriyordu, gayet doğal, o kadar çok yalan, kendi inanmadığı o kadar çok şey söylemişti ki, bedeni bunu katlanılmaz bulduğu için solunum sistemi iflas etmişti. Bölge yönetimindeki diğerleri yeterince aptaldı, daha kolay, bütün saçmalıklara inanıyorlardı. Aschenberger partiden ihraç edilmişti, fakat, inanılır gibi değildi, dayanışmacı tutumunu sürdürdü ve arkasından neler söylemediler ki. Birden zan altına sokuldu, sözümona normalden büyük bir anten kullanıyordu, belki de bununla Amerikalıların sinyallerini almak mümkündü, CIA'inkiler olabilir miydi? O, kafasını karıştırmalarına izin vermedi.

Ya sen?

Ya ben. Ben yurtdışına gittim. Parti kaydımı yenilemedim, oldu bitti.

Bu kadar basit mi?

Evet, bu kadar basit. Ve rahatladım.

Düpedüz kaçıyorsun, dedi Aschenberger, sıvışıyorsun.

Evet, dedim. Böyle görmek istiyorsan, evet. Wagner'de olduğu gibi ayrılma söz konusu değil.

Sonra bir daha karşılaşmadık.

Güneş batıda bir bulut kümesinin içinde batıyor, kurşuni, yekpare. Yarın yağacağı tahmin edilen ve bahçecilikle uğraşan herkesin sabırsızlıkla beklediği yağmuru getirecek. Belediye son günlerde Berlinlilerden sokaklardaki ağaçları sulamalarını, ama aynı zamanda da su tasarrufu yapmalarını istiyor. Restoranların önünde köpekler için konmuş su kapları var. Hava toz yüklü.

Hava mı?

Yağmur gerek, bu kanatlar matlaşmış, iyice yıkanmak istiyorlar. Aşağıda da yine maymun gibi araba kullanıyorlar, şu lastik gacırdatanlar, hava basanlar, kendini bir şey sananlar, toz, pislik, yağmur kanatları bir yıkamalı. Bak, gördün mü, yine biri sıkıştırıldı. Şu Aschenberger senin için bir tür hayalet gibi, vicdanına basınç yapıyor, canım benim. Eh, duygusallaşıyorsun da. Ama duygusal olmamak istiyorsun aslında. Bu da duygusallığın bir başka biçimi, olumsuzu. Bilirsin. Olumsuz diyalektik.

Ne?

Nasıl olduğunu hayal edebiliyorum, duygusal, herhalde şaşırmışsındır, eskiden tanıdığın bir duyguda takılır kalırsın, hâlâ radikal bir şekilde aşk duygusu içinde yaşayan eski bir sevgilinle karşılaşmak gibidir biraz, tanışmış olduğunuz zamanlardaki, yani senin de âşık olduğun zamanlardaki gibi. Sadece, sende bulanık bir anıdır artık. Çok geride kalmıştır ve birdenbire eski duygunun nasıl bir şey olduğunu hatırlarsın, delice, hiç, hiçbir şeyde bir çelişki olmadan, her şeyin içine işleyen bir duygu. Koşulsuz. Bir parmağını kesip atabilirsin, ah bırak, göğsünden vurabilirsin kendini. Peki şimdi. Sadece bir özlem işte. Bu duygusalca.

Kendimi yitiriyorum.

Ne? Ne dedin?

Bu gece yağmur yağacak, dedim.

Yan yana duruyorduk, intihar etmek isteyenlerin kendilerini Zafer Sütunu'ndan aşağı atmalarını engellemek için konmuş demir parmaklıkların arasından batıya doğru bakıyorduk. Sol şakağının üstündeki saçları biraz yana ittim ve çocukluğundaki bir düşmeden geriye kaldığını bildiğim o yara izini öptüm. Bisikletle bir dikenli telin üstüne düşmüştü. Böylece, şakağından kulağına kadar uzanan bu diken izleri kalmıştı. Bak, dedi, tüylerim diken diken oldu, bütün sol yanımda aşağı kadar. Tüylere bak. Sol kolunu kaldırdı, gerçekten de sarışın tüyleri elektriklenmiş gibi dikeldi. Kolunda her bir soluğunu hissediyordum, düzenli, sakin ve öylesine harikulade umut dolu. Tepemizde Viktoria'nın topuğu ve uçuşan eteği.

Elbette, dedi aniden, elbette, ve yumruğunu havada salladı. Buraya ne gerek, biliyor musun? Işık! Patlayıcıya gerek yok! Lazerle sütunun üzerine yansıtılması gereken yazılar: Bismarck'ın konuşmalarından, savaş gönüllülerinin mektuplarından parçalar, *Kavgam*'dan alıntılar. Elbette, diye tekrarladı ve hararetle güldü, tam da bu işte.

Buluşlarından birini yaptığında Iris'i tutmak mümkün değil, süzülüp gitmek istiyor sanki. Enstalasyonlarından çoğu benim için bir şey ifade etmiyor, dikkatli bir ifadeyle, fazla dekoratifler, ona elbette asla söylemeyeceğim bir şey bu. Şu renklendirme tayfı veya mavi dalga gibi. Kendinde kırılan bir dalgayı beyaz bir duvara yansıtan bir ışık enstalasyonu, orada duruyorsun ve bir şey duymuyorsun, ama dalgaların çarptığını görüyorsun. Ayrıca kesinlikle ritmik değiller, aksine sonsuz bir çeşitleme gösteriyorlar. Hatta mavi pırıltılarla köpük yumakları yükseliyor.

Mekânizma basit, ortasında bir eksene oturan ve ağır ağır bir aşağı bir yukarı salınan uzunca bir cam kutunun içinde, denizde dalgaların çatlaması gibi kırılan, kutunun dibinde biriken, kutunun aşağı devrilmesiyle geri dönen ve yeniden karşı yöne vuran mavi bir sıvı hareket ediyor. Önüne yerleştirilen bir mercek vasıtasıyla bu dalga, beyaz duvara küçük ya da devasa boyutta yansıtılıyor ve şaşırtıcı olan, bunun rahatlatıcı bir yanı olması.

Yanında sevişmek muhteşem, diyor Iris.

Iris geçimini beyaz duvarlardan, boş evlerden sağlıyor. Kendi evinde de o İkinci Wilhelm debdebesi içinde yaşamak istiyor. Berlin'deki bir yayınevinin ön yüzeyini, bu *art déco* cephenin üzerinde ağır ağır gezinen, aydınlanan ve kararan Jandl metinleriyle bezemişti. Enstalasyonun adını da -tabii ki- Jandl koymuştu.

Adamın biri metroda oturuyor, şehre doğru gidiyor, adam şişman, giysisi pis, gömleği pantolonunun belinden dışarı sarkmış. Terlik giymiş ve sadece bir ayağı çoraplı. Başını krom kaplamalı tutunma borusuna dayamış. Yüzünde şişikler var, sağ yanağı çizilip kanamış, dudakları yarılmış. Arkadaşı McLean'in saksofonunu bemollemiş, konu aramakta. Alkolün etkisi geçiyor, tekerleklerin metalik gacırtısı, takırtılar daha yüksek perdeden ve daha hızlı artık. Ve yine de net olarak ayrı ayrı algılanan her bir ses birlikte ana tınıyı oluşturuyor, kalkış, gidiş, tekerleklerin çarpışı, vagonlar arasındaki metal bağlantıların sürtünmesi, metal ızgaraların titreşimi, şimdi alt kayıtlarda; ve birdenbire geçişsiz bir yükselme, tepede; ve böylesine dağılan şey şimdi tekrar birleşiyor, bir an için uyum içine giriyor. Başı krom tutunma borusuna çarpıyor.

Pencereler açıktı, Charlie Parker portresi üzerine yazıyordum. *Ko-Ko*, bu gerçekten de nefes kesici solo her seferinde metroda yolculuğu aklıma getiriyor, harekete geçiş, tekerleklerin gıcırtısı, yorgun insanlar, ayakta duranlar, oturanlar, uyuyanlar, gazete okuyanlar, sakız çiğneyenler. Charlie Parker şehirdeki bir caz kulübüne giriyor, orada oturan Dizzy Gillespie'yi görüyor, yanına gidiyor, sarhoş, dağınık, konuşuyor: *Why don't you save me Diz.*[1] Durmadan tekrarlıyor: *Why don't you save me.* Gillespie çaresiz, ne cevap vereceğini bilemiyor. Parker sallanarak kulüpten çıkıyor.

[1] (İng.) Neden beni kurtarmıyorsun Diz. (Y.N.)

Odaların içinde hâlâ güneşin sıcaklığı vardı. Ayaklarım çıplak, üzerimde blucin ve tişörtle masanın başında oturuyordum ve duraksarken, düşünürken, gecenin içine doğru bakarken, balkonda kesik kesik soluyan alt kattaki astımlıyı duyuyordum. Ara sıra gök gürültüsünün uğultusu, uzak, boğuk bir homurtu.

Sütun dev bir projektörle aydınlatılıyor. Işık farklı kuvvetlerde düşüyor, bazen karanlık, bazen çok aydınlık. Işık demeti aydınlık olduğunda, sütun sanki rüzgâr çarpmış gibi yana doğru eğiliyor. Yanımdaki biri, taşların, Pisa Kulesi'ndekinden çok daha büyük bir eğim derecesine izin veren örülme biçiminden söz ediyor. Bu yüzden kaygılanmadan sütunların üstündeki platforma çıkabilirmişim. Yukarı vardığımda güçlü bir ışık demeti sütunun üzerine düşüyor, yavaş yavaş taş zemine kayıyorum, intihar parmaklığına ucu ucuna tutunabiliyorum.

Uyanırken bu sözcüğü zihnimde bariz olarak ifade ettim: intihar parmaklığı.

Yağmur bu gece de yağmadı.

Schleusenkrug'un yeri, adını aldığı mahalde, Landwehrkanal'in bir bent kapağının orada[1], hayvanat bahçesinin bitişiğinde. Burası bana Münih'teki bira bahçelerini hatırlatan bir bahçe restoranı. Ağaçların altında bahçe masaları ve açılır kapanır sandalyeler var, kırmızıya boyanmışlar, üzerinde Coca-Cola yazan büyük güneş şemsiyesi de kırmızı. Burada biranızı kendiniz alıyorsunuz, şarabı, gazozlu Berlin beyaz birasını, köfteyi, keki ve peynirli keki de. Sıcak yemeği masanıza getiriyorlar. Burada kendime hep bent kapağını görebileceğim bir yer ararım. Ara sıra bir tur teknesi geçer, bir motoryat, nadiren de tahlisiye botlarıyla birlikte küçük bir gemi.

İyi havalarda Iris'le burada oturuyor ve çimentodan Alpler'de yaptığımız gezintilerin yorgunluğunu atıyoruz.

Cuma öğleden sonra burada Ben ve Nilgün'le rande-

[1] "Schleuse" Türkçe'de "bent kapağı" demektir. (Y.N.)

vumuz vardı. Bu da, Iris'in ilişkimize yerleştirdiği pek çok güvenlik önleminden biriydi. Birisi Iris'i ve beni birlikte görürse, Ben'i bekliyor olacaktık. Ve bir kız arkadaşın aramızda bulunması kuşku uyanmasını zorlaştırıyordu.

Böyle planlar yaparken kendimi kötü hissediyorum, ama sonra bir araya geldiğimizde vicdanım tertemiz. Kuşku yok. Bu kadar basit. Vicdan azabı tekrar yalnız kaldığımda başlıyor. Ben yanımdayken olmuyor tuhaf bir biçimde, sadece onu düşündüğümde, belli durumlarda, onu o sakin, bana dönük haliyle gördüğüm durumlarda. Böyle durumlarda hüngür hüngür ağlayabilirim, bazen yapıyorum da. Buluşuyoruz ve bütün kuşkular bir anıya dönüşüyor. Bende bütün sigortalar atmış durumda.

Yani zifiri karanlık.

Elbette. Vicdan, ışığı gereksinir.

Erken gelmiştik ve masada karşılıklı oturuyorduk, gazozlu beyaz şarap içiyorduk, birbirimize bakıyorduk, parmak uçlarımız birbirine dokunuyordu, onun ellerine ve kendi ellerime bakıyordum, iyi ki henüz yaşlılık lekelerim yok, diye düşündüm yine. Tırnaklarını teker teker masanın üstüne vurarak tıkırdatıyordu, tahta masanın altından bana doğru uzattığı bacaklarını hissediyordum.

Yarın Hamburg'a gitmem gerekiyor. Annemi görmeliyim. Ayrıca Lena benimle konuşmak istiyor.

Ne istiyor?

Bilmiyorum.

Ona söylemediğim şey, doktora gitmem gerektiğiydi, muayenehanesi Hamburg'da olan ürolog bir arkadaşıma. Rutin prostat kontrolü zamanının geldiğini kendisinden yirmi yaş küçük sevgilisine kim söyler ki?

Ne kadar kalacaksın?

Sadece bir gece. Ben ne yapıyor?

Bir şey söylemeden başını iki yana salladı.

Evet. Ona dikkat etmesini söylememi gerektirecek şekilde düşünceli düşünceli ellerimi okşadığı kısa bir sessizlikten sonra, Ben'in, bir arkadaşının bölümünü denetlemek zorunda olduğunu söyledi. Bu onu bitiriyor.

Sevimli.

Eve geç geliyor, o da eğer gelirse. Tamamen tükenmiş durumda, bir de iç huzursuzluğu. Ben'le durum zor. Bunun bizim ilişkimizle ilgisi yok, dedi ve bunu söylerken bana baktı. Bir-iki yıldan beri. Benim çevremde insanlar olmalı. Eğer çiftler birbirleriyle sadece topluluk içindeyken konuşmaya başlamışlarsa, bu iyi değil. Bir zaman geldi bu aramızda bitti, iki yıl, üç yıl önce. O zaman sadece mesleki şeyler konuşuyorsun, kendinden konuşmuyorsun, karşındakinden konuşmuyorsun. İnsan kendi isteklerini ve diğerinin isteklerini biliyor. Her şey söylenmiş oluyor. Bizim için, dedi ve bana baktı, bu farklı.

Birbirimizi zaten üç aydır tanıyoruz.

Bizde bu hiç bitmeyecek, eminim.

Belki, dedim.

Hayır, kesin.

Ben geldi. Üzerinde açık gri takımı vardı, yürürken bir yandan da beyaz benekli mavi kravatını yakasından çıkartıp ceketinin cebine soktu. Dar ucu dışarı doğru kıvrıldı. İşle ilgili bir görüşmeden geliyordu, kendisi de can sıkıcı bulduğu için bize bahsetmek istemedi. Bu berbat şehir, dedi, her tarafta trafik sıkışıklığı, bir de devlet başkanlarının araba konvoyları buna eklendi mi, kapatılan yollar, düşünmek bile istemiyorum. Bu Prusya tezeğine Big Apple değil de Big Broiler veya Broilertown falan demelilerdi.

Ben, konuşurken, adeta, demeyi alışkanlık haline getirmiş Ben. Düşünceli konuşma tarzına eşlik eden küçük bir dolgu sözcüğü. Bu adeta, her zamanki duruşuyla, çoğunlukla konuşmadan ve dinleyerek oturuşuyla bir karşıtlık oluşturuyor, sonra eliyle bir hareket yapıyor, çok sakin, bir şeyler söylüyor ve adetayı ekliyor, sanki kendisine hep içsel bir ivme vermeye ihtiyaç duyarmış gibi, bir şey söyleyebilmek, sessiz kalmamak için adeta.

Iris, gerçekten de bu genel suskunluğun altı yıllık evliliklerine eşlik ettiğini söylüyor. Bu sürede bir kez bile

kavga çıkmadı, sadece öylece yan yana yaşamak, bilgi alışverişi, ne zaman ne yapılacak, kısaca olayların anlatılışı, bu arada Ben'in işine dair anlattıkları Iris için hiç de anlaşılır değil, işyeri departmanlarının denetlenmesi, işlevseller mi, kâr getiriyorlar mı diye. Yakınmak istemiyorum, onu kötülemek istemiyorum, aksine o çok güvenilir biri, karmaşık durumları netleştirmekte hayranlık verici bir yeteneğe sahip, bunu yaparken hep sükûnetini koruyor, Kopenhag'daki açılışta olduğu gibi. Açılışın yapılacağı gün bir filtre bozulmuştu, yenisini Berlin'de bulabileceğim, ama Kopenhag'da olmayan bir filtreydi bu. Çıldıracağımı sandım. Ona telefon ettim, telefonda ağladım, derin bir nefes al, ver, dedi, burnundan ver, harikaydı, bir çocuğa davranır gibi. Bil bakalım ne oldu. Gerçekten de başardı. Filtre öğleden sonra geç bir saatte kuryeyle geldi. İşin erbabı için bile bir çözüm kalmadığında dahi, o çözüm bulur. Biraz durdu, bu arada düşündü, ama bunun dışında, dedi – şu anki durumumuzda, nasıl söyleyeyim, ondan bir teşvik gelmiyor, sevgiyi oluşturan şeyleri canlı, yani haz verici tutmak için bir teşvik gelmiyor, sonuçta duygular konserve edilebilir şeyler değil, aksine canlı varlıklar gibi onlar da, soluk alıyorlar, oksijenlerini bulmak için açığa çıkmaya ihtiyaçları var. Belki de burada, bilincine varmadan bir noktada Ben'e ve kendime, bu dostça beklentinin bizi bir arada tutması için gereken ivmeyi vermeyi bırakan benim. Hem sonra, bir an kekeledi, çocuk istemiyordu. Bunu daha fazla gerekçelendirmiyordu. Dünyanın çocuk yapılamayacak kadar güvensiz bir yer olduğu veya benzeri açıklama kalıplarına başvurup büyük fikirler ileri sürmüyordu. Hayır. Sadece istemiyordu, o kadar. Bundan çok emindi, çocuk olmayacaktı. Gerçi çocuk düşüncesi bende de ancak üç yıl önce, ilişkimizdeki ilk körelmelerle birlikte başladı, dizginsiz canlılık ihtiyacı.

Bu teşvik sözcüğü, onun yaratıcılık dediği şeyin başka, daha sevimli bir tercümesi, bir anahtar sözcük, yaratıcılık eksikliği gibi ve bunu, şu anda bir otelde kalan veya,

bence, nefes alıştırmaları öğretmenine gitmiş olan Ben'e bu sabah söylemiş olmalı.

Çakıllar gıcırdadı, kadın hızlı adımlarla geldi - Nilgün, saçlar siyah, gözler siyah, nemli bir parıltı, giysi siyah, ayakkabılar siyah. Iris, ikiniz de bir çift görüntüsü oluşturmaya sözleşmiş gibi giyinmişsiniz, dedi. Bu arada Iris, Nilgün'ü ilk kez beraberinde getirdiğinde neredeyse bozuşacaktık.

Iris arkadaşını bana tanıtmıştı: Bir Türk kadını, ortak bir muayenehanede diş doktoru olarak çalışıyor, iyi para kazanıyor, hatta çok iyi. Son zamanlarda olası bütün üst düzey pozisyonlarda ortaya çıkan şu kadınlardan biri, siyah saçlar, üzerlerinde akla gelebilecek en tasarruflu etekler, siyah çoraplar, marka giysiler; ve başlarında sarı bir kaskla çöp toplamaveya çöp nakil işinde çalışan babalarını da, Almanya'da yirmi yıl geçirdikten sonra hâlâ başörtüleriyle ortalıkta dolaşan ve Almanca sadece iyi günler diyebilen annelerini de çok geride bırakan inanılmaz bir enerji.

Nilgün'den, ondan hoşlanacaksın, diye bahsetmişti Iris, Allah'la hiçbir işi yok.

Nasıl yani? Ben Allah'a karşı değilim ki.

Iris'in Nilgün'e benim hakkımda ne anlattığını bilmiyorum, ama o bana hemen dişlerini gösterdi. Böyle anlayışlı bir tavır takınan, hele hoşgörülü ve çokkültürlülükten yana bir havaya bürünen Almanlar karşısında özellikle babalarının tuttuğunu söyledi, nasıl bir gönderme yaptığını anladınız, Alman diline en ince maço ayrıntılarına kadar hâkim olduğunu hissettirdi bana.

Elbette, elbette, dedim, ama şimdi bana Türk mutfağını övmeye hazırlandığımı söylemeye kalkışmanıza gerek yok.

Böylece gecenin başlangıcında yeterince konuşacak malzeme çıkmıştı.

Nilgün'ün üzerinde, önü fermuarlı kolsuz bir bluz vardı, siyah. Fermuar oldukça derin bir noktaya kadar açıktı. Kadın kıpırdandığında, açık kahverengi meme ucu çevresini görüyordum. Beni hiç yapmadığım bir şeyi yapmaya,

göğüslerine bakmaya zorluyordu resmen. Baktığımda da fermuarını göstere göstere yukarı çekiyordu, bakışlarım düpedüz fermuara yapışıp kalmıştı. Bu, önyargılar ve klişelerle ve bunların geçerliliğiyle ilgili tartışmamıza eşlik eden, biraz ergence ve şapşalca bir oyundu elbette. Bakışlarımı Iris'e veya Ben'e yöneltir yöneltmez, Nilgün özgürlüğüne kavuşmuş gibi fermuarını tekrar açıyordu. Ona baktığımda, pat, tekrar çekiyordu. O gece niçin Türk müziğinin monotonluğuna saldıran tutucu bir suratsız olarak açık havada oturup bu Nilgün'le tartışmam gerektiğini bilmiyordum.

Batılı Hıristiyan değerleri mi, efendim?

Aslında Thomas da senin derneğinden, dedi Iris.

Nilgün bir an bana baktı, şaşkındı, yani Iris bunu ona daha önce söylemiş olamazdı. Nilgün'ün gözlerinde akıl karıştıran nemli bir pırıltı vardı, gözlerinin siyahı görülmemiş bir derinlikteydi, siyah kalemle çerçevelenmişlerdi, briket yığılmış gibi; sadece, kömür sobalarıyla büyümüş, benim kuşağımdan birinin aklına gelebilecek bir benzetme. Sonra sordu: Hâlâ dernekte misin?

Bu senle hitap uluslararasıdır –eğer ki söz konusu dil sen ve siz ayrımına izin veriyorsa– ve her türlü yaş farkının ötesinde, kişinin dünyayı düzeltenler derneğinden olduğuna veya bir zamanlar dahil olduğuna işaret eder.

Hayır. Korsanlık yapıyorum. Tek başıma yelken açıyorum.

Yelken açmak, biraz eski moda değil mi?

Ben de öyleyim zaten, görüyorsun.

Bundan sonra bir daha ona baktığımda fermuarını yukarı çekmedi ve sohbet duruldu.

Ertesi gün Iris bana, ayrıca Nilgün seni gayet iyi buldu, dedi.

Yaşımdan dolayı mı?

Saçmalama, dedi Iris ve güldü.

Ben ışık ile gülmek arasında bir uyuşum olduğunu iddia ediyorum, her ikisi de nesneleri ve dolayısıyla kişileri aydınlatıyorlar, hatta insan kendine güldü mü kendi kendisini aydınlatır – Iris bana güldüğünde kendimi çok

daha berrak, çok daha rahat görüyorum. İşinde de gözlemlediğim gibi, onun gülüşü, sarı filtreyle kullanılan ve filtre birden kaldırıldığında ortalığı güneş ışığına boğan tiyatro spotuna denk düşüyor.

Ayaklarının altındaki küçük bulutçuk. Bulutların üzerinde yürüyor.

Havaalanını biraz geçince, arabayla şehre doğru giderken, babamla karşılaştım. Bir köşe binaydı, bir apartman. Şurada şekilsiz bir kütle, orada tuğladan bir sandık, bunlardan sorumlu olan o.

O kim, diye sordu taksi sürücüsü.

Babam.

Sürücü neredeyse aksansız bir Almanca'yla, bu yine düzgün görünüyor, dedi. Bizim orada, Lagos'ta yapılan binaları bir görseniz.

Dilimin ucuna kadar geldi: Burası Afrika değil ama. İyi niyetle konuşan, benim içimi rahatlatmak isteyen adamı kırmak istemedim. Ama şunu söylemekten de kendimi alamadım: Umarım Nijerya'daki mimarlar babam kadar çalışkan değildir. O ve adamları –yanında rahat otuz kişi çalışıyordu– yalnızca Hamburg'u değil, hayır, bütün Kuzey Almanya düzlüğünü tıkış tıkış doldurdular, bütün o diğer vasat ve berbat meslektaşlarıyla birlikte, evet, aralarında körlere hizmet eden köpeklerin yardımıyla şantiyeye gidenler bile var.

Sürücü güldü.

Elmshorn'dan geçerken karşınıza çıkan evlerin tarifi mümkün değildir, veya Pinneberg'den, Rendsburg'dan geçerken, en küçük şehre, köye kadar, çirkinlik yanında çirkinlik, hiçbir şey tutmuyor, ne orantılar ne pencerelerin sayısı ne malzeme ne renkler ne çatılar. Bunca çirkinlik nereden geliyor? Kuzeye doğru sadece yüz kilometre daha gidince, sınırın ötesinde her şey daha iyi görünüyor, Danimarka, eski evler yer kazanmak için ortadan kaldırılmamış, kapıları pencereleri ahşap, beyaza boyalı, plastik çerçeveleri yok, yarı ahşap evlerde renkli cam tuğlalar yok, kornişsiz pencerelerden alüminyum kafesler gibi sar-

kan metal jaluziler yok. Kabul etmeli ki, bütün yerleşimleri mahveden ikili, mimarlar ve bina sahipleri. Nasıl bir budalalıkla, aslında nasıl bir kendinden nefretle kazılıyor, yıkılıyor, sökülüyor, yeniden yapılıyor, insan bunu sadece geçmişi silme isteğine bağlayabilir. Ki bir toplumun böyle bir geçmişi varsa, bu da anlaşılır bir şey. Cam tuğlalarla, pembe plastik rüzgâr siperlikleri ve alüminyum levhalarla yeni bir başlangıç. Münih'teki Rathausplatz'ın yeniden inşası için babamın verdiği proje teklifini görmeliydiniz, savaştan hemen sonra. Tren istasyonunun yerini Marienplatz'a kaydırmak istiyordu, bombaları atlatmış olan diğer her şey dümdüz edilecekti, bir tek Alter Peter Kilisesi ve belediye binası kalacaktı, bunun dışında her şey işlevsel bir anlayışla yeniden yapılacaktı, Marienplatz, düz yapılar, cam, çelik. Yeni başlangıç buydu. Nijeryalı'nın, artık kendi saçları ağarmış birinin babasıyla hâlâ böyle çekişmesini hayretle izlediğini fark ettim.

Siz de mi mimarsınız, diye sordu sonunda.

Hayır. Ama babam bunu istemişti. Kız kardeşim üç sömestr okuduktan sonra evlenerek kendini mimarlıktan kurtardı, dört çocuk, bir koca, adam yöneticilik yapıyor, evine çok sık uğrayamıyor –belki de evliliklerinin iyi gitmesinin nedeni bu–, kız kardeşim tenis oynuyor, tekrar sanat tarihi öğrenimine başladı ve ellisinde diplomasını aldı. Peki, konusu neydi? Mimari fotoğrafçılık. Bir babanın kolu bu kadar öteye uzanıyor işte.

Aslında aile hikâyemi anlatmaktan pek hoşlanmam, ama bu siyah adamla aramda, belki de çok uzaklardan geldiği için, çabucak güvenli bir yakınlık oluştu. Elbette babamın yüksek hedefleri vardı, o tumturaklı duygular döneminden, o yürüyüşlerden, gösterişli Nazi binalarından sonra her şeyin sade, basit olmasını istiyordu. Onun şiarı, işlevsellikti. Boş tumturaklılık istemiyordu. Onun Iris'in evini görmesini isterdim, anne babasında tanıdığı, ortadan kaldırmak, kökten bir biçimde tozunu atmak istediği her şey Iris'te elit bir varyasyon halinde geri dönmüştü. Bir farkla: Bu, bir zamanlar son derece ciddiye alınan bir

sunum dekorasyonuyken, Iris'te sadece bir oyun ve kışkırtıydı.

Sierich Caddesi boyunca gidiyorduk. Villaların camlarından güneş yansıyordu, gökyüzündeki parlak mavinin ortasında bulutlar sefahat içindeydi ve ben kendime, Hamburg'un aklımda kaldığı kadar da kasvetli olmadığını bir kez daha itiraf etmek zorunda kaldım. Ağaçlar ve fundalıklarla çevrili kanalların kıyısında yerlere kadar eğilen salkımsöğütler, bir kanal daha, bir kano, Winterhuder'deki kayıkhane, yaz öğleden sonraları danslı çay partileri, binanın köşesindeki dans okulu, şimdi bir emlakçı bürosu, üst kattaki uzun balkonda yazları elbiseli kızlar – 1963'te dans derslerine kızlar elbise, erkekler de beyaz gömlek ve kravatla gelmek zorundaydı. Açık balkon kapılarından kulağıma kızların gülüşleri çalınırdı. Aşağıya, bana bakarlardı. Fena sayılmazdım, bunu bilirdim ve yine de bunun bir yararı olmazdı, aşamadığım o ürkeklik kaygısızca yanlarına gitmeyi, onlarla konuşmayı, sohbet etmeyi engellerdi, gülüşleri, bakışları buna davet etse de. Onlara ne anlatabilirdim ki ve nasıl, sonra insanın iki yanından budalaca sarkan şu eller. Onları ne yapacaktım? Ellerinizi pantolon cebine sokamazdınız. Ama kadınların önünde ellerini ceplerine sokmalarında bir engel olmayan aristokrat İngilizlerin kendilerini ortaya koyuşlarındaki rahatlığın sırrı budur. Kızlardan sadece on metre uzaklıkta dururdum ve bu kısa mesafeyi nasıl aşacağımı bilemezdim.

Bütün bu tutuklukları, kendinden kuşkuları, tereddütleri aşmak; gözlendiğini hissettiğinde bile yoluna devam etmeyi, hızla doğru yanıtları bulmayı, suskunlukları sorularla doldurmayı öğrenmek için insanın otuz yıla ihtiyacı var. Bunlar zaman gerektiriyor ve sonunda duruma hâkim olduğunuzda, yani kendinize hâkim olmayı başardığınızda ve bunlardan yararlanmayı, düşünerek kullanmayı öğrendiğinizde, artık çok geç kalmış oluyorsunuz. Taksi sürücüsü, değişik hayvan sesleri üzerinde çalışma yaptığını anlattı. Hayvan sesleri farklı dillerde farklı

algılanıyordu. Köpeklerin Almanca konuşanı vardı, İngilizce konuşanı vardı. İngiliz köpekler, vuff vuff, diyorlardı. Almanlar, benim de bildiğim gibi, vav vav, sesi çıkartıyorlardı. Hayvan sesleri söz konusu dile göre kulağa farklı geliyordu ve böylece ses renkleri de farklı aktarılıyordu. Ve bana bazı Nijerya dillerinde –o zamandan beri, Nijerya'da pek çok farklı dil olduğunu biliyorum– köpek havlamasını, horoz ötüşünü, kedi miyavlamasını taklit etti, ince farklılıklar, gerçekten de, ama yine de havlayan hep köpekler, miyavlayan kediler, öten horozlardı. Chomsky'nin hoşuna giderdi bu. Seslerin taklidinde de tarihsel koşulların belirlediği farklılıklar vardı.

Yorumbilime ilişkin bir sorun muydu bu?

Evet, ama ne yazık ki kanıtlar eksikti, sözlü olmakla ilişkiliydi bu. Yine de köpekler İngiltere'de Victoria dönemindeyken vuff vuff diye değil, vav vav diye havlıyordu. Bu değişimin nasıl meydana geldiğini incelemek ilginç olurdu. Belki bunun Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Battenberg'in Mountbatten'a dönüşmesiyle bir ilişkisi vardır.

Bilimsel çalışmasını tamamlayıp tamamlamadığını incelikli bir şekilde öğrenebilmek için, şimdi niye taksi sürücülüğü yaptığını sordum.

Nsukka'da üniversiteye başvurmuş, yüksek lisanstan sonra, ama bir pozisyon bulamamış. Nijerya'da sadece vuff vuff geçerli olmalı, güldü ve, Afrika'nın Avrupa merkezciliği bu, dedi. Şimdi evliymiş ve burada halinden gayet hoşnutmuş. Karım Hamburglu, iki çocuğumuz var.

Onlar ne diyorlar?

Vav vav, Hamburg aksanıyla. Bu son derece şişman ve ağır adamın çok güzel bir gülüşü vardı, berrak, çocuksu bir kıkırdama. Övelgönne'de yaşlılar evinin önünde durdu.

Yukarıda, asansör kapısında, annem bekliyordu. Her sarılışımda bana daha da küçülmüş ve kırılganlaşmış gibi geliyordu.

Ona, yüksek lisans çalışmasını hayvan seslerinin dilsel aktarımı üzerine yapmış bir taksi sürücüsünün, önün-

den geçerken babamın yaptığı binalara hayran kaldığını anlattım.

Buna sevindi, babamın yapıları hakkındaki fikrimi biliyordu. Yaşlılar evinin yedinci katından Elbe'yi görüyor. Eski bir soğuk hava deposu. Elbe, Hamburg'da bu noktaya kadar üstü kapalı akıyor, rıhtımlar boyunca böyle devam ediyor, sahil ancak Övelgönne Köprüsü dibinde soğuk hava deposundan sonra başlıyor, biraz bakımsız, ama yine de sahil işte. Çocukken bisikletle buraya sık sık gelirdik, ayakkabılarımızı çıkartır ve bisikletlerimizi kumun üstünde yedeğimizde sürerdik. Kıyı korsancılığı oynardık. Sahile vuran dökünüler Travemünde veya Sylt'tekinden daha fazla olurdu. Bazen babam da bizimle gelirdi, bunlar onu bana yakınlaştıran, ona bir beden kazandıran, ellerinin sıcaklığını, sesinin boğukluğunu, gülüşünü canlandıran anılar. Gemilerde yağlıboya karıştırılırken kullanılan boyalı çubuklardan, sopalardan ve değneklerden bulmak için sahili tarardık. Bu çubuklar işleri bittikten sonra güverteden suya fırlatılırdı. Önce pası kazınır, sülüğenle astarlanır, sonra da yağlıboyayla boyanır, diye bilgi verirdi babam. Babam bu boyalı çubukları toplardı. Ve uzun süre suda kalmış, kumla zımparalanmış ve üzerinde olabildiğince çok değişik renk tabakası, kırmızı, mavi, beyaz, birikmiş bir çubuğu ona her götürüşümde çok sevinirdi. Koca babamın yüzü gülerdi o zaman.

Bu yaşlılar evinde kalmayı kendisi istemişti, bina o zamanlar elden geçirilmiş, değişiklikler yapılmıştı. Bu işi kendisi alamadığı için üzülmüştü. Bu kapalı tuğla küpleri ayıklamaktan, onları kendi pencere formluyla bezemekten, kendi barınma kutularına dönüştürmekten ne kadar hoşlanırdı. Yine de binanın yeni hali, yaşamının son dönemini burada geçirme düşüncesine ısınması için uygundu, rahat, Elbe manzaralı. Ama ayakta öldü. Bir kalp krizi. Herhalde gizliden gizliye arzulamış olduğu gibi çizim masası başında değil de, bürosuna giderken yolda, arabayla bir çiçekçi dükkânının vitrinine dalıyor, cam kırıkları ve çiçek demetleri içine bir düşüş.

Değerli konuklar, değerli yas evi: Bir adam dünyaya açıldı ve büyük bir mimar olmak istedi. Daha önce Atlantik kıyısında sığınaklar yapmıştı. Mimarlık eğitimi görmüştü. Çalışkandı. Sonra savaş başladı. Ama sadece çalışkanlık yetmiyor. Biliyoruz ki çalışmak özgürleştirmiyor. Şans da gerekli. Ve bol boş alan, ki savaştan sonra Hamburg'da yeterince vardı. Önce enkazı kaldırmak gerekiyordu, sonra işe girişti, konutlar ve işyerleri yaptı, ama okul ve postane binaları, maliye binasını ve bütün diğer resmî daireleri de yaptı, kendi formlarıyla. Çalışkan ve hırslıydı, en büyük çocuktu, babası bir kadastro dairesinde çalışıyordu, enerjik annesi üç oğlunun da akademik kariyer yapmasını ve drahoma getirecek kızlarla evlenmelerini arzu ediyordu. Bir zamanlar üç erkek kardeş vardı, savaşa gittiler, ilki sığınaklar yaptı, ikincisi avcı uçağı pilotuydu, üçüncüsü uçaksavar takımından, üçü de savaştan geri döndü. İlki nihayet mimar olarak çalışmaya başlayabildi ve hayatında bir ölçüde refah sağladı, ikincisi bir buluş yaptı ve zengin oldu. Üçüncüsü hukuk okudu, iktisadi alanda avukatlık yaptı, para ve itibar kazandı.

Bir zamanlar üç erkek kardeş vardı, Federal Almanya'yı kurdular. İlki mimardı ve çok çalışkandı, ikincisi bir buluş yaptı, fabrikatör oldu ve çok tembeldi, üçüncüsü iktisat avukatıydı ve iyice katıydı. Çok değerli matem konukları, üçünü de tanıyan benim burada kendi fikrimi söylememe izin veriniz: Üç kardeşin içinden benim en çok tuttuğum, Udi diye çağrılan ortanca amcaydı, ağabeyinin iddiasına göre bir dünya tembellik şampiyonu. Udi sadece bir tane, tekrar vurguluyorum, tek bir tane buluş yaptı, savaştan hemen sonra: yer cilası. Amerikan savaş tutsakları arasında, Evansville yakınlarındaki bir kamptaydı, Hamburg'a döndü ve kullanılmış dizel yağının nasıl yer cilasına dönüştürüleceğini buldu. Coca-Cola firması gibi formülünü gizli tuttuğu, kasalarda sakladığı bir yoğunlaştırma işlemi bulmuştu. Daha sonra fabrikasını bir Fransız şirketine sattığında, patenti uzmanları şaşırtmıştı. Kendisine patentin verilmesini sağlayan işlemin tarifi

daktilo yazısıyla sadece üç sayfaydı. İkinci sömestrde okuyan herhangi bir kimya öğrencisinin bulabileceği bir şeydi. İşlemin esası, uzun süre karıştırmaya dayanıyordu. Ağabeyinden altı yaş daha küçük olan Udi gönüllü olarak hava kuvvetlerine girmişti, bunun ardında cesaret ve gözü pekliğin değil, bir hava kuvvetleri mensubunun kadınlara daha çabuk ulaşabileceği gerçeğinin yattığını söylerdi. Yardımcı subay olarak bir Me 109 kullandı, savaşın sonunda bunlar neredeyse ortadan kalkmıştı, kalanların da çoğunun yakıtı yoktu, bunları yaşamıştı ve savaşın bitmesine üç gün kala teğmen olmuş, EK I[1] almıştı. Bunları anlatırken her seferinde, Hitler tarafından değil de, Büyükamiral Dönitz tarafından himaye edildiğini vurgulamayı ihmal etmezdi. Küçük bir fark sadece, ama olsun, derdi, sonradan Hamburg belediye pazarında silahlanmaya karşı yapılan gösterilere de katıldı.

Ayakkabılarıma baktım. Bu amcamdan bana kalan ayakkabılar, kahverengi, açık kahverengi ayakkabılar, topuklarında ve burunlarında renkleri koyulaşmış, ama yürümekten oluşmuş kıvrımların oralarda açık tonda şeritler kalmış. Amcamdan bana on üç çift ayakkabı miras kaldı, siyah, kahverengi, açık kahverengi, el yapımı ayakkabılar, iki kızı bunları ne yapacağını bilemiyordu, ama bana tastamam uydular. Udi Amca, ona amca denmesini sevmezdi. İtici bir kelime, derdi, çok kullanılmış. Udi deyin, yeter.

Ailede sesi güzel olan, piyano çalan bir o vardı ve oldukça iyi çalardı, caz plakları toplardı. İlk plaklarımı bana o armağan etti, Louis Armstrong, King Oliver, Sidney Bechet, Jelly Roll Morton ve elbette Glenn Miller. Udi bunları daha savaş zamanında toplamaya başlamıştı, oysa yoz sanat gerekçesiyle bunlar yasaktı. Ve beni felç eden piyano derslerinden sonra caz çalan bir adam bulunmasını o sağladı. Babam buna karşıydı. Cazı reddedecek kadar dar görüşlü olduğundan değil, bir ara benim piyanist olarak ka-

[1] Eisernes Kreuz: Demir Haç. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman ordusunda verilen üstün başarı madalyası. 1, 1. sınıf demektir. (Y.N.)

riyer yapmamı umutsuzca istediği için. Emprovize çalmanın klasik eğitimi engelleyeceğini düşünüyordu. Belki de haklıydı, ama şimdi hiç olmazsa zaman zaman piyano çalarak para kazanabiliyorum. Fakat bugün artık biliyorum ki, asla bir konser piyanisti olacak yeterlilikte değildim.

Çok değerli matem konukları, bir zamanlar üç erkek kardeş varmış, ülkeyi yeniden kurmuşlar. Birisi binalarla. Diğeri parkelerin pırıl pırıl olmasını sağlamış. Ve üçüncüsü her şeyi hukuken güvence altına almış. Ülke şimdi hak ettiği görünüme kavuşmuş.

En büyük kardeş, ona kısaca baba diyeceğiz, 82 yaşını gördü. Sağlıklı yaşadı. Sigara içmedi, ölçülü alkol tüketti. İşinde çalışkandı ve Kuzey Almanya düzlüğüne hatırı sayılır çirkinlikte binalar dikti.

Sana asla vurmadım.

Bu doğru. Oğlu bir de –bak, kabuğu kalkacak!– boyalı sopalar biriktirdiğini ekliyor.

Boyalı sopalar mı?

Evet. Bu, değerli konuklar, benim anım olarak kalacak, her zaman onu aklıma getiren bir anı, hassas bir duygu, soluk alırken, işte bu, evet, yakınlık ve samimiyet dediğimiz şey, soluk alırkenki bu hassas duygu, yüreğimizle hissettiğimiz şey, insanın göğsünü ferahlatıyor, bu ufacık, bilinçsiz soluk alış: Sekiz yaşındaydım, birlikte Elbe kıyısına gittik, bakımsız Elbe kıyısına ve boyalı sopalar aradık, bir sopa bulup ona götürdüğümde yüzünde çocuksu bir sevinç beliriyordu, bugünden bakıldığında çocuksu, o zamanlar hep öylesine ciddi olan yüzündeki bu pırıltı bir kucaklayıştı.

Pencerenin kenarında oturduk, oradan sahili görebiliyordum, dardı, Övelgönne kıyı yolu, su grimsi yeşil, bir bulut güneşi örttüğünde koyulaşıyor, çok koyu bir yeşil, bir esinti olduğunda kırışıyor, bir yük gemisinin arkasında martılar. Belki de tam bu sırada bir gemici onları kaçak

kokainle yemliyor. Çünkü yük gemisine bir gümrük motoru eşlik ediyor.

Annem yine farelerden bahsetti, binanın daha bir soğuk hava deposu olduğu zamanlardan kalma fareler inatla binada kalmayı sürdürüyorlardı. Annem bu farelerden o kadar ürküyordu ki, varlıkları onu sarsıyordu. Diğer yaşlılar da farelerden ürküyorlar. Bunlar mutasyona uğramışlar, soğuk hava deposunun onyıllar boyunca değiştirdiği hayvanlar. Hatta annem her gidişimde bana gösterdiği, farelerle ilgili bir dergi yazısı saklıyor. Bir tanesinin resmi de var. Her zaman kutupsu bir karanlıkta yaşamış olan farelerin rengi kar beyazına dönmüş ve tüyleri bir vizonunki kadar gür. Hayvanlar kesilmiş sığırların içine yerleşmişlerdi. Bu besleyici yuvalarının içinde son derece keyifli bir yaşam sürüyorlardı. Ta ki bina boşaltılıp bir yaşlılar evine dönüştürülünceye kadar. Orada kalan bütün hali vakti yerinde emekliler arasında, bu beyaz soğuk hava deposu farelerinin hâlâ ortalarda dolaşıp ellerinden alınan kesilmiş sığır ve domuzları aradıkları söylentisi geziniyordu. Bazen uyuyamıyorum. Kabloların geçtiği bütün iç mekânlardan sesleri geliyor. Banyodaki seramik kaplamaların arkasından, boşluk olan her yerden. Kemirerek ilerliyorlar, günün birinde odalarda ortaya çıkıyorlar.

Iris güldü, annemin başka saplantıları da olup olmadığını sordu.

Hayır, yok aslında, ölüm saplantısını saymazsak. Ama bu son derece normal. Ölümü kabullenmek istemiyor. Fakat bu da normal, diye düşünüyorum, ölümle mesafede sadece farklı dereceler söz konusu.

Kayıtsızlık.

Ben soğukkanlılık demeyi yeğlerim.

Iris'e babamdan sadece iki kez söz ettim. Birincisi, sanırım Hamburg yolculuğumdan önceydi, o da çok genel olarak, mimar olduğunu söyledim, şu binalar, işte, bir zamanlar bütün Almanya'yı biçimsizleştiren kutulardan yaptı. Ama ayakkabılarını hâlâ giydiğim cila fabrikatörü amcamdan pek çok kez bahsettim. Anlattığım şeyler de

hoşuna gitti. Oysa otoriter bir işkolik olan babam hakkında anlatacak ne vardı? Babamı tanıması gerekirdi, Lena'nın tanıdığı gibi, onunla babam hakkında sık sık konuşurduk.

Iris'i ilgilendiren daha çok Lena. Nasıl birisi? Görünüşü nasıl? Onunla ne zaman tanıştın? Yılanlar kısmında buluştuğumuzda bana böyle sorular soruyordu. Öbür kadınlarla da ilgileniyordu tabii, ama Lena kadar değil, en uzun beraberliğim onunlaydı ve ayrıca evliydik.

Lena. Bu isim bana hep bir kediyi hatırlatır, hem de gebe bir kediyi. Ve Lena'da gerçekten de, onu gören herkese, dördüncü ayında hamile olduğunu düşündürtecek bir yan vardı. Geçmişi düşündüğümde, daha yeni tanıştığımızda bile, yirmi dört yaşındaydı, çok hoşuma giden yuvarlak, yumuşak bir hali vardı, iyice yükseklerde yuvarlak, yumuşak göğüsler, yuvarlak kalçalar ve uyluklar, sonra şaşırtıcı biçimde küçük, yuvarlak bir karın, çıkık değildi, ama dar etekler giydiğinde açıkça belli oluyordu. Iris'e söylemediğim şey, bu yuvarlaklıkları sevdiğimdi, onlara bakmayı seviyordum, dokunmayı seviyordum, Lena gözkapakları hafifçe titreşerek altımda yatarken bunlar bütün dikkatimi üzerlerinde toplardı. Lena'yla sevişirken, yatakta ona dokunmak, yuvarlaklığı kavramak harikaydı.

Lena babamı tanıyordu. Onu o kadar kötü bulmazdı, aksine gayet hoş, hatta çok hoş bir insan olduğunu düşünürdü. Yaptığı binaları da o kadar çirkin bulmazdı, hatta iyi olduklarını düşünürdü, konforlu, en azından içeriden, büyük pencereler, büyük balkonlar, son derece kullanışlı. Bu kullanışlılıktan nefret ediyordum.

Niçin hep siyah giyiyorsun?

Evet. Niçin?

Böylece babam ölümünden sonra bile oğlundan intikam alıyor.

Babam da Lena'yı yanına çekmek için çaba göstermişti, düğünümüzde bize bir çamaşır makinesi, bir bula-

şık makinesi ve bir mutfak hediye etti; ben uğraşırken sol elimi ezdiğim, sonra da elim iltihaplanınca bütün kolumun sarılması gerektiği için, mutfağın montajını da kendisi yaptı. Böyle evlendik, benim kolum sargılıyken. Yapabileceğim bir şey yoktu.

Nasıl sevişirdiniz?

Ben hep altta olmalıydım.

Iris bana bir an düşünceli bir ifadeyle baktı. İkimiz daha böyle sevişmemiştik hiç.

Ayrıca o buluşmalarda bunu nasıl yapabilirdik.

Nasıldı?

Yumuşaktı, evet, kuştüyü gibi, hayır, kuştüyünden bir yatak gibi.

Ya ben?

Güldüm, önce iyice düşünmeliyim, dedim.

Peki diğerleri?

Şöyle böyle.

Bana hepsini anlatmalısın.

Anlatırım.

Babanla ne sorunun var ki?

Senin annenle ne sorunun var ki?

Peki, tamam. Ama artık her şey yolunda.

Babam öldü.

Eskiden demek istemiştim.

Binalarını sevmiyorum. Ne Hamburg'dakileri ne de başka yerlerdekileri, hele Atlantik kıyısındaki sığınakları hiç mi hiç. Nazi bile değildi, yani olsaydı tartışmalarımız daha basit olurdu, o zaman cephelerimiz netleşirdi. Biz bu ülkeyi yeniden kurduk. Peki, ülkeyi kim batırdı? Kim? Dedem mi? Onu rahat bırak bir kere. Cici dedem mi? Bizim dedemiz mi? Durmadan her şeyi unutan dedemiz. Bu daha sonraydı. Küçük memur. Kadastro dairesinin vazgeçilmezi. Arazilerin durmadan ölçülmesi gerekiyordu tabii, Arileştirme yüzünden. Bizim bundan haberimiz yoktu. Kimsenin bundan haberi yoktu. Birisinin sığınak kazması gerektiği için haberi yoktu, diğeri hamaratça el bombalarını taşımak zorundaydı, havacı tembel amcamızın da

haberi yoktu, çünkü hep kadınlara iniş yapıyordu. Naziler havacı amcamızı küçümsemişlerdi, gerçek ve kanıtlanabilir, ama Yahudilere gelince, hayır, haberi yoktu.

Iris bana, Arileştirmeyi o zaman niçin gündeme getirmediniz, diye sordu. Vietnam için gösteri yaptınız. Olabilecek her şey için gösteri yaptınız. Niçin savaş tazmini için gösteri yapmadınız?

Bu konuşma *Schleusenkrug*'un bahçesinde miydi? Cuma günü? Herkes bana bakıyor, Nilgün'ün kendisini Nazilerden sorumlu hissetmesine gerek yok, sonuçta babasıyla birlikte Almanya'ya geleli daha yirmi yıl oldu, Ben ve Iris'in Nazilerle ilişkisi olsa olsa büyükanneleri büyükbabaları üzerindendir, uzak hikâyeler, içlerinde sadece yenilgiden iki gün önce doğan ben onlarla birlikte büyüdüm, olaya katılmış olanlar tarafından meydan muharebeleri, gece uçuşları, bombardımanlı gecelerle ilgili hikâyeler dinleyerek yetiştirildim. Ya ölüm fabrikaları? Bundan haberleri yoktu.

Muz neden eğridir? Babalara soru sormak zaman ve güç gerektirir. Her şey bir arada zaten olmaz. Bir zamanlar bir adam vardı, adı Karl Löffler'di, Köln'de Yahudilerden sorumlu Gestapo şefiydi. Bir adam daha vardı, adı Josef Mahler'di, komünist ve Yahudi'ydi, Gestapo tarafından sorguya çekildi, göstermelik bir dava için ağzından bir itiraf almak amacıyla üç yıl boyunca sorguya çekildi, Yahudi ve komünistti, göstermek istedikleri şey buydu. Yahudi Bolşevizmi. Josef Mahler sorguya çekildi, üç yıl boyunca. Karl Löffler çalışkan ve titizdi, Köln de Yahudilerden temizlenmişti. O bir komünisti sorguya çekti, üç yıl boyunca. Ve adam hiçbir şey söylemedi. Bir zamanlar bir adam vardı, Yahudileri sürgüne yolluyordu. Bir zamanlar bir adam vardı, savaştan sonra, ben görevimi yaptım, dedi ve Nazi suçuna aktif katılmayanlar arasında görülerek sonradan temize çıkartıldı. Görevini yaptığı için iyi koşullarda emeklilik hakkı aldı ve ileri yaşlara kadar yaşadı. Bir zamanlar bir adam vardı, adı Josef Mahler'di, bir soruya evet

demediği için üç yıl sonra öldü ve ölüm tutanağında, kalp krizi, yazıyordu.

Karl Löffler sadece görevini yapmıştı, iyi bir emeklilik hakkı kazandı ve ileri yaşlarda rahat bir ölümle öldü. Savaş sonrasıydı bu. Federal Almanya'nın doğum zamanı.

Tanrım, korkunç, dedi Ben, ama hepsi bilinen şeyler; Ben sakallı, elini çenesinin altından kaydırdı, sakalını mı sıvazladı, yoksa bıktığını mı belirtti, anlaşılmadı.

Sadece yeni şeylere mi öfkelenilir?

Günün birinde bu Mahler gibi insanlarla karşılaştım, anlıyor musunuz, sizleri de kastediyorum, değerli matem konukları, bunu hayal edebiliyor musunuz, hayatınızda ilk Yahudi'yle karşılaşmanız için 25 yaşına gelmeniz gerekecek, bu da bu ülkenin tarihinin bir parçası, bir adamla karşılaşıyorsunuz ve size, ben 1048 yaşındayım, diyor. Bu nasıl oluyor? Gayet basit, ben 60 yaşındayım, 12 sene hapishanede ve kampta kaldım, bu sırada dışarıda 1000 yıllık hükümdarlığın sonu geldi, yani tam 1048 yıl. Adı Oskar'dı, Yahudi ve komünistti. Mevsim şimdiki gibi yazsa, koluna dövmelenmiş rakamları görebilirdiniz. Onları sergilediğinden değil. Hep uzun kollu gömlekler giyerdi, ama bazen kollarını kıvırdığı olurdu ve o zaman konuşurken kollarını hareket ettirdiğinde, gömleğin kolu biraz sıyrılırdı ve rakamları görürdünüz, kargacık burgacık rakamlar, bir üç, bir dört. Uzun bir sayı değildi, bakmaktan hoşlanmıyordum, doğru dürüst bakamıyordum. Doktoralı bir kimyagerdi, bu yüzden hayatta kalabilmişti. Şaşırtıcı olan konuşmalarıydı, kurban ile suçlu arasındaki ayrımı saptama biçimiydi, kurbanların çerçevesini çok geniş tutuşuydu, akıl almayacak kadar geniş, benim yaptığımdan, bugün hepimizin yaptığından da geniş tutuşuydu; bağlantıları, suçluların körleşmesini, baştan çıkartılışlarını açıklayışıydı; şaşırtıcı olan, kavranması zor olan, konuşmalarında anlama çabasının, nedenleri, dürtüleri bulma çabasının ağır basmasıydı, kimsenin olduğu gibi kalmak zorunda olmadığı, aksine her an bir başkası olmayı -eğer ko-

şullar elveriyorsa– başarabileceği inancıyla dolu olmasıydı. Varlık, bilinci belirler. Sınıf çıkarları ve sınıf mücadelesi, sömürülenlerin sömürenlere karşı mücadelesi, onun ağzından dinlediğinizde, benim daha önce veya şimdi anlattığımdan çok farklı geliyordu insana.

Onlarla dayanışmaya girmek çok mu şaşırtıcı?

Bir gezinti gemisi kanal bendine girdi. Güneşlenme güvertesinde yolcular oturuyordu, turistik bir gezi, sıcakta daha da kafayı bulan bir yığın sarhoş insan. Kadınlar seslenip gemiye binmek isteyen birkaç erkek daha var mı, diye soruyorlar. Orada başka erkek var mı? Heey! Buradakilerin, güvertedekilerin işi çoktan bitik. Bitmiş durumdalar. Hah, hah. Üç tane, diye haykırdı bir adam.

İşleri nasıl bitik yani? Nilgün bunu anlamadı. Demek ki şimdiye kadar dilsel olarak hep işi bitik olmayanlarla beraber olmuştu.

Ben'in cep telefonu çaldı, şirket müdürü. Acil bir durum. Raporunu dahayeni tamamlamıştı. Kahve pişirmekte uzmanlaşmış bir bölümdü, dedi. Ayağa kalktı, yürüdü, bira, toz, gürültü bulanıklığının dışına çıktı, hayvanat bahçesini çevreleyen çitin yanına gitti. Nilgün az önce bana Türkiye'deki komünist partinin Kıbrıs sorunundaki tutumundan söz ediyordu, ama Ben'in şaşkın yüzünün yokluğunu hissettiği için az sonra sustu, bu konular Ben için Mars'tan haberler gibiydi, temel çelişki, yan çelişki, işçi sınıfının çıkarları, öznel ve nesnel sınıfsal konum. Nasıl olup da birileri ciddiyetle bunları konuşabiliyordu. Çözümlemelerin doğruluğu üzerinde kafa patlatabiliyordu. Iris benim yanımda, sandalyelerimizde oturmuş, kanal bendine bakıyorduk ve konuşmuyorduk. Çocuklar koşturup yakalamaca oynuyorlardı, köpekler dilleri dışarıda dolaşıyor, biralar dökmemeye çalışılarak masalara taşınıyordu. Selfservis. Iris'in omuzlarında, saçlarında huzursuz bir ışık-gölge kıpırtısı.

Nilgün çantasını alıp, tuvalete gideceğim, sizi biraz yalnız bırakıyorum, dedi.

Bir şey mi fark etti?

Saçmalama, dedi Iris ve elini kolumun üzerine bıraktı, fark ettiyse bile umurumda değil, benim için fark etmez. Bana baktı. Ciddi ve yoğun. Bir şey söylemek istedi. Böyle bir anda insan ne söyler? Yüzünden anladım, üçüncü kadeh soğuk beyaz şarabı içmişti ve söylemek istediği, bunu hissettim, bir kez ağzından çıktı mı, her şeyi büyük bir hızla karmaşıklaştıracak bir şeydi, bu yüzden hemen ben konuştum: Şu sıralar Ben'in keyfinin yerinde olmadığı fark ediliyor.

Evet.

Bir an kararsızlıkla bana baktı, şimdi söylesem mi, diye düşündü, ama bir şey söylemedi. Ve o an suskunluğumuz içinde ikimizin de neler duyduğunu biliyordum: etrafımızdaki sohbet karmaşası, bir dil bulamacı, kopuk kopuk heceler, sözcükler: güzergâh, Neuweiler, uçan ringa balığı, gülüşler, artık yavaş yavaş görüş alanından çıkan geminin uğultusu, Iris'in eli hâlâ unutulmuş gibi kolumda, esmer parmakları, kırmızı ojeli tırnakları evinde temizliğe kadın geldiğini belli ediyor, arada bir yemek pişirdiğinde, soğan doğradığında da lastik eldiven kullanıyor, özel Amerikan üretimi eldivenler, bunların prezervatif olarak bile kullanılabileceğini iddia ediyor, öylesine hassas, öylesine incecik, ama yine de koruyucu. Sanırım bu eldivenlerden birini bir kere denememi istiyordu. Ondaki bu sınırsız merak, deney yapma coşkusu dokunaklıydı. Artık on sekizimde olmadığımı ona sık sık hatırlatmam gerekiyordu. O zaman sadece gülüyor ve, zaten çekici olan da bu, diyordu, seni kaldırmak, gençlerde insan kendisinin o kadar önemli olmadığını biliyor, bıraksan bahçe çitindeki bir budak deliğini bile düzerler. Yeni olan bu, diyor, siz yaşlılar daha uzun soluklusunuz. Sonra yüzü gülüyor, dar kafalı anne babasına bir kez daha kendini gösterdi işte. Babası emlak işinde çalışıyor, uzun ve karmaşık tasarruf önlemlerinden sonra nihayet bir ev ediniyor, hâlâ taksitleri ödenen bir toplu konut evi. Kozmetik uzmanı olarak meslek eğitimi almış olan annesi Kaufhaus des Westens'ta çalışıyor. Gelip giden müşterilere ücretsiz olarak yeni bir yüz edindiriyor.

Eğer annemle babamı bir araya getirip, dedi Iris, kuvvetlice çalkalarsan, ortaya çıkan şey ben oluyorum.

Iris bana annesinden söz ettikten sonra *KaDeWe*'ye[1] gittim ve kozmetik bölümünde beyaz önlükleri içinde durmuş, hoş kokular, merhemler, tentürler, fırçalar, kalemler, tüpler, yani pürüzsüzlük, gençlik ve simetri için gereken her şeyi sunan kadınlara baktım.

Eğer oraya gidersen gerçekten bozulurum.

Annesini gördüm. Ancak o olabilirdi, kestane kızılına boyanmış, serbestçe omuzlarına dökülen saçlarıyla kırklarında gösteren, ama yanına yaklaştığınızda hızla ellisinin üstüne çıkan bir kadın. Herhalde gerçekten kırkların başında olan, ama elli gibi gösteren bir kadının karşısında durmuştu ve elindeki fırçayla elmacıkkemikleri üzerinde dolaşıyordu. Orada dişçi koltuğunda oturur gibi oturan kadın, bakışlarını sıkıntıyla benden öteye kaydırdı. Elinde deri çantası vardı. Ona acıdım, kendisini öyle teslim etmiş olduğu için değil, gözlerindeki bakışı gördüğümden, isteklerine ulaşamayacaktı. Belki son günlerde, kocasının uzun zamandır kendisiyle sevişmemiş olduğunu fark etmişti, bu sefer arayı her zamankinden fazla açmıştı. Yıllar geçtikçe giderek azalmıştı, haftada bir, ayda bir, iki ayda bir, şimdi de üç aydır bir şey yok. Hesaplamıştı. Her akşam bir iyi geceler öpücüğü, aynı sözlerle, iyi uykular, sonra yerine uzandığında yatağın gıcırtısı. Belki de, yatağı alalı on altı yıl oluyor, diye aklından geçti, evlendiğimizde. Şiltede lekeler, artık çıkmayan lekeler, ondan değil, benden kalma lekeler. Yeni bir yatak, yeni bir şilte. Adam bunu hiç anlamadı. Niye? Sapasağlam. Şefkate, okşanmaya duyduğu o ihtiyaç. Oğlunu okşayabildiği, kucağına oturtabildiği zamanlar, ama artık on altısında, yakında evden gidecek. Kadın kendisini aynada görmüş olmalı. Gözleri yorgun. Yıllardan beri aynı saç kesimi. Burnundaki gözenekler irileşmiş, ağzının çevresinde ince çizgiler, gözleri-

[1] Bir mağazalar zinciri olan Kaufhaus des Westens. (Y.N.)

nin kenarında kazayakları. Ne korkunç bir sözcük, diye düşündü: kazayağı.

Iris'in annesi işine yoğunlaşmıştı ve yanaklara verdiği hafif renk tonlarını gözden geçirmek için sık sık başını geri çekiyordu. Göz çevresini hafif siyahla gölgelemişti, hayır, içinde biraz da mavi vardı. Ama gözlerdeki bakış farklı olmalıydı, daha meraklı bir pırıltı, arayan bir açgözlülük olmalıydı bakışlarında.

Değerli matem konukları, bu kadın, artık kimse kendisine dokunmadığı için öldü. Birbiriyle sohbet etmek. O çılgın sarhoşluk daha da güzel, ne kadar sürer, on dakika, on beş dakika, doruğa çıktığında yirmi dakika, sonra yavaş yavaş aşağı kayış, sonra düşüş, ter içinde bütün o elektrik faturalarının, hava raporlarının, uçuş tarifelerinin, pişirme sürelerinin, suskunluğun dışına düşüş, uzun süre devam eden bir çığlıkla. Hayır, kocası ona hiç vurmadı, bunu biliyoruz, adam karısını çoğunlukla görmediğini söylüyor. Adam evdeyken de evde değildi, eve geldiğinde tükenmiş oluyordu, bitkin, yorgun, çok yorgun. Kadın sonunda, koridorda ya da mutfakta onun kendisine sürtünmesini sağlayacak şekilde durma alışkanlığı geliştirmişti, bedeniyle adamın yolunu kapatıp, ben buradayım, diyordu, tut beni, dokun bana, konuş benimle, ama adam tümüyle bitik oluyordu, posası çıkmış gibi. Kadını hissetmiyordu bile. Koridoru geçip ilk odaya ya da mutfağa giriyordu. Bitik oluyordu, ne olduğunu bilmediğim, ama işini bitiren bir işte çalışıyordu ve artık haz duymuyordu, hem biliyoruz ki, haz istenebilir bir şey değildir. Kabul etmek gerekir ki, belki de bir kez olsun kadınla birlikte oturup sohbet etmeyi, bir restorana gitmeyi, akşam, veya evde kolunu omzuna atmayı istediği oluyordu, onu kollarına almayı, sıkmayı, kollarında tutmayı, hadi tut beni. Evet, kocası bunları yapmalıydı belki de. Ama bunu yapmak için hemen bütün metro ulaşımını durdurmak gerekli mi?

Sanırım anneni gördüm.

Çok adisin.

Bak ama, yiyecek bölümüne gitmek için kozmetik re-

yonunun önünden geçmek zorundayım. Makyaj yapışını harika buldum. Çalışırken bir ressam hali var üzerinde.

Bu arada Ben telefon konuşmasını bitirip dönmüştü. Eğer doğru hatırlıyorsam, kozmetik reyonu sözcüğünün geçtiği yerde şunları söyledi: Bizim toplumumuzda ölüm tamamen anlamını yitirdi, neredeyse ortadan kayboldu.

Bu kadar sempatik görünen ve gerçekten de öyle olan bir insan nasıl böyle saçma sapan konuşabilir. Muhtemelen bunu onun kafasına yatılı okulda, Salem'de ya da başka bir yerde, soktular.

Hayır, sevgili Ben, dedim, olumlu tartışma tavrımı takınarak, senin tezini doğru bulmuyorum. Bunun yaygın görüş olduğunu biliyorum. Hayır. Bu toplumda ölüm her yerde hazır. Nereye baksan görürsün. Makyaj malzemesi kullanan, tenini gerdiren, dişlerini değiştirten, satın alan, seçkin mallar satın alan insanlar, tarifsiz bir yaşam hırsı, kendini gerçekleştirme dürtüsünün katlanarak yayılması, ikinci bir ev, ikinci bir araba, ikinci bir televizyon, ikinci bir kadın istenmekte, çünkü biliyoruz ki, papa bile bunun farkında, ardından hiç, ama hiçbir şey gelmeyecek. Aşkın bir yurtsuzluk içinde yaşıyoruz. Bir parçacık toprak. Hepsi bu. Burası, burası, burası. Şimdi, şimdi, şimdi. Başka bir şey yok. Sorun sadece, bununla nasıl başa çıkacağımız, yani ucuzlukta avlanmaya mı çıkacağız, yoksa başka bir şeyin mi peşine düşeceğiz.

Peki, bu ne olacak?

Yani.

Ölüm yanı başımızda mı, değil mi, aldırmıyorum. Daha zamanım var, dedi Iris, istatistiksel olarak çok zamanım var. Sadece bir şey istiyordum, bu kokuşmadan kurtulmak. Mutlaka. Ne olursa olsun. Kibar fahişelik bile yapabilirdim. İnanıyorum ki, bu hoşuma giderdi. Kendilerini bir yüzlüğe düzdürtmek zorunda kalan, Oranienburger' deki zavallı orospulardan söz etmiyorum. Yok, Petra'nın yaptığı gibi bir şey benim dediğim.

Hadi uçma artık, diyor Nilgün.

Uçmakla ne kastediyorsun? Petra'ya karşı mısın?

Petra'ya birkaç kez Iris'in yanında rastladım, o da, aynı zamanda müşteri çevresini oluşturan tanıdık çevresinden biri. Iris'e benzeyen bir kadın, fiziksel görünüş olarak değil, Petra'nın kestane rengi saçları, çıkık elmacıkkemikleri, yeşil gözleri var, ama diğer her şeyi, tipi, yaşı, giyim tarzı, konuşması, yürüyüşü Iris'i hatırlatıyor. Gerçekten de ikisi de giysilerini şu Donna Karan mağazalarından alıyorlar. Petra birkaç sömestr Alman dili ve edebiyatı okumuş ve bir süre modellik yaparak geçinmiş, uluslararası piyasada değil, ama yine de Almanya'daki moda gösterilerinde, moda fotoğrafları da çektirmiş. Sonra günün birinde bir partide bir teklif almış. Kırklarında, yakışıklı, cazip, iyi giyimli bir tip yanına gelmiş ve, birlikte birer içki içelim mi, demiş, taşralı olmadığının bir belirtisi, sonra birer içki daha içmişler, adam nasıl para kazandığından söz etmiş, şöyle laf arasında, ama çok para kazandığını vurgulayacak biçimde, internet, sonra birer içki daha söylemiş ve doğrudan, ama sempatik bir şekilde, kendisiyle yatıp yatmayacağını sormuş. Yoo. Niçin? Böyle bir şeyi nasıl düşünürsünüz? Ah bakın, çok basit, karşımda duruyorsunuz, o zaman insanın aklına böyle şeyler geliyor. Erkeklerin dokusu basittir, demiş ve gülmüş. Bunu ben de yaparım, utanmazlık yapıldığında çok gülünür, böylece güzelce ambalajlanmış olur. Ve bu herif bir yandan gülerken, peki, demiş, size 1.000 mark öneriyorum. O kadar az mı? Hayır. Petra gülmüş, adam gülmüş. Birlikte gülmüşler. Hepsi hoş bir oyunmuş işte. Pekâlâ: 2.000. Petra başını iki yana sallamış. Bütün iyi şeylerin hakkı üçtür: 3.000. Petra bir an düşünmüş, muzip muzip gülen adama bakmış, O.K., demiş sonra, bir deneyelim. Böyle başlamış. Iris'e de, hiç bu kadar eğlenceli bir şekilde 3.000 mark kazandığım olmamıştı, demiş. Şimdi Petra'nın bu türden birkaç erkeği var, yedi, maksimum sekiz, daha fazlasını kabul etmiyor, sürekli müşterilerim, diyor onlara, kaçamakçılar falan değil, ne oldukları belli, özel olarak seçilmiş, hepsi tavsiyeyle geliyor, birkaçını o ilk tip evine getirmiş. Bazıları üç yıldan beri sürekli müşterisi, bunu bir iş haline getirdiğin-

den beri. Bu arada artık modellik yapması gerekmiyor, ama hâlâ yapıyor, prestij olarak. Ücretini garanti eden, erkeklerin gözünü boyaması, hem de en parıltılı haliyle. Çoğu Rus, Polonyalı veya Ukraynalı kadın da aynı mükemmellikte birer bedene sahip, ama onun aldığının onda birini bile alamıyorlar. Fiyatı yükselten bir talep ancak kamuoyunun fethiyle mümkün. Güzel olarak lanse edilen, yayınlanan şey güzel oluyor. Sonra, arzulanırlığımızın her zaman çoğunluktan gelen bir talebe bağlı olduğunu söyleyerek Martin Walser'den bir alıntı yapıyor, ne de olsa dört sömestr Alman dili ve edebiyatı okumuşluğu var. Bir partide, mesleğini sır haline getirmeyen Petra'ya erkeklerin nasıl yiyecekmiş gibi baktıklarını kendim gördüm. Hatta, sanırım ben de ona bu meraklı ve hayran bakışlarla baktım. Yaptığı işi sezdiren sinyaller, işaretler var mı? Başkalarının ancak bahşettiği şeyi, para karşılığında alabileceğinizi gösteren işaretler? Hayır. Petra kendi içinde büyük bir dinginlikle öylece oturuyor. Müşteri topluluğunu ilke olarak tanıdık çevresi içinden erkeklerle genişletmediğini biliyorum. Ayda ortalama 20.000 mark geçiyor eline, bunun olsa olsa 3.000'ini modellikten kazanıyor. Yani 17.000'i vergisiz kazanç. İki yıl içinde bu işi bırakıp bir etkinlik butiği açmayı düşünüyor. Bunu başaracağından hiç kuşkum yok.

Bir kereliğine onu seyretmeyi çok isterdim, diyor Iris, gizlice elbette veya öte yanı göstermeyen bir aynanın ardından, sonuçta Petra ve müşterisi iş üstündeyken izlendiklerini fark etmeyecekler. Iris isteklerini bir sır haline getirmiyor, en azından bana karşı. Petra'nın çapraşık bir teknik geliştirmiş olduğuna inanıyor, yoksa erkeklerin ona böyle yapışıp kalmayacağını düşünüyor, belki de seyrederek öğrenilebilecek bir şeydir, diyor. Iris böyle işte, teknik ilerlemeye olan inancı dokunaklı.

Hayır, diyorum, çekici olan, bunun bağlayıcı bir yanı olmayışı sadece. Petra'ya canın istediğinde gidebilirsin, çaba göstermek zorunda değilsin, duygulu olmak zorunda

değilsin, parasını ödersin ve onun çaba göstermek zorunda olduğunu bilirsin, her şey onun inisiyatifindedir. Sen performans gösteremesen bile bir zararı yoktur.

Iris, durum her neyse, bunun Petra için tasarlamış olduğu ve bir uzmanın teknik bir seçkinlikle uyguladığı ışık enstalasyonuyla ilgisi olamayacağını düşünüyor. Enstalasyon akustik sinyallere duyarlı. Işık, hafif iç çekişlerde altınsı bir kahverengi tonda yavaş yavaş azalıyor; çığlıklar, turuncu ve mavi renklerde çakan ve büyük aynada yansıyan küçük pırıltı küreleri oluşturuyor.

Böyle bir durumda benim olsa olsa gözlerim kararırdı.

İstersen enstalasyonu kapatıp yavan bir şekilde karanlıkta da yapabilirsin.

Bunun için para vermeye gerek yok, bir ayarlı düğmeyle de aynı şeyi yapabilirsin. Işığın söndürülmesi ancak bir noktaya kadar tutarlı. Hem insan, doğa harikası Petra'yı da görmek ister. Bu arada, Petra'yı tanıdığımdan beri güzel olmanın ne kadar zor bir şey olduğunu anladım. İnsan ne kadar güzelse, bir ayrıntı da o denli rahatsız edici olabiliyor.

En ufak bir sapma fazlasıyla berbat görünüyor ve diğer her şeyin sorgulanmasına neden oluyor. Birdenbire güzel diyemez oluyorsunuz, oldukça güzel veya güzel sayılır diyebiliyorsunuz ancak ve böylece güzellik, güzellik olmaktan çıkıyor. Bu durumda bunun için, üst dudağın biraz fazla ince olması veya çenenin biraz sivri olması, burundaki hafif eğrilik –hatta kötü bir ışıkta yumrumsu bile görünmesine neden olabilir–, göğüslerin biraz küçük veya gereğinden büyük olması yetiyor. O zaman, normal bir yüzdeki belirgin büyüklükteki bir burnu düzeltmenin yanı sıra, genel olarak güzel bir kadında rahatsız edici minicik detayları da uyumlu hale getiren estetik cerrahi işe karışıyor. Ama Petra için mümkün olmayan da zaten bu. Petra'nın her şeyi mükemmel, bacakları ince ve uzun, kalçaları hoş bir yuvarlaklıkta, göğüsleri ne küçük ne fazla büyük, boynu, burnu, ağzı, gözleri, hepsi doğru ölçüde, ama Petra'nın ayakları büyük. Bu hemen dikkatimi çeken bir şey olmadı, bir bakıma büyük ayaklardan hoşlandığım-

dan, bir bakıma da Petra bu ayakları kendisine bakanlardan gizlemeyi başardığından. Gerçekten de Iris dikkatimi çekip de baktığımda, ayaklarının epey büyük, yok, hatta fazla büyük olduklarını fark ettim. Peki, ayaklarını görüş alanından nasıl uzaklaştırıyordu? Yazın, her zaman ayağına iki numara küçük gelen çok yüksek ökçeli sandaletler giyiyor. Topukları ayakkabının epey dışına taşıyor. Bence bu epey can yakıcı olmalı ve uzun vadede eklemlerini mahvedebilir, ama büyük bir cesaretle bu sandaletleri giyiyor. Bir iç mekâna girdiğindeyse, bunun bir oda veya bir galeri olması önemli değil, sandaletleri hemen ayağından çıkartıp kendinden uzak bir köşeye atıyor. Orada öylece kalıyorlar ve büyük görünüyorlar, ama aynı numaradaki bir kapalı ayakkabının görüneceği şekilde küçük bir mavra büyüklüğünde değil. Sonra bir koltuğa, bir kanepeye veya yere oturuyor, bacaklarını topluyor, ayaklarını yana alıyor, eğer giydiği etek uzunsa, dizleri ve bacaklarının harika iç kısımları görünecek şekilde biraz sıyırıyor.

Tabii, dedi Iris, niçin böyle para kazanılmasın ki. Kimi elleriyle çalışır, kimi kafasıyla, kimi de apışarasıyla.

Bana baksana, dedi Nilgün ve alnında üç sert protesto çizgisi oluştu.

Nilgün tahrike kapılmıştı, Ben sadece gülüyordu, ben de güldüm. Ona uzlaşırcasına gülümsediğim nadirdir. Sınırlarımızın netliğini görmek istiyorum.

Aman canım. Petra'nın gerçekten de iyi bir tipi var.

Zaten mesele bu, dedi Nilgün, ben bu tipi iyi olanlardan hoşlanmıyorum.

Ya sen?

Efendim?

Iris, gündüz düşü gören bir çocukmuşum gibi elini gözlerimin önünde salladı.

Sen dinlemedin bile. Biz de buradayız, dedi ve benim adıma özür diler gibi açıkladı: Thomas'ın bir konuşma hazırlaması gerekiyor. Eski bir yoldaşı öldü, burada kent rehberi olarak çalışıyordu, solcu Berlin'de. Yapmak istediği, sözünü yarım bıraktı, herhalde durmadan yazıyordu.

Yeni bir şeyler mi, diye sordu Nilgün.

O kadar da yeni değil, dedim. Protestolar. Bilinçlendirme. Boykotlar. Boykotun ve tüketimden kaçınmanın bir kaldıraç olacağına inanıyordu.

Ne müthiş, dedi yan masadan kulak misafiri olan biri.

Prenses Alexandra von Fürstenberg'in *Harper's Bazaar*'da yayımlanan portresini okumuştum, dedi Nilgün, ne kadın; boya sarışını, koyu kahve gözler, ama her tarafı gerdirilmiş, *Versace* vizon mantosuyla durup poz vermiş. Kucağında objektife budalaca bakan küçük bir çocuk ve başlıca erdemlerine ilişkin soruya verdiği yanıt: *Good mood, knowing how to enjoy life to the fullest.*[1] Başlıca kusuru: *I'm shopaholic.*[2]

Bu kadarı olmaz.

Elbette olur, varoluşun anlamı, alışveriş ve düzüşmek.

Siz başka bir şey mi istiyordunuz?

Evet, ben istiyorum. Nilgün, Iris'e doğru resmen tıslad. Ve Nilgün bir anda kızgın zemine çıplak ayakla basmış gibi konuşmaya başladı. Ben de bu tonda konuşurdum, diye düşündüm: O pis domuz, balık fabrikasında geçen bir yıl, o ve ötekilerse yoksulluk sayesinde semiriyorlar, Üçüncü Dünya, çocuk ölümleri oranı, Frantz Fanon, dünya bankası eliyle toplu kıyım. Peki, sen ne diyorsun, diye arada bana sordu, ama bu bir sorudan ziyade soluk almak içindi.

Sana hak veriyorum, dedim lütufkârca.

Ama o tekrar konuşmaya başlamıştı bile: Hepiniz biliyorsunuz ki, Uluslararası Para Fonu Ekvador'dan toplumsal harcamaları kısmasını talep ettiğinde binlerce kişi ölüyor. İktisadi bir karar, anlaşılır bir şey, değil mi? Borçlarını ödemek zorunda, öyle değil mi ama ve binlerce kişi telef oluyor. Bunu biliyorsunuz, peki ne yapıyorsunuz? Hiçbir şey. Burada bulunan herkes, evet herkes, alışveriş yapıyor ve düzüşüyor, yapabildikleri sürece. Tiksinç. İğrenç. Kusturucu. Bu bir volkan patlamasıydı. Nilgün'ün köpürmesi bir doğa olayı gibiydi, zaten pırıl pırıl olan gözleri –mutlaka ko-

[1] (İng.) Keyifli olmak, hayatı dolu dolu yaşamak. (Y.N.)

[2] (İng.) Alışveriş bağımlısıyım. (Y.N.)

layca açıklanabilir fizyolojik bir süreçti bu- şimdi çakmak çakmaktı, düpedüz kıvılcımlar saçıyorlardı, otuz yaş daha yaşlı olsaydı, halinden korkmak gerekirdi, aklımdan, kalp krizi, inme gibi şeyler geçti. Çok çarpıcı görünüyordu, ateşli bir intikam perisi. Bir öfke meleği. Çevre masalardaki konuşmalar kesilmişti. Herkes bize bakıyordu.

Düşünüyorum da, sayın matem konukları, bir keresinde ben de benzer biçimde patlamış olmalıyım. Aşağı Bavyera'daki Plattling bölgesinde. Oradaki sendika grubu isyan halindeki öğrencilerle ilgili bilgi almak istiyordu. Sosyalist Öğrenci Birliği'nden birini istemişlerdi. Gelen öğrenci Avrupa Birliği'nden bir temsilciyle tartışacaktı. Adamın gözaltı torbaları bir içkicininki gibi sarkıktı, üzerinde kahverengi bir takım vardı, kravatlıydı, geceleyeceğim otele girdiğimde, o çoktan lokanta kısmında oturmuş şarap içiyordu. Eliyle bir hareket yaptı, gelin, önce birlikte birer kadeh içelim.

Ben alkol almıyorum.

Vay, vay, dedi, profesyonel bir devrimci, sigara içmez, içki içmez ve kadınlarla da, eh işte.

Sonra benimle bir uzlaşma yapmak istedi, benim neyi nasıl söyleyeceğim ve kendisinin söyleyecekleri hakkında, konuyu değiştirmek istediğimizde birbirimize küçük kâğıtlara yazdığımız notları iletecektik. Ayağa kalktım ve tek bir sözcük söyledim: iğrenç.

Daha sonra, aralarında neredeyse hiç kadın bulunmayan otuz, en fazla kırk kadar dinleyicinin karşısında kürsüye çıktığımızda, bu yaratık, ona bir uzlaşma teklif ettiğimi ama kendisinin kabul etmediğini söyledi. Solcular böyleydi işte.

Bir an nutkum tutuldu, sonra konuşmaya başladım, başlangıçta biraz tutuktum, cümleler dizginlenmesi zor bir öfkenin dışa doğru basıncıyla şekilleniyordu, giderek daha yüksek sesle ve daha hızlı konuşuyordum, işin şaşılası yanı, endorfinin etkisiyle dikkatimi son derece yoğunlaştırmıştım, sözcükler, cümleler, argümanlar kendiliğinden dilimin ucuna geliyordu neredeyse, yanımda oturan

adam küçülmeye başladı, Aşağı Bavyeralı işçiler sandalyelerinde dikleştiler, arka sıralardaki bazıları ön tarafta olup bitenleri daha iyi izleyebilmek için ayağa kalktılar, sanki üzerime bir mucize inmişti, sözcükler fışkırıyordu, öfke, isyan; sömürüye, rekabete ve paranın egemenliğine dayalı bir toplumun teşhiri ve bundan geçinen düşkünleşmiş yaratıklar, ağzı laf yapan, her tarafa postu sermiş, bu yarayı, bu acıyı, eşitsizliği, insanın insana köleliğini inkâr etmek için gazetelere, okullara, radyo kanallarına yerleşmiş düzenbazlar.

Yanımda oturan profesyonel hatip dilini yutmuştu.

Daha sonra salondakilerin hemen hemen hepsi olağanüstü hal yasalarına karşı bir bildirinin altına imza attı. İfadeler çelik gibi sertti, ama sanırım oradakilerin hiçbiri imzasını vermek için bildiriyi sonuna kadar okumaya gerek görmedi. Oteldeki odama gittiğimde terden sırılsıklamdım, duş aldım, ama sonra uyuyamadım, tekrar giyindim, kasabanın ıssız sokaklarında dolaştım, bir şeyler başarıya ulaştığı için mutluydum, çok büyük bir şey değil, devasa bir şey değil, ama bir şeyler kıpırdamıştı, izlenimim buydu, inandığım bir şeyi ötekilerin de görmesini sağlayacak biçimde aktarabildiğime inanıyordum. İlerliyorduk. Gerçeği görenler çoğalıyordu. Bilgiler aktarılıyordu. Bilinç değişecekti.

Vaaz veriyorsun sanki, dedi Iris.

Evet, öyle diyorsan, sonra şu: bu dünyanın kutsanması.

Ancak sabaha karşı iki saat uyuyabildim, kalktım, kahvaltı ettim ve taşrada dolaşıp Avrupa politikası hakkında küçük söylevler vererek hayatını kazanan şu adam gelip masama oturarak barışık bir ifadeyle, gayet iyiydiniz, dediğinde, cebimden bir kurşunkalem çıkartıp masanın beyaz kâğıt örtüsü üzerine, kendisine tek bir sözcük bile etmek istemediğim bu tiksinç ve kaşarlanmış tiple ikimizin alanını ayıran bir çizgi çektim.

Kahvemi içtim, marmelatlı gevreğimi yedim. Sadece bir kez irkildim, çünkü adamın ağladığını sandım. Bir an

ona baktığımda, burnunu sildiğini gördüm. Sadece burnunu temizliyormuş, diye düşünmüştüm o zaman.

Bugünse, ağlamış olduğundan eminim ve ona acıyorum. Peki, öfke –benim öfkem– nerede kaldı?

Son yıllarda sık sık kendim ile kendim arasına bir çizgi çekmem gerekirdi aslında. Bir yaşamı geride kalanlara göre eğip büktüğüm onca konuşma. Anne babalarından nefret eden ve bunu gizlemeyen, ama sonra da, güzel bir şey olsun, diyen çocukları; ben de yaşamlarını güzelleştirdim.

Evet, diyor melek, sendika patronlarına söylevler, Ibiza sahilinde sohbetler ve sonunda sen de iyice düşkünleştin işte. İstersen artık bu konuyu bırakalım. Oysa o beni kıpırdatmak istiyordu, bodrum kattaki evine kapanmış, kâğıtlarının ve semirmiş gümüşçünlerinin arasında yaşıyor, arada sırada bir şehir turuna rehberlik yapıyor ve uzlaşmaya yanaşmıyordu.

Açık pencerenin yanına oturdum. Hava sıcaktı ve rüzgâr deniz kokuyordu. Bir gün önce fırtına vardı ve kıyıya vuran dalgalarda, şimdi sahile serilmiş çürüyen yeşil su yosunları çalkalanıyordu. Uzaklardaki açık renkli kaya, dev bir kafa gibi, aşağıdaysa katedral, Cefalu'nun beyaz evleri. Bu neredeyse üç yıl önceydi, birdenbire konuşamaz olmuştum. O zamanlar henüz konuşmalarımı doğaçlama yaptığım zamanlardı. Evde yazının tam bir çerçevesini oluşturur, birkaç konu başlığı not eder, sonra kâğıdı ceketimin cebine sokardım. Özellikle cenazelerde serbest konuşmayı, kâğıttan okumaya göre çok daha duruma uygun buluyordum. O güne kadar hiçbir sorunum olmamıştı. Modern görünümlü anma salonunda ön tarafta, kürsüdeydim, sağımda çiçeklerle, çelenklerle kaplı bir tabut, yakınları, uzak yakın tanıdıkları karşımda duruyor, hepsi siyahlar içinde, arkadaşlar, dostlar, oldukça kalabalık bir cenaze, ama neden bu değildi, bir gün önce çok daha kalabalık bir cenazede konuşmuştum, buradaki topluluk karşımda oturuyordu, bana bakıyorlardı ve ben ölen hak-

kında, kanserden ölmüş bir kadındı, bir şeyler söylemeliydim, sayın matem konukları, insanın başına bu da geliyor, nutkum tutuldu, karanlıktı, bir delik vardı, kafamın içindekini ancak böyle tarif edebilirdim, boşluk, ama mekân duygusu var, tam da gündelik dilde arıza denilen durumdu. Söyleyecek söz arandım, kendi kendime telkinde bulundum, şimdiye kadar pek çok ölenin ardından konuştun, acılar çekerek, hatta büyük acılar çekerek ölenler için konuştun, şimdi niye, normal bir gün, biraz güneş, biraz bulut, sabah kalktım, tıraş oldum, duş aldım, kahvaltı ettim, az yedim, erkenden bir konuşmam olduğunda hep yaptığım gibi, taksiyle mezarlığa gittim, tam zamanında vardım, alışılmışın dışında hiçbir şey yoktu, sonradan düşününce hiçbir şey, yine de cenaze şirketi sahibi beni bir kenara çekip, bugün çok iyi olmaya çalışın, dedi. İnsanlar içeri akın ederken bana bunu söyledi. Ne hoş. Belki de bu yüzden. Ama doğruyu söylemem gerekirse, cenaze şirketlerinden daha önce de çeşitli şeyler duyduğum olmuştu: İnsanların durumunu kolaylaştırın, dostane davranın, gözyaşı kanallarına basınç yapın, bırakın ağlasınlar, bunlar hırslı insanlar, nazik insanlar, belki de neden sadece son üç yılın toplamı: şu nazik olma hali.

Bundan uzak durmalısınız, yanınıza yaklaştırmamalısınız, nesnel bakmalısınız. En iyi cenaze hatipleri, Protestan papazlar gibi durumun tadını çıkartanlardır. Ortalığı kasvete boğmak arzu edilen bir şey değildir. Acımaya ve irdeleyici sorulara yer yoktur: İşlerin gidişatı niye böyle? Niçin ölüyoruz? Nereden geliyoruz, nereye gidiyoruz ve benzeri şeyler. Rekabet halindeki insanlar yanıtı biliyorlar. Bir hedef var, bir başlangıç hedefi ve bir varış hedefi, her şey Tanrı'nın elinde. Fakat bütün o yüksek ruhanilerden, başhahamlardan, kilise meclislerinden kopmuş olanlar için sadece burası var. Her şey bugünde, sadece bugünde ve şimdide. Şimdi, şimdi, şimdi, bu şimdiki zaman. Müzik burada çalıyor. Hep aynı şiara göre: yeniliğe. Bu, Bay Grünspan'dı. Nasıl adı Tanrı olan bir defin firması varsa, bu adamın adı da Grünspan'dı. İnsan bunu tahay-

yül edemiyor, bu doğru. Tabut üreten nazik bir adam. İçleri, insanı yutacakmış gibi kaplanmış tabutlarla gömülmek istemeyenler, bunun yerine Afrika'nın batısında yaptıkları gibi cart kırmızıya boyanmış dev bir havucun içinde veya kuyruklu bir Chevrolet taklidinin içinde gömülmeyi tercih edenler de var; katı Alman defin yönergeleri bütün bunlara izin vermiyor, çünkü şu da söz konusu: Toplum, toplumun normları, istekleri, korkuları, en başta ölülerine nasıl davrandığından anlaşılır. Ve dilin kullanımından. Bunu Bay Grünspan söylüyordu. Bay Grünspan tıknaz bir adamdı, kızıl saçlıydı, ama saçları boyalıydı, yakından bakıldığında bir saç nakli yaptırmış olduğu fark edilirdi, ama bu yöntemin henüz gelişmemiş olduğu bir dönemde; daha sonra, buna bir tatil sırasında Pakistan'dayken cesaret ettiğini öğrendim, aynı Lena'nın yüz gerdirmesi gibi. Bir indirim fırsatı. Üç hafta tatil, ayrıca Pakistanlı bir uzman kendi saçlarınızdan yararlanarak saçlarınıza eksiksiz olarak tekrar kavuşmanızı sağlıyor. Bir hafta sanatoryum, sonra yeni saç bezemenizle dağ kaplanlarının peşinde safariye. Ve sahicilik deneyi olarak da kaplan deneyi: Eğer bir kaplandan kaçmak zorunda kalırsanız, saçlarınız kök saldığı için yerinde kalacaktır, yani kaplanın onları da yemesi garantidir. Tupe[1] kullananlarda durum farklıdır, titizlikle kemirilmiş kemiklerin yanında zaman zaman bir de tupe bulunduğu olur.

İlan son derece şakacı biri tarafından yazılmış olmalı ve Grünspan'ı hemen ikna etmesinin nedeni de bu herhalde. Gitmesiyle dönmesi bir oldu, saç ekilmişti bile. On metreden bakıldığında gerçekten de otuz yaşındaki birinin gür saçlarına sahipti. Ama yanına yaklaştığınızda –hayatın içinden uzun topuklarının üzerinde baldırlarını gererek yürüyen, gözüne kestirdiği besili hanımlar için de bu geçerli elbette–, kafasının üzerindeki daire biçimli o saç adacıkları bir kâğıt delgisiyle oluşturulmuş gibi belirgin bir biçimde görülüyordu. Bu küçük saç adacıkları

[1] Takma saç parçası. (Y.N.)

başının yanlarından ve arka tarafından, saç bulunan yerlerden alınmış ve sonra kel olduğu bölgeye ekilmişti. Grünspan bir defin kuramı geliştirmişti ve Suhrkamp veya Beck gibi itibarlı bir yayınevinin bilim dizisinden çıkacağını umduğu bir kitap yazıyordu. Çalışmasının başlığı, *Ölüm Üzerine Konuşmalar*'dı. Yeni başlayanlar ve ilerlemiş olanlar için sürekli eğitim çalışmaları yapıyordu. Bir diyet geliştirmişti, çünkü kürsüye çıktığınızdaki görünümünüz de önemliydi, bir vaat taşır gibi olmalıydı: Yaşam devam ediyor! Yani güzel yanık bir teniniz olmalı, solaryumlara gidin, hafif bir göbeğiniz olsun, biraz rahatlık iyidir, ama hantalca yağ bağlamak değil. Hanımlar, beni mazur görün ama, incelikli bir yaka açıklığı, göğüslerin biraz belli olması da sıcaklık ve canlılık vaat eder. Kürsüde asla öksürmeyin, üstten değil, tam nefes alın, ellerinizin sakin durmasına dikkat edin. Derin nefes verin, bu önemli, çünkü bu derin nefes verişle birlikte kalsiyum düzeyi de yükselir, böylece stres hormonu adrenalini defedersiniz ve mutluluk habercisi serotonin devreye girer - sonuç: coşku, mutluluk duygusu. Bu, rakiplerimizin farkında olmadan bildikleri bir sırdır, çünkü onlarda yüzyıllar boyunca İsa öncesi Asya'nın kültürel deneyimleri de birikmiştir. Sözcüklerle, soluk alışla, ritimle kendisini gösteren bir şey. Şunu bir kez yavaş yavaş ve vurgulu bir biçimde telaffuz ediniz: aaaaamen. Elbette konuşmanız sırasında değil, yoksa insanlar yanlış toplantıya katıldığınızı sanır. Hayır, bunu kendi kendinize yapın: aaaamen.... Bu her seferinde bir soluk veriştir, hissedeceksiniz. Ne hissediyorsunuz? Bir rahatlama, bir yükselme, bir mutluluk duygusu. Gelelim şimdi somut alıştırmalara. İşte. Grünspan herkese, bir etnoloji kitabından fotokopi çekildiği belli olan küçük fotoğraflar dağıtıyor. Fotoğrafların altında, Frizonyalı tip, Alpli tip, Falyalı tip yazılı. Irk özellikleriyle ilgilenmenize gerek yok, sadece resimdekilerin giyim tarzına bakın yeter, sonra saç kesimlerine, ve küpe, boyunbağı gibi ayrıntılardan küçük bir biyografi oluşturun. Çok kolay defnedilebilecek insanlar vardır, işi müthiş

zorlaştıranlar vardır. İnsanın daha yakından tanımak istemeyeceği yavanlıkta hayatlar vardır, bunlar normal hayatlardır. Her şey size bağlıdır, sizin yaratıcılığınıza, sizin ifade gücünüze. Örneğin tüm gücüyle yeni imla kurallarına karşı direnmiş, çifte telefon kullanarak Tanrı ve dünyayla aynı anda tartışmış birini defnetmek kolaydır. Böyle bir adam hakkında bir şeyler söylemek ne kadar kolaydır, resmî kararnameyle düzenlenmiş heceleme sistemine karşı yürütülen bir mücadele. Belki de Katolik'ti ve heceleme sistemi üzerinden resmî kiliseden kuşku duymaya başlamıştı, hatta belki de resmî kilise bu konuda tavır almada çok ödlek davranıp birdenbire "ZOOOrchester" veya "FluSSSchiffahrt"[1] yazmaya başladığı için kiliseden bile ayrılmıştı. Bir düşünün, adam sabah gazeteyi eline alıyor, bir yerel gazete, ve Alman Piskoposlar Konferansı'nın hamilelik danışmanlığı konusunu sıkı tutmak istediğini okuyor. Nasıl yani, ruhaniler neyi tutacak, tutacaklar mı? İnanılır gibi değil. Telefon açıyor, beyefendiyle görüşüyor ve evet, bu açıklamanın gerçekten de yeni imla kurallarına uygun olarak yapıldığını öğreniyor. Adam daha o gün kiliseden ayrılma başvurusunu piskoposa gönderiyor, nüfus dairesine gidip Katolik Kilisesi'nden ayrıldığını bildiriyor. Nedeni kilise vergileri değil. Kiliseye de ikinci bir yazıyla bildirdiği gibi, bu meblağı artık *İmla Reformuna Karşı Mücadele* örgütüne gönderiyor. Daha sonra, bazı değişikliklerin geri alındığını öğreniyor. Ama diğer saçmalıklar yine de geçerli. Görüyor musunuz, hanımlar ve beyler, bir inanç eylemcisi geliyor ve başka zaman Katolik bir ruhani görevlinin yapacağı defin konuşmasını bizim yapmamızı istiyor. Nasıl bir yaşam, nasıl mücadeleci bir ruh, nasıl bir sıfat bolluğu, artık kullanılmayan sıfatları mı ararsınız hep, artık asla yapmayın lütfen, gerçekten, ağzınıza almayın sakın ve genel geçer olanları da asla, yani merhum her zaman neşeliydi, peki başka? Tabii, elbette: eğlenceli, keyifli, şakacı, çok güzel, devam! Pervasız,

[1] "Zoo" ve "Orchester", "Fluss" ve "Schiffahrt"tan oluşan bu bileşik sözcüklerde, aynı harf üç kez arka arkaya geldiği için büyük yazılarak vurgulanıyor. (Y.N.)

kayıtsız, evet, güler yüzlü, sempatik ve cana yakın, doğru, devam! Yaşamdan sevinç duyan, yaşamdan mutluluk duyan, neşeli, bir kuş gibi cıvıl cıvıl, hımın, bu bir defin sırasında o kadar da uygun değil, fakat yelpazenin ne kadar geniş olduğunu görüyorsunuz, alıştırma yapın, kendi kendinize başka sıfatlar arayın, örneğin: kederli. Benim önerim, Reiners'in "Üslup Bilgisi"ni okuyun. Evet. Fakat örneğimize geri dönelim. İmla reformuna. Reformdan yana biri için, yani imla reformunu hararetle savunan biri için konuşma hazırlamak, reforma karşı mücadele eden birine konuşma hazırlamaktan daha zor olurdu. Ama burada da çıkış noktaları vardır. Bu adam, okul sıralarındayken addetmek kelimesinin tek *d* ile değil de çift *d* ile yazılması saçmalığına o kadar sinirlenmiş, hatta kendini harap etmişti ki, bu hatasının üstü çizilirken kullanılan kırmızı renk karşısında da gerçek bir fobi geliştirmişti. Dilbilim okudu, eski imla kurallarına karşı eleştirel bir bakış geliştirdi. Sonradan, addetmek kelimesindeki iki *d* harfinin *ad* kelimesinden kaynaklanmadığını öğrense de bir şey değişmedi, demek ki bir defin töreninde böyle bir şeyi asla, ama asla yapmamalısınız: Gülmeye kışkırtmamalısınız, ve istemeden bile olsa, eğer genç bir kadının cenazesi sırasında bir meslektaşımızın başına gelen şey sizin de başınıza gelirse, yapılacak tek şey duruma uygun olarak açık mezarın başında teşrih bıçağıyla harakiridir; bu arkadaşımız defin konuşması sırasında genç kadının her zaman kocasının sapını tuttuğunu söylemişti, bunun üzerine önce bir-iki kişi, sonra giderek daha çok konuk yutkunmaya ve sonunda kahkahalarla gülmeye başlamış ve bütün tören rezil olmuştu, evet, sayın hanımlar ve beyler, sizin başınıza böyle bir şey gelirse, az önce söylediğim gibi... Neyse şaka bir yana. Bu adamın istediği sadece sözcüklerin daha mantıklı yazımıydı, kalabalıklaştırmaktan değil, sadeleştirmekten yanaydı aynı zamanda, sonucunda ortaya aslında var olmayan bir şey çıksa da.

Hanımlar ve beyler, dil reformcusu hakkında da muhalifi hakkında da konuşmak bir zevk olurdu, zor olan,

her ikisine de aldırmayan dil öğretmeni hakkında konuşmak. Evet, şimdi bir alıştırma yapalım, önce kolayından başlayalım. Sizin için gazeteden kestiğim bu ölüm ilanı hakkında bir konuşma metni yazın.

Hayır, bu adamın bana yararı olamazdı. Ahlbeck'teki hafta sonu seminerine katılmak için başvurmuştum: cenaze konuşmaları, sorunlar ve olasılıklar. Kapanışta alıştırmalar yapılacaktır. Adamın konferansını dinledim, sonra verdiği örnekleri izledim ve bana yardımı olamayacağını anladım. Efendim? Kendini asan biri mi? Çocuğunu terk eden biri mi? Sakinleşin, derin nefes verin veya kendi kendinize hoş bir dize söyleyerek, sessizce elbette, rahatlayın, ha ha, dokuza çeyrek kala, bir bira daha, gibi. İstediğiniz kadar saçmalayabilirsiniz, ayaklarınızın hemen yere değmesini sağlar bu, inanın bana.

Hayır, bunun yararı olmazdı, benim durumumda yararı olmazdı. Aksine. Orada duruyordum, sayın matem konukları ve aklıma hiçbir şey gelmiyordu, kafamın içinde kara bir delikten başka hiçbir şey yoktu. Hakkında bir şeyler anlatmam gereken bu kadının böylesine boş bir yaşam sürmüş olup olmadığını bile söyleyecek durumda değildim. Önceden konuşmuş olduğum kocasının tiksinç biri olduğunu kabul ediyorum. Budalalığı suratından okunan bir adam, kendinden hoşnut ve ahmak, durmadan sevgili karısından söz ediyor. Hayır, mesele adam değil, çiçekler ve çelenkler yığılı tabutunun içinde yatan ve benim hiç kafamda canlandıramadığım kadın da değil, her zamanki "iyi bir konuşma yapın"ıyla şirket sahibi de değil, mesele bende, düpedüz bende. İçim suskunlaşmıştı. Bir kendinden tiksinme, kendinden nefret etme duygusu, çünkü, çok sayın matem konukları, bir duralamadan sonra diyebildim ki – söyleyecek söz bulamıyorum, bağışlayın lütfen. Dışarıya çıktım, salondan çıktım, sabahın içine çıktım, grili beyazlı bir bulut güneşi örtüyordu, ama kenarları beyaz bir aydınlıkla çevrelenmiş biçimde. Eve gittiğimde telefon çalıyordu, uzun uzun, ısrarla çaldı, sadece defin şirketinin sahibi olabilirdi, biliyordum, yolculuk için

çantamı hazırlarken, durup durup yine öfkeyle uzun uzun çaldı. Havaalanına gittim, Cefalu'da bir otelde iki hafta kalmak üzere Palermo'ya bir son dakika bileti aldım.

Otelde manzaralı bir oda verdiler, pencerenin başına oturup Kafa adını verdikleri kayayı, katedrali, kentin eski mahallelerinin damlarını seyrettim, sabahın erken saatlerinde çam ağaçlarında ötüşen kuşları dinledim ve olmadığını bildiğim bir cevabı aradım. O anda, en azından Tanrı'dan kuşku duyabilmeyi diledim. Kafayı çekmedim, umutsuzluk göstermedim, öğleden sonra yüzmeye gittim ve kendi kendime, bu işin devamı nasıl gelecek, diye sordum. Bir hesap dökümü. Neydi, ne oldu. Belki de, bir yıl geride kalmış olsa da, şu köpek hikâyesiyle ilgilidir, öte yandan şokların, insan tam da kayıtsızlıkla onları bastırmaya kalkıştığında haftalar, hatta aylar sonra gerçek anlamda patlak verdiğini biliyoruz, şu *Hindenburg* zeplininin kaptanı gibi; bu dev puro yanarak Lakehurst'e düştüğünde, kaptan, bölmesinden son anda çıkabiliyor, sonra diğer yolculara yardım ederken son derece sakin ve akıllıca davranıyor, fakat aylar sonra memleketi Föhr Adası'nda karısıyla birlikte yürüyüş yaparken ani bir ağlama krizine kapılıyor. Karşımda Cefalu Katedrali var, uzakta, beyaz, iki kuleli, söylenceye göre Kral Roger deniz kazası geçirip orada karaya çıkarak kurtulduğu için yapılmış. Neden belki de sözcükler, durmadan tekrarlanan sözcükler. Yaşam sözcüğü, ölüm sözcüğü, anlam sözcüğü, sevgi sözcüğü, bellek, anlam, anlam ve bir daha anlam. Her defasında, söz konusu kişinin biyografisinde özel olanı aramakla kendime göre bir yol bulmuştum –sonuçta Lukács okumanın bir yararı olmalı–, ama sonra, zaten katlanılması zor olan da buydu, bu özel olana yaşamın içinde öyle bir şekil vermek gerekiyordu ki, kimse, bu da ne biçim hayatmış, ne biçim bir yalanmış, demek zorunda kalmasın; kadın: doğum, okul hayatı, bankacılık eğitimi, 22 yaşında evlilik, arka arkaya üç çocuk, evleri üç odalı, balkonlu yeni bir binada, yazın sardunyalar, kışın balkon kapısının önüne bir örtü. Ellilerin başından kalma ucuz bir bina. 46 yaşına gel-

diğinde çocukların hepsi evden ayrılıyor. Ev kadını, sabahları kocasıyla kahvaltı ediyor, sonra biraz daha yatıyor, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, temizlik, mutfak, banyo, alışveriş, sonra mutfakta bir sigara içiyor, pencereden dışarısını seyrediyor, dışarıda ulu bir kayının dalları pencereye sürünüyor, serçelerin cıvıltıları, öğleden sonra kadın arkadaşlarından biriyle buluşuyor, eve dönüyor, patates soyuyor, köfteleri pişiriyor, kocası geliyor, birlikte yemek yiyorlar, sonra televizyon, on birde yatağa, iyi geceler, iyi uykular, 50'sinde göğüs kanseri - bu olmuş olamaz. Hayır. Durmadan teselli verici bir şeyler süzüp çıkartmaya çalışmak ne berbat bir çaba, çok değerli matem konukları, bu ne yapacağını bilememe, bu çaresizlik, konuşarak örtbas edilecek bir şey değil. Öleni belli bir üslupla toprağa vermek gerekiyor, bir tür *maître de plaisir*[1] olmak. Teselliden söz etmemek gerekir, aksine, gözüme aniden öylesine ayrıksı, öylesine ağır görünen, artık bana hitap etmeyen ve benim de söz edemediğim şeylerden bahsetmeli, ve şu hiçbir yanıt bulamadığım niçin sorusunun yarattığı felçleştirici duygu, her şeyin üzerini toz gibi bir şey kaplamış, soluk almayı zorlaştıran bir grafit tozu. Bunu ortaya çıkartan keder değil, daha çok kederin eksikliği, daha çok bu zoraki neşe, oysa bir kez metroyla yolculuk yapmak yeter, sonucunda ortaya çıkan şey, tam da o donuk yüzler, o neşesizlik, hepsi de, sadece eğlenmek ve yine eğlenmek isteyen hepsi de tümüyle çökkün bir vaziyette öylece oturuyor, yüzeye çıkmış bir saldırganlık, ancak reçeteye uygun bir eğlentiden sonra tekrar uyarım ve neşe mümkün.

Bu gördüğünüz, genç yaşında öldü, Münihlilerin söylediği şekliyle, hattan çıktı, pistte virajın dışından toplandı, bir teneke küvetin içinde, ayağında *Alden* ayakkabılar, at derisinden, *Armani* bir takım (iyice kanlanmış), gömlek *Helmut Lang* (o da kan içinde). Ve aniden küvetin içinden bir çıngıltı duyuluyor, düşünebiliyor musunuz? Görmüş geçirmiş ilkyardım doktoru bile ürküyor. Küveti açıyorlar,

[1] (Fr.) Zevk üstadı. (Y.N.)

Armani takımın cebindeki telefon çalıyor. Doktor telefonu alıp gayet mekanik biçimde düğmesine basıyor ve bir ses, merhaba hayatım, nasılsın, diyor.

Bu nereden aklıma geldi?

Doğru, doğru, doğru. Nasıl defnediyoruz? Onu siyah Armani takımıyla, cep telefonuyla, yanında mezar eşyalarıyla, stereo CD çalar (4.500 DM), Steppenwolf marka yarış bisikleti (7.600 DM), yüksek çözünürlüklü televizyonu (12.700 DM) ile birlikte, önü iyice ezilip yamuk yumuk olmuş spor BMW'sinin içine koyuyoruz. Üç bin yıl sonra şöyle diyecekler: Bir kral mezarı. Burada tüketiciler kralı yatıyor. Üzerinde bir bomba. Evet, çok sayın matem konukları, ölüleri yakmak mı, gömmek mi gerektiği konusunda sol hiçbir zaman birleşemedi. Ve daha da önemlisi, asla bir ritüel oluşturamadı. En iyi durumda, açık mezarın başında yumruklar havaya kaldırılıp bağırıldı: Mücadele devam ediyor. O bir savaşçıydı, cesur ve sert, asla teslim olmadı, her zaman parti disiplinine uydu, bildiriler yazdı, bölge komisyonunun haftalık toplantılarına katıldı, bir meyhanenin arka bölmelerinde tartışmalar yaptı, parti gazetesi sattı, sattığı miktara hep iki fazlasını ekleyerek bunların parasını kendi cebinden ödedi, ki bölge komisyonu ülke çapındaki rekabette iyi bir konumda olsun. Gösterilere katıldı, protesto mektupları yazdı. Yılmaz ve dirençliydi. Ve sonra mezarlıkta borazan, ne çalıyor? Enternasyonal. Bütün eski yoldaşların yüreği ezik, gözleri yaşlı. Olan biteni, yani hiçliği örtbas etmek için durumu bulandırmalar, sözcüklerden koltuk değnekleri. İçinde her şeyin yok olduğu bir kara delik, anlamın içe infilakı, hiçlik, hiçlik, hiçlik. Suskunluk. Bence umutsuzluk. Gözlerini dikmiş bakıyorlar mı? Dehşet elbette, sonradan lokmanız boğazınıza dizilecek kadar yaklaştırabilsem bunu size. Teselli yok. Sözcükler yok. En azından artık korkuyu, dehşeti asla ifade edemeyecek kadar kötüye kullanılmış olanlar, ve bunu yeniden anlatabilecek bir lisan hiçbir yerde yok. Hiçlik. Katlanılmaz olan, bunu güzelleştirmek, eğip bükerek küçük anlam birimlerine dönüştürmek; bunu yapmış olmak ve yapmaya devam edecek olmak düşüncesi bana

katlanılmaz geliyor. O zaman beni kurtaran güneş değil, kumsal değil, kırmızı renk üzerine yazmak olmuştu. Bir de çok pratik bir şey daha: sevgili yokluk. Evet, açlık ve yokluk soyut olanı ortadan kaldırır. Acil olarak karnını doyurma ihtiyacında olan biri için nesneler kayıtsız, uzaklaşan bir yalıtılmışlık içinde kapanmazlar, bu kişi için bütün ağırlıklarını yitirmezler, aksine, kişiyi zorlarlar, kişi de onları son derece büyük bir ihtiyaçla, açlıkla, yoklukla zorlar, soyutluğa karşı panzehir budur. Evet. Banka otomatından para çekmeye çalışırken fosforlu yazıyla şu okundu: Ödeme yapılamıyor. Böylece, insanın içini kemiren neden soruları aciliyetini yitirdi. O yazıyı okudum, kendimi ve içinde bulunduğum durumu berrak bir biçimde gördüm. 51 yaşındayken yeni bir meslek edinmek düşünülecek şey değil. Ve cenaze hatipliği de diğerleri gibi bir meslek. Ama bir kesinti yapmaya karar verdim, bütün gereksiz şeylerden, giysilerden, araba sahibi olmaktan, tanışıklıklardan da kopmaya ve gelecekte bir sözcüğü kullanmamaya karar verdim: umut sözcüğünü. Evet, o zamandan beri konuşmalarımda umut sözcüğünü kullanmıyorum, çok sayın matem konukları, dikkatinizi çekti mi bu? Herkül gücüyle gösterilen bir performans. Ama ben bunu sürdürdüm.

O zamanlar Cefalu'da yaptığım çıkış bu kasvetli ruh halini ortadan kaldıramadı, ama yaptığım işle arama profesyonel bir mesafe koymamı sağladı. Sonuçta, insanın basında çalışarak veya makaleler yazarak veya herhangi bir şekilde ya da cenaze konuşmaları yaparak parasını kazanması fark etmiyor. Yüzmeye gittim, kaliteli kırmızı şaraplardan içtim, terasta oturdum, aşağıda deniz kıyısında oturdum, benzersiz bir manzara; ejderha kanıyla yıkandığımı, beni daha az yaralanır kılan, yani daha güçlü, daha kayıtsız yapan bir korunma kazandığımı anladım.

Ertesi gün uçakla Berlin'e geri döndüm.

Hey! Ya sen, hey, Iris beni dürttü. Sen ne diyorsun buna?

Evet.

Ne demek evet? Ne yapmalı?

Bombalamalı.

Hı, hı. Iris gerçek bir korkuyla bana baktı. Bu arada, istersem yapabileceğimi biliyordu. Ve kim kendisi için bunu söyler ki. Şimdi, şu anda. Ve paketi Wannsee'ye atmamış olmamın nedeni tam da bu, diye düşünüyorum.

Dünya farklı olmalıydı – yoksa olmamalı mıydı?

O eski güzel reel sosyalist bölge gibi mi?

Hayır, Wallenstein gibiydi o.

Wallenstein mı?

Suikastçılar Wallenstein'ı baltalarla yere indirdiklerinde, onu gömmek istediklerinde tabuta sığmadı. Bacaklarını kırmak zorunda kaldılar.

Tartışmaya kaptırma kendini, dedi Nilgün, yeniden başlamak, hatalardan öğrenmek gerekir.

Nilgün'ün bana destek vermek isteyişi dokunaklıydı. Ve beni olduğum gibi gördüğünü düşünüyorum, yaşlılığa yaklaşmış bir adam, çünkü elli yaş, en azından bugün artık bir geçiş yaşı. Artık genç değilsiniz, henüz yaşlı da değilsiniz. Üreme bezleri hâlâ çalışıyor, eklemlerde ve bağdokularında henüz aşınma yok, en azından bende yok, saçlar biraz ağarmış, ama kimse, şu saçı ağarmış adam, diye söz etmiyor ve belleğimin de iyi olduğuna inanıyorum.

Yoksa?

Zayıflarla, düşkünleşmişlerle, hakkını alamamış olanlarla dayanışmak için dostça bir dürtüye sahip olan Nilgün, beni bu genç, başarılı, hep vurguladığım gibi sempatik denetimci karşısında desteklemesi gerektiğine inanıyor. Gereksiz, tümüyle gereksiz. Ama Nilgün'ün bunu bilmesi mümkün değil. Ben de bilmiyor. Sadece karısının benimle sık sık ve giderek daha sık buluştuğunu, benden söz ettiğini fark ediyordur olsa olsa, daha önce Aschenberger'in yaklaşan cenazesinden, onun konuşmasını hazırladığımdan, çalışırken zorlandığımdan söz ettiği gibi. Iris'in bunları bilmesi, ancak daha önce buluşup aramızda konuşmuş olmamızla mümkün olabilir. Neler yaptığımızdan, bizi kızdıran, ürküten veya sevindiren şeylerden konuşmuş olmamızla mümkün olabilir.

Sen ne önerirsin?

Hiçbir şey. Çaresizim. Gerçekten. Ve bu iyi bir durum.

Ben gülümsedi, nefes alma sıkıntısına rağmen üstten bir gülümseme. İhtiyar bürokratlar sosyalizmin arabasını duvara çarptıktan sonra çaresizleştiniz ama. Kapitalistlerin ve uşaklarının, bu arada benim de, kendi hatalarımızdan Marksistlere göre daha çabuk ders aldığımız kanısındayım. Nedeni çok basit, doğa yasasının ekonomiye aktarımı bu. Kâr ve rekabet. *Struggle for life.*[1] Eğer parayla sorun varsa, her an işinden atılabilirsin. Sosyalistler paylaşım istiyorlardı. Kuluçka döneminin ekonomi-politiğe aktarımı bu, ama uçma girişimi olmaksızın. Ben bana baktı. Bana baktı ve sordu: Sen ne diyorsun?

Ben ornitolog değilim.

Seni radyoda dinledim, dedi Nilgün. Cazdan pek anlamam, ama müzik ve senin anlattıkların hoşuma gitti ve birden farklı işitmeye başladım, beğendim, hatta çok beğendim, hakkında konuştuğun adamın adı neydi?

Marsalis, dedim, Wynton Marsalis.

Nilgün belki de argümanlarımı yitirdiğimi sanıyordu. Hayır, sanmıyordu, buna tamamen inanıyordu, ama sorun bu tartışmayı defalarca yapmış olmamdı ve Ben'le aynı konuları tekrar konuşmak istemiyordum, ona gerçekliğin, söylediklerini şu anda ne kadar onayladığı sevincini lütfetmek istemiyordum. Evet: Gerçek onu haklı çıkartıyordu, bunu böylece söylemek gerekirdi.

Ben ayağa kalktı. Daha yapmam gereken şeyler var. Bunu, sanki benim yapmam gereken hiçbir şey yokmuş gibi söylemişti. Iris'in saçlarını özenle yana itti, yumuşaklık ve sevecenlikle şakağından öptü, canım, dedi, sonra görüşürüz.

Hayır, hiçbir şeyin farkında değil, diye düşündüm.

Tekrar büroya gitmem gerekiyor, dedi, başkana başka bilgiler iletmeliyim, kendisi büroda değil, evde oturuyor, ama yine de her şeyi bilmek ve yanlış düzeltmek istiyor,

[1] (İng.) Hayat mücadelesi. (Y.N.)

ben de bu arada onun istediği bilgilerin bilgisayar çıkışlarını almalıyım. Beni de götürür müsün, diye sorarak kalktı Nilgün, hiç olmazsa Savigny Meydanı'na kadar.

Koyu renkli yüzey yavaş yavaş genişledi, fazla değil, yuvarlaklık biraz daha ilerledi, sıvının akmaya devam ettiği yerde bir parça dalgalı ve önde parıltılı, güneş bir an göz kırpıyor, bir yansıma, ardında matlık, parlak koyuluk donuk, pırıltısız bir yüzeye dönüşüyor.

Restoranın bahçesinde yan yana oturuyoruz, geceleyin, yemekten sonra, iki kadeh kırmızı şaraptan sonra, yoksa üç müydü, herhalde üçtü, dizini bacağımda hissediyorum. Bana bakıyor, uzun uzun, sadece kirpiğini kırpışıyla bölünüyor. İçimi görmeyi deniyor, her halükârda deniyor, uzun uzun hız alıp sıçrıyor, çözülüyor, dudakları yumuşuyor, zorlamasız, yüzü gevşiyor ve sonra diyor ki: Seni seviyorum, ve bir aradan sonra -ve bakışları bir kez daha beni uzaklaştırdıktan sonra- şöyle diyor: Şunu bilmelisin ki, şimdiye kadar bu sözcüğü çok idareli kullandım. Ve bunu ciddi söylüyorum.

Beş gün önceydi bu veya altı.

Orada bir an öylece oturdum ve yüreğimin titreyişinin beni nasıl yumuşattığını hissettim, hatta her şey gevşedi ve aynı anda bunun tersi, devinim isteyen başka bir duyumsama belirginleşti, oturduğum yerden fırlayabilirdim, bunu yapmalıydım da, bunu kendime bugün söylüyorum, sevinçten bağırmalıydım, o lokanta bahçesinde sevinçten bağırmalıydım. Böylece ellerini sıkıp dudaklarından öptüm, ilk kez dışarıda, yine bize bakan diğer müşterilerin ortasında. Bu masada daha önce de izleyecek bir şeyler olmuştu. Sonra oturduk ve birbirimize baktık, -şunu söyleyebilirim- onyıllardan beri yapmadığım gibi. Oradakilere epey tuhaf gelmiştir herhalde. Yaşını almış bir adam genç bir kadınla. Iris'i şimdi gören, onu dikkatle inceleyen, ağzındaki o yumuşak ifadeyi, gözlerini gören hiç kimse, onun da parasını Petra gibi kazandığını düşünme-

miştir. Ve bu bakışı ondan ben de beklememiştim, herhalde sadece sezebildiğim kendi bakışımı da kendimden beklememiş olduğum gibi. O ana kadar ikimiz de heyecan duyduğumuzu, iyi bir cinsellik yaşadığımızı söyleyebilirdik, infilak etmişti, sanatın tüm kurallarına uygun olarak, hatta romantikçe, bence filmlik, ne bileyim, ama o andan itibaren temel bir şeyler değişti.

İşaretler vardı.

Geçen pazar olduğu gibi. Pazar. Yoksa? Hayır. Cumartesi.

O zaman da aynı yerde buluşmuştuk. Öğleden sonra. Çarşamba günü de. Çarşamba olmalı. Ben sosis kızartma yedi, kilosuna çok dikkat eden Nilgün kiş, ben bir bira içtim, Iris lahanalı et istedi ve Ben getirdi. Iris aniden sarardı, küçük, düzgün, olağanüstü güzel burnu neredeyse bembeyaz oldu. Bize korkuyla baktı, bir demet peçete alıp ağzına tuttu, öğürdü, bir kez, alçak sesle ve belli etmeden, bir kere daha, hıçkırık tutmuş olabilirdi ve bir daha.

Pardon.

Geçti, dedi ve beni ürküten biçimde tekrar lahanasını kaşıklamaya başladı, duraksadı, tadına baktı, üzerine kalın bir tabaka daha hardal gezdirdi.

Elbette aklımdan hemen benim kuşağımdan çoğu kişinin aklına gelecek bir düşünce geçti. Ama sonra kendi kendime, doğum kontrol hapları var, spiraller var, dedim. Mağaradaki ilk buluşmamızda, biraz eski moda kaçacak şekilde ona, dikkat etmem gerekir mi, diye sorduğumda, sadece şöyle demişti: Bu benim işim.

Doğum kontrolü eczası döneminde yetişmiş olan Ben, ona kendi peçetesini uzatarak, şu korkunç etler, dedi. Yenecek şey değil, şu Alman fast food çeşitleri.

Bu fast food değil, lahana be adam, dedi Alman Türkü Nilgün: Leziz bir şey, bütün Alman dönerlerinden iyi, hele yanında küçük bir Kassel pirzolası da varsa. Yemek enfes, Alman erkekleri de – eğer sarışınlarsa ve ibne değillerse.

Ertesi gün, on beş gündür neredeyse her gün buluşu-

yorduk, Iris iğneli bir şekilde dedi ki: Nilgün'ü etkilemeye çalışıyorsun.

Nasıl. Ben hiçbir şey demedim ki, hiçbir şey.

Tamam işte, zaten özellikle kışkırtıcı olan da bu ya.

Saçmalık.

Sonra o sinyaller.

Hangi sinyaller?

Politika tabii ki.

Ne?

Bunu ancak tarif edebileceğini söylüyor, senin ona bir bakışın, başını sallayışın, bir gülüş, ikinizin aranızda anlayışla, başkalarını, beni de dışarıda bırakarak gülümseyişiniz, yani bir uyum. Şimdi o da Marsalis dinliyor, *Memories of you*. Konuşmanın daha fazlası olmaz. Ama sen bilirsin. Zaten tam onun tipisin.

Onun sarışınlara hayran olduğunu sanıyordum, kır saçlılara değil.

İki-üç yıl daha, diyor Iris, yine böyle, baba sorunu olan her kadını yatağa atacak kadar harika görüneceğin kesin. Babasıyla sorunu olmayan kadın var mı ki? Iris'in bu konuda bir kuramı bile var: Babalar ya çocuklar 12 ile 16 yaş arasındayken ortadan kayboluyor ya da çalışmaktan canları çıktığı için zaten hiç ortada olmuyorlar. Kızlarını ya ihmal etmiş ya da tanrıçalaştırmış oluyorlar. Her iki durumda da, yani uygulamada bütün durumlarda, sevgili olarak gündemdeler.

Aniden bana ciddi bir ifadeyle baktı: Eğer Nilgün'le bir ilişkiye girersen, öyle bir olay çıkarırım ki, bir daha kimse kendisini sana gömdürtmez.

Güldüm, ellerini öptüm. Ama o bana karanlık bir ciddiyetle baktı.

İşaretler vardı.

Akşam bodrum kattaki eve gittim. Elektrik daha kesilmemişti. Eşyaları alacak olanların gelmiş olduklarını hemen fark ettim. Koridorda sanki bir yol döşenmiş gibi kitaplar ve dergiler yayılmıştı, bazıları taşınırken düşmüş gibi açıktı.

Mutfak boşaltılmıştı, yerde bir âlem sonrası gibi birkaç tabak kırığı, parçalanmış fincanlar, bir kırık kahve sürahisi duruyordu, ne olduğu belli olmayan pislikler, buruşturulmuş gazete kâğıdı.

Odasında devrilmiş gibi görünen kitaplar yere yayılmıştı, evet, yerde kitap yığınları vardı. Kitap rafları yerlerinde yoktu. Eşyaları götürenler rafları olduğu gibi devirerek boşaltmış olmalıydılar. Kusar gibi.

Yazı masası ve koltuk ortadan kaybolmuştu, bir köşede bir kâğıt yığını, Zafer Sütunu'nun maketi kırılmış. Altın rengi boyayla boyanmış kâğıt melek aşağı düşmüş, kanatları kırılmış, bir tanesi üzerine basılarak ezilmiş.

Yerde yazılı sayfalar, notlar, alıntılar, paragraflar, sıkışık yazıyla doldurulmuş arşiv kartları, yırtılmış, dağıtılmış dosyalar. İtiraf mektubunu aradım, kâğıtları karıştırdım, mektubu bulamadım, ama başka kâğıtlar buldum, karman çorman notlar ve alıntılar, her bir sayfaya hoplayıp zıplayan harflerle daktilo edilmiş, tek bir cümle dahi olsa. Sayfalar yırtılıp buruşmuş, birinin üzerinde bir ayakkabı tabanının izi görülüyor.

Gündelik hayatın partizanı tek başına dolaşır, iktidardakilerin savaşkan güçlerinin ağır ideolojik toplarıyla giremedikleri bütün köşelerde hareket eder. Alman Ordusu'nun motorize bir birliğini bataklık alanın ortasında yandan çevirip aniden gerisinde biten ve ikmal hattına saldıran Rus partizanlar gibi. Söğüt dallarından örülme bir tür kar ayakkabısı kullanarak bataklık, emniyetsiz arazide, ağır yüklü düşmanın derhal saplanmaya başladığı her bölgeye girebiliyorlardı.

Pisuar. Bir emekli, pisuarın idrar akış kanalı üzerindeki duvara sözcükler karalamıştı: Barışın gelmesi için Hitler domuzu ölmeli. Darağacına sükûnetle gitti. Okuyorum. Bir grafiti. Ve onu ele veren bir matbaacı çırağıydı, yanına yanaşan, ağzından laf alan, ihtiyarı yazdığı sırada basan Gestapo'ya ihbar eden: Barışın gelmesi için Hitler domuzu ölmeli.

Bu, her pasifistin atlaması gereken eşik.

Sistem kendisini korumaya aldı. Bir sonraki dünya ekonomi zirvesinde konferans salonlarının havalandırma düzeneğine göz yaşartıcı gaz koymalı. Yedi sanayi ülkesinin devlet adamlarının tümünün gözleri yaşlı, burun çekiyorlar. Karşılarında, Sahel bölgesinde açlık çekenlerin fotoğrafları.

Tarihe geçecek bir not: *Hükümetin baskısını da ancak havanın basıncı kadar hissediyorlar. Lichtenberg*

Sayfaları kâğıt yığınının üstüne attım, duraksadım, sonra onları tekrar toparladım.

Aschenberger'in yatak odasında Paolo Uccello afişi hâlâ duvarda asılı. Gri kasvetli mekânı aydınlatan parlak renklerde, Aziz George'un mızrakla ejderhayı öldürüşünü tasvir ediyor. Dindar olmayan Aschenberger'in niçin özellikle bu afişi seçtiğini soruyorum kendi kendime. Şaha kalkmış beyaz atın üzerinde oturan zırhlı şövalye mızrağını ejderhanın sağ gözüne saplıyor, gözyaşı gibi kan akıyor, ejder kanı. Canavar hayvan tuhaf bir şekilde ince bir zincirle bağlı, çırpınarak uçmaya çalışması tam bir işkence görüntüsü. Bu arada Aziz George kıpırtısız ve kayıtsız halde onun gözünü oymaya devam ediyor.

Uccello afişi dar yatağın üzerinde asılı. O darlığıyla hazza düşman bir yatak, bir de yanlarında ahşap kenarlıkları var. Dolap kapıları açık, içeride hâlâ koyu renk bir takım asılı duruyor, pantolon askıdan kaymış, kolları aşınmış, dirseklerine deri dikilmiş bir ceket de aşağıya düşmüş, bir-iki kazak odanın ortasına fırlatılmış, üzerlerindeki kirden birinin üstlerine basıp geçtiği anlaşılıyor. Köşeye üç-dört çift ayakkabı atılmış. Uzun zamandan beri bu kadar yoksul, hayır, bu kadar mütevazı bir ev görmemiştim, şimdiyse öylesine acınası bir şekilde yitik.

Komodinin üzerinde bir resim var, Aschenberger'in resmi, bu fotoğrafta onu hemen tanıyorum, yirmi yaş da-

ha genç, birer dizine oturmuş bir kız ve bir oğlan çocuğuyla, o ve çocuklar, üçü de gülüyor.

Komodinin çekmecesi çıkartılmış, yerde burun spreyleri, bir Nivea kutusu ve ucundan iki uzun kablo sarkan, alışılmadık büyüklükte bir elektrikli çalar saat. Çalar saati yerden alıyorum, kabloların ucundaki tuhaf çelik mandalları görüyorum ve onun da patlayıcı mekânizmasının bir parçası olduğunu anlıyorum.

İnsanlar bunca umutsuzluğa nasıl düşer.

Plastik patlayıcıyı nereden buldu? Bir insan öfkesine nasıl bu kadar hapsolabilir? Sonuçta sadece burada kitaplarının ve yazılarının arasında gömülü yaşamıyordu, insanlarla, turistlerle bir araya geliyor, onları Berlin'de gezdiriyordu, kaygılarını, görüşlerini ifade edebiliyordu. Fakat bu öfke, bu nefret nereden geliyor?

Bu sabah Iris aramadan önce mezarlıktaydım, yarın Aschenberger'in gömüleceği yere baktım. Orada durdum, ispinozun gagalayışını, karatavuğun uyarı bağrışını duydum, mini kepçeyi, yeni açılmış çukuru gördüm, ot ve çukurun kenarına atılmış nemli toprağın kokusunu aldım, koyu renk toprakta kök lifleri, çürümüş tahta parçaları ve açık renkli küçük kemik parçaları. Yayılmış bir gazetenin üzerinde kemikler, kol ve bacak kemikleri, bir kafatası, bir kürekkemiği.

Biri genç, biri yaşlı iki adam birkaç metre ötede bir duvarın kenarına oturmuş kahvaltılık biralarını içiyor, lokma lokma sandviçlerini yiyorlardı.

Rahip misiniz, diye sordu genç ölü gömücü.

Hayır. Ama yarın konuşma yapacağım. Ölen mezhepsizdi.

Sevgili Tanrı'ya inansan da inanmasan da – bir çukur oluyor yine de. Çukuru elle açtık, kepçeyi sokamadık, burası çok dar. Normal ölçülerde olsa da, seksen santime iki metre. Cebinden bir kâğıt çıkartıyor. İşte: Lüders, 1.90'lık tabutta.

Yaşlı olanı kutudan bira içiyor, elinin tersiyle ağzını

siliyor. 55'indeymiş sadece. Yaş sayılmaz, sırtımda dört fazlasını taşıyorum. Kalp miydi?

İnme.

Eh, diyor genç olanı, bu sıcakta.

Yoo, diyor yaşlı ölü gömücü, yaz yumuşak geçiyor sayılır. Hep söylerim, doktorlar tatildeyse bizim işimiz azalır. Kötü zamanlar. Onlara ihtiyacımız var, onların sayesinde yaşıyoruz. Siz de öyle.

Ölü gömücülerin çıkarttıkları kemikleri ve kafatasını üzerine koydukları gazetenin başlığını okuyorum: Aşk resmi geçidinde halat yarışı. Kafatasının birleşme yerleri net olarak görülüyor, aralarına biraz koyu renkli toprak birikmiş. Çenesinde pek çok diş eksik.

Beni gözlemiş olan yaşlı adam, öncekinin kemikleri, diyor, sonra daha derine gömeceğiz. Yenisi üste gelecek, böyle bir devridaim.

Mezarın etrafını dolaştım, dar patikadan yürüdüm, özenle çiçeklendirilmiş mezarlar, çapalanmış küçük parklar. Fundalar ve şurada iki ıhlamur, bir dişbudak. Önce defin salonunda bir konuşma, sonra açık mezarın başında birkaç sözcük, Aschenberger vasiyetinde böyle istemiş, en azından oğlu böyle söyledi. Dediğim gibi, yakın çevreyi iyice tanımak gerekir, profesyonelliğin bir parçasıdır bu, yoksa yirmi yıl önce edebi çabalar içinde olup da yeteneği az geldiği için cenaze hatibi olan şu Nagel'a benzer insan. Bu mesleğin temel sorunlarından biri, bütün düşkün tiplerin, şarlatanların, amatörlerin, alkoliklerin toplandığı bir alan olmasıdır. Nagel denen kişinin, mezarın başında ağacın adını şaşırdığına ve sürekli olarak bir yaşam ağacından, bir ıhlamurdan söz edip bu arada bir karaağacı gösterdiğine ben tanık oldum. Daha budalaca davranılamazdı. Bütün cenaze hatiplerinin bir tür Hipokrat yemini, kendi ifadesiyle Kharon[1] yemini etmesini talep eden hanım meslektaşımız Weiss kadar ileri gitmeye de gerek yok. Gülünç. Bir serbest pazar ekonomisinde hele. Reka-

[1] Yunan mitolojisinde, ölülerin ruhlarını Styx Irmağı'ndan geçirip ölüler diyarı Hades'e götüren kayıkçı. (Y.N.)

bet mücadelesinde doktorlar bile sınıflarının kalıntılarıyla sorun yaşıyor. Ama mezar başında yapılan normal bir konuşma ücretinin içinde mezar çevresinin önceden incelenmesi de vardır. Ve bu durumda yerindedir.

Komşu mezarları tanımak gerekir, toprağın yapısını da, bitkiler ve böcekleri de, özellikle de küçük böcekleri, güneş ışığında sivrisinekler, arılar, kelebekler harika elbette; geçenlerde, son zamanlarda azalan lahana kelebeklerinden biri yanımızdan uçunca konuşmama onu da katmıştım. Doğaçlama önemlidir, makul olduğu sürece. Yazları her şey benim için daha kolay, yazın ölmek, toprak bel küreğinin rahat gireceği gevşeklikteyken. Stubenrauch Sokağı'ndaki bu mezarlıkta yakınlarda bir yerde Marlene Dietrich gömülü. Mermer mezar taşının üzerinde sadece Marlene yazılı ve: *Burada yaşamımın nişanelerini bekliyorum.*

Bu mezarın başında son yıllarda yaşananlar, lezbiyenlerin ve ibnelerin buluşma noktası olan bir yer, son kez mayısta geldiğimde mezarın üzerinde hâlâ Paskalya yumurtaları vardı ve selofana sarılı bir çikolatalı Paskalya tavşanı. Ama daha önce yılan derisi bir çanta, rujlar, erkek külotları, parfüm şişeleri gördüm, hatta geçen sonbaharda mezarın üzerinde açık mavi çorap bağları bile vardı. Mezarlık bakımlı, yoğun bir şekilde fare zehri kullanıyor olmalılar, yoksa Paskalya yumurtalarının haftalar sonra hâlâ çiçeklerin arasında duruyor olmasını açıklamak mümkün değil.

Amcam, Udi, Marlene Dietrich'e hayrandı, üniformayla Amerikan birliklerinin karşısında sahneye çıkmasını doğru buluyordu. Oysa babam, savaş kuşağındakilerin çoğu gibi, Dietrich'i bu yüzden küçük görüyordu, kendini ihanete uğramış hissediyordu, nedenini de açıklayamıyordu.

Udi'nin cenaze konuşmasını yapmış olmayı isterdim, ama o zamanlar henüz mesleğe girmemiştim. O dönemde ÖTV'nin[1] Hamburg'daki bir sendika patronu için konuş-

[1] Gewerkschaft Öffentliche Dienste, Transport und Verkehr: Kamu Hizmetleri, Ulaşım ve Trafik Sendikası. (Y.N.)

malar yazıyordum, sıkıcı, öldürücü sıkıcılıkta konuşmalar, iki ana motifleri olması gerekiyordu, daha fazla ücret, daha az iş. Sevgili işçi arkadaşlarım, bunu bir anımsama yankısı olarak duymak katlanılır gibi değil. Başlangıçta oldukça iyi bir işti ve kendime itiraf etmeliyim ki böylece bir etki yarattığımı da düşünüyordum, buna o zamanlar kurumların içinden uzun yürüyüş derdik, okulda, idarede, adalette, bilinçlendirme çalışması, öğrenme süreci. Bu yolda çoğunun gücü tükendi, kimisi de yer değiştirip zırhlı hükümet arabalarına geçti. Sendika binasında küçük bir bürom vardı, içinde de, sahiciliğini ara sıra yaprak bitlerinin yapışkan sıvısıyla kanıtlayan bir yeşil bitki. Konuşmaları hazırlamak için fazla veriye ihtiyacım yoktu, ancak patronun çöp toplama bölgesine mi, sular idaresine mi gideceğini bilmem gerekiyordu. Su işleme tesislerinden sevgili işçi arkadaşlarım. Hem adam kendi politik gençliğini hatırlatan, en azından biraz devrimci istim almış biriyle çalışmaktan hoşnuttu. Bu işler aceleye gelmez ve her şey sırayla, böyle gevezelikler. Ya da: Eğri oturalım, doğru konuşalım. Ama sık sık yazılı metinden sapıyor, doğaçlama konuşuyordu, hele bir de iki-üç bardak bira, üzerine de üç-dört votka içmişse, tam havaya giriyordu. Ve sözcükler derin kuyulardan fokurdar gibi ağzından çıkıyordu: sömürü, sınıf çıkarları, sınıf mücadelesi, devrimci işçi hareketi. Tuhaf bir şekilde hep ilk heceyi vurguluyordu, bu da, konuşmaları radyodan yayınlandığında, bir mikrofon hatası gibi duyuluyordu. Ertesi sabah ayık kafayla yerel gazeteleri okuduğunda, konuşmaya neler sokmuşsun, diye bana çıkışıyordu. Oysa ben sömürü falan değil, sadece eşitsiz paylaşım yazmış oluyordum. Ayrıca sınıf çıkarları değil, farklı toplumsal katmanların çıkarları kavramını kullanıyordum. Bu tür sözel cambazlıkları nesnel bir nedenle yapıyordum. Sınıf, kapitalizm gibi kavramların eskidiği, reel sosyalizme bulaştığı için beğenilmediği dönemlerdi.

Fakat sonra, yazmış olduğum bir konuşmayı önceden okudu. Bu karşılaştırma da nedir, dedi, yine bölgeden söz

ediyorsun. Her zaman Demokratik Almanya'nın tanınmasından yana olmasına rağmen, bölge kavramını kullanıyordu.

Bence, dedim, o tarafta belli avantajların bulunduğuna işaret etmek gerekir, bir gün gerçekten söz konusu olduklarında, demokratik anlamda geliştirilmeleri gerekecektir elbette.

Bununla avukatları mı kastediyorsun?

Evet.

Düşündü. Pekâlâ. Konuşmayı yaptı, tam olarak benim yazdıklarımı söyledi: Bir hukuk devletinde yaşıyoruz. Doğru ve iyi, ama bu aynı zamanda kavgayı kârlı hale getiren bir hukuk devleti. 16 milyonluk Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde sadece 600 avukat var. Belli ki üretim araçlarının toplumsallaştırıldığı bir devlette, anlaşmazlıklar bizdekinden, dev bir hukuk aygıtının parayı, üretici güçleri ve ömrü tahrip etmekle meşgul olduğu Federal Almanya'da olduğundan farklı biçimlerde de çözülebiliyor.

Basın bir öfke fırtınasıyla sarsıldı. Acaba hukukdışı devletten yana mı tavır alıyordu? Kendisini büyük bir maharetle savundu, saçmalık, dedi, devlet konusuna gerçekten de şapka çıkarmadım, doğruydu bu, şapka metaforu da bir sendikacı olarak burjuvalaşma derecesini gösteriyordu. Öbür gün beni yanına çağırdı, dolaptan iki bardak çıkarttı, sonra bürosundaki küçük maun buzdolabına gitti, bir şişe Rus votkası aldı, bardakları doldurdu, üzgün olduğunu söyledi, siper alması gerekiyormuş, beni de ateş hattından çekecekmiş. Devrimci eylemin bilimsel çalışma düzeyinde yürütüldüğü dönemler de olurmuş. Arşiv bölümünde bir göreve alınacakmışım. Ama seninle çalışmak iyiydi, kafanın içini tekrar yeniledik, keyifliydi de. Sağlığına!

İki yıl bol bol okuyacak zamanım oldu, Amerikan edebiyatına ve Latin Amerika edebiyatına daldım ve transkültürel tembellik sorunu üzerinde düşündüm.

İnsanlar çalışırken fazla zahmete girmek istemiyorlar, ama aynı zamanda da iyi yaşamak istiyorlar, derdi benim sendikacı hep, burada bir denge yaratmak gerekir.

Ama nasıl? Yani bu çelişki nasıl giderilir? Ki temel çelişkiyi de ortadan kaldırmaz bu. Eh.

Nasıl görünüyor, burnu ince mavi damarlarla kaplı, elinde şnaps bardağı, göbeği gömleğini iyice zorluyor, düğmelerin arasından fanilasının dokusu görünüyor. İyi iş çıkardın, diyor, harika, işte, göbeğini şaplatıyor: Sapasağlamım, şaşıyor musun, boş ver, her şey boş.

İki yıl önce öldü, şimdi karşımda durmuş, benimle kadeh tokuşturmak istiyor.

Sağlığına!

Hayvanat bahçesinden mandalardan birinin böğürtüsü geliyor, *Schleusenkrug*'un harika yanı bu, burada otururken Su Ulaşımı ve Gemicilik Dairesi karşınızda, kanal bendinden geçen, hangi yönden geldiklerine bağlı olarak yavaş yavaş alçalan veya yükseltilen gezinti tekneleri ve yatlar, sonra yakındaki demiryolundan gelen tren sesleri, ve zaman zaman bir düş gibi: Afrika, bir filin bağrışı, bir turnanın çığlığı veya Amazon bölgesinden kuş sesleri. Ben öğle arasında geliyor, eski model kırmızı Porsche'siyle, Iris yürüyebilir, ben bazen buraya sabahtan gelip oturuyorum, gazete okuyor veya bir eleştiri yazıyorum. Marsalis'in yeni albümü üzerine yazımı da burada yazmıştım.

Hangi çelişki?

Ne olsun, insanların derilerini tabaklatmak üzere pazara çıkartmak zorunda kalmaları.

Ah, bu kadar basit, dedi Ben.

Evet, bu kadar basit, tabaklamada sen de yardımcı oluyorsun zaten ve senin derin de tabaklanıyor. Ama tabaklayıcılar, ölü gömücülerin deneyimine göre, derisi en uzun dayananlar, hep koruyucu maddelerle çalıştıkları için.

Daha çok para, daha az iş, ikisi bir arada olmuyor işte. En azından aşırı ölçülerde olmuyor.

Beni konuya çekmesine izin veriyorum ve, mirasta da aynı süreç geçerli, diyorum. Ama bunu söyleyişimdeki burukluk, hatta öfke eski dönemlere bir geri gidiş ve hemen bir düzeltme yapıyorum: Ciddi değildim, yoksa beni yine

o çok sevdiği tartışmaya sürükleyecek, yani malların paylaşımı konusuna.

Annem yurttaki en geniş yaşama alanını kullanıyor, iki oda, mutfak, banyo. Oturma odası, masasının, sandalyelerinin, koltuğunun ve kanepesinin sığacağı genişlikte, neyse ki babamın tasarımı değil, klasik bir modern tasarım uygulaması, net, güzel çizgiler, lüzumsuzluk yok, buna karşın annem rafları ve pencere pervazlarını topladığı şeylerle doldurmuş: taş yumurtalar, salyangozlar, dünyanın her köşesinden taşıdığı salyangozlar, şimdi de, bu özenine şaşıyorum, eğer unutursa nereden aldığını hatırlayabilmek için hepsini etiketlemiş. Gül ağacından dolapta yine yıllar boyunca her yerden topladığı Stafford bibloları duruyor, hepsi de yazar figürleri. Nahif tasvirlerde görüntüleri dokunaklı: Shakespeare, Chaucer, Burns, bunun az bulunur bir parça olduğunu söylüyor, iki Goethe, bir Schiller. Schiller rahatlıkla tanınıyor, ama Goethelerden biri August Schlegel'e benziyor, eğer biraz kötü niyetliyseniz de bir buldoğa, ama altında Goethe yazıyor, bu kadar gerçekçilik yeterli bulunmuş. Bir de babamın boyalı çubuk koleksiyonunu saklıyor. Sandıklarda paketlenmiş olarak. En iyi parçaları odada bir pencerenin içine koymuş. Ve evlenirken getirdiği Biedermeier yazı masasının üzerinde fotoğraflı mezarlığını kurmuş, artık ölmüş olan akrabalarının, dostlarının, tanıdıklarının kiraz ağacından veya gümüşten irili ufaklı çerçevelere yerleştirilmiş fotoğraflarını böyle tanımlıyor. Kız kardeşimle benim fotoğraflarımız komodininin üzerinde, hem çocuklar hem ebeveynler açısından güzel bir yaştayız, kız kardeşim sekiz, ben on yaşındayım. İnsanın yetişkinlere hâlâ inandığı bir yaş. Hâlâ şaşkınlığa düşülebilen, bir süre sonra bilinen şeyler halinde donuklaşacak olan olağanüstü şeylere şaşılabilen bir yaş. Babamla boyalı çubuklar toplamaya gittiğimiz dönemdi bu. Yanda babamın fotoğrafı, göğüs hizasından bir resim, takım elbise, kravat, mavi gömlek, ağzı gergin. Sanırım büyük ve önemli bir mimar olamayacağını, binalarını yıkabilecekle-

rini artık biliyordu, gerçi hepsi inşaat açısından sağlamdı, en azından bir arkadaşının başına geldiği gibi, yaptığı balkonlar aşağı inmiyordu, ama fazlası da yoktu. Daha sonra hayranlık duyulabilecek hiçbir şey yoktu. Belki de nefretim, hayır, nefretim değil, küçümsemem bu yüzden, kendimi bağışlamadığım konuda onu da bağışlamadığım için, yani, neler olabilirdi, ben ne olabilirdim. Ama ben tam olarak ne olmak istiyordum ki?

Babam avansla çalışmıştı. Aydınlık, amaca uygun, yani işlevsel binalar yapmak istiyordu. Binalardan söz ettiğinde, işlevsel en çok kullandığı sözcüktü. İyi ilişkileri vardı, işini iyi örgütlemişti, inşaat maliyet bütçesini asla aşmamıştı, her şeyden hoşnuttu, emlak ve inşaat alanında etkin olan doğru partiye üyeydi, gerekli kişileri tanıyordu ve bu ilişkilere özen gösteriyordu, bu da işinin bir parçasıydı. Iris bu konuda ona benziyor, tanıdık çevresini ve işi, birbirini karşılıklı olarak destekleyecek şekilde birbirine bağlamaktaki özel beceri ikisinin ortak noktası, ancak Iris'in tanıdık çevresi çok daha ilginç kişilerden oluşuyor.

Bu arada, kendime bile itiraf etmek istemediğim beklentileri bir yana bırakırsak, Iris'in gözündeki yerimi, onun bana gösterdiği ilgiyi şimdiye kadar hep fazla basit bir biçimde açıkladım: Her şeyi anlayan, asla ahlak dersi vermeyen, ayrıca epey okumuş bir üst baba, hatta daha da âlâsı bir analist olarak vardım onun için, ayrıca benimle cinsel ilişkiye de girebiliyordu ve aynı zamanda, yasak olmasa bile gizli olan ve taktik nedenlerle Ben'den saklı tutulan bu ilişkiyi benimle birlikte sahneleyebiliyordu. Birdenbire Truffaut filmlerine hayranlık duymaya başlaması rastlantı değildi, özellikle de *Kadınları Seven Adam*'a.

Bir, bir... kız arkadaşın var mı, diye sordu annem durduk yerde, sanki düşüncelerimi okumuş gibi.

Bir an düşündüm. Kolayca hayır diyebilirdim, ama ona gençliğimde ve sonrasında yeterince yalan söylediğimi düşündüm.

Böyle de denebilir – evet.

Güldü, kahve koyup şöyle dedi: Yani sağlam ve özgür bir ilişki.

Kendiliğinden böyle bir şey söyleyebildiği sürece, salyangoz kabuklarının nereden geldiğini unutmasında hiçbir sakınca yok.

Onunla oturup başka hiçbir yerde onunki kadar lezzetlisini yemediğim, tencerede pişme, gevşek ama kuru olmayan, içi koyu renk kakao şeritli kekten yedim. Beni seyretti. Belki de iyi bir iç mimar olurdu. Bir süre mobilya tasarımları yapmıştı ve söylemem gerekir ki, babam bunu engellememişti, aksine, ama annem vazgeçti, demek ki olmayacakmış.

Beğendin mi?

Enfes. Çocukluğum dilimde.

Güldü, kahvesini dikkatle içti, böyledir işte, demek ister gibi başını salladı.

Birlikte şehre indiğimizde yazın da eldiven takardı, zarif örgü eldivenler. Elimden tutacağı zaman eldivenini çıkartırdı.

Masanın üzerinden ona elimi uzattım. Yanında olmak güzel.

İstersen kalabilirsin. Kanepeyi açarım.

Bu yataklı kanepeyi kız kardeşim veya ben onda kalabilelim diye özellikle almıştı. Ben kanepeyi sadece iki kez kullanmıştım.

Sağol, Lena'da kalacağım.

Lena nasıl?

İyi.

Lena'yı seviyordu. Onu eve ilk götürdüğümde, sana uygun iyi bir kadın, demişti.

Iris'i görse ne söylerdi? Hoş, ama senin için biraz fazla genç değil mi? Belki de o kendinden emin tarzıyla, sıcakkanlılığıyla, karşısındakini sevdiğinde veya önemsediğinde gösterdiği ilgiyle Iris, onun hoşuna giderdi. Evet, esaslı bir izlenim bıraktığını söylerdi herhalde. O zaman anneme Iris'in içinde başka bir kadın, kırılgan bir kadın daha olduğunu söylerdim, yüksek ökçelerinin üzerinde

taşıdığı bütün özgüvenin bir anda dağılabildiğini, o zaman da tereddüt ve kaygılara boğulduğunu söylerdim. Evet, Iris cesur, çalışkan ve projeleri söz konusu olduğunda büyük bir savaşçı. Evini bir görmelisin ve ışık enstalasyonlarını. Onun bu yanına hayranım, işlerini o denli inançla, direngenlikle ve amansızca kabul ettirişine. Eğer Zafer Sütunu yerinde kalacak olursa, Bismarck'tan Hitler'e kadar metin enstalasyonunu halledeceğinden eminim. Onun bana hem yabancı hem yakın olduğunu söylemem gerekir. Ve dürüst olmam gerekirse, beni zorladığını. Tam da destek aldığım şeylerden vazgeçmem gerekeceğini, mesafe, kayıtsızlık, ama sanırım çevresinde kariyer için çabalamayan birinin olmasını da özellikle takdir ediyor. Son zamanlarda onu ne kadar çok, huzursuzluk verecek kadar çok düşündüğümü, devinimlerinin, sözlerinin nasıl aklımdan geçtiğini, yakınlığını ne kadar özlediğimi, buluşmak için nasıl sabırsızlandığımı Iris'e itiraf etsem, o zaman, evet, o zaman sonuç ne olurdu. Âşık bir delikanlı gibi davranan yaşlı bir adam olurdum.

Ne iş yapıyor? Yani senin sağlam, özgür ilişkin.

Işık satıyor.

Annemin yüz ifadesini görünce gülmeden edemedim. Evet, böyle bir şey var. Işık enstalasyonları.

İlginç, diyor, ama ben hayretini, o hafif baş sallayışı fark ediyorum. Tabağıma bir parça daha kek koyuyor.

Güzelce ye.

Evet. Çocukluğumdan beri bana eşlik eden harika bir cümle, çünkü anlamı edeplice değil, çok, rahatça, doyana kadar. Ve artık doymuş olmama rağmen yedim. Bir süre birlikte dışarıya, burada gerçek bir akıntı olan akıntıya baktık, gemileri taşıyan, uzaklaştıran, uzaklık vaat eden akıntıya; dalgaların sırtı köpüklüydü, rüzgâr tekrar şiddetlenmişti.

Gitme zamanı.

Yazık.

Evet.

Benimle asansörle aşağı kadar geldi, kolonyasının ha-

fif kokusunu aldım, üzerinde yaşamı boyunca taşıdığı bir koku, belki de böyle kokan son kişi, *4711*, bu kolonyayı hâlâ üretip üretmediklerinden emin değilim.

Taksi bekliyordu, ona sarıldım, ufalmış geldi, her seferinde şaşılacak kadar ufaldığını hissediyorum, bir zamanlar koruyucu olan büyüklüğünü belleğimde hep korur gibi. Taksiye bindim, arkama döndüm ve uzun süre ona baktım, boynum ağrıyana kadar, taksi köşeyi dönene kadar el salladım.

Annen nasıl, diye sordu Lena ilk önce.

İyi.

Ribeiro, bir erken emekli gibi balkonda çiçek suluyordu. Bunu büyük bir dikkatle yapıyor, saksılardan biraz su sızsa hemen aşağı bakıyordu. Lena'nın teni güneş yanığıydı, çok aşina olduğum yuvarlaklıklarını vurgulayan açık yakalı, uzun bir elbise vardı üzerinde. Kapıyı açtığında bir an şaşırmıştım, çok değişmiş, hatta yabancı gelmişti. Gözleri, özellikle de sol gözü, neredeyse Moğollar gibi çekikleşmişti. Yine yüzünü gerdirmişti. Lena'da gençlik tutkusu var. Yaşlanmaya savaş açtım, diyor. Elimden geldiği kadar da sürdüreceğim. İnsanların ne dediği de umurumda bile değil.

Oysa Ribeiro için böyle bir şey yapmasına gerek yok, bir ara konsoloslukta şoför olarak çalışmış uzun boylu, yakışıklı bir adam, sonra kendini Lena'nın kollarına bırakmıştı ve onu hem sevgili hem anne olarak kabul ettiği belli oluyor. Lena onunla bir çocukla konuşur gibi dostça, şakalaşarak konuşuyor, o da aynı şekilde dostça, takılarak karşılık veriyor. Birbirleriyle sadece İngilizce konuşuyorlar, bu da çocuksu tınılarını daha da vurguluyor: *Come on sweetheart, eat your maple syrup. Will you.*

Don't want.

Come on. Be a good boy.[1]

[1] ([ng.) Haydi tatlım, akçaağaç şurubunu iç. Olur mu?
İstemiyorum.
Haydi ama. Uslu çocuk ol. (Y.N.)

Bu dilsel ilişkinin yatakta da devam edip etmediğini bilmek isterdim. Ama Lena bu konuda sessiz.

Hâlâ yalnız mısın, diye sordu.

Değilim.

Kaç yaşında?

İlk soru bu olduğu için elimde olmadan güldüm, ayrıca şimdiye kadar bunu sorması için bir neden de yaratmamıştım. Kız arkadaşlarımla aramda fazla bir yaş farkı olmamıştı. Şimdiye kadar.

Genç.

Çok mu?

Evet, yirmi, tam olarak yirmi bir yaş daha genç.

Bunun üzerine Lena okunu fırlattı, tam hedefe ve zehre batırılmış olarak: Gerçekten de çok gençmiş, söylesene, zorlamıyor mu seni?

Elbette, diyorum, ama erkek her yaşta erkek olarak zorlanır. Değil mi?

Lena ciddiyetini bozmadan şöyle dedi: Ryby –Angolalı, adını duyunca bir şey anlamadan gülümsedi–, Alman erkekleri arasında Ryby gibi birini bulmak için çok aramak gerekir.

Neyse ki densizlik edip Alman erkeklerinin onun gibi olamayacağını söylemedi. Beni de açıkça işin içine katmadı. Kendim seçebilirdim. Belki de benim sormamı bekledi. Ryby benden iyi mi, kamışı daha mı büyük veya bu tür budalaca bir soru.

Ama sonra güldü ve bardağını kaldırdı, bir zamanlar güzeldi, dedi. Gençlik güzel bir kuş.

Bu kadar çabuk uçması ne kötü.

Evet, kolaydı, yoğundu, şuursuzcaydı, bir keresinde üniversitede erkekler tuvaletine dalmıştık, akşama kadar bekleyecek halde değildik. Bir başka seferinde –eğer bu konuyu açarsak, bazen de son derece sükûnetle söz ediyoruz– felsefe seminerindeydik. Karşımızda Profesör Schilling felsefe tarihi, Bergson ve onun *elan vital*[1] kuramından

[1] (Lat.) Yaşam coşkusu. (Y.N.)

bahsederken, Lena'nın eli pantolonumun içindeydi. Dikkat. Hadi, dedi ve sıranın altına eğildi. Öne doğru alçalan devasa, neredeyse bomboş bir amfideydik. En arkalarda oturuyorduk. Profesör Schilling'in kır saçlarını görüyordum, elindeki notlardan okuyordu ve başını sadece beş dakikada bir kaldırıyordu. Bu arada olup bitmişti bile. Tanrım, dedi Lena, hiç bu kadar çabuk yutmamıştım.

Bir şey söylememiş olman güzel.

Nasıl yani?

Yüz gerdirme, bu seferki çok kötü oldu.

Buradaki fiyatının üçte birine yapan, Varşova'daki bir kliniğe gitmişti. Prospektüslere bakılırsa işinin ehli bir cerrah olan Polonyalı, belli ki iyi niyetle fazla gayret göstermişti.

Önce ameliyattan olduğunu ve zamanla düzeleceğini düşündüm, fakat hayır, geçmedi, geriyor, şurası, anlıyor musun. Kabuk tutmuş gibi bir duygu veriyor. Ayağa kalktı, aynaya baktı. Başını iki yana salladı ve kederli, derinden kederli olduğunda yaptığını bildiğim gibi ağlamaya başladı, yüzünde ağlayacağını belirten hiçbir işaret olmadı, aniden gözlerinden yaşlar boşandı. Ribeiro balkondan içeri girdi, korkuyla ve sorarcasına önce ona, sonra bana baktı, sonra yine ona, gözleri hızla oradan oraya gidip geliyor, neden bulmaya çalışıyordu. Almancası hiçbir şey anlayamayacağı kadar kötüydü, ne olduğunu anlaması mümkün değildi. Kendisini sokağa atacağımdan, bu kadını geri istiyorum, bak, beni özlüyor, diyeceğimden mi korkmalıydı, yoksa bir hata mı yapmıştı, alt kattaki komşular saksılardan sızan suların balkonda hazırladıkları akşam sofralarının üzerine damladığından mı şikâyet etmişlerdi. Lena ona şöyle bir baktı ve başını iki yana salladı, bir şey yok, her şey yolunda demekti bu.

Ribeiro'nun ülkede kalma izni yoktu. Tek başına dışarı çıkıyordu gerçi, alışverişe gidiyordu, çevredekiler onu tanıyordu, hatta selam veriyorlardı, ama her zaman kontrol edilme tehlikesi vardı, Münih'teki kadar sık değil, ama yi-

ne de insanın başına gelebileceğinden çok daha sık. Benim hiçbir zaman durdurulduğum ve pasaportumun istendiği olmadı. Ne burada ne ABD'de ne de başka bir yerde. Ama Ribeiro siyahi. Sadece mahallede kapanıp kalamaz ki, diyor Lena, hadi beraber kent merkezine gidelim. Eğer iyi giyimliysen, kimse bir şey sormuyor. Yeter ki bir fahişe gibi görünme, ya da, yutkunuyor, yakın zamanda ucuz bir yüz gerdirme operasyonu geçirmiş bir büyükanne gibi.

Bırak bunları, harika görünüyorsun.

İşaretparmağının boğum yeriyle gözyaşlarını dikkatlice sildi, yine de gözkapaklarına siyah boya bulaştı. Cebimden mendilimi çıkarttım, gelsene, dedim ve bulaşmış rimeli özenle sildim.

Ryby sıkıntıyla gülümsedi ve mutfağa gitti.

Benim de sorumlu olduğum o iki hamilelikte ya da en azından birinde doğurmuş olsaydı, acaba aynada kırışıklarına daha kayıtsızca bakabilir miydi, diye soruyorum kendi kendime. Ve bu umutsuz mücadeleyi, harcadığı paraları, özel bir yöntemle yağlarını emdirişini, burnunda beliren ince mavi damarcıkları lazerle yaktırışını, çeşitli nemlendirici kremler kullanarak çabalayışını, yaptırdığı masajları, aylarca para biriktirip ayurveda için Sri Lanka'ya gidişini, çeşitli yağlarla hassas masajlar yaptırışını, diyetlerini, bazen salatalık suyu, bazen buğday tohumu sütü içişini, çöküş sürecini durdurmak için her şeyi, ama her şeyi deneyişini, diyet ardına diyet yapışını, kırışıklara karşı birbiri ardından yeni yöntemler uygulatışını her izleyişimde bir suçluluk duygusuna kapılıyorum. Bu savaşı tam bir espri anlayışıyla sürdürüşünü tümüyle kahramanca bulmakla birlikte ona acıma duyuyorum, yine de o zamanlar, çocuk mu, delilik, parasızız, işsiziz ve bulacağımıza dair ihtimal de görünmüyor, bu şekilde dünyaya çocuk getirmek olmaz, demenin bir hata olduğunu düşünüyorum. Bunu nasıl yaparız? Bu, diğer sorunlara bir de çocuk ekleme düşüncesi beni paniğe düşürmüştü.

Aschenberger'i hatırlıyor musun, diye sordum Lena'ya.

Aschenberger mi? Şu komün evindeki mi?

Evet.

Onunla mı karşılaştın?

Hayır. Ölmüş. Cenaze konuşmasını yapacağım.

Ah, ölmüş demek. Bakışını içe çevirdiğini, bir şeyler arayarak düşüncelere daldığını gördüm ve kısa süre sonra, onu bir daha hiç görmedim, dedi. Ne yapıyordu?

Kent rehberliği, alternatif dediklerinden. Ve. Duraksadım. Evinde patlayıcı buldum.

Ne?

Evet. Bir anıtı havaya uçurmak istiyordu. Berlin'de. Zafer Sütunu'nu, meleğiyle birlikte.

Güldü ve gülerken yüzü sola doğru eğilerek çekildi, sanki şiddetli bir acı çekermiş gibi, ama ağzı gülüyordu.

Delirmiş.

Öyle mi düşünüyorsun?

Elbette. Hem de nasıl. Başını iki yana salladı. Yazık, dedi, çok yazık, o zamanlar, evet.

Niçin o kadar yazık olduğunu sormadım, kasten sormadım. Biliyordum. Belki her şey farklı olabilirdi, benim için de, belki de olmazdı, oysa şimdi önemli değil.

Kanal bendinde yine bir gezinti gemisi duruyordu, bu kez yolcular sessiz ve sakin yerlerinde oturuyorlardı, aşağı doğru yavaş yavaş gözden kayboldular, bir tiyatro oyunundaki gibi.

Peki, ne istiyordu senden?

Kim?

Lena.

Akıl. Duraksadım. Angolalıyla evlenmesi hakkında ne düşündüğümü sordu.

Peki, sen ne söyledin?

Çok açık. Evlenmesini.

Bu yüzden Hamburg'a gitmen mi gerekti?

Böyle şeyler telefonda konuşulmaz. Hem zaten annemi ziyaret etmem de gerekiyordu. Üroloğa gittiğimden söz etmedim.

Peki, nerede kaldın?
Otelde.
Eski karında kalmadın ha?
Hayır. Bir arkadaşımla kalmak istedim.
Peki, o nasıldı?
Kafasını duvarlara vuruyordu.
Ne?
Karısı onu terk etmiş.

Sonra beni arkadaşım hakkında sorguya çekmeye başladı. Sorularında bir parça güvensizlik, biraz kıskançlık vardı. Belirtiler ortadaydı. Bende de, diye düşünüyorum, çünkü küçük, zayıf bir mutluluk duygusu gibi bir şey vardı. Ancak bize yönelik, sadece bizi isteyen bir hayranlıkla birlikte özdeğerimizin kanatlandığına dair bu basit bilgi.

Edmond. Latin dilleri ve edebiyatı bölümündeki Kızıl Hücreler'in kurucusuydu. Sonra içimizden çoğu gibi bıraktı, atılım bitti, kitle tabanı eksikti, politik çevrelerde küçük çekişmeler, fraksiyonlar oluştu. Her şeyi belirleyen acil sorun, toplumun nasıl değiştirilebileceği ve hedefin ne olduğu, ki şu söylenebilir ve söylenmelidir de, çok sayın matem konukları, Luhmann okumamalıdır, bu süreç, ne kadar taraftarı varsa o ölçüde farklılıklar geliştirebilir. Edmond bir şarap uzmanıydı. Öğrenci başkaldırısından geriye İtalyan ve Fransız şaraplarından anlayan pek çok kişi kaldı.

Edmond daha lisedeyken Fransa'ya gitmiş ve sonbahar tatilinde bir şarap işletmesinde çalışmıştı, daha sonra üniversitedeyken her yıl bağbozumuna gidiyordu. Bir keresinde ben de onunla gittim, 66 yılıydı, oraya daha önce gitmemiş olduğum ve sonra da daha sık gitmediğim için bugün bile hâlâ pişmanım. Öğrenci birliğinden bulunan bu sezonluk işe dilbozumu diyorlardı.

Saçmalık, derdi Edmond, buna şarap içmek ve düzüşmek derler.

Almanya, İngiltere ve İsveç'ten gelen otuz kadar genç, samanlık benzeri büyük bir depoda çuvalların üzerinde uyuyorduk. Çoğumuz üniversiteliydi, birkaçımız da liseli. Tarifsiz bir şekilde düzüşülüyordu. Grup seks, ama kaşarlanmış evli çiftler değil, yirmilerinde genç insanlar, neredeyse hepimiz birbirimizle orada tanışmıştık, üzerimizde dostluk ve evlilik ilişkilerinin yükü yoktu, her şeye başlangıcın, yeni olanın büyüsü sinmişti.

Gün boyu üzüm kesip küfelerle römorklara taşıyorduk, sonra bunları traktörlerle çekiyorlardı. Açık hava, çalışmak, akşamları bedenimiz yorgun düşmüş oluyordu, avluya kurulan uzun bir masanın çevresinde oturuyorduk, yemek yiyorduk, öncelikle de şarap içiyorduk ve bayağı iyi şaraplar, insana o aradığı mutluluk duygusunu veren şaraplar, eğer niyetiniz sadece beyninizi uyuşturmak değilse. Ve deyim yerindeyse, insan kendini buluyordu. Bu şarap üreticileri, iş gücünü nasıl garantiye alacaklarını biliyorlardı. Ağızdan ağıza propagandayla. Bana da zaten Edmond söylemişti. Kadın ve erkek sayısı dengeliydi, ancak kadınlar sayıca biraz daha fazla tutuluyordu, çünkü insan duygularını tanıyan bu adamlar, kadınların arasından, ortama katılmayacak ve daha ikinci gece başlayarak her gece daha da yükselen fısıltılardan, kesik kesik solumalardan, bastırılan çığlıklardan uzak duracak bir-iki kişi çıkacağını biliyorlardı. Orada çığlıklarını sakınmayanlar, genç erkekler gibi genç kadınlar da, yerin bütün çekiminden, bütün düşüncelerden, hesaplardan özgürleşmiş, kendilerinden duydukları kuşkudan ve sonuncular da dahil olmak üzere bütün diğer sorunlardan kurtulmuş gibiydiler.

Herkes katılıyor muydu? Erkekler de, kadınlar da?

Hayır, dışarıda kalan birkaç kişi oluyordu. Fakat çok değildi. Diğerleri hemen çiftler oluşturuyorlardı. Bazıları eş değiştiriyor, bazıları bütün sezonu birlikte geçiriyordu, ama bunlar azınlıktı, çok açık bir biçimde azınlıktılar.

Edmond. En eski arkadaşım. Bizi hiçbir şey ayıramadı, ne kadınlar ne de dahil olduğumuz farklı Marksist

gruplar. 66 sonbaharında, sömestr tatilinde onunla birlikte Bordeaux'daki bu şarap işletmesine gittim. O gitar çalıyordu, şarkı söylüyordu ve daha o zamandan şarap türlerini iyi tanıyordu. Almanya hâlâ bir biracılar ülkesiyken şarap onun tutkusuydu. Latin dilleri ve edebiyatı eğitimi görmesinin nedeni de şaraptı, çünkü Fransızca'yı da aksansız konuşabiliyordu.

Kadınları değiş-tokuş ettiğiniz oldu mu hiç?

Evet, oldu. Daha doğrusu, kadınlar bizi değiş-tokuş ettiler.

Anlat!

Anlatacak fazla bir şey yok. Abartılı bir durum yoktu, dediğim gibi, normal bir olaydı. Dört hafta boyunca karmaşık cinsel ilişki. Ayağına geliyor.

Ne?

Kadınlar değil, durumun kendisi.

Sıcak, yumuşak ekim geceleriydi. Etraf yavaş yavaş karanlığa gömülürdü, uzaktaki tepeler ve birkaç kavak kızıllığın içinde sofra fırçası gibi görünürdü. Kestane ve fındık ağaçlarının yaprakları kuru bir kızıl-kahve olurdu. Bir Fransız tarım işçisi basit bir akordeon, oralarda takılıp kalmış bir İtalyan da ağız armonikası çalardı. Bu adam, kendi kulaklarımla duyana kadar Edmond'a inanmak istememiştim, osurarak Enternasyonal'i çalabiliyordu. Daha önce bakla yiyordu, duruşa geçiyor ve başlıyordu: Halklar kulak verin işaretlere. Herkes alkışlıyordu. Adam komünistti ve soylu toprak sahiplerine karşı inanılmaz bir öfke püskürtebiliyordu. O zamanlar gülüyorduk. Yiyor, içiyor ve dans ediyorduk.

Ya şimdi?

Şimdi mi? Edmond şimdi boşaltılmış evinde boş bir odada yatıyor ve çorba kâsesinden şarap içiyor.

Gel, otele gidelim.

Epey yorgunum.

Ben değilim. Sevişmek istiyorum.

Param yok, kredi kartım yok.

Bende var.

Yorgundum, eve gitmeyi, küçük çatı terasındaki koltuğumda oturup sigara içerek gökyüzünden geçen bulutları seyretmeyi tercih ederdim. Ama Iris ısrar etti ve bir kaçış, bir bahane yoktu. Böylece gittik. Daha önce iki kez gittiğimiz, personelin insanın yazın bile bavulsuz, hatta çantasız girebileceği kadar kibar olduğu *Kempinski*'ye gittik. Bir çift, adam daha yaşlı, iyi giyimli, öncelikle ayakkabıları pahalı, aldırışsız şıklıkta bir genç kadın, fahişe değil, pahalı fahişelerden de değil, deneyimli bir gözün hemen göreceği gibi.

Odada klimanın hafif kekremsi kokusu vardı. Dışarıda hava kararıyordu ve Kurfürstendamm'da ilk ışıklar yanmaya başlamıştı. Klimayı kapatıp pencereyi açtım. Yumuşak bir rüzgâr esti, çınarların arasında dolandı, perdeyi kabarttı ve bir anda kuru yaprakların kokusu odaya doldu, bir de geçen arabaların motor sesleri.

Iris eteğini çıkartmıştı, külotu ve siyah ipek iç gömleğiyle duruyordu. Yalnız olma isteği duydum, o an.

Ben yaparım, dedi, sen uzan rahatça.

Kararlılığı hayranlık uyandırıcı.

Bekle.

Zamana ihtiyacımız var, dedi, bir geceye ve daha çoğuna, bütün gecelere.

Ev karanlıktaydı, alt katın ön cephesi aydınlıktı, üstte arduvaz kaplı siyah üçgen çatı, evin büyük bir kısmını kavrayan masif bir başlık, içine bir dizi çatı penceresi açılmış. Bir bölümü kent sınırını aşarak Schleswig-Holstein'a uzanan bir villalar semti. Buradaki evleri park benzeri büyük bahçeler çevreliyor ve sahipleri, gemi komisyoncuları, avukatlar, denizcilik şirketi sahipleri, Hamburg'da çalışıyorlar. Daha taksiden inerken gürültüyü duydum, çöp varillerinden biri devrildi. Siyah, şekilsiz bir kütle yerde yuvarlandı. Siyah kütle daha yakına kayıp durdu, bir homurtu, bir hırıltı, sonra yabandomuzu ağır ağır uzaklaştı. Edmond ve Vera, üç yıl önce buraya taşındıklarında, geceleyin, komşuları olan noter evine girmeye çalışan biriyle

ölüm-kalım mücadelesi veriyormuş gibi boğuk bir homurtu, tıksırık ve tepinme sesiyle dehşet içinde uyandıklarını anlatmışlardı. İki erkek yabandomuzu bahçe çitini ezip içeri girmiş, terasta kızışma kavgalarını yapıyordu.

Ağır bahçe kapısını açtım -bu da yabandomuzlarına karşı bir önlemdi-, plaka taşlarla kaplı yoldan eveyürüdüm ve kapıyı açık buldum. Evin içi karanlıktı. Bir saat kadar önce telefon etmiştim. Edmond hemen açmış ve, gel, demişti. Hepsi buydu.

Hol karanlıktı, sadece elektrik düğmesi ay beyazı küçük bir leke halinde parlıyordu. Işığı açtım, gözü acıtacak kadar parlaktı. Tavandan çıplak bir ampul sarkıyordu, geniş hol boştu. Eskiden burada Alsace işi, üstü resimlenmiş çiftlik tarzı iki dolap, kiraz ağacından iki tane eski Biedermeier koltuk vardı, onlar da Alsace işiydi, hepsi ortadan kaybolmuştu. Oturma odası da boştu. Duvardaki Picasso çizimleri yerlerinde yoktu, Matisse de gitmişti. Ayak sesleri yankı yapıyordu. Bitişikteki kütüphane odası da boştu. Raflar bile sökülmüştü. Aschenberger'in evinde öylesine acınası bir terk edilmişlik duygusu uyandıran şey, burada yerini yerleşmeye hazır olma duygusuna bırakmıştı.

Heey. Edmond! Vera!

Hiçbir kıpırtı yoktu.

Oturma odasına girdim - boş. Duvarlarda ne Junge Wilden[1], ne Kirchner, ne de o muhteşem Fransız kiraz ağacı masa, hiçbir şey yok, bomboş. Bir an aklıma Berlin'deki, tüm evin boşaltıldığı hırsızlıklar geldi.

Mobilyaların, kitapların, mutfak aletlerinin taşındığını tesadüfen gören komşular bunların nereye götürüldüğünü soruyorlar, aldıkları cevap, Bonn. Bonn mu? Evet, Berlin'den Bonn'a taşınmak bugün herkesi şaşırtacak bir şey, o kadar alışılmamış, o kadar ender bir durum ki, insanlar taşınanların bunu gizli tutmalarını, çocuklarına bile bahsetmek istememelerini anlıyorlar. Evin sahipleri haftalarca sürecek yakınmalardan, yazıklanan yorumlardan kaçınmak istiyorlar belli ki. Fakat bu akşam, diyor

[1] 1970'lerde Almanya'da ortaya çıkan bir sanat akımı. (Y.N.)

taşıyıcıların başındaki adam, bu akşam saat yedide boş evde güzel bir veda partisi verilecek, içecekler ayarlandı, ama yiyecek bir şeyler getirin lütfen – sonuçta bütün mutfak eşyaları gitti. Ve lütfen saat tam yedide gelin.

Kulak-burun-boğaz doktoru her şeyden habersiz akşam karısıyla eve geliyor ve boş evlerinde ağlayan çocuklar, çaresizlik içindeki Finli çocuk bakıcısı ve hepsi de makarna salatasıyla gelmiş, şarabı bekleyerek patırtı eden bir sürü komşuyla karşılaşıyorlar.

Kütüphanedeki ışığı yaktım, eskiden bir Lalique lambanın asılı olduğu yerde, şimdi tavandan sarkan bir kablonun ucunda bir ampul sallanıyor. Polisi mi aramalıyım?

Birden uzaktan gelen bir ses: Thomas?

Evet.

Yukarı gel!

Yukarıya yatak odasına çıktım. Edmond yere konmuş bir şiltenin üzerinde yatıyordu, yanında içi kırmızı bir sıvıyla dolu bir çorba kâsesi. Yerde bir yığın kırmızı şarap şişesi vardı. Bunun dışında oda boştu. Duvarlarda büyük aynalar hâlâ duruyordu, evlilik aksesuarları.

Sana söylemeliydim. Ama yapamadım, telefonda olmazdı. Gel otur buraya, şiltesinin ayakucunu gösterdi. Yastığı yukarı çekip sırtını duvara dayadı. Gitti. Ona dava açtım. Onu parasal açıdan ezeceğim. Dümdüz edeceğim. Mahvedeceğim. Şimdi ABD'de, kırmızı şarap içmeyi bırakmaya çalışıyor. Beş gün önce Fransa'dan döndüm ve evi boş buldum. Kapıyı açtım – hiçbir şey yok. Üç haftalığına gitmiştim, şarap tadımı. Döndüm. Ev boş. Mal ayrımı yapmıştık. Ev ona ait. O zaman böyle paylaşmıştık. Ama şimdi, anlıyor musun, uç noktaya vardırdı, artık beni buradan çıkartamaz. Kendi ihtiyacı olduğunu kanıtlamalı. Bildiğin gibi, çocuğumuz yok. Yani kendisinin tekrar buraya taşınması gerekir. Bütün dükkânı duvara çaldım, tek bir şişe bile bırakmadım. Sosyal yardımlık durumdayım. Göreceğiz bakalım, kim daha uzun soluklu çıkacak, kliniğinde alkol tedavisi gören o mu, ben mi. Elbette, dedi birden. Bundan

kuşkulanıyorum, bir psikiyatrı vardı. Bu psikiyatrlar her türlü estetiği bozarlar, her şeyi normal ortalama düzeye indirirler. Faturasını buldum. Bekleneceği gibi, yüksek bir fatura. Bu psiko-zamparanın parasını ödemeyeceğim. Banka hesabı bloke edildi. Boşanana kadar Vera hesaba giremez. Anlıyor musun, bu psikiyatr çuvalı ona yapıştı, ısrarla etkiledi, bu stres niye, dedi, bu kavga niye, bu herif kendi nevrozlarından kurtulmak için pis, vasat, normal bir yaşama sığınan ve bu berbat yaşamı başkalarına da pazarlayan, hiçbir boktan anlamayan götün biri. Savaş açıyorum. Sen tanıksın, sarhoş değilim, kafam gayet berrak.

Vera'nın nerede olduğunu biliyor musun?

Amerika'da. Maine'de bir yerlerde. Alkolizm üzerine uzman bir sanatoryumda. Sonra derin bir iç geçirdi, lanet olsun, ve kafasını duvara vurdu.

Belki de bu akşam Lena'da kalsam iyi olacak.

Saçmalama. Kal. Sana yanaşmaya çalışıyor, aynı nehre asla iki kere girilmez. Eski karılarına yapışanlar sapına kadar pısırık heriflerdir, hep hastalıklı bir ilişkiden fırsat bekleyen leş kargalarıdır. Tiksinç. Kal. Misafir odasında da yerde bir şilte var. Şarabımız var, bardak yok. Şişeden iç veya benim kâsemden. İnsan böyle daha çabuk kafayı buluyor. Yani her şey tamam. Başlayabiliriz. Ne? Biz mi? Biz kaybedenler kuşağıyız.

Eh, dedim, kırmızı şaraptan yaptığın milyonlar düşünülürse, pek de kaybedenler kuşağından söz edilemez.

Buna gülerim işte. Dostum. Dinle bak. Biz dünyayı yerinden oynatmak istiyorduk. Sadece bir toplumsal makyaj değil, hayır, çok daha fazlasını, esaslı bir şeyler, kapitalizmin çekim kanununu, kârı ortadan kaldırmak istiyorduk. Mesele buydu. Her şeyin içine eden o iğrenç kâr düşüncesi. Buna karşı adalet, hatırlıyor musun, ve Edmond kükredi, sesi boş mekânlarda yankılandı: *Liberté, Égalité, Fraternité.*[1] İnsan insanın kardeşi olmalıydı – rakibi değil. Sömürü olmamalıydı. Baskı olmamalıydı. İnsanın insan

[1] (Fr.) Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik. (Y.N.)

üzerinde hâkimiyeti olmamalıydı. Sonra, dedi Edmond ve kafasını bir kez daha hafifçe duvara vurdu, ama bu kez yalnızca bir tıklamaydı. Ve sonra, dedi, işte.

Ne?

Ortada işte.

Daha önce içtiğini hiç görmediğim bir şekilde şarap içiyordu bu şarap erbabı şimdi. Pahalı Bourgogne şarabını bir çorba kâsesinden içiyor, daha doğrusu höpürdetiyordu.

Şilte demişken, dedi. Aşk hayatın nasıl gidiyor, eski dostum, sürekli biri var mı?

Yok aslında. Ya da var, dedim, biraz. Söylemesi zor.

Aşk mı? Gülme, bizim yaşımızda yeniden başlıyor. Yani? Soru eski muharipler arasında kalacak.

İşte. Aschenberger'i hatırlıyor musun?

Aha. Şöyle böyle. Daha önce söylemiştin, o zamanlardan İsveçli kızı, hatırlıyor musun? İsveçli kız mitiyle büyümüş koca bir kuşak. Biz şanslıydık, şanslıydık ve bir kez daha şanslıydık. Doğum kontrol hapları vardı ve daha AIDS ortada yoktu. İşte hayat bu. O zaman Maike'yi arabada öptüğümde, sıcak şarap gibi dudakları var, diye düşünmüştüm önce. Ama harikaydı. Ve sen eski dostum zaten şanslıydın. Anlat bakalım, şimdiki kim?

Boşver, başka bir şey sor.

Bu konu ilginç, bundan konuşmak istiyorum.

Aschenberger öldü.

Edebiyatı bırak.

Münih'teki bodrumdan bildiğin Aschenberger'i kastediyorum.

Ha şu.

Evet, şu. Onun cenaze konuşmasını yapacağım.

İyi. Benimkini de sen yapacaksın. Duydun mu. Senin yapmanı isterim. Bana söz vermelisin. Ve Vera da orada olmalı.

Baksana, Aschenberger bana bir paket patlayıcı madde bırakmış. Zafer Sütunu'nu havaya uçurmak istiyordu.

İyi. Yapsın.

Yaşamıyor. Bir hafta önce öldü.

Onu tanımıyorum.

Hayır, tanıyorsun.

Tanımıyorum, lanet olası. Hayır. Gidiyor işte. Ne boktan şey. Edmond kafasını duvara vurdu. Bir an hayretle durdu, sanki düşünür gibi, alnını ovdu. Aschenberger mi? Belki de tanıyorum, ama beni ilgilendirmiyor, şu çilekeş beni ilgilendirmiyor. Canı ne istiyorsa onu yapsın.

O öldü.

İyi. Hayır, iyi değil, ama bana ne. Hepimiz ölmek zorundayız, bütün korkularımızın bayağılığı burada, anlıyor musun, bu yeni bir şey değil, sadece şu bayağılığı hatırlatıyor insana, dedi Edmond ve yine kâsesinden şarap höpürdetti.

Onu daha sonra görmüş müydün hiç?

Kimi? Aschenbach'ı mı?

Aschenberger.

Görmedim. Siz ikiniz farklı fraksiyonlardandınız ama. Stalinist veya Troçkist, hepsi aynı kapıya çıkar.

Hayır.

Öyle, yalnızca o, Vera, o eşsizdi, anlıyor musun.

Dinlesene beni, Aschenberger zafer meleğini havaya uçurmak istiyordu.

İyi, yapsın, yapsın, hemen yapsın, ben de gelip seyrederim. Ama sonra lütfen Berlin'deki bütün Lenin anıtlarını da sıraya alsın.

Artık yok.

Yazık. Onlar da yok. Lenin de. Hayır, Aschenberger meleğini havaya uçurmalı.

Öldü. Cenaze konuşmasını ben yapacağım.

Tebrikler. Evet, melek, onu havaya uçurmak gerekir, tarihin meleğini, her zaman ilerleyen meleği; karşıdan gelen rüzgâr saçlarının, tüylerinin arasından geçer, neredeyse kanatlanır, geriye doğru, ve önünde harabeler bırakır, çalışma kampları, enseye sıkılan kurşunlar, parti çizgisinden çıkmayagör, Kronstadt denizcileri, ceketinin cebine iki tuğla, sonra liman setinin önünde kurşunlar. Troçki'ydi bu. Sınıf şemasına uymadıkları için açlıktan ölmeye terk edilen kulaklar.[1] Başka soru? Var mı? O halde enseye kurşun.

[1] Çarlık Rusya'sındaki zengin köylüler. (Y.N.)

Dinlesene beni, Aschenberger hiç de bunları savunan bir adam değildi.

O, o, o beni hiç ilgilendirmiyor – ama melek, onun kanatlarını yolmak gerekir.

Aschenberger öldü.

O halde sen yap. Ama yoo. Sen sözcüklerin adamısın. Lanet olsun. Lanet olsun.

Ve kafasını tekrar tekrar duvara vurdu.

Dur artık be adam.

Ve bir kez daha gümm, yarılsın diye yere atılan bir karpuz gibi kof bir ses, gümm ve bir gümm daha. Alnı kanamaya başladı. Kan alnından sağ gözünün üstüne, yanağından aşağıya süzülerek tişörtüne damlamaya başladı. Lanet olsun, dedi. Lanet olsun.

Mendilimi çıkartıp banyoya gittim, Whirlpoollu bir banyo. Herhalde kumaş mendil kullanan çok az kişiden biriyim, Polonyalı temizlikçi tarafından özenle ütülenmiş. Mendili soğuk suyun altına tuttum. Geri dönüp Edmond'a verdim. Mendili alnına bastırdı. Anlamıyor musun, o tekti. Zaman zaman başka kadınlarla yattığım oldu, itiraf edeyim, hem de çok müthiş kadınlarla, ama hiçbiri, hiçbiri Vera'nın yakınına bile ulaşamadı, öyle bir kendini bırakış, kendi içine yuvarlanış, kendinden dışarı uğrayış, o kadar narin, kırılgan da olsa, ama bedensel olarak, duygusal olarak değil, yine de yedi canlı bir savaşçı gibidir. Benzersizdir. Bir kez onunla yatmış olsaydın, ne demek istediğimi anlardın. Bu kadını seviyorum. Bunun ne olduğunu bilmiyorsun – aidiyet. Sadece bir kişiye ait olmak, onun tarafından çağrılmak ve gitmek. Başka türlüsünü yapamazsın. Ve artık beni çağırmıyor. Yok. Düpedüz kayboldu.

İnşallah ağlamaya başlamaz, diye düşündüm.

İçimden ağlamak geliyor, dedi ve gerçekten de ağlamaya başladı.

Durup durup, hepsi bu olamaz, diyordu.

Ne?

Bu boktan hayat, hepsi bu olamaz.

Doğru mu anlamıştım? Yaşamdan sonra neyin gelece-

ğini soran ve bir şey gelmeyeceğine karar vermiş olan insanlarlaydı işim, bunlar benim müşterilerimdi ve şimdi Edmond, eski solcu, materyalist, bana bu soruyu soruyordu, en iyi durumunda 320 üyeye ulaşan Alman Komünist Partisi'nin kurucu örgütünü oluşturanlardan biri olan o, bu soruyu soruyordu. Politbüro üyeleri 1 Mayıs gösterilerinde on iki metre eninde, bambu sopalara monte edilmiş devbir afiş taşırlardı, üzerinde stilize bir biçimde doğmakta olan kızıl güneş ve önünde de Marx, Engels, Lenin, Stalin ve Mao Tse-tung'un başları vardı. Afişi taşıyanlardan biri ve şimdi milyonluk cirolu bir şarap ithalat firmasının sahibi olan, benim en eski dostum Edmond, felsefeye giriş seminerlerindekilere benzer bir soru soruyordu.

Ne demek istiyorsun?

Sen bunu anlamazsın. Doğuştan göreceliksin sen. Seni tanıyorum, kişisel olarak, politik olarak, sen hep dışarıda kalan oldun. Kendini hiçbir zaman ortaya koyamadın. Hiçbir zaman. Bunu asla bilemedin.

Neyi?

Tam da bunu, dile getirilemez olanı.

Duvara dönüp hıçkırdı, bedeni sarsıldı.

Senin için yapabileceğim bir şey var mı?

Başını iki yana salladı.

Oradan ayrıldım.

Liberté, Égalité, Fraternité, ah kahretsin, diye bağırdığını duydum aşağıya inerken.

Giderken, evin kapısını, geldiğimde bulmuş olduğum gibi açık bıraktım ve bu villalar semtinde beni kent merkezindeki bir otele götürecek bir taksi bulana kadar epey yürüdüm.

Bu boktan hayat, hepsi bu olamaz.

Bekleme odası doluydu. Ama doktorun yardımcısı, siz burada bekleyebilirsiniz, diyerek beni muayene odasına götürdü, doktor hemen geliyor.

Taormina'daki tatilinden sonraki ilk gün sabah bir ameliyata girmişti. İyi görünüyordu, yanmıştı, kısa kesil-

miş kır saçları teninin rengini daha da vurguluyordu. Eskilerden, izlerini ikimizin de kaybettiği arkadaşlardan konuştuk.

Sonra muayene divanına yattım. Eldivenlerini giyip pembe bir plastik şişedeki sütümsü sıvıyı ellerine dökünü izledim. Kendini çok rahat bırakmalısın. Edmond nasıl, diye sordu arkamdan.

Pek iyi değil.

Tatsız bir şey, dedi, ama hemen biter.

Yan yattım, acıyı, içeri kayan parmağı, anüs kasının, idrar kanalının tepkisini ve ince bir sızı hissettim. Dönüp baktığımda, eldivenlerini çıkarttığını, masaya gidip kan tahlili sonuçlarının kayıtlı olduğu karta baktığını gördüm. Yüzünde düşünceli bir ifade vardı, bir şeylerin yolunda olmadığını söyleyen bir değişim, bende bir sorun vardı. Sırtımdan aşağı ter indiğini hissettim. Ayağa kalktığımda, kâğıt örtünün üzerindeki büyük ıslaklık lekesini gördüm ve, korku terlemesi, diye düşündüm.

Çok geç olmuş. Delilik. Iris doğruluyor. Aniden ayağa kalkıyor. Gitmeliyim.

Eteğini giyerken yüksek topuklu sandaletlerini de ayağına geçiriyor, ancak ondan sonra o ipek şeyi üstüne giyiyor.

Bu arada dışarıda iyice karanlık basmıştı.

Bizim zamana, sadece zamana ihtiyacımız var, iki, üç, dört güne.

İşaretparmağını tekrar eteğinin beline sokup iki taraftan dışarı sarkan askı ilmeklerini içeri itti.

Ben bunu asla yapmazdım.

Neyi?

Saçlarını fırçaladı, özellikle de başının arka tarafındaki, ele verircesine iyice basılmış olan kısmı. İşte, şu çektirip gerdirmeyi, yağ çektirmeyi asla yapmayacağım. Öylesine yaşlanmak iyi.

Otuzundayken Lena'nın da böyle konuşmuş olduğundan neredeyse eminim, kendisini bütün bu sorunlardan ışık yılları kadar uzakta hissediyordu. Bu duyguyu bi-

liyorum, insan bunu daha sonra, yani bugün kavrayamıyor, yaşlanmayı kendisinden uzaklaştırdığı, kendisini ilgilendiren bir şey değilmiş gibi algıladığı bir dönem yaşamış olduğunu anlayamıyor. Gerçek, ezici, insanı tanınmaz hale getiren yaşlılık tuhaf, soyut bir şey olarak kalıyor. Kırkların sonuna doğru gölgesi kendini göstermeye başlıyor. Bazen, sabahları kendime bakıp, bu sen değilsin, diye düşünüyorum, bu daha sonra olacağın bir başkası, insanın kendisiyle ilgili hatırladıklarıyla kıyaslayabileceği bir şey değil.

Otelin önünde ayrıldık, o karşıya geçip Fasanenstrasse'ye girdi, evi fazla uzak değil, ben Kurfürstendamm'dan aşağı Gedächtniskirche'ye doğru yürüdüm. Kilise, buradan bakıldığında, sanki başından bir harabe olarak planlanmış gibi görünüyordu, ama belki de bu abartılı yapının tahribatı Wilhelmciliğin kendi tumturaklılığında vardı. Ara sıra bu modern kilise binasının içine giriyorum, tek başıma, camların mavisini görmek için, günün saatine göre farklı farklı parıldayan bu inanılmaz mavi, şimdi kobalt mavisi bir noktası olan kadifemsi bir lacivert. Tekrar dışarı çıktığımda, kusmuk ve idrardan oluşan bir pis koku bulutunun içine daldım. Yaşlılık, diye düşünüyorum, geldiğini idrar kaçırmayla haber veriyor. Bazen yaşlı ve yalnız erkeklerin etrafa yaydıkları sidik kokusu. Thomson yakınlarda yine benzer bir durumla karşılaştığını anlattı. Koltukta yaşlı bir adam. Televizyon açık, neredeyse üç aydan beri açık. Üçüncü katta bir ev, koruyucu maskeye rağmen bir daha unutulmayacak bir koku. Sonra oda. Sinekler.

Kilise camlarının mavisi her türlü insafsızlığa, aynı zamanda korkulara karşı da parıldıyor, ama tam da bu anda sadece.

Iris'in yanında şimdiye kadar sadece bir kez değindiğim, ama ayrıntılı olarak anlatmadığım ve anlatmam gereken şey, çok sayın matem konukları, bir süre için İspanya'da Marbella'da animatör olarak çalışmış olduğum.

Geçmişim, ona romantik görünen o politik geçmişten ibaret değil. Gösterilerde, o zamanlar şimdikiler kadar donatılmış olmayan, bu yüzden de dövüşülmesi gerçekten mümkün olan polislerle dövüşmek bugünkü gerçekliğe hiç uygun olmadığı için romantik görünüyor; fabrikaların önünde gazete dağıtmak, komünist mahalle grupları oluşturarak toplanıp dünya devrimi üzerine tartışmak, bunlar bana bile başka bir hayata aitmiş gibi görünüyor, yine de benim hayatıma dahil, daha sonra animatör olarak çalıştığım dört yıl gibi.

Tatil animatörlüğü bugün çok olağan görünüyor, aynı o zamanlar insanın dağınık gruplarda politik çalışmalar yürüten yoldaşlarının ve arkadaşlarının olmasının egzotik bulunması gibi. Bir yıllık acemilik süresinden sonra –sert bir dönemdi bu– yönlendirici animatörler sınıfına yükseldim. Turizm şirketine verdiğim başvuru formuna bakan personel şefi pasaportumu gördüğünde, nè, dedi, doktor mu, ne doktoru?

Felsefe.

Aman Tanrım, bunu kimseye söylemeyelim daha iyi. İnsanlar tatilde sorun çözmeleri gerektiğini sanmasınlar, derhal tüyleri diken diken olur.

Bu benim için çok uzaklarda kaldı.

Yeni oyunlar geliştirince hiyerarşide yükseldim. Örneğin bir oyunun adı şöyleydi: *Yüzlerce yeni sözcük yeşertelim*. Artık çoktandır kimsenin Mao'ya şapka çıkarttığı yoktu. Hele tatilde hiç. Ama oyunda bir şapka vardı, sözcükleri görünebilir hale getirmek en azından 18 ile 28 yaş arasındaki tatilciler için eğlenceliydi, bunun üzerindekiler içinse tatsızlık verici.

36 yaşımdayken böyle bir tatsızlığı rengârenk giyinmiş o genç kadınların, dal gibi delikanlıların arasında yaşadım, akıllarında tek bir şey vardı, o deliği tıkamak, herkesin aklına ilk gelecek şeyden söz etmiyorum, söz ettiğim, insanın bir girdaba kapılmış gibi içinde kaybolduğu o delik, bir deliğin içine burgaç gibi gömülen geniş, durgun bir yüzey, sessizce, mutlak bir sessizlikle; çeken,

emen bir hareket, can sıkıntısı bunu anlatmak için eski moda kalan bir sözcük – durgunluk, bu içine çeken, korku veren hareketi anlatmakta yetersiz. Güneşte yanmış bütün bu kızlar ve oğlanların mahkûmlar gibi sınıflandırılması gerekiyordu, sabah kalk, 8 ile 10 arası kahvaltı, bu süre, bu özgürlük zamanı, heyyoo, sonra dalış, şnorkel, sörf, yelken, yüzme, 12 ile 14 arası yemek, özgürlük, heyyoo, sonra öğle molası, o hoş dinlenme zamanı, sonra biraz kestirmece, sonra tekrar dalış, şnorkel, sörf, ama sonra, 18 ile 20 arası, akşam yemeğine kadar, burada söylendiği şekliyle *dinner* zamanına kadar olan süre, bir delik açılıyordu. Ölümcül bir delik, insanlar kendilerini kaybedebilirlerdi, belki de intihara kalkışabilirlerdi, işte tam bu saat, *dinner* zamanından önceki, müziğin uğultusunun her şeyi yuttuğu daha sonraki dans partisinden önceki bu saat animatörlerin saatiydi. Tatil köyünde animatör olarak işe başladığımda, meslek bulmaca veya Kudüs yolculuğu gibi budalaca çocuk oyunları oynatılıyordu. İspanya'da Akdeniz güneşinin altında kim, Peine'de doktor yardımcısı olarak çalıştığını, Stuttgart'taki bürosunda çalışma masasının kendisini beklemekte olduğunu veya sigorta sorunlarını hatırlamak ister ki. Burada insanların istediği, eğlence, oyun ve öncelikle de seksti, örtülü veya açık, gizli veya aleni. Ben de *yüzlerce yeni sözcük yeşertelim* oyununu geliştirdim.

Bunun seksle ne ilgisi var?

Bekle. Tatil köyünde herkes mayo ve tişörtle dolaşıyordu. Kadınlar da bikini altı ve tişört giyiyorlardı. Sadece bacaklarından memnun olmayan birkaç kişi kalçalarına ipek örtüler sarıyordu.

Profesyonel animatörlerin zevzekliklerinden biri de şöyleydi: Kalınmış, eğriymiş fark etmez, bacaklarını ayıracaksın nasılsa.

Hiç de kafiyeli değil.

Evet, zaten böyle olması önemli.

Şirket, animatörlerin kadın olsun, erkek olsun iyi görünümlü olmalarına dikkat ediyordu, içlerinde en yaşlıla-

rı bendim ve bir tanıdık sayesinde işe alınmıştım; eğer sınırı aşan bir durum olursa, yani organizasyon grubundakilerin dediği gibi, otuzunun üzerindeki bir kadın yolunu şaşırıp da tatil köyüne gelirse devreye girmek üzere. Otuzunun üzerindekiler kendilerini yalnız hissetmesinler diye. Ama gelelim benim sözcük yaratma oyunuma. Bu oyun akşamları yemekten önce oynanıyordu.

Beş erkek öne çıksın lütfen, cesur erkekler, herkes, herkes oyuna katılmalı. İşte, geliyorlar, kim çıkıyor, düşünmemiz gerek, ortada hiçbir şey yok. Ortaya koyacak bir şeyi yok mu? Olmaz böyle şey. Evet, hadi gönüllüler. Bravo. İşte, beş cesur erkek, herkes mayoyla gelsin. Tişörtler çıksın, burada kasları gözden geçireceğimizi sanmayın, kesinlikle, kural yok, büyük sürprizler geliyor, ne olacağını sonra Montaigne'den okuyabilirsiniz. Tanıyor musunuz onu? Önemli değil. Zaten 400 yıl önce öldü. Ama o zamanlar neler yazdığını size ben okuyayım: *Çoğunlukla istifade etmemize imkân tanımayan en olmayacak zamanlarda kendini bilhassa öne çıkaran ve ona en çok ihtiyaç duyduğumuz zamanlarda da yine olmayacak biçimde çuvallayan ve böylece irademizin egemenliğine şaibe düşürerek yakın temasımızı, içsel anlamda olduğu kadar elle tutulur –şu incelikli ifadeye bir kulak verin– elle tutulur anlamda da öylesine inat ve ısrarla arsızca alaya alan bu uzvun edepsiz küstahlığını ayıplamakta haksız sayılmayız.*

Yemlik adını verdiğim bu tür alıntılar bulmaya çalışıyordum durmadan, yemlik dememin nedeni, bazen eğlence düşkünlerinin arasından bir kadın veya erkeğin çıkıp yaptığım alıntıyla ilgili olarak benimle konuşmasıydı. Böylece bir anda bir-iki haftalık bir süre için bir sohbet partneri, eğer bir kadın söz konusuysa, orgazmdan sonra hemen suskunluğa gömülmeyen bir yatak arkadaşı bulmuş oluyordum.

Evet, şimdi bakalım Bay Montaigne haklı mıymış. Ortaya çıkan bu beş erkek şimdi düşlerinin kadınını seçecek. Sıkılganlığa gerek yok, bu bir oyun. Düşlerinizin kadının

bir erkek arkadaşı varsa da önemli değil. Evet, seçtiğiniz kadının adını kâğıda yazıp bana vereceksiniz. Adınız gizli tutulacak. Bu beş kadın hangi erkekler tarafından seçildiklerini bilmeyecek. Kaygılanmayın, müstehcen bir durum olmayacak, sadece bu muhteşem hanımlar, çok istedikleri bir erkeği baştan çıkartmak için neler yapacaklarını anlatacaklar, bu şu anda korkakça arka taraflara saklanmış yeni erkek arkadaş olabilir, belki de karşımızda duranlardan biridir, yani bize bu erkeğe neler yapacağını anlatacak, mumlar mı yakacak, hangi müziği çalacak, ne giyecek, tayyör, elbise, kısa etek veya uzun, böyle şeyler işte, şimdi bir striptiz canlandıracaksınız, biz de bunun için müzik yapacağız, neyi çıkartacağınıza siz karar vereceksiniz, üzerinizde fazla bir şey yok, sizde bluz, sizde pantolon, şurada da bir elbise görüyorum, hayır, tek tek değil, beşiniz aynı anda. Evet, siz sarı tangalı, bir şey ödünç almanız gerekecek, bir bluz veya bir etek, yoksa diğer yarışmacılara haksızlık olacak. Evet, şimdi erkekler ellerine birer geniş kenarlı hasır şapka alıp mayolarının önünde tutacaklar, evet, gülmek yok, oyun böyle, sonra hepsi de mayosunu çıkartacak, ama dikkat, kimse bir şey görmesin, striptizci beyler şapkalara özen gösterin lütfen, görüyorsunuz, oluyor işte, gülmek de serbest ve şimdi en önemli an, beylerin her biri kendi düşlerindeki kadını izleyecek ve biz, biz de Eros'un gücünün, yani okunun gerçekten kendini gösterip göstermediğini göreceğiz, çünkü oyunu kazanan, bedenin normalde sakin sakin kendi halinde uyuklayan başka bir uzvu onu taşıdığı için şapkayı artık eliyle tutmak zorunda kalmayan olacak, ve elleriniz lütfen herkesin görebileceği şekilde şapkaların ön tarafına, yani el desteği yok ve şimdi, herkes yerine, hazır, başla!

Çok, çok az kişi bunu başardı, ama bir-iki kişi çıktı hep, bunu hayret ve kıskançlıkla izledim. Biri asılı kaldı, ha ha, temel güdüleri hâlâ belirleyici olabilen biri, çünkü kadınların anlattıkları çoğunlukla son derece sıkıcı oluyordu, ama bikinileri ufaktı ve çoğu üstünü de çıkartıveriyordu. Küçük bir göbek dansı gösterisi isteniyordu ve sonra, sonra birden

alkışlar, kazanan tip ellerini havaya kaldırıyor ve şapka sanki bir sihirbazlık numarası yapılmış gibi asılı kalıyor, aradığımız sözcüğün ne olduğunu sorabiliriz artık.

Bir askı mı?

Nasıl bir askı?

Bir şapka askısı.

Doğru. Alkış.

Kendimi küçük gördüğüm için kendi kendimden nefret mi ettim? Tuhaf bir biçimde etmedim. O güneş delisi, tembel, genç serseri takımından nefret ettim. O zamanlar bu tür bir eğlence anlayışı yeniydi, artık böyle bir şeyi –ve daha da ötesini– televizyon programlarında izleyebiliyorsunuz. Bugünden baktığımızda nefretim, haksız bir nefret ve bu yanık tenli tatilcilere aktarılmış bir kendi kendinden nefret olarak görünüyor. Eğer bu branşta iki-üç yıl daha kalsaydım, ben de kötücül bir şehvete sahip Tessy gibi kiniğin biri olurdum. Turizm sektörü içinde bir tür Büyük Katharina'ydı Tessy. Eskiden bir nemfoman olmadığını, mesleğinin kurbanı olduğunu iddia ederdi hep. Bu saçmalıktı tabii, az sayıda da olsa evli ve sadık –hemen hemen sadık– animatörler de tanıdım.

Tessy oyunları sahnelerdi. Bunu Iris'e anlatmalıydım, şehvetin bu gerçekten puştça şeklini. İki odalı evinin odaları ayıran duvarına, diğer tarafı cam olan bir ayna yerleştirtmişti ve otelde tüm odalar dolu olduğunda, ki bu sık sık oluyordu, aynalı odayı kendi seçtiği ve o düzücü tiplerden biri olduğunu tahmin ettiği erkek müşterilerden birine kiralıyordu. Adam aynanın diğer yanında bir izleyicisinin olduğunu elbette bilmiyordu, yattığı kadınlar da tabii. Asıl adı Erika'ydı ve adını duyan şöyle derdi: Fundalık yine ıslandı.[1] Ama tatil köyünde animatörlük yapan hiç kimse Erika adını kullanamayacağı için takma adı Tessy'ydi. On yıldan beri bu işteydi ve şirket yönetimi yaşını, sadece bulunduğu yönetici konumundan ötürü hoş görüyordu. Belki o da Petra gibi vücudu sayesinde geçimini sağ-

[1] Erika, Almanca'da "funda" anlamına gelir. (Y.N.)

layabilirdi, hatta iyi kazanırdı, ama küçük burjuva arazları bunu engelliyordu. Başka insanlar düzüşürken camlı aynanın arkasından dikizlenebilirdi, ama düzüşme karşılığı para almak olacak şey değildi. Çok güzel bir kadındı, fizyoterapi eğitimi vardı ve içimizden çoğu gibi o da bu işe rastlantı sonucu düşmüştü. Başlangıçta büyük bir yaratıcılık ve azimle çalışmıştı ve böylece animasyon bölümünün yöneticiliğine yükselmişti. Dış görünümü mükemmeldi, ama bu arada alkole alışmıştı. Tessy, her erkeği masanın altına devirebilecek şekilde içebiliyordu, içtiği bütün o *whisky sour*'lar, *Cuba Libre*'lerle daha öğleden sonra yükünü almış olurdu, ama hiç saçmalamazdı, sadece konuşması biraz ağırlaşırdı, sonra şehvete susamış ama henüz doğru kadını bulamamış tiplerden birini peşine takmış götürürken yanımdan geçtiğinde bana, bugün arkadan vereceğim, derdi, plastik sandalyelerden birine çarpar, masalardan birini iteler, bardakları yere devirip geçerdi. Bugün âlem zamanı, derdi ağırlaşan diliyle, bakalım bu tipte neler göreceğiz.

Benim odam onun evinin çapraz karşısındaydı. Ve bazen dışarıda nihayet müziğin sesi kesildiğinde, nihayet, nihayet sessizlik indiğinde, gecenin içinde karşı taraftan yakası açılmadık bir ağız dalaşı duyardım, çünkü o kızışmış yakışıklı genç adam onun isteklerine uymak istemezdi, sonuçta burada müşteriydi, para ödemişti, altı ay bunun için para biriktirmişti ve sadece erken boşaldığı için azarlanmak istemiyordu. Bir de bu kadın tarafından budala sikici diye aşağılanmak, çok sayın matem konukları, ki tatilinin güzel ve hoş geçmesini sağlaması, yani can sıkıntısını, durgunluğu, anlamsızlığı dağıtması, ufaltması, yok etmesi, emip yutması için ona para ödemişti. Tessy sabahları düpedüz çökmüş oluyordu, yüzü şiş, sağlıklı görünen tek yanı teninin yanıklığıydı, gözlerini bir güneş gözlüğünün ardında gizliyordu.

Benimle yatmayı hiç denemedi, ben de onunla denemedim. Animatörlerin çoğu, kadın olsun erkek olsun, ondan hoşlanmazdı. Organizasyonu yaptığı için güç on-

daydı, azımsanmayacak bir güç. Tessy'nin beğendiği animatörlerin durumu iyiydi, rahatça işlerine bakabiliyorlardı. Hoşlanmadıklarıysa en kısa zamanda kendi istekleriyle işi bırakıp tatil köyünden ayrılıyorlardı.

Sabahın erken bir saatiydi. Dışarıda terasta oturuyordum. Palmiyeli bahçede, o sırada sulanmakta olan zakkumların arasında, İspanyol ve Faslı bahçıvanlar dolaşıyor, yürüyüş yollarının üzerine taşacak gibi olan otları el makaslarıyla kesiyorlardı. Genç tatilciler diskoda geçen gecenin yorgunluğuyla hâlâ yataklarında uyuyorlardı. Ne müzik sesi ne bağrış çağrışlar, sadece çeşmenin şıpırtısı. Ara sıra bahçe makaslarının şakırtısı. Orada oturmuş, Augustinus'tan *Confessiones*'i okuyordum.

Elinde bir fincan kahveyle Tessy geldi, şirketin tişörtünün altına küçücük bir tanga giymişti. Tüylerinin tıraşlı olduğu belliydi. Her zamanki gibi güneş gözlüğü gözündeydi. Yanıma oturdu, kahvesinden dikkatlice bir yudum aldı.

Sen iyi yapıyorsun.

Eh, çaba gösteriyorum.

Hayır, işi kastetmiyorum. Kendini dışarıda tutuyorsun.

Eh.

Evet, evet, evet. Gizlediğin bir şey var. Bunun farkındayım.

Bunu nereden çıkartıyorsun?

Sadece fark ediyorum.

Nasıl yani?

Öyle işte. Kahvesini dikkatle yudumladı. Bu boktan işletme hakkında yazmak mı istiyorsun?

Yoo, sadece paraya ihtiyacım var, hepsi bu.

Kendimi nasıl hissediyorum, biliyor musun?

Bilmiyorum.

Güneş gözlüğünü çıkarttı ve o mavi gözleri gördüm, ama kıpkırmızı, yaşamı avlama peşinde iltihaplanmış. Böyle! Gözlüğünü tekrar taktı.

Bilgi edindim. Yüzerken suda sıkı bir yudum almak

gerekiyor sadece, olabildiğince çok su, sonra bir daha ve nefesini tutacaksın, yoksa felaket kötü oluyor, çünkü öksürmeye başlıyorsun, yutacaksın, sonra bir daha. Çok basit olmalı, hatta güzel, sanki uçuyormuşsun gibi, havalanıyormuşsun, yükseklere taşınıyormuşsun gibi, batıyor bile olsan, ama başın biraz dönüyor. Bir de rom içmek gerekiyor, iyisinden, bol miktarda. O zaman suyu çok rahat yutuyorsun. Kahvesini yudumladı. Bak ne diyeceğim. Bir de sadakat oyunu gibi bir şey bulsana.

Böyle bir şey yok. İnan bana.

Kahvesini içti, sonra sadece şunu söyledi: Herhalde öyledir.

Çok sayın matem konukları. Bir zamanlar bir kadın vardı, çok güçlü olduğuna ve yaşamın tadını çıkartmak gerektiğine inanıyordu. Herhalde böyle başlamalıyız. Sonra zor bir iş üstlendi, ölüm refakatçiliği gibi bir iş, boşluk karşısında bir ilkyardımdır bu. Bunun çelişkili olduğunu düşünüyorsunuz, ama tam da budur. Bu boşluk duygusu yaşamın bir parçasıdır.

Sessizlik. Hareketsizlik. Var olan tek şeyin, ikinci bir tekrarı olmayan, geri getirilmesi mümkün olmayan, insan ister okuyarak, ister televizyon seyrederek, isterse tatil köylerinde ondan kaçmaya çalışsa da, hayhuy içinde yitip giden bu yaşam olduğu ancak o zaman anlaşılır. Ötekine, yabancıya duyulan özlem olarak erotizm, bu gerilim, bu katlanılmaz, özlem yüklü gerilim, bu merak, başka nerede var? Gerilim artık sadece sekste, nihayetinde de sadece o sıcak fışkırmanın olduğu anda. Rahatlama. Tessy bunu üstlenmişti. Bu yeni bir durum, başkalarına ikame bir yaşam vermek için kendilerini tüketen insanlar. Ölümü bastırmak üzerinde çalışmak. Bunu kendini tümüyle ortaya koyarak yaptı, on beş yıl boyunca, üçüncüsünden itibaren altıyla çarpılması gereken yıllar, yani 75 yıl boyunca. Şaşılacak ölçüde yaşlandı, öyle görünüyordu, bütün o diğerlerinin yaşama hırsıyla posası çıkartılmıştı. Onun ilişkilerinden söz etmiyoruz, onun gösterdiği çalışma veriminden söz ediyoruz, artık gerekli hale gelen alkol saye-

sinde çalışabiliyordu ancak; sonra, uyumak, nihayet uyuyabilmek için Rohypnol. Sonra en zorlu adım, en iç halka – alkol ve barbitüratlar.

Kendini ölüme kurban etmekti bu.

Kumlara yarı gömülü halde bulundu. Sahile vuran dalgalar, üzerinde köpürüyordu. Kumda bir çukur açmış, bir şişe Jamaika romu alıp içine girmişti. Üç kutu da Rohypnol içmişti. Nihayet dinlenebilecekti. Uykusuz geçen bütün o yıllardan sonra nihayet. Güçlü, güzel ve sağlıklıydı. İnsanları eğlendirmek için vardı. Kedere meydan bırakmamak. Dünyanın en zor işi.

Iris, bir yanı cam aynayı elbette soracak. Ama şundan fazlasını söylemeyeceğim: Bunda daha büyütecek ne var? Bunu herkes biliyordu. Ama kimse bir şey söylemiyordu. Ortaya çıksa işten atılırdı. Ve Tessy az sayıdaki kadın röntgenciden biriydi. Şu kasvet kumkuması turistlerden biri, Tessy'nin kendisini götürüp eline bir yapay penis tutuşturduğunu anlatmıştı. Adamın içine girmesini istemiyordu. Adam bunu rezilliğin uç noktası olarak gördü. İdareye bir yazı yazdı. Yanıt: Özel hayata girer.

Adı Erika'ydı, ama herkes ona Tessy diyordu. Bir sabah terasta yanıma oturdu. Daha erkendi, hoparlörlerden müzik sesi gelmiyordu, yaşam açlığı çekenler henüz uykudaydı. Kırmızı ve erguvani begonvillerle güller beyaz badanalı evlere yaslanıyordu, duvarların üzerinden taşan çiçeklerden bir köpük. Terasta Tessy'nin yanında oturuyordum. Tatil köyünün Almanya'ya gönderdiği seyahat broşürlerinden çıkmış gibi bir sabah. Bir erkek bir kadının yanında oturuyor, her ikisi de ince uzun, yanık tenli, üzerlerinde şortlar ve kırmızı renkli stilize bir güneş deseni basılı tişörtler var. Kadının göğüs uçları kumaşın altından belli oluyor. Masanın üzerinde iki fincan kahve. Gökyüzü mavi. Bulutsuz, muhteşem bir gökyüzü. Tessy, mavi ve tembel tembel, neredeyse kıpırtısız uzanan denize doğru bakıyor. Yüzü, güneşi yansıtan siyah güneş gözlüğünün altında dinlenmiş, neredeyse dingin görünüyor.

Utançtan kızarmak. Öfkeden kıpkırmızı olmak. Kırmızı ışık. Kızıl yürek. Renkler arasında en diyalektik olanı, içinde o çelişkiyi taşıyor, hem davetkâr hem yasaklayıcı. Paris randevuevlerindeki, aynı zamanda hem bir uyarı hem bir davet olan kırmızı ışık gibi. Bir sınır, bir yanı orta sınıf ahlakı, diğer yanı hazlar diyarı, katıksız dürtüsel doyum vaadi. *A red, red rose*.[1] Doğada kırmızının ortaya çıktığı yerde hep bir sinyal etkisi vardır, ateşte, magmada, nadir olarak taşlarda, daha sık olarak çiçek ve bitkilerde, kırmızı gül, gülhatmi, sonra özellikle meyveler ve baharatlarda olgunluğun belirtisi olarak. Sıcak bölgelerde papağanların tüyleri, yazın kızıl tilkilerin kürkü; ıstakozun kaynar suda attığı sessiz çığlık kabuğunu parlak kırmızıya dönüştürür. Kan rengi, henüz akmakta olan taze kanın rengi, pıhtılaşma sürecinde hızla bir kızıl-kahveye dönüşen, sonunda koyu kızıl-kahve olan o katıksız, parlak kırmızı. Çocukken, kanımın aktığını ilk gördüğümde duyduğum korku büyüktü. Oyma yaparken, acısını hiç hissetmeden kolumun alt kısmını kesmiştim, ama kanın kolumdan fışkırışını gördüğümdeki şok, o kırmızı, o bendim. İnsanın tahayyül edemeyeceği, görmüş olması gereken bir kırmızı. Kırmızı, korkunun rengi. Kırmızı, temkinliliği, dikkati davet eden bir duyumsal uyarım. Sinyal levhaları. Dur tabelaları. Başka hiçbir renk bu kadar dikkat çekmez. İtfaiyelerde, cankurtaran simitlerinde bu yüzden kırmızı kullanılır. Kısaltmak ve çizmek için kırmızı kalem, fren ışığı ve herhalde en önemlisi, dünyada bir nükleer yok oluşu önleyecek olan kırmızı telefon. Cezalandırma işareti olarak kırmızı. Cellatlar, yaşam ve ölümün efendileri, kırmızı rengi kullanmışlar ve ortaçağda hükümdarlar gibi dokunulmazlık mertebesine çıkarılmışlardı. İmparatorlar gibi, kardinaller de erguvan kırmızısı kullanırlardı. İktidarın, düzeltinin, uzaklaştırmanın, ama aynı zamanda da davetin kırmızısı, Pantkot ateşinin rengi. Dudaklar, tır-

[1] (İng.) Kırmızı, kırmızı bir gül. İskoç şair Robert Burns'ün 1794 tarihli şiiri. (YN.)

naklar, cinsel organlar kırmızı veya kırmızımsı tonlarıyla içeriye işaret eder, bedenin özellikle de görünür bölgeleri kırmızıya boyanarak öne çıkarılır, tırnaklar ojeyle, dudaklar rujla – içe doğru bir davet. Yeni doğduğumuzda ayırt edebildiğimiz ilk renktir kırmızı ve ölürken göreceğimiz son renk. Güzel kırmızı.

Thomson geçenlerde sordu: Lotoda mı kazandınız, yoksa yüreğinizi ısıtacak bir şey mi oldu?

Ben sadece gülmekle yetindiğimdeyse, şöyle dedi: İyidir böyle. Hiçbir şey o kasvet kumkumalarından daha kötü değil, onların konuşmalarında matem konukları sadece şunu düşünüyorlar: Bekle hele, tırpanlı adam yakında sana da gelecek.

Aschenberger'in ölümüyle bir başka anlatı başladı. Iris'i daha önce anekdotlarla oyalıyordum, birikmiş olan pek çok küçük olay, yaşlılığın bir avantajı, insanın anlatacak çok şeyi oluyor. Ama birdenbire elinize bir patlayıcı geçiyor. Çok sayın matem konukları, bunu hayal etmeyi bir deneyin. İçinizden çoğu patlayıcıyı alma fikrini asla aklından geçirmezdi. Sorumluluk sahibi bir vatandaştan bekleneceği gibi davranır, hemen polise haber verirdiniz. Ya da polisi aramak hoşunuza gitmezse, ne kokar ne bulaşırım, parmağımı bile kıpırdatmam, nasılsa evi boşaltanlar bulacaktır, diye düşünürdünüz. Ama ben evi boşaltan insanların hiçbir şey okumadığından eminim, patlayıcı uyarısını bile okumazlardı. Olduğu gibi çöpe atarlardı, kamyonla çöp yakma tesisine götürülürdü, orada çöpler bir hareketli iş bandından geçirilerek taranırdı, çoğunlukla okuma yazma bilmeyen işçilerin yaptığı bir iş, yakma fırınına giderdi ve güzelim fırınlarından birini yerinden söken muazzam patlama karşısında herkes şaşırırdı. Ama benim için belirleyici olan bu düşünce değildi. Hayır, ben paketi öylece aldım. Onu ne yapmak gerektiğini düşünmek istiyordum. Bu da fikrin kendisi gibi delilik, diyeceksiniz – haklısınız da. İntihar etmekten farksız, diyeceksiniz, bunda haklı sayılmazsınız, çünkü paketi almadan önce patlayıcının darbeye hassas olup olmadığını araştırdım.

Yani kaygıya gerek yok, rahatça taşınabilecek bir şey. Ama işte bu patlayıcıyla, daha doğrusu Aschenberger'le birlikte Iris'le olan ilişkim değişime uğradı.

Ben'le ilişkimi bitirdim. Dehşet. Hayatımın değişeceğini, her şeyin karmaşıklaşacağını bilmek. Yine de aynı zamanda, mutluluk duygusu dediğimiz o duygu da uyandı ve içimi adamakıllı doldurdu, hatta kendimi dürüstçe yokladığımda, zafer duygusu gibi, bir yenilenme gibi bir şeydi, sadece benim isteğime karşılık vermemişti (otuz yıl önce olsaydı, ona yaklaşmama izin vermişti, derdim), aynı zamanda artık tek ve biricik olacaktım. İtiraf edeyim ki, sayın matem konukları, tipik bir erkek (gerçekten de sadece erkeklere mi özgü?) duygusu, iktidar dolu bir duygu, ama ben size karşı dürüst olmak niyetindeyim. Bu toplumun onayladığı duygulardan biridir, galip gelenin, avcının, güçlü olanın gururu. Kendimi üstün ve güçlü hissediyorum, aynı zamanda da vicdani rahatsızlık duyuyorum. En azından, lider erkek aslanı yenen genç aslan gibi bunun tadını çıkartabilirdim. Lider aslan her zaman genç aslan tarafından kışkırtılır. Asla zayıflık göstermemeli, asla açık vermemelidir. Tartışmasız hâkimiyet göstermelidir. Eğer bir ikili mücadele söz konusu olur da yenilirse, hemen dışlanır, acımasızca; diğer hayvan türlerinden farklı olarak, erkeği çiftleşme havasına sokmak için epey çabalayan, onu yalayan, zorlayan bütün o yumuşak, tatlı dişi aslanları kaybeder. Birdenbire defolup gitmek zorunda kalır, derhal, daha da ötesi, yeni lider aslan eski lider tarafından peydahlanan bütün yavru aslanları hemen boğazlayıp öldürür. Dişiler sadece seyreder, yavrularını korumaya çalışmazlar. Doğada onca övülen ana sevgisi hakkında bu kadar söz yeter. Dişiler sadece bir sonraki çiftleşme girişimini bekler. Eski lider erkek aslan artık tek başına yaşamak zorundadır, ama boynundaki, sırtındaki parazitleri eskiden dişi aslanların yaptığı gibi yalayıp atamaz. Düşkünleşir, postu tirfillenir, sidik kokmaya başlar. Berduşlaşır ve kısa sürede ölür.

Vahşi doğayla olan fark hemen görülür. İnsanlarda yaşlı kuşak gençliğe baskın çıkabiliyor. Bir süreliğine de olsa. Daha iyi dişlere sahip olan Ben elbette – benimkilerden dördü eksildi bile. Evde antrenörüyle çalışırken, tenis ve rüzgâr sörfü yaparken geliştirdiği kaslar da tişörtünün altından yeterince belli oluyor. Ancak: Felsefe dikey meslektir. Bizim meslekte milyonlarca yıl boyunca bazı manevi güçler gelişmiştir, çok sayın matem konukları, örneğin estetik güç, tekerlekli sandalyeye düşmemiş olmak koşuluyla elbette, bunu Iris de bir keresinde acımasızca vurgulayarak diğer kadınlar karşısında daha iki-üç yıl bir şansım olacağını söylemişti, aslında bu söylediği, ne kadar aksini iddia etse de, kendisine ilişkin olarak da doğruydu. O zaman henüz bakıma muhtaç hale gelmiş olmayacağım, ama potansiyel olarak on-on beş yıl içinde düşünülebilir bir ihtimal olacak bu. Buna karşın, eğer astımını saymazsak, bakıma muhtaç düşmek Ben için henüz çok uzak bir olasılık. Gerilim de estetiğe katmak istediğimiz şeyin bir parçası, çok sayın matem konukları, ve estetik, çömlekçiye yüzey çok boş, çok sıkıcı göründüğü için yumuşak kile tırnakla kazınmış ilk beceriksiz çizgilerden bu yana her zaman gündemde, ama belki de çömlekçi tırnağıyla kili, orada bir tekrar, bir benzerlik gördüğü için, bir başka şeyden farklı hale gelmesi için rasgele çizmişti, bir sürpriz, bir şaşkınlık, alışılmış olanın dışına çıkmanın verdiği sevinç. Ve Iris'le o güne kadar yaşadığımız her şey alışılmışın dışındaydı. Bu saklambaç oyununun, bu kaçamakların, bahanelerin, alelacele ayaküstü buluşmaların içinde gündelikleşmeye yer yoktu.

Arkadaşını denetlemek ve çalıştığı bölümde çok fazla para sarf edildiğini ve fazla insan çalıştırıldığını saptamak zorunda olan stres altındaki Ben'in şansı yoktu, bütün bunları raporuna almak, arkadaşının sert bir uyarı almasını ve kadro azaltılmasını sağlamak zorundaydı, bütün bunlar onu adamakıllı felç etmişti. Tam da Iris'e, onu pek de ilgilendirmeyen, ayrıca tam olarak anlamasının da mümkün olmadığı bütün bu sorunlardan söz etmek iste-

diği bir zamanda ben ortaya çıktım, cazla ve ölümle uğraşan ve Iris'e içinde bir şişe kırmızı şarap ve o küçük plastik paketin bulunduğu, yine Udi'den kalma aşınmış ama kaliteli eski bir evrak çantası veren biri; paketin ne olduğunu sorduğunda, kısa bir duraksamadan sonra cevap vermiştim: patlayıcı. Bana şaşkınlıkla baktığında da devam etmiştim: biyografinin bir parçası. Ben'in, Iris'in ve diğer bütün arkadaşlarının bildikleri, gündelik hayatın böylesine dışına çıkartan bir durum, hatta estetiğin bile, Iris'in uğraşmakta olduğu her şeyden, samanyolundan, bir sonraki sergisinden, *Tasso* sahnelemesinden, seçkin bir restoranda kullanılacak bir dalga çatlaması için verilecek fiyat teklifinden uzaklaştıran bir durum. Patlayıcı madde, sayın matem konukları.

Iris otelin barında bekliyordu. *Campari orange*'ını henüz bitirmemişti, içeriye girdiğimde hemen ayağa kalktı ve, gel, dedi. Özellikle beğendiğim, Vivienne Tam tasarımı ipek elbisesini giymişti, gri kumaşın üzerinde mürekkeple serpilmiş gibi görünen mum beyazı stilize orkideler. Resepsiyona gitti, odayı ayırtmıştı, beni şaşırtan bir şekilde en küçük bir utanç belirtisi göstermeden gitti, ödemeyi nakit yaptı, her şeyi benim adım üzerinden halletmişti. Sonuçta o tanınan biriydi, oysa burada parasını cenaze konuşmalarıyla kazanan bir caz eleştirmeniyle kimse ilgilenmezdi.

Ben bir cenazeden dönüyordum, üzerimde siyah yazlık takım vardı, kravatı daha mezarlıktayken çıkartıp cebime sokmuştum. Iris, üzerimdeki bu takımla ve yakası açık beyaz gömlekle bir piyaniste benzediğimi söyledi. Herhalde genç kızken böyle bir film görmüştü. Belki de bir sanat tiyatrosundaki gösterimde, Charles Aznavour'un *Piyanisti Vurun*'unu görmüştü. Filmin yapıldığı yıl, dünyanın Iris'in gelişini görmesine daha altı sene vardı, bense filmi, yanımda bacak bacak üstüne attığında jüponu kışkırtıcı bir şekilde hışırdayan bir kız arkadaşımla birlikte seyretmiştim.

Deri çantamda konuşmanın metni, bir şişe Bordeaux ve patlayıcı madde paketi vardı. Sürekli konuşma metnimin taslağının peşinde olan meraklı Polonyalı yine temizlikteydi ve ben de, o bu plastik parçayı çöpe atmadan, ki bu yakılması demekti, veya konteynere fırlatmadan yanımda taşısam daha iyi, diye düşündüm. Şaşılacak ölçüde ağırdı, ama aynı zamanda da kullanışlı ve etkileyiciydi, hafifçe bastırdığımda, ağır ve direnç göstererek de olsa, kütle esniyordu, başlangıçta bu kütlenin basınçla patlayıp patlamadığını bilmediğimden korkmuştum. Sonra bilgi edindiğimde, yine de şiddetli darbelerden kaçınmak gerektiğini öğrendim.

Onu cenazeye giderken de yanımda taşımıştım. Meslektaşım Weiss hâlâ sarılıktan hastanede yattığı için, Thomson konuşmayı benden rica etmişti. Torunu, 84 yaşında bir kadın olan merhume hakkında anlatacak fazla bir şey olmadığını belirtip şunları söylemişti: erken evlilik, dört çocuk, ev kadını, sonra emekli. Hepsi buydu. Hiç yurtdışına çıkmamıştı, neredeyse hiç seyahat etmemişti, hayır, gerçekten de özel hiçbir şey yoktu.

Buna inanmıyorum.

Öyle ama.

Ölenin evinde oturuyordum, normalde sadece genç evlilerde görüldüğü gibi Ikea mobilyalarıyla döşeli bir ev. Bu alışılmış bir şey değildi, çünkü normalde yaşlı insanlar eşyalarını sonuna kadar salyangozlar gibi sırtlarında taşırlar. Bir insanın mobilyalarını ne zaman aldığını, dolayısıyla ne zaman evlenmiş olduğunu çoğunlukla ilk bakışta söyleyebilirim. Kırklı, ellili veya atmışlı yıllar. Bu kadın kırklı yıllarda evlenmişti, ama mobilyalar yeniydi.

Bunları siz mi satın aldınız, yoksa anneniz mi?

Hayır, büyükannem kendisi aldı.

Her şey çok yeni görünüyor.

Evet, büyükannem yeni aldı. Bir yıl önce. Büyükbabamın ölümünden hemen sonra. Kimse onu bundan vazgeçiremedi. Neredeyse elli yılını o eski mobilyalarla geçirmişti, koltuklar, kanepe, masa, sandalyeler, evlilik yatağı.

Sonra büyükbabam öldü. Büyükannem çok ağladı. Üç yıl boyunca ona bakmıştı. 52 yıllık evlilik. Cenazeden sonra, yani hemen aynı gün restorandaki yemekte haberi verdi: Yeni mobilyalar alacağım. Önce şaka yaptığını sandık. Ama tavrını değiştirmedi: Mobilyaları değiştireceğim. Hayatında ilk kez, para harcama konusunda kendisi karar verebiliyordu. İkisi birlikte 40.000 mark kadar biriktirmişlerdi. Hesap büyükbabamın adınaydı. Büyükannemin para çekme yetkisi bile yoktu. Büyükbabam karşı çıktığından değil. Öyleydi işte. Ayrıca ne gereği vardı. Bu güzel eski şeylerden niçin vazgeçiyorsun, diye sordu herkes. Büyükanne, niçin? Sekseninin üstündesin. Yakında öleceksin, demediler gerçi, ama kastedilen buydu, zaten büyükannem de böyle anladı, umurumda değil, dedi, iki hafta bile yaşasam yeni mobilyalar istiyorum. Bu eski hantal şeyleri artık görmek istemiyorum. Birlikte Ikea'ya gittik. En son katalog yanındaydı. Yıllar boyunca gönderilen bütün katalogları biriktirmişti, işte burada.

Yepyeni kahverengi deri koltuğun yanındaki çelik borudan bir rafa düzenli olarak istiflenmiş katalogları gösterdi.

Büyükanne şöyle söylemişti: Eski eşyalardan istediğiniz her şeyi alabilirsiniz. Ama bir hafta içinde almalısınız, sonra eskici gelip her şeyi götürecek. Eğer istediğiniz bir şey varsa buyurun alın, ama gecikmeyin. Hiçbir şeyi saklamayacağım, haberiniz olsun. Birlikte Ikea hangarlarında dolaştık, mekânların büyüklüğüne şaştı. Daha önce de gelebilirdi, ama yapmamıştı. Bu isteğini kimse bilmiyordu. Bu onun sırrıydı. Kendi kendime, bunu beklemiş olup olmadığını sordum. Ama sanmıyorum. Belki de, eğer ben daha önce ölürsem, bunun da önemi yok, diye düşündü. Ama o benden önce ölürse, o zaman her şeyi sadece kendim için yeniden, hep hayal ettiğim gibi yapmak istiyorum. Belki de yalnızlığına bir teselliydi bu. Eşyaları seçme biçimi beni şaşırttı. Önce kanepe, sonra koltuklar, koltuklar ve kanepe bu güzel doğal kahverengi deriden olacaktı. Sipariş numaraları aklındaydı, her şey, masa, san-

dalyeler, hepsi yeni olacaktı. Sonra on bir ay bu evde yaşadı, gayet hoşnuttu ve sanırım gayet de mutlu. Ayrıca saçlarını boyattı, bir şampanya tonunda, 84 yaş için oldukça hoş görünüyordu. Önce, bir erkek arkadaşı olduğunu sandık. Ama yoktu. Sadece yeni mobilya alma isteği söz konusuydu. Benim de hoşuma giden kanepenin üzerinde oturup kataloglardan birini karıştırdım. Bazı yerlere tükenmezkalemle küçük çarpılar atılmıştı. Birkaçında notlar vardı: Burada, sağda. Veya: Masanın yanına olabilir.

Otelin aynalı asansöründe beşinci kata çıkıyorduk.

Ne düşünüyorsun?

Ne düşündüğümü sorması da yeni bir şeydi. İçime kulak kabartmak istiyor.

Ikea mobilyalarıyla şu büyükanneyi.

Iris'e kadından, kocasının ölümünden sonra evi yeniden döşediğinden söz etmiştim. Iris cenaze töreninin nasıl geçtiğini sordu.

İyi, eğer böyle tanımlamak yerindeyse.

Peki, sen neler söyledin?

Herkesin yaşamını istediği gibi şekillendirme hakkı üzerine bir şeyler söyledim. Olanaklar elvermediği için, sıkıntıların veya bir başka insanın yakınlığının engel olması yüzünden bunun her zaman gerçekleşmemesi farklı bir mesele. Ama bütün bunlar gündelik yaşamın zorlayıcı istekleridir: bir başka yaşama dair bir düşe sarılmak.

Bu kadar ironik mi?

Nasıl yani? Bunları sana ironik bir tonda mı anlattım?

Hayır, dedi ve soyunmaya başladı. Her seferinde, sanki benim için sergilercesine soyunuyordu.

Ben de ona, canım benim, diyorum.

Bunu bilerek mi yapıyor, emin değilim, ama odanın tam ortasında duruyor; kısa etekli gri ipek elbiseyi iki eliyle birden kavrıyor, başının üzerinden sıyırarak çıkartıyor ve siyah külotu dışında çıplak ortada duruyor. Sonra saçlarını savurarak düzeltiyor. Bu, kendi kendime, bir daha

asla bu kadar genç bir kadınla birlikte olmayacaksın, dediğim anlardan biri, böyle bir şeyi bir daha görmeyeceksin, en azından kendi isteğiyle seninle olan bir kadının yaptığını görmeyeceksin. Yaşlı aslanın mutluluğu bu ve terk edilmenin cennetten kovulmak gibi bir şey olacağını bilmek zor olacak, düşündüğünden de zor, diyorum kendi kendime, ve mesafe koymak için, ironik davranmak için gösterdiğin bütün çabalar, geleceğini bildiğin acıyı daha katlanılır kılmak için. Ama acının katlanılmaz olacağını da biliyorum. Gülüyor, sonra tek tek ayakkabılarını çıkartıyor, ama oturarak değil, ağırlığını bir bacağına vererek ayakta – bu elbette kolay bir yol değil, ama bu yüzden o kadar etkileyici. Yatağa gidiyor ve kendini üstüne bırakıyor. İnsanın bir projektör ışığının altında da soyunabileceği ve rahatlıkla çıplak yatabileceği yaşta. Tekrar kalkıyor, yatak örtüsünü aşağı atıyor, yine uzanıyor, yastığı kabartıyor, başının altına yerleştirip, ikimiz için birer sandviç yaptım, diyor. Sonra aniden: İlk seferinde korkmuştum. İlk seferinde mi? Birbirimizi ilk çıplak gördüğümüzde, senin, teninin fazla yaşlı görüneceğinden korkmuştum. Ve bunun bana dokunacağından. Ateşli olmak varken. Ama şimdi gel artık.

Bunu öylesine rahatlıkla söylüyor ki, ama şimdi gel artık, sanki ardında bir başarısızlık ihtimali pusuda değilmiş gibi. Beni seyrediyor, soğukça not vererek değil, dostça, ayakkabılarımı çıkartışıma bakıyor, ben de tek bacak üzerinde çıkartıyorum ayakkabılarımı ve bunu yaparken de ona, insanın tek ayak üzerinde sandaletlerini çıkartabildiği sürece yaşlı sayılmayacağını söyleyen Çinli şair Wang Wei'den söz ediyorum.

Benimleyken yaşlanmazsın, diyor ve gülüyor.

Beyaz gömleği, siyah pantolonu çıkartıyorum, ceketi odaya girer girmez koltuğun üzerine atmıştım.

Onunla tanıştıktan kısa bir süre sonra dambıllar satın aldım, sabahları ve akşamları çalışmaya başladım, ara sıra bir eleştiri veya konuşmalarımdan birini yazarken de çalışıyordum. Elbette dambıl kaldırmak budalaca bir şey, kol-

ları yukarı kaldır, arkaya uzat, orada dur, ayaklar biraz açık, sonra yirmiye kadar say. *Kas Tutulması* adındaki dükkândan dambılları alırken, alıştırmaları büyük bir aynanın karşısında yapmamı önererek, böylece duruş hatalarımı da düzeltebileceğimi söylemişlerdi. Ben'le bu alanda yarışmayı düşündüğüm yok, ama çalışmaya başladığımdan bu yana göğsüm genişledi, dişlerimi fırçalarken kollarımın üst kısmındaki bütün adalelerin her harekette belirginleştiğini görüyorum.

Iris'in yanına uzanıyorum. Ben daha bir şey söyleyemeden dudaklarımdan öpüyor. Dili alt dudağımda, üst dudağımda dolaşıyor. Sonra dili dilime yapışıyor, içindeki kasların gerginliğini hissediyorum. Diyor ki: Onunla konuştuğun her şey, söz verdiğin, itiraf ettiğin. Bunun tadına bakmak istiyorum. Dışarıdan, koridordan alçak sesle bir gülüşme. Odanın içinden geçen iki eğri ışık çizgisi. Bir esinti perdeleri şişiriyor. Tut beni. Düşüş ve sessizlik. Sonra uzaktaki bütün sesler tekrar yakınlaşıyor, çok netleşiyor.

Kendini nasıl hissediyorsun?

Kendimi kaybetmiş ve yeniden bulmuş gibi. Kendimde, kayıpsız, ve içimde yalnızca burada olma isteğiyle, yani senin yanında.

Bana bir öpücük veriyor. Bravo!

Kendimi nasıl hissettiğimi her seferinde yeniden ve farklı bir şekilde tanımlamam gerekiyor – seviştikten sonra.

Acıktım ve susadım. Iris böyle sıradan şeyler söyleyebiliyor ve bunu sanki üç günden beri hiçbir şey yememiş ve içmemiş gibi söyleyebiliyor. Çantamı aldım.

Dur bakayım, kırmızı şarap şişesini çıkarttı, etiketini okudu: Çok iyi, tekrar elini çantaya soktu ve küçük plastik paketi çıkarttı.

Bu nedir?

Bir an duraksadım, koridordaki duvarın deliklerini doldurmak istediğim bir dolgu malzemesi mi demeliyim, ama sonra söyledim: patlayıcı madde.

Ve sonra şaşkınlık dolu ne, nasıl, sorularını yanıtladım.

Aschenberger'in evinde buldum. Zafer Sütunu'nu gerçekten de havaya uçurmak istiyordu.

Iris elindeki plastik paketi birdenbire çok dikkatle tutmaya başladı.

Sen deli misin, bu nesneyi yanında taşıyorsun.

Sordum, darbeden etkilenmiyor.

Tamamen aklını kaçırmışsın.

Aschenberger tam bir tutanak hazırlamış. Belli ki, önceden tutuklanması ihtimaline karşı her şeyi olduğu gibi belgelemek istemiş. Aslında ortadan kaybolmak istemiyordu. İtiraf mektubunda, mektubu yazanın üç gün sonra teslim olacağı da belirtiliyor.

Niçin üç gün?

Elbette, medyanın merakını kışkırtacak bir şey bu. Gerçekten de çok profesyonelce düşünülmüş.

Ya itiraf mektubu?

Zafer meleği düşmeli, diye yazmış. Gördüğün gibi, ciddiydi. Geriye sadece bir kaide kalacaktı, patlamış bir sütun, bir boş mezar simgesi. Bir iz bırakmak. Zafer Sütunu'nu da Alman tarihi gibi bir harabe haline getirmek.

Şişenin mantarını çıkarttım. Edmond bana üç şişe Bordeaux vermişti.

Niçin bu nesneyi yanında taşıyorsun? Kaçıklık bu!

Temizlikçi kadın.

Saçmalık.

Iris'in gözlerinde hemen o araştırıcı güvensiz bakış belirdi. Bir şey yok. Kadını gördükten sonra, hâlâ temizlikten fazlası için bana geldiğinden kuşkulanıyor. Aslında doğru da, Horch onu konuşma metinlerimin taslaklarını bulup kendisine götürmekle görevlendirdi. Tanatolog[1] isimli bir tablo üzerinde çalışıyor, herhalde bazı ayrıntıları zaten toplamıştır, tabut astarı, ilmek artıkları gibi. Ayrıca ona bir kıyak yaparak birkaç satır daktilo edip çöp kutusuna attım. Polonyalı gittikten sonra çöpe baktığımda, attığım kâğıt gerçekten de ortadan kaybolmuştu.

[1] Ölümün belirtilerini, koşullarını ve nedenlerini inceleyen kişi. (Y.N.)

Sepeti çöp kutusuna mı boşaltmış?

Yoo. Oraya da baktım, torbayı açıp içini karıştırdım. Yoktu.

Şarap güzel, çok iyi. Bunu nereden buldu acaba?

Kent rehberlerinin iyi bağlantıları vardır.

Patlayıcı madde gibi mi mesela?

Evet.

Sen bunu içten içe doğru buluyorsun, dedi, bir anlamı olduğunu düşünüyorsun.

Yoo, değil aslında.

Ne demek aslında?

Değil demek. Anlamadığım, bu fikre nereden geldiği. Eskiden şiddete karşıydı. Kesin bir biçimde.

Anımsamalar: Koku, duman, sigara dumanı, hava mavileşmiş, atılacak eşyalarla dolu bir bodrum, yerler izmarit dolu, duvarlarda afişler, eğer duvarlar, içlerine işlemiş olan o tartışmaları aktarmaya kalksa yıllar gerekirdi.

Aschenberger şiddetin her türüne karşıydı. Bodrumda yeni biri ortaya çıkmıştı, zaten illegal olan biri. Gözlerinin etrafı gölgeli, sırık gibi bir adam, sürekli uç noktaları öne sürüyor, bu sistemin mutlak iktidar kullandığını, her türlü düzeltmenin onu daha da pekiştireceğini, temelinde sadece kâr düşüncesi olduğunu, bunun her türlü pisliği, Güney Afrika'daki ırkçılara silah satmayı da, Latin Amerika'daki diktatörlükleri de, işkence ve terörü de haklı çıkarttığını söylüyor, napalmin kavurduğu Vietnamlılara bir bakın, diyor. Meşruluğunu, işçiler de dahil olmak üzere halkın sistemi değiştirmek istemeyen, kendini onun güdümüne bırakmış çoğunluğundan alıyor, her şeye gücü yeten bir iktidar ağı, ve çoğunluk bunun Üçüncü Dünya'nın sömürülmesiyle beslendiğini de biliyor. Buna karşı tek bir aracımız var: şiddet. Baskının şiddetine, sömürünün şiddetine karşı devrimci şiddet. Karar vermek zorundayız. Bunun arası yok, bir şey yapmazsak her şey olduğu gibi kalır, kendimiz pislikleşiriz. Pislikler ezilmeli. İster

copla olsun, ister daktiloyla, bu sistemi destekleyen pislikler ezilmeli.

O sıralar onun bir provokatör olup olmadığı belli değildi. Başkaldırının en, en önceki zamanlarında toplantılara, siyasi polisten veya anayasayı koruma dairesinden oldukları çok uzaktan bile belli olan yaşlıca beyler katılırlardı. Daha sonra ajanlar ortaya çıktı. Bu sırık boylu adam bodrum toplantılarında, artık şehir gerillası aşamasına geçme zamanı geldiğinden, boş alışveriş caddelerinde gösteriler yapmak yerine eyleme geçmek gerektiğinden söz ediyor, konuşuyor, konuşuyor. Direniş. Eylem. Karşı şiddet. Saf eylem. Tutumluluk, rasyonellik, bunlar teröristçe kavramlar.

O zaman Aschenberger ayağa kalkıp ilk konuşan oldu ve şunları söyledi: Hayır, bu küçük burjuva sabırsızlığı. Önce halkın çoğunluğunda devrimci bir bilinç yaratmaya ihtiyacımız var. İşçiler.

Saçmalık, onlar uyum sağlamış durumda.

Ahlaki-siyasi bilinç üzerinde durmak gerekir.

Yuhalandı. Ahlak. Her şeyi olduğu gibi bırakmanın bahanesi. Şiddet ne zaman meşru oldu? Hitler'e karşı direniş sırasında, şiddet kullanmak gerekip gerekmediği tartışmaları ne kadar uzun sürmüş, sonu gelmemişti.

Bu, şu anki durumla karşılaştırılacak şey değil.

Neye, ne zaman şiddet diyeceğiz? Bir grafitiye mi? Boyalı yumurtaya mı? Eski bir Nazi'yi tokatlamaya mı?

Ya senin şiddet anlayışın?

Sınırlıydı, nesnelere karşı sadece.

Şimdi hepsi ne kadar uzaktaydı. Yaşamdan önce bir yaşam. Yatağın üzerinde oturup kırmızı şarap içtik, Iris'in rozbif ve salata yapraklarıyla yaptığı sandviçleri yedik, odanın içi kararmıştı, ama gökyüzünde hâlâ turuncu bir pırıltı vardı. Arabaların motor sesleri, trafik ışığı yeşile geçmiş olmalı.

Elini çeksene.

Senden mi?

Bardağı uzaklaştır!

Beni gıdıklayıp güldürmeye çalıştı. Kız kardeşimin

gıdıklama girişimlerinden antrenmanlı olduğum için, gülmeyecek şekilde yoğunlaşabiliyorum. Iris de beni güldüremedi.

Gıdıklanmıyorsun bile.

Ama sen gıdıklanıyorsun!

Kahkahaları, yüzünün kızarması, yalvarması, yataktan aşağı yuvarlanması, gülmesi, gülmesi, gözlerinden yaşlar gelerek gülmesi anlatılır gibi değil.

Dışarıda hava kararmıştı. Iris'in Ben'i araması gerek. Ben şu sıralar o kadar hassaslaştı ki, Iris aslında yapmadığı bir şeyi yapıp ona nerede olduğunu, ne yaptığını anlatıyor. Nerede olduğunu, ne yaptığını, üzerindeki giysiyi, o anda ne düşündüğünü ona hiç sormam, Ben'in ona sorduğu bütün bu sorular kendisinin de son zamanlarda bana sorduğu sorular.

Iris banyoya girdi. Duvarlar o kadar ses geçirirken ona kulak kabartabilirdim, ama kendimi dışarısının seslerine kulak kabartmaya zorluyorum, aşağıdan yayaların sesi geliyor, daha uzaktan trafiğin uğultusu, içinde harekete geçen bir otobüsün gürültüsü açıkça seçiliyor.

Banyodan çıkıp yanıma geliyor ve, bu geceyi birlikte geçirebiliriz, diyor, harika değil mi?

Korkuyorum, bir an eve dönmek, yalnız uyuyabilmek için bir bahane arıyorum, sonra tekrarlıyorum: Harika.

Burada uyuyacağız. İlk kez bütün bir gece birlikte. Ben'in Stuttgart'a şirket merkezine gitmesi gerekiyor. Yarın öğlen dönecek.

Altı-yedi yıldan beri bütün bir geceyi bir kadınla aynı yatakta geçirdiğim olmadı. Ve üstelik odada çift kişilik bir yatak var.

Cep telefonunu kapattı ve benim üzerimden yatağa tırmandı, evet tırmandı, bu da onun gençliğinin bir parçası. Haydi yat, sakin ol. Bir kereden bir şey çıkmaz.

Elli yaşın üzerindeki erkeklerde en sık rastlanan ölüm nedeni kalp krizi, biliyor musun.

Ah, haydi. Bu senin için geçerli değil. Çok formdasın.

Bana bunları söylüyor. Kolumu boynunun altından geçirdim. Bana fikirlerinden söz etti, buradaki banyoda duran çöp kutusuna benzer, ayakla basılan pedalla kapağı açılan bir çöp kutusunu içeriden beyaz ışıkla donatacaktı. Adını çöp ışığı koyabilirdi, ışıldayan bir *memento mori*.[1]

Doğu kırmızı. Kırmızı bayrak. İlerleme kırmızı. Kırmızı ışık dur anlamında. Çin'de kültür devrimi sırasında Kızıl Muhafızlar bu anlamı tersine çevirmeyi denedi. Yeşil ışık dur anlamına gelecekti, kırmızı geç. Troçki'nin sürekli devriminde kırmızı, reel sosyalizmi gerçekleştirdiklerini iddia eden ülkelerde sadece küçük bayraklarda, flamalarda ve bez afişlerin zemininde görülüyordu. Parti ve sendika görevlileri karakteristik olarak renksiz giyiniyorlardı, bol bol gri ve yeşil – mimaride, boş zaman alanları planlamasında gri vardı, tanıtıcı ve aynı zamanda çağırıcı bir karaktere sahip kırmızı eksikti, her zaman biraz da tehditkâr ve haz verici bir yanı olan kırmızı, başkaldırıda, devrimde kendini gösteren ve belki de kendine has, estetik bir yenilik getirebilecek kırmızı, evli çiftlerin birbirlerini dar görüşlü orta sınıfa özgü biçimde aldatmaları gibi ve pek çok parti ve sendika görevlisinin bira içmesi gibi kokuşmuştu. Öncelik isteyen, uyarı ve kışkırtı ifade etmekte ısrar eden güzel kırmızı, kısa sürede Çin'de anlamını tekrar kazandı, çünkü daha derine yerleşmiş zihinsel ve duygusal sinyaller sık sık kazalara yol açtı, bisiklet sürücüleri yerlere savruldu, bu yüzden yumuşak ifadeli yeşil yine geçiş serbestliğinin rengi oldu ve kırmızı ışık dur anlamını geri kazandı.

Çok sayın matem konukları, buradaki insan kendi deneyimlerinden öğrenmesini bilmişti, ve bu söylenebilecek en iyi şey, tavrı katı olmayan birisi, kendi kendisinin oluşum halinde olduğunu kavrayan birisi. Bir zamanlar Almanya'da gerçek bir devrimci parti kurmayı amaçla-

[1] (Lat.) Öleceğini hatırla. (Y.N.)

yanlar arasında olan, Marx'ın, Engels'in, Lenin'in, Stalin'in ve Mao Tse-tung'un geleneklerini savunan Edmond, 1 Mayıs'ta, yukarıda sözü edilen kişilerin başlarının basılı olduğu, bambu kamışlara geçirilmiş, on iki metre boyunda ve üç metre enindeki kırmızı afişi taşıyan on iki politbüro üyesinden biri olan Edmond, anayasaya bağlılığına dair kuşkular belirdiğinden -gerçekten de Çin modeline göre bir halk cumhuriyeti kurulmasından yanaydı- ve devlet kadrolarında öğretmenlik yapmasına izin verilmediğinden, bir zamanlar üzüm toplamak için çalıştığı yerde Fransız şarapları satın almaya başladı Önce şişe şişe, sonra kasa kasa. Seyahat ediyordu, onun gibi politbüro üyesi olan Vera da zaman zaman birlikte gidiyordu, şişeleri o zamanlar kirada oturdukları apartmanın bodrumunda depoluyorlardı. Şarapları arkadaş çevresinde satmaya başladılar, iyi seçilmiş, uygun fiyatta şaraplardı, çoğunlukla kendileri deneyip bol bol içiyorlardı. Edmond işi iyi tutturdu, doğru bir zamanlamaydı. İşi büyüttü. Şarap mağazaları, toptancılar açtı, Fransız şaraplarının yanı sıra çorba kâseleri, marmelat, bal, tabak takımları, dökme demirden tavalar, yemek kitapları da satıyor ve tabii şarap tatma akşamları düzenliyordu. Şubelerinin çoğunu diplomalı öğretmenler yönetiyordu, anayasa karşıtı etkinlikleri nedeniyle işten el çektirilmiş veya kendileri hiç öğretmenlik başvurusunda bulunmamış ya da öğretmen fazlası nedeniyle hiç işe başlamamış eski altmış sekizliler. Edmond, devrim hedefleyen, ilkelere bağlı bir Alman komünist partisi kurmayı amaçlayan örgüt kendi kendisini feshetmeden beş ay önce örgütten ayrılmış ve şarap işini kurmuştu. Birkaç yıl sonra şubeler açtığında, sadece kendi örgütünden değil, bu arada dağılmış olan diğer komünist gruplardan da eski yoldaşları yanına aldı. Bir zamanlar birbirleriyle sert bir mücadele içinde olan, her biri tek doğru parti çizgisini kendisinin savunduğuna inanan devrimciler şimdi hep birlikte dükkânlarda Fransız şarapları satıyorlardı. Eskiden tartışmalarda birbirlerini bezdirmiş olan bu insanlar -işçi sınıfı dönekleri, kapitalist uşakları,

sermayenin ajanları, işçi sınıfının sırtındaki parazitler– şimdi müşterilerle Bourgogne ve Bordeaux şaraplarının üretim yılları ve kaliteleri üzerine, ama aynı zamanda da politik sorunlar, çevre, Üçüncü Dünya, rüşvet, parti bağışları hakkında tartışıyorlardı, ama dar görüşlü ve dogmatikçe değil, daha çok sakin tartışmalardı bunlar, kaliteli kırmızı şarap, peynir, *terrine de foie gras*[1] da onları sakin, hesaplı, anayasaya sadık demokratlara dönüştürmek için üzerlerine düşeni yapıyorlardı – en azından Edmond bunu iddia ediyordu. Sanırım Kuzey Almanya düzlüğüne yayılmış bu şarap mahzenlerinin sayısı bu arada on bire ulaştı.

Edmond ve Vera evi altı yıl önce satın aldılar, üçgen çatılı, arduvaz kaplamalı, büyük, aydınlık, orman manzaralı. İçini Vera döşedi. Grafik baskı koleksiyonu yapıyor, elde boyanmış eski Fransız köy işi mutfak takımları topluyor, ne yazık ki çocukları yok sadece, ama bunun dışında her şey yolunda.

Harika.

Evet, yıllar boyu tek ruh, tek yürek gibi yaşadılar. Vera dükkânlarda el sanatları ürünleri için de bölümler oluşturdu, Fransız tarzı kâseler, fincanlar, kadehler, yaşam tarzına ilişkin ne varsa satmaya başladı. O da direngendi. *She is beautiful. She is ginger.*[2] Edmond böyle der. Bir ev de Fransa'da aldılar. Evcik, diyorlar, *une petite maison.* Bütün tanıdıklarım arasında en uzun süren beraberlik onlarınki. Heyecan verici bir evlilik, böyle söylenebilir.

Hâlâ hareket var mı, yani yatakta?

Hem de nasıl. O tutkulu evliliklerden biriydi, kelimenin tam anlamıyla kan çıkartana kadar birbirine giren, ama her seferinde yatakta yine barışan bir çift. Bir opera sahnelemesi gibi bir evlilik.

Bunu nereden biliyorsun?

Hamburg'da sık sık onlarda kaldım. Bu da herhalde sahnelemenin bir bölümüydü, onlara hafif sapıkça bir

[1] (Fr.) Kazciğeri ezmesi. (Ç.N.)
[2] (Ing.) Güzel. Kıpır kıpır. (Y.N.)

dürtü veriyor, izleyicilere, daha doğrusu dinleyicilere ihtiyaç duymalarını sağlıyordu. Çünkü her iyi ilişkinin, her evliliğin sahnelenmesi gerekir, diyordu Edmond. Sorun yalnızca nasıl sahnelendiğidir. Ancak bu şekilde sahnede kalabiliriz.

Onlarda kaldığım zaman çoğunlukla kavga ederlerdi. Yetmişli yılların sonunda politik geçmiş üzerine kavga ederlerdi. Edmond'un aksine Vera partide kalmıştı. Parti, üye azlığı yüzünden kendi kendini feshetmişti. Seksenli yıllarda kavgalarının konusu değişti, politikanın yerini sanat aldı, sonunda da geriye sadece kişiler kaldı, orada bulunanlar veya bulunmayanlar. Vera, prensip olarak karşı çıkma rolünü üstleniyordu. Müzmin eleştirellik onun işiydi. Sert olan oydu. Eğer içiyorsa, o herifi kapının önüne koymalısın. Bu toplumsal bir sorun. Eğer işe sıkı sarılmasaydık, bizim de başımıza gelirdi. Ne demekse.

İkisini son kez birlikte gördüğümde, geniş oturma odasında oturuyorduk, duvarda Edmond'un Vera'ya yaşgününde armağan ettiği muhteşem Kirchner: Parlak mavinin içinde bir çift, arkalarında kırmızı büyükşehir ışıltıları titreşiyor.

Eski yoldaşlardan söz açıldığında Edmond hemen durgunlaşıyor, inanamazsın, dedi Vera, ve niçin biliyor musun, kendisi çekip gittiği için. Vicdanı rahatsız. Sen de öyle yaptın, dedi ve bunu söylerken eliyle beni gösterdi, sen de sessizce ve yavaşça ortadan kaybolmadın mı? Ama sen zaten şu revizyonist gruptaydın, komünizmi yumuşatma aşaması. Kadehini bana doğru kaldırdı. Siz iki kahraman için içiyorum!

Edmond sükûnetini bozmadı, sigarasını, Bourgogne'sını içmeye devam etti, şu Zielke'yi tanırsın mutlaka, dedi, o zamanlar Alman dili ve edebiyatı bölümündeydi, şimdi öyle çok şarap tadımı yapıyor ki, öğleden sonra olduğunda yükünü almış oluyor. Onu kapının önüne koysam ne olacak. Başka iş bulamaz. Bir sosyal vaka haline gelecek, berduşlaşacak.

Edmond'un vicdanını rahatlatma şekli gülünç, abar-

tılı. Düşünsene, diyor Vera, Hellmann gibi beceriksizin birine restoran açtığında borç veriyor, sadece bir zamanlar partinin sempatizanı olduğu için, üyesi bile değil, daha o zaman yumuşakçanın biriydi, altı ay için bir fabrikaya girmesi gerektiğinde derhal pes etti, Edmond buna kredi açtı ve herif altı ayın içinde battı, eski solcu ayyaşlardan biri işte. Sonra Vera doğrudan saldırıya geçiyor: Bu ayyaşlar, solun tembelliği ideolojik olarak desteklemesinin bir ürünü. Proletaryanın sömürülmesi. Bu, Marx'ın zamanında geçerliydi, bu arada hepsinin keyfi yerine geldi, haftada 36 veya 38 saatçik çalışıp of çekiyorlar. Hepsi oflayıp puflıyor. Ve sonra hep şu ideolojik güven sarsmalar: Dönek, suçlu, açıklama düzeneğimiz hep hazır, sosyal çevre, çocukluk ve benzeri, elinden gelmiyor, ama olacak, düzelecek. Saçmalık hepsi. Her şeyi, bütün sosyalizmi bunlar berbat etti. Tembel olanın, düzgün çalışmayanın kıçına bir tekme gerek, bir tekme ve sokağa, ücretinin yarısını keseceksin. Bir buçuk şişe kırmızı şaraptan sonraki Vera buydu, eski adalet ve kardeşlik savaşçısı, ama konuştuğu gibi davranmadığını da söylemek gerekir.

Fakat Edmond söylenenleri ciddiye alarak dedi ki: Görüyor musun, o katı sosyal Darwinizmiyle solu nasıl da hizaya getirmeye çalışıyor. Hizaya getirmek, bugünkü anlayışına uyuyor değil mi? Askerce. Ha? Biliyorsun ki toplama kampları askerce örgütlenmişti. Gulag da öyle.

Al işte bizim Edmond, Edmond, bir zamanlar Stalin'in dil üzerine yazısına hayran olan Edmond, Edmond'un yaşlandığını sana söylemeliyim, her bakımdan, bu sırada Vera gözlerini kısarak onun üzerinde sabitledi ve bana dönerek, şuna bak, dedi, ne kadar kendini bırakmış, ona göre sosyal Darwinizm bu.

Doğru, dedi Edmond, Tannhäuser bunu açıkça söylüyor, ve o güzel bariton sesiyle Wagner'in melodisini söylemeye başladı: Ah bu göğüs, coşkuyla titreyip işçinin yumruğuna karşı kabaran bu göğüs, şimdi acıyla çöküyor ağır ağır.

Sesi gerçekten iyiydi Edmond'un.

Bir alçalıyor ve bir daha yükselemiyor, işte böyle, *Die*

Toten Hosen'la[1] birlikte söylesene. İkiyüzlülük yapmayalım. Dürüst olmaya karar vermiştik.

Bu duruma yabancı değildim, tekrarlanan bir şeydi. O zevkle döşenmiş misafir odasında yatardınız, duvarlarda Grosz ve Dix eskizleri, içinde tuhaf bir biçimde ne radyo ne CD çalar ne de televizyon bulunan bir oda, çünkü bayağılık ve tatsızlıkla geçen bir gecenin ardından üst katta devam eden kavgayla, o akustik olarak sahnelenen oyunla aranıza giren hiçbir ses olmamalı, Vera'nın sesi, Edmond'un sesi, bazen alçak, bazen yüksek perdeden, gittikçe yükselerek, sonra sessizlik ve aniden Vera'nın alçak sesle söylenen yumuşak sesi ve Edmond'un huzurla horlayışı, rahatsız edici değil, ama rahatça işitilir biçimde.

Bu durum bana yabancı değildi, ikisinin arasındaki ilişkiyi tanıyordum, zaten açıkça üzerinde konuşuyorlardı, bu çekişmelere ihtiyaçları vardı, ilişkilerinin tuzu biberiydi, karşıtlıklarla dolu, her ikisinin de gurur duydukları yabanıl bir evliliğin sahnelenmesiydi, başından beri, üzüm bağlarında birlikte oldukları ilk geceden beri aralarında devam eden bir kavga, çünkü o geceden sonra Edmond hemen Danimarkalı bir kızla, Vera da Polonyalı bir üniversiteliyle yatmıştı. Fakat ardından, bir yıl sonrasında tekrar karşılaştılar ve o zamandan beri de birlikteydiler, her ikisi de ilişkilerinin gayet sağlam olduğunu iddia ediyordu, Edmond'un geçici maceraları göz önüne alınmazsa elbette. Buna karşın Vera, Edmond'a sabitlenmişti, ama bu arada her ikisinin de partnerlerini bütün konuklarına sunmaları da sahnelemenin bir parçasıydı, eğer istiyorsan, derdi Edmond, eğer Vera'dan gerçekten hoşlanıyorsan, onunla yatabilirsin, herhangi biri değil, ama sen bunu yapabilirsin. Buna rağmen, eminim ki, hiçbir zaman bir partner değiştokuşu yaşamadılar. Durumdan haberi olmayan bir konuk ne zaman Vera'ya yaklaşsa, o hemen kendini çeker ve az önce eteğini sıyırıp bacaklarını kucağına yaslamış da olsa adama karşı reddedici, hatta şirretçe davranırdı. Bu, şarap

[1] Bir Alman müzik grubu. (Y.N.)

bağlarında yaşanan, bir daha asla geri gelmeyecek o gençlik şenliklerinin, o sarhoş neşenin uzak anımsanışıydı, biliyorum.

Iris uyuyor. Soluğuna, hafif, uçucu, arayan soluğuna kulak veriyorum. Ve daha önce uykusunda bu kadar hafif nefes alan bir kadınla birlikte uyuduğumu hiç hatırlamıyorum. Bir kanat çırpışı sadece. Bense budalaca nedenlerle uyuyamıyorum: Horlayabilirim, böylece onu uyandırabilirim, ve yaşlı bir adam olarak, hadi yaşlıca diyelim, onun yanında ağzım çarpılmış yatarken, küçük dil gevşediği için bir de horlamak. Horlamanın nedeni son derece sıradan, ama aynı zamanda da bana soğukkanlılığımı, kendimi alıştıra alıştıra edindiğim, ince bir yağmurlukla korunur gibi yaşlılığa geçerken üstümde taşımak istediğim soğukkanlılığımı hangi ayrıntılarda kaybettiğimi gösteriyor ve yağmurluğun hangi yerlerden su aldığı şu anda o kadar açık ki. Iris bazen dönüyor, hafifçe ağzını şapırdatıp uyumaya devam ediyor. Bir kez uyku arasında konuştuğunu duydum, derin karanlık bir kubbeden çıkar gibi fısıltıyla gelen tek tek sözcükler. Kopuk kopuk. Ona, bu sözcüklerin geldiği sıcak bedenine, sözcüklerin içinde şekillendiği başına dokunduğumda, uykusundan uyanmadan yüzünü bana çeviriyor, eliyle yokluyor ve hemen tekrar ulaşılmaz derinliklere gömülüyor.

Kesinlikle otelde kahvaltı etmek istemiyor. O halde nereye gidelim? *Dressler? Café Rost? Schleusenkrug?* Ama onların kahvaltısı iyi değil. Olmaz. *Alte Liebe*'yi öneriyorum. Bir zamanlar Finkenwerder ile yükleme iskeleleri arasında seferler yapan, tersane işçilerini sabahları erkenden Blohm & Voss'a götürüp akşamları tekrar alan eski bir vapur bu. Hurdaya çıkartılacakken, Berlin'de satılıyor ve bir gemi-restorana dönüştürülüyor. Rupenhorn'un aşağılarında sahilde bağlı. Peter Weiss'ın severek gittiği bir yer olduğunu duyunca *Alte Liebe*'yi daha da sevmiştim. Bazen akşamüstleri giderim, okurum veya oturup burada

bir göl gibi genişleyen Havel'i seyrederim. Yelkenliler suyun üzerindeki güneş yansımalarını yararak kayıyor, çok uzaklarda bir römorkör. Tepelidalgıçlar tedirginlikle ördeklerin arasından kayıyor. Önümüzden bir kano geçiyor, teknede bir kadın uzanmış, başının altında bir yastık, transistorlu radyodan Bing Crosby dinliyor.

Iris'in ekmeğinin üzerine bal damlatışını seyrediyorum ve bir an için yüzünde, ekmeğini ısırana kadar beliren iştahı görüyorum. Bir yelkenli bordalamasına yanaşarak vapura bağlanıyor, içinde genç bir erkek, genç bir kadın.

On yıl önce bugün ne yapıyordun?

On yıl mı? Niçin?

Öylesine.

Düşünüyor, alnında üç tane derin çizgi beliriyor.

İngiliz dili ve edebiyatı eğitimini bırakıp tasarıma başladım. Ama bu on değil, dokuz yıl önceydi. On yıl önce ne yapıyordum, hatırlamıyorum. Ama dokuz yıl önce sanat akademisine kabul edildim.

Tekrar suya bakıyor. Düşündüğünü anlıyorum, ikimiz hakkında düşünüyor. Buna genç çiftin varlığı yol açmış olabilir mi, bilmiyorum. Teknelerini vapurun babalarından birine bağlayarak güverteye çıktılar, iki masa ötemizde oturuyorlar. Birlikte gülüyorlar, bir ışıltı, birbirlerine baktıklarında sessizler. Her şeyden öylesine kopuklar ve yine de öylesine açıklar ki. Erkeğin kadına mönüyü uzatışı, özenle soruşu, kadının teşekkürü, ona bakışı, başını sallayışı, erkeğin uzanıp onun elini tutuşu ve bir şeyler söylediğinde kadının sessizliği, hiç sesini çıkartmadan erkeğin gözlerinin içine bakıp gülümsüyor. Kadının gözlerinden, gözlerini görebiliyorum çünkü, yaralanmazlık duygusunun verdiği bir parıltı yayılıyor, büyülü bir an, ve bunu yaratan her şeyin benzersiz ve sonsuz olduğu umudu, hayır, inancı.

Genç çift Iris'in görüş alanının dışında, Iris suya bakıyor, uzaklarda, neredeyse karşı kıyıda bir nehir gemisi kanal ağzına giriyor. Iris'in gözlerinden, ne nehir gemisini ne kanal ağzını ne de peş peşe gelen dalgalarda güneşin ışıl-

dayışını gördüğü belli oluyor. Bakışları içedönük ve düşüncelerinin sessizce kıpırdayışını görüyorum.

Bizi düşünüyorsun.

Evet. Yükümlülüklerin söz konusu olmadığını bilmelisin, özellikle de senin için. Aramızda ağırlık olmamalı.

Biliyorum. Neyin var?

Kendimi iyi hissediyorum ve aynı zamanda da iyi hissetmiyorum. Ben'i düşündüğümde, diyor, kendimi resmen berbat hissediyorum. Şimdi ona yaptıklarımı birkaç ay önce aklımdan bile geçirmezdim.

Altı yıl önce bir yemekte nasıl tanıştıklarını anlatmıştı bana. Ben karşısında oturuyordu ve onda Iris'in hoşuna giden, sakinliği, her türlü yapmacıklıktan uzaklığı olmuştu. Onda, bir galeri sahibinin verdiği bu davette başkalarının hoşuna gitmeye çalışan, etkileme gayreti gösteren hiçbir davranış yoktu. Herkes, keskin görüşlülüğünü, ama öncelikle de bilgisini sergileyerek kendini kanıtlamaya çalışıyordu. Ben kendini hiç zorlamıyordu, anlıyor musun, şişinmiyordu, hem de hiç. O bir şeyler sordu, ben yanıtladım. Gayet basitti. Masanın iki yanından birbirimizle sohbet ettik ve ben elimle çarpıp bir kadeh kırmızı şarabı devirdiğimde, hiçbir şey söylemeden bana peçeteyi uzattı, durumu herhangi bir şekilde şakaya vurmaya kalkışmadan, yan masadan bir peçete daha alıp masanın üzerindeki kırmızı şarap birikintisinin üzerine bastırdı.

Konuşmaya devam etti, ne anlattığını hatırlamıyorum, bildiğim sadece son derece dingin olduğuydu. Sonra kendi karafından kadehimi doldurdu. Sanat ve tiyatro hakkında konuşmak yerine son derece gündelik şeylerden söz eden, böylesine sakin davranan, etrafını saran insanlardan, bütün o galeri sahiplerinden, ressamlardan, konsept sanatçılarından, gazetecilerden, yazarlardan ve onların meselelerinden etkilenmeden kalabilen bir erkekle beraber olma düşüncesi hoşuma gitti. Buluşmak üzere sözleştik. Bir galeride ilk işime başlayalı çok olmamıştı. Ama sonra beni aramadı. Ben onu arayıp niçin ses vermediğini sordum. Kartvizitimi kaybetmişti. Sonra her şey çok çabuk gelişti.

Seviştik. İki hafta Kıbrıs'a gittik. Evlendik, sürekli olması istenerek yapılan bir evlilik, ama o zamanlar arkadaşın Edmond'un sahneleme teorisinden haberim yoktu tabii.

İki yıldan beri, evet, yaklaşık iki yıl öncesinde bende bu felçleşme duygusu başladı, sanırım onda da, sanırım, çünkü üzerinde hiç konuşmadık. Ne zaman konu bu noktaya yaklaşsa hep kaçtık, belirsiz, bağlayıcılığı olmayan şeylere.

İki kürekli tekne önümüzden geçiyor. Kaptanla birlikte dörder kişi var. Kaptanlar çoğunlukla erkek, hayır, kız, ellerinde küçük megafonlarla kürekçilerine seslenerek onları havaya sokuyorlar. Erkekler de azimle küreklere asılıyorlar.

Peki siz? Yani karını soruyorum.

Ayrılmamız kolay oldu.

Niye evlenmiştiniz ki?

O zamanlar neredeyse kimse evlenmiyordu, belki de bu yüzden. Ama belki de bir ömür boyu birlikte kalabileceğimize inandığımız için, hatta bundan emindik.

Ama yürümedi.

Öyle de değil.

Nasıl o zaman?

Kimsenin birbirine bağlılık vaadinde bulunmadığı, birlikteyken yakınlık ve mesafenin nasıl korunacağının, karşılıklı tavırların nasıl olacağının denendiği, yeni ve çok farklı ilişki biçimlerinin arandığı dönemlerdi. Bunları önceden konuştuk, aramızda yakınlık olacaktı, ama ikimizden birinin başka bir isteği olduğunda bunun peşinden gidebilecekti. Haz almak geçerli bir sözcüktü. Hem de en önemlilerinden. Sözcükler birer kaldıraç gibiydi, koca bir kaldıraç düzeneği gibi neredeyse, onların yardımıyla kendimizi ve dünyayı değiştirmek istiyorduk. İrdeleme sözcüğüyle insan, eğer ciddiyse, hem kendisini hem de başkalarını ilerleyen bir düşünme sürecine sokabilirdi.

Yani o dar ikili ilişkilerden değildi. Doğruluk fanatiklerinden değildik. Ama değişen bir şey olursa, ilişkimiz

gerçekten tehlikeye girerse, bunu da hemen konuşmaya karar verdik.

Peki, bundan başka?

Bundan başka, birimiz için, bilse utanç duyacağı bir durum oluşması halinde. Elbette başlangıçta bunları öyle bürokratça ve soyut düzeyde saptamadık, daha çok örnekler üzerinden konuşuldu. Kendimizle ve başkalarıyla birlikte bedensel ve zihinsel olarak zevkli bir keşif gezisine çıkmıştık. Bedenler de zihinler kadar farklı tepkiler veriyordu, öylesine şaşırtıcı bir çeşitlilik. Şarkı söylemeyi, ama dinlemeyi de öğrenebiliyordu, bütün bedenimize şarkı söyletebiliyorduk. Aramızda muhteşem bir uyum vardı ve şunu söylemeliyim ki, bu mutluluğu kapanarak değil, açılarak güvence altına almaya çalışıyorduk. Kendi mutluluğunun içinde başkalarının mutluluğunun da payı vardır. Vicdani rahatsızlıktan kurtulmak için taktikler geliştirme çabaları daha sonraları başladı, yani, sadece özel alanda değil, herkese açık siyasi alanda da. İnsanın en yakını yine kendisidir, bugün bu anlayış sevgide olduğu kadar yaşlılık sigortası için de geçerli.

Iris, Lena'yla aramızda ne geçtiğini öğrenmek istiyor.

Lena'nın bir arkadaşı arabasının farlarını açık bırakmıştı. Bindiğinde motor çalışmıyordu. Beni arayarak, yardım edip edemeyeceğimi sordu. Arabama binip gittim. Marş kablosunu sıkıştırdım, araba çalıştı. Aküyü doldurmak için otobanda birlikte epey bir yol aldık. Hava soğuktu. Start alma yardımı kavramı, fena değil, deyip güldük. Geri dönüp ona gittik. Romlu çay hazırladı ve işte o zaman olan oldu.

Ne demek olan oldu?

Bir şakalaşmayla başladı, bir soru, bir cevap, start alma yardımı, ellerimizin birbirine dokunması, bir okşayış, öpüşme, soyunduk, daha doğrusu birbirimizin üzerindekileri neredeyse parçalayarak çıkarttık, sanki birbirimizi tanıdığımızdan beri, yıllardır, dört veya beş yıldır bu anı beklemiştik, yattık, hepsi bu. Yine eskisi gibi birbirimizi haftada iki-üç kere gördük, bu konu üzerine hiç konuşmadık, tek

kelime bile. Sadece ara sıra, çok nadiren, içli dışlı bir bakışma. Senin kalbin, benim kalbim, birbirimize attığımız bir topkadar hafif. Hayır, benzetme oturmadı. Bir avuç kuştüyü gibi. Bu da olmadı. Eski moda bir ismi vardı, Alma.

Daha açık anlat.

Anlatacak bir şey var mı bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum. Tamamen geride kalmış, hatırlamıyorum. İstatistiklere tamamen uygundu, misyoner pozisyonu, yani heyecan verici bir şey yoktu. Eve döndüm, Lena uyumuştu. Olay ertesi sabah o kadar uzaklaşmıştı ki, sanki birisinden dinlediğim bir hikâyeydi sadece. Buna rağmen bu -belki de- mutluluğumuzun sonu oldu. Çünkü ardından bu tür, nasıl diyeyim, üçüncü türden karşılaşmaları daha sık yaşar oldum. Asla peşlerinden koşmadım, kendiliklerinden belirdiler, uzun ilişkiler değildi, iki-üç buluşma, yani şu tipik geçici ilişkilerden işte. Uzun süre Lena tarafında bir değişiklik olmadığı duygusunu taşıdım. İlk kürtajdan sonra, üzerinde konuşmadan her şey değişti. Çocuğu hem istiyordu hem istemiyordu. Kabul etseydim doğuracaktı. O sıralar kiralık arabaları kullanıcıdan teslim alma işinde çalışıyordum. Trenle Bebra'ya, Berlin'e veya Amsterdam'a gidip arabaları teslim alarak Hamburg'a getiriyordum. Babamın yardımıyla ucuz bir ev bulmuştuk, Norderstedt'teki bir ikiz evin yarısı. Lena bir seyahat bürosunda yardımcı eleman olarak çalışıyordu, altı yıllık Fransızca ve İngilizce eğitiminin sonunda geldiği yer buydu. Meslekten men değil, öğretmen fazlası. Sınav notu 2.5'ti, pek gelecek umudu yoktu.

Bisikletle Mölln tarafına gittik, bir günlük bisiklet turu, yanımıza sandviç, meyve suyu ve kahve, bir de örtü almıştık. Küçük bir göle varana kadar üç saat pedal çevirdik, bisikletleri çimenlerin üzerine yatırıp yosunlu, karanlık suya daldık, yüzdük, durmadan yosunlara takılıyorduk. Ürpertici, dedi Lena, sanki dipte bir su canavarı varmış gibi. Kıyıya çıkıp güneşte kuruduk. Üzerinde parlak kırmızı bir bikini vardı, en sevdiğim renk. Yan yana ör-

tünün üzerine uzandık, el ele tutuştuk. Gökyüzünden, alt kısımları gri gölgeli beyaz bulutlar geçiyordu. Yavaş yavaş, ama sürekli değişen şekillerini bir şeylere benzetmeye çalıştık, şuradaki tombul bir Mao Tse-tung, oradaki bir fil. Neresini file benzettin? Bak hortumu var, şimdi diz çöküyor. Sonra birden dedi ki: Sanırım hamileyim.

Elimi çekip doğruldum. Sanırım ne demek?

Test yaptım. Sonuç çok kesin çıkmadı.

O da doğrulmuştu, bana bakıyordu, bana bunun bir soru, sorulmamış bir soru olduğunu belirtmeye çalıştığı bir bakışla.

Tekrar deneyeceğim, dedi ve ayağa kalktı. Hadi, dönelim.

Dönerken fazla konuşmadık. Ben elimi çekmemem gerektiğini düşündüm.

Testi tekrar yaptı, küçük bir tüpün içinde idrar örneği. Çift halka belirmesi gerekiyordu. Üzerine eğilip başında bekledik. Sonuç çok belirgin değildi, halka tek miydi, çift miydi?

Doktora gidip muayene oldu. Hamilesiniz. Bebek isteniyor mu, diye sordu doktor.

Peki, sen ne dedin?

Bilmiyorum. Ya sen?

Ben de bilmiyorum.

Sonraki günlerde, çocuk yapmamak için durmadan yeni nedenler buldum: para, zaman, ev, benim hep yollarda oluşum, onun belgesiz çalışması, yani annelik yardımı alamaması. Ama her şeyden önce: Ben çocuk istemiyordum. Bu bağımlılığı istemiyordum. Bu beni hep korkutan bir fikir olmuştu.

Hep mi?

Evet. Borç para buldum, yine annemden aldım ve Hollanda'ya gittik. Kürtaj için bir kliniğe başvurdu.

Onu almaya gittiğimde solgun görünüyordu, hem de süzülmüş gibi. Gözleri çökmüş ve etrafları halkalanmıştı, sanki cildinin altından hassas mor bir doku görünüyordu. Şosede biraz gittik, ağlamaya başladı. Kendi kendine ses-

sizce ağlıyordu. Hıçkırmıyordu, öylece oturuyor, süzülen yaşları ara sıra kâğıt mendille siliyordu. Mendil iyice ıslanınca da pencereden atıyordu. Biri istese, neredeyse kimsenin geçmediği şosede bu gözyaşlarıyla ıslanmış kâğıt mendillere bakarak bizi takip edebilirdi.

Lena birkaç ay sonra bir delege grubuyla Karl-Marx-Stadt'a gitti. Delege sözcüğünde büyük anlamlar yüklüydü. Komünist Parti, sosyalizmin tarımda, devlet işletmelerinde, çocuk yuvalarında ve okullarda başarılı bir şekilde nasıl inşa edilebileceğini yerinde görmeleri için reel sosyalist ülkelere delegeler gönderiyordu. Bu sefer bir fabrika ziyaret edilecekti, imparatorluk zamanından beri var olan, uluslararası ihracat yapan bir makine fabrikası, Germania; plastik madde işleyen makineler üretiyordu. Lena'nın grubu yedi-sekiz kişiydi, üç erkekten ikisi mühendis, biri kimyagerdi. Yolculuk öncesi yapılan hazırlık toplantılarından birine ben de katılmış, bu kimyageri orada görmüştüm. Lena'nın bu adama gösterdiği tepki beni şaşırtmıştı.

Adam Schwaben aksanıyla konuşuyordu, Lena'nın normalde tahammül edemeyeceği koyu bir aksanı vardı, bugün bile bu aksana katlanamaz, bildiğim kadarıyla. Adam üniversitede asistandı, Lena onunla bir film hakkında derin bir sohbete daldı ve daha o akşam etrafındaki diğer konuşmalardan tamamen koptuğunu fark ettim.

Eve döndüğümüzde, onun kimyager olmasını çok ilginç bulduğunu söyledi.

Bunun kimyayla ne ilgisi var, yani ilginçliğin.

Sempatik biri sadece.

Ya aksanı?

Ah evet, dedi, o kadar da kötü değildi.

Ne?

Evet, bence değildi.

Hepsi bu kadar. Sonra grubun Demokratik Almanya'ya gitmek üzere toplanacağı Kassel'e gitti, sınır denetimi, kaba halk polisleri yoktu, herkes dostça davranıyordu, bir grup sempatizan, bol miktarda sandviç ve votka eşli-

ğinde rehberlik edilecek delegeler. Gündüzleri de sosyalist yapılanmanın başarısını gösteren yerlere gidilecekti. Şunu inkâr edilmez biçimde göreceklerdi: Üretim araçları devletleştirildiği için, sosyalizm kapitalizmden bir asır ilerideydi, en azından ilke düzeyinde. *Na sdorowje!*[1]

Lena döndü ve anlattı da anlattı, herkesin sözü geçti, otelde yolunu şaşıran redaktör kadını, bir okul ziyaret edip gördüğü otoriter eğitim tarzı karşısında dehşete düşen öğretmeni anlattı, Nazilere benzetmek istemiyordu, bu benzetmeyi yapması mümkün değildi, ses tonları, çocukların ayağa kalkışı, oturuşu, sorular, burada karşı çıkmayan insanlar yetiştiriliyor, otorite bağımlıları ve üstüne bir de öğretmenler odasındaki kokuşmuş rahatlık. Sonra partiden biri daha vardı, ünlü bir kuaför, Hamburglu bir komünist yüksek sosyete berberi –evet, sayın matem konukları, o zamanlar daha böyle şeyler vardı–, Karl-Marx-Stadt'daki o kasvetli berber salonlarından birinde teknik ressam bir kadına son moda bir saç modeli uygulamıştı, sonuçta, kadrolardan birine dahil olan kocası, karısının Batılı bir yozlaşmaya uğratıldığı gerekçesiyle parti yönetimine şikâyette bulunmuştu – Lena herkesten ve her şeyden söz etti, sadece o kimyagerin adı geçmedi. Schwabenlının orada olup olmadığını sorduğumda, ah o mu, evet, geldi elbette, dedi.

Ee? O nasıldı?

Üstünde durmadan, hoştu, dedi. Ve kısa, düşünceli bir duraksamadan sonra: Evet. Çok hoştu, evet.

Gece, sevişirken, tanıştığımız ilk haftalardaki gibi bir kendinden geçiş içindeydi. Ama abartılıydı, sanki bana ya da kendine bir şey kanıtlamaya çalışırmış gibi. Dizginlenir gibi değildi, o an aklından neler geçtiğini bilmeyi çok isterdim. Bu hazzı yaratan neydi: karşılaştırma, eskiye dönüş, kendini koyverme duygusu? Yoksa bu şekilde bana olan biteni mi anlatmaya çalışıyordu. Diğeriyle ne yaşadığını bana saf beden dilinde mi gösteriyordu. Yani bizim de başlangıçta olduğumuz gibi. Bu bende de, kıskançlığın

[1] (Rus.) Şerefe! (Ç.N.)

körüklediği bir şehveti ateşledi. Ki ne olduğu hakkında tek söz bile etmemiştik. Kendi kendime, başka kadınlarla birlikte olduktan sonra onunla seviştiğimde aynı şekilde davranıp davranmadığımı sordum. Belki de bunu fark etmemiştim bile. Durum her neydiyse, o andan itibaren Lena yatakta birden metamorfoza uğramış gibi olduğunda, o şehvet kaçamaklarından birini yaşamış olduğunu anlıyordum. Ancak daha sonra bu da tavsadı, ya benim dikkatim gevşedi ya da, daha büyük olasılıkla, onun kaçamakları birlikte yaşadıklarımıza benzemeye başladı, yeniliğin duyarlılığını yitirdiler.

Bu konuda asla konuşmadık. Aradan onca zaman ve epey partner geçmesine rağmen bugüne kadar bir tabu olarak kaldı. Şimdi kendisinden daha genç olan Angolalısıyla birlikte yaşıyor. Bazen bu konuyu açabileceğimi düşünüyorum. Ama hiç tutuk biri olmamasına rağmen bu konuda konuşmakta tuhaf bir çekingenlik gösteriyor, daha önce de tutuk olmadı, aksine, her şeye açıktı. Ama bu konuda asla konuşmadı.

Benden farklı olduğunu mu söylemek istiyorsun?

Bu hep aynı ve hep farklıdır.

Sonra ben tatil köyünde çalışmaya başladım. Birlikte olduğumuz zamanlar seyrekleşti ve seviştiğimizde de bu, sanki beden sağlığımız için bir şey yapıyormuşuz gibi daha çok bedensel bir çalışmaya benziyordu. Ne o ne de ben o hazzı, baş dönmesini, zamanın ve mekânın kaybolması duygusunu yaşıyorduk artık. Mesele artık, sevişmeli mi, yoksa yatıp uyumak daha mı iyi noktasına gelmişti. Sadece birimiz diğerinin bunu beklediğini düşündüğü için, icraat denen şey gerçekleşiyordu bazen.

Bizim ilişkimiz farklı.

Evet.

Hayır. Duyuyor musun, dedi anlamlı bir şekilde vurgulayarak: Duyuyor musun. Hayır.

Evet. Evet.

Sonra ayrılık çok olaysız gerçekleşti. Ben iki aylığına, Meksika'daki Alman okulunda öğretmenlik yapan talihli

bir arkadaşımı ziyaret etmek için oraya gidecektim. Lena, iki ay, dedi, epeyce uzun bir zaman, değil mi? Evet. Ayrılmaya ne dersin, en azından bu iki ay için, bir ayrılık denemesi gibi. Ya da gerçekten ayrılmaya? Yakınlığımızı koruruz. İyi. Peki. Belki de daha iyi olur. Tamam. Sonra dedi ki, eğer seni rahatsız etmeyecekse boşanabiliriz de. Hayır, sen istiyorsan, dedim ve niçin boşanmak istediğini sordum. Bir an duraksadı, düşündü, sonra dedi ki: Bir adam var, geri planda, o henüz bilmiyor, ama ben ondan hoşlanıyorum. Bunların net ilişkiler olduğunu söyleyebilmeyi isterdim.

Hepsi buydu. İyi bir duyguydu, boşandıktan sonra gerçekten rahatladım, ama yine de yasa gömülmüştüm. Bu evlilik dingin, ılımlı bir şekilde sonuna gelmişti. Ve ardından hiçbirimizin ne bir psikologa ne de bir kendi kendine yardım grubuna gitmesi gerekti. Bugün Lena'yı hâlâ düşündüren, hâlâ peşinden gittiği tek şeyin kürtajlar olduğunu sanıyorum. İki kürtaj.

Bir kez daha hamile kaldı ve ikincisinde çocuğun benden olduğundan emin olup olmadığını bilmiyorum. Sadece şunu söyledi: Yine kliniğe gitmeliyim. Gayet nesnel, gözyaşı dökmeden. Herhangi bir ayrıntıya girmeden sadece bu açıklama cümlesi. Böylece hamile olduğunu ve çocuğu istemediğini öğrendim. Bu sefer çok kararlıydı. Fakat ilk hamilelikte tereddüt etmişti, benden bir şey beklemişti, benim duraksamam, hayır, elimi aniden çekişim, bu belirleyici olmuştu, yoksa öne sürdüğüm nedenler çürütülebilirdi.

Bugün bu konuda ne düşündüğünü bilmiyorum. Onu her görüşümde konuşmaya karar veriyorum. Ama her seferinde araya bir şey giriyor, bana bir sorunundan söz ediyor, krize giren veya biten bir ilişki, bütçesini çökerten veya son kez olduğu gibi başarısız geçen bir yüz gerdirme. Polonya ucuzluğu. Düpedüz baştan savma. Sol taraf gergin, hafif Asyalı, sağ taraf değil. Hiç olmazsa geyşa makyajı yapabilirdim, ama böyle yarısı başka, yarısı başka. Ve ağlamaya başladı, sonra bir espri yaptı, artık Asyalı kadınların çalıştığı randevuevinde çalışabilirim, dedi, yaşından

dolayı indirimli fiyattan. Hayır, başını iki yana salladı, en iyi restoratörlerin Polonyalılar olduğu söyleniyor.

Böyle bir anda, bir zamanlar yapmadığımız çocuk hakkında nasıl konuşabilirim – böyle bir konuşma için çok yanlış bir zamanlama. Nasıl şimdi yaşlanmayı reddediyorsa, gençlikten vazgeçemiyorsa, bu konuda konuşmak da istemiyor, konuşamıyor.

Angolalı bize, hiç kimsenin kendisi kadar iyi yapamadığı ve içtikten sonra her şeye keyifli bir kayıtsızlıkla bakabilme duygusu veren *Caipirinha*'larımızı getirirken, Lena yaşlanmakta sorun yaşayıp yaşamadığımı sordu.

Elbette yaşıyorum, ama idare eder.

Şanslısın. Zaten siz erkekler yaşlanırken bile şanslısınız. Buna bir açıklama da getiriyordu, eğer bir şekilde yapabiliyorsa son ana kadar dölleyebilir olduğunu bilmek, ama bu potansiyel, bir erkek artık kullanacak iktidar gösteremese de var, yani felsefî olarak konuşacak olursak, sadece potansiyele sahip olma durumu, yine de bu bir koruyucu kalkan, eh, bağdokuların sağlamlığı da buradan geliyor işte, o zaman erkeklerde hormon hareketi hâlâ güçlü olabiliyor.

Angolalı ikinci *Caipirinha*'yı getirdi. Kadeh tokuşturduk. Harikaydı, bunu bilmeni isterim, en güzel zamanlardı, dedi ve hafif sola çeken yüzüyle güldü.

Öyle.

Hafif bir şıngırtıyla kadehlerimizi tokuşturduk ve ben damağımdaki bu tatlımsı ekşi tatla, beni yaşlanmaya karşı koruyan bir şey varsa, o da kendi kendime borçlu olduğum rahatlık, diye düşündüm –kendimizi görmek istediğimiz halimiz bize güç veriyor– ve bir de Iris, bir süreliğine elbette.

Bu boktan hayat, hepsi bu olamaz.

Boğa takımyıldızında ilk dikkati çekenler, iki açık yıldız kümesi olan Plejades ve Hyades'tir. V biçimli Hyades, Kuzey halklarının mitlerinde bir kurdun iyice açılmış gırtlağını temsil eder, Samanyolu'nun gümüşsü pırıltısı

da ağzından akan salyadır. Hemen karşısında duran arabacı takımyıldızının beşgeni ise, bir gün kıyamet zamanında dünyayı batıracak savaşın kasıp kavuracağı noktadır.

Kendimi yitiriyorum.

Hayır. Iris kış göğü üzerinde çalışmıştı. Son haftalar içinde borsada 15 milyon mark toplayan bir müşterisi, yatak odasının tavanında Samanyolu'nu görmek istiyordu. Adamın, filmlerde dolaylı reklam yapma alanında uzmanlaşmış bir şirketi vardı. Birinin bir yakın plan çekimde ağırdan alarak bir Lucky Strike yaktığını görürsen, bu tipin bundan para kazandığını anlayabilirsin, çünkü filme yine reklam kaynaklı paralar akacaktır. Sadece altı odası ve dört çalışanı olan bir bürodan ibaret bir şirket, ama adam bununla öyle bir maya tutturdu ki, kendisine bir ev yaptırdı. Bugün benimle orada buluşmak istiyor. Nasıl yılışık bakıyor bilemezsin, aslında ürken biri değilimdir, ama bu başka türlü bir şey. Benimle gelmelisin.

Arabayla Dahlem'e gittik, yeni yapılmış evi bulduk, bir tiyatro kulisi gibiydi – klasik çağ geri dönmüştü. İyon başlıklı dört sütunun taşıdığı bir geçit, üzerinde dekoratif bir kapı üstü penceresi ve bunun da üstünde ayrıca bir üçgen alınlık. Mermer, bir giriş holü, açık şömineli bir kütüphane odası.

Adam Iris'in düşündüğünden farklı olarak yalnız değildi, yanında karısı veya sevgilisi olan bir kadın vardı, üzerinde gümüş süslemeli blucin, çok yüksek topuklu ayakkabılar, düğmelerinin çoğu düşmüş gibi görünen beyaz, kolsuz bir bluz, yakasından esmerleşmiş bir silikon vadisi görünüyor. Adam bizi üst kata çıkarttı, aşırı büyük bir mekân, yatak odası, dört kişinin rahatça sığabileceği büyüklükte bir yatak. Yukarıyı, tavanı işaret etti, beyazdı, orada yıldızları görmek istiyordu, özellikle de Venüs'ü.

Iris bir çizim kâğıdı rulosunu açtı, beyaz, 1:5 ölçeğinde, üzerinde yatak odası tavanının bir taslağı vardı, Samanyolu orada parlayacaktı. Iris'e -insanın mitoloji konusunda bilgili olması her zaman iyidir-, üst taraftaki ara-

bacıya kıyameti de yerleştir, dedim. Eğer borsa çökerse, bu beşgen parlamalı.

Iris her şeyi özenle hazırlamış, ışık kalitesini ve istendiği gibi ayarlanabilen ışık gücünü saptamıştı. Tavana dağıtılacak her bir aydınlatma birimini belirlemişti. Kadın hayran kalmıştı, en azından misyoner pozisyonundayken yıldızlar gözlerinin önünde olacaktı. Tavanı yıldızlarla bezeme fikrinin nereden aklına geldiğini adama sorduğumuzda, karısının takma ismiyle yanıtladı: Starlet.

Kulübede dört kişi tahta bir sedirin üzerinde yatıyorduk. Soğuk is ve çam kokuyordu. Edmond ve Maike fısıldayıp alçak sesle gülüşüyorlardı. Yengeç yiyip yanında Almanya'dan getirdiğimiz votkaları içtik. Astrid'in yanaklarının yandığını hissediyordum, ateş gibi yanıyorlardı, öpüşmekten ve votkadan. Gel, sana Orion'u göstereyim, dedi Astrid ve sonra Maike'ye İsveççe bir şeyler söyledi, Maike yanıt olarak gülmekle yetindi. Yanımıza iki yün battaniye alıp dışarıya, o berrak, karanlık gecenin içine çıktık, liken bürümüş toprağın üzerine battaniyeleri serdik. Yer sert, diye aklımdan geçirdim, umarım canı yanmaz, ama az sonra hiçbir şey düşünmüyordum artık, onun solumasını işitiyordum, kendi solumarını işitiyordum, yüreğimin, deli gibi atan yüreğimin sesini duyuyordum. Bir kızla dışarıda ilk sevişmemdi. Daha zor, dikkat dağıtıcı, sıkıntılı olacağını sanmıştım. Şaşılacak kadar rahattı, zaten ben çabuk gelmiştim. Yan yana yattık, birdenbire ve bir ürpertiyle gelen serinliği hissettim. Ve ancak o zaman üzerimizdeki o yıldız dolu göğü fark ettim, gerçekten de bir kova süt savrulup saçılmış gibiydi, yıldızlar aysız gecede denizin ufukta oluşturduğu karanlık çizgiye doğru akıyorlardı, yine de çok yakın görünen pırıltılı bir uzaklık, ve gökyüzü fikrinin görüntüsüne ne kadar yakın olduğunu görüp şaşırdım: yıldızlı bir kubbe.

Ertesi gün, dalgaların düzleştirip cilaladığı bir kayalığın üzerinde yatıyorduk, çıplaktık, iki kız, iki erkek, o zamanlar, altmışlı yıllarda Almanya için düşünülecek bir

şey değildi bu. Su yeşildi, rüzgârdan korunan kayaların dibindeyse mavi. Güneş kızgındı. Hadi yüzelim, dedi Astrid. Su diriydi, güneşten kızıp kızarmış cildimizi serinletti, fiyordun içinde epey bir mesafe yüzdük, iki-üç kilometre belki, yan yana yüzüyorduk. Gökyüzü gri maviydi, acıtıcı bir ışığa bulanmıştı ve su ancak üzerinden zaman zaman hafif bir esinti geçtiğinde pırıldıyordu. Üzerinde birkaç çam bulunan küçük adaya yüzdük. Hatırlıyorum, kayalardan tırmandık, koyu yeşil sık yosunlarla kaplı bir yer bulduk. Astrid uzandı, ben de yanına uzandım, bir halıya uzanır gibi. Hatırlıyorum, reçine kokuyordu, ağaç kokuyordu, az ötemizde devrilmiş bir çam vardı, ara sıra diğer çamların arasından geçen hafif bir esintinin fısıltısı, uzaklarda denizin ışıltısı, uzaktan bir kez, hayır iki kez, bir gemi sireni, bir an için, kısacık bir an için güneşi kara gördüm, sonra bütün sesler geri döndü ve gövdesi kısa süre önce dağılmış olan ve bir el bombasıyla parçalanmış gibi orada duran çamın kokusu. Suda geri yüzerken kollarımın alt tarafları ve dizlerim yanıyordu. Karaya çıktığımızda, biraz sabırsızlıkla bakıp beklediğim gibi dirseklerimin ve dizlerimin üzerindeki kanlı sıyrıkları gördüm. Ve Astrid'in sırtındaki, omuzlarındaki sıyrıkları da gördüm. Arkadaşı bu izleri görünce, anlamadığım İsveççe bir şeyler sordu, Astrid havluyla saçlarını kuruladı, başını iki yana salladı ve güldü, bana bakarak güldü ve hepimiz birden, dördümüz de güldük. Fark bu işte – bugün çarşafta bir kırışık görsem rahatsız oluyorum.

Fotoğraflar var mı?

Hayır, hepsini attım. Üç yıl önce, bütün safralarımı attığım sırada. Böylece balonu tekrar binilebilecek hale getiriyorsun. Ama annem bazılarını kendi albümlerinde saklamış, siyah mürekkepli kalemle özenle not düşerek, yaşlılar yurdunda bunlarla uğraşıyor, iki çocuğundan, evliliğinden, seyahatlerinden kalan fotoğrafları ve dialarını düzenleyerek.

Hazırladığı en son albümünü gösterdi bana, liseyi bitirdikten sonraki yaz İsveç'e yaptığın gezi. Albümde kes-

kin bir el yazısıyla, cabriomda iki genç bey, yazılıydı. Arabanın gri tentesi indirilmişti, iki genç erkek oturmuş, parmaklarıyla zafer işareti yapıyorlardı. Nedenini bilmiyorum, belki zafer kazanmak istediğimiz için, belki kısa süre önce liseden mezun olduğumuz için. Schären'da bir yengeç festivali. Beyaz gömlek ve blucin giymiş, uzun boylu, yanık tenli genç bir erkek elindeki yengeci havaya kaldırıyor. Thomas ve güzel kız arkadaşı Astrid. Bu genç erkek -inanılır gibi değil, bu delikanlı benim, benim, benim- bir kızı kucağında tutuyor. Kızın başında beyaz bir kasket ve beyaz bir yazlık elbise var, mercekle bakıldığında elbisesindeki çiçek deseni seçiliyor, kızın yüzü, o gülüş, hayır, gülüş değil, bir sevinç haykırışı bu, çünkü sanki az önce gökten erkeğin kollarına düşmüş gibi. Erkek yapılı değil, ama güçlü, bu belli oluyor ve nasıl da gülüyor.

Plaj havlusunun üzerinde kitap okuyan mayolu genç bir adamı gösteren resmin altında da, Thomas ve Astrid Schären'da, yazılı, kitabın başlığı mercekle de okunmuyor, ama ben onun Henry Miller'ın *Yengeç Dönencesi* olduğunu biliyorum, ve genç adamın yanında öbür fotoğrafta havaya kaldırdığı kız uzanıyor, üzerinde bikini var, yüzmekten saçları hâlâ ıslak ve inanılır gibi değil ama, açıkça görülüyor ki Kleist okuyor, Kleist'ın yapıtlarını İsveççe'den okuyor. Bir başka fotoğrafın altında, Edmond ve Maike, yazılı. Birbirlerine sarılmışlar, belli ki öpüşürken yakalanmışlar, yakalanmak ne kelime, uyandırılmışlar, fotoğrafı çeken, hey abarmayın, hey Maike, diye bağırmış. Altında siyah çini mürekkebiyle, Edmond atlarken, yazılı bir fotoğraf. Edmond, suya doğru çıkıntı yapan yaklaşık beş metre kadar yükseklikte bir kayadan atlıyor, fotoğraf çekildiğinde henüz atlamış olmalı, kaslı ince bir beden, kollarını sanki uçmak ister gibi iki yana açmış. Bir genç adam durmuş gülüyor, bu, ama bu benim, diyen mi? Olabilir mi? Edmond havada ve Edmond evde alnı yarılmış yatıyor. Mümkün değil, diyeceksiniz, uymuyor. Ama her ikisi de aynı ve tek kişi. Ancak arada otuz yıldan biraz daha fazla bir zaman var. Evet, sayın matem konukları,

Eyûb Kitabı'nı okudum ve orada hepimiz için geçerli olan şu cümleyi buldum: *Fakat bir erkek ölürse, artık yoktur; bir insan öldüyse eğer – nerededir? Bir gölün kuruması gibi ve bir taşkının dağılması ve bitmesi gibi, bir insan da aramızdan ayrıldığında bir daha geri dönmeyecektir; yeniden dirilmeyecektir, ne de uykusundan uyanacaktır, gökyüzü yerinde kaldığı sürece.*

Anladığım kadarıyla az sonra sonbahar görüntüleri gelecek, Pegasus, balıklar ve balina belirginleşecek. Gezegenleri olduğu için bizim güneşimize benzediği düşünülen balinada Cet yer alıyor. Belki de bizim dünyamızın karşıtı. Belki de haksız iktidarın olmadığı, gereksiz acıların olmadığı gerçekleşmiş bir ütopya, bu yeterli olurdu.

Iris, üzerine takımyıldızları çizdiği büyük resim kâğıdı rulosunu açmıştı ve her bir ışık kaynağının nereye monte edileceğini gözden geçiriyordu. Elektrik hattı tavan sıvasının altında kalacaktı. Tesisatı kuracak olan elektrikçiyi bekliyordu. Kolay bir iş değildi kesinlikle, yıldızların, ışık derecesine göre akşam karanlığında aydınlanıp sabah saatlerinde ağır ağır sönmesini bir otomatla ayarlamak bile bir şeydi.

Adam karısıyla birlikte bahçeye çıkmıştı, birbirlerine bir şeyler göstererek konuşuyorlardı, kökleri naylonla sarılı olarak duran bitkilerin nerelere dikileceğini tartışıyorlardı belli ki.

Ben gideyim artık, yapacağım şeyler var daha. Sen emniyettesin, baksana Starlet'i yanında.

Iris cep telefonuyla bana bir taksi çağırmak istediğinde, taksiye gerek yok, diyorum.

Berlin'i bir büyükşehir yapan iki katlı otobüsleridir, sokaktaki hareket yukarıdan harika izlenir. Oturduğunuz yerden seyredersiniz ve bir dal aniden otobüsün tepesine sürtündüğünde her seferinde korkarsınız. Çınarların yaprakları sarımsı kahverengiydi, çalılar tozdan grileşmişti. Fırtına, yağmuru geçen gece de ancak dış mahallelere kadar taşıyabilmişti.

Telesekreterdeki notları dinledim. Aschenberger'in oğlu arayıp kendisini aramamı rica etmişti. Thomson, Lüders'in cenazesi hakkında fikir alışverişinde -böyle söylemişti- bulunmak istiyordu. Sonra Sylvilie'nin sesi: Merhaba. Şey. Beni ara, hemen lütfen.

Buzdolabından bir şişe Chardonnay çıkarttım, Olu Dara'nın *In the world*'ünü koydum ve küçük çatı terasıma oturdum, Iris'in bir yatağın üzerinde yaratmaya çalıştığı gökyüzüne baktım. *Rain shower.* Çıplak gürültüye ulaşana kadar doğaçlayan ve melodi örgüsünü dağıtan Olu Dara, mesai bittikten sonra gitar çalıyor ve basit bir blues söylüyordu: *Get now the umbrella.* Günler önce tuttuğum notları okudum: o muhteşem bozma oyunu, o muhteşem basit oyun. Aynı anda ikisi birden. Ya-ya da yok. Caz, sürekli olarak isterik biçimde bütün sistemlerinin geliştirildiğini ilan eden otomobil sanayisi gibi işlemiyor.

Orion görülüyordu, hatta kılıçtaki üç yıldız bile. Uzağı hâlâ görebiliyorum, ama okurken zorlanıyorum, hatta odadan dışarı vuran bu zayıf ışıkta kendi yazımı okurken bile. Önümüzdeki haftalarda kendime bir okuma gözlüğü edineceğim.

Bodrum kattaki evin kapısı kilitli değildi. Koridor karanlıktı. Arka taraftan, mutfaktan gelen sesler işittim. Çalışma odasında hâlâ, bir çöp yığını gibi kitaplar duruyordu, ezilmiş, sayfaları açık, sırtları atmış, kıvrılmış, yırtık. Eğilip kitaplardan birini aldım. *İzler,* Ernst Bloch. Aschenberger'in kurşunkalemle düştüğü küçük notları okumaya çalıştım, ama bir türlü başaramadım.

Burada ne yapıyorsunuz?

Anahtarım var.

Akraba mısınız?

Öyle de denebilir.

Yirmili yaşlarının başındaki adamın üzerinde kaslarını sergileyen bir tişört vardı. Kolları dövmeliydi, sağ kolunda kızıl alevler püskürten bir ejder vardı. Bir başka adam daha göründü, bedeninin üst kısmı çıplaktı, serçe

parmağını elindeki bira şişesinin ağzına sokmuştu, şişe cam bir meyve gibi elinden sallanıyordu.

Yerde duran kitaplara doğru baktım.

Bunları yarın eskici gelip alacak.

Ya bu, bu sizin mi?

Evet, ona ödünç vermiştim, merhuma yani.

İstediğinizi alabilirsiniz, iyileri ayıklandı zaten, dedi serçeparmağında bira şişesi olan adam.

Biliyorum, sağolun.

Mekâna bir kez daha göz gezdirdim. Yazı masasını götürmüşlerdi, duvara dayalı birkaç koli vardı, dosyalarla, arşiv kartlarıyla, kâğıtlarla dolu koliler.

Kâğıt konteynerine gidecek.

Aschenberger'in zarif el yazısından okudum: *Orta sınıf toplumu, ideallerinin gerçekleşmesine sadece sanatta tahammül etmiş ve bunu genel bir talep olarak ciddiye almıştır. Aslında ütopya, hayalcilik, çöküş olarak kabul edilen şeylere sanatta izin vardır. Yapıcı kültür, gündelik hayatta gerçeğe bağlılığın galip geldiği unutulan gerçekleri sanat yoluyla göstermiştir. Güzellik yoluyla gerçeğin zehri alınır ve andan uzaklaştırılır. Sanatta olan biten, hiçbir yükümlülüğün altında değildir.*

Eşyaları toplayan iki adam bir merdiven alarak tavandaki lambayı sökmeye başladı. Ancak şimdi varlığını fark ettiğim, almak isteyeceğim güzel bir *art deco* lamba. İçinden yıldırım geçer gibi görünen açık kırmızı bir camdan. Bir an işlerini yapan adamları izledim ve Aschenberger'in bu lambayı nereden bulmuş olabileceğini düşündüm, diğer her şey son derece sıradandı, ucuz oldukları belli olan zevksiz nesneler. Lamba belki de daha önce dairede oturanlardan kalmıştı. Adamların bütün ilgisi lambaya yönelmişti, bu lambayı sökerken özellikle özen göstermeleri konusunda uyarılmış olmalıydılar. Lambanın dikkatle aşağıya indirilip hava yastıklı plastik folyoya sarılması, yere saçılmış kitaplarla büyük bir zıtlık içindeydi, bir bitpazarında elden çıkartılacak, çöpe dönüşmüş okuma malzemesi, eğer satılamazsa eski kâğıt konteynerlerine gidecekti.

Kâğıtların ayrılıp yeniden işlendiği yeri biliyordum. Her halükârda, tekrar kâğıda dönüşen bir çevrim, ucuz zarflara veya benim de kullandığım not defterlerine dönüşen cinsten kâğıda.

Sigaramı söndürüp içeriye girdim ve telesekreteri tekrar dinledim: Merhaba. Şey. Beni ara, hemen lütfen.

Onu aradım.

Sylvilie?

Evet. Merhaba, seninle konuşmalıyım. Bugün, bu akşam.

Olmaz. Bu akşam olmaz. Bir konuşma metni yazmam lazım. Biliyorsun, bunu erteleyemem.

O zaman yarın. Yedi civarında, *Laubacher*'de olur mu?

Tamam. Görüşürüz.

Sylvilie tekrar arayı ısıtmak istiyor. Iris'i tanımadan önce onunla birlikteydim. Boşanmıştı ve psikoloğu onu yeni bir ilişki için hazırlıyordu. Sadece Sylvilie'yle değil, aynı zamanda bir görünmezlik pelerini altında gizlenmiş gibi varlığını sürdüren ikinci bir kişiyle daha temas içinde olduğumu çabuk fark ettim. 46 yaşındaydı, ama çok daha genç gösteriyordu, Lena gibi estetik müdahalelere başvuracak gibi görünmüyordu –en azından şimdilik–, fakat Lena'dan farklı olarak hâlâ düzgün ve yumuşak bir cilde, biçimli bir bedene sahip olma ayrıcalığına sahipti. Bu kavramı ilk kez kendisine ilişkin kullandığımda, biçimli beden mi, ne kadar nesneleştirici bir düşünme tarzı, dedi, tekrar buluştuğumuzda konuşuldu bu. Bu arada silahlarını yeniden doldurmuştu ve benim kendisine, ama aynı zamanda diğerler kadınlara karşı davranışlarım hakkında uzun bir tartışma başladı. Oldukça kabaydım, her türlü bağı reddediyordum, ama yine de o küçümseyici, ölçüp biçici, sonuçta sadece dışa, tene, ete, "beden"e yönelen ve böylece bütün olarak görülmesi ve düşünülmesi gerekeni, yani ruh ve bedeni birbirinden kopartan bakışla kadınlara yaklaşıyordum.

Evet, ama ilk görülen bedendir, gözden kaçacak bir şey değil ki bu.

Eğer bu arada düşündüğün sadece yatak değilse, tamam.

Daha neler.

İstediğin başka ne var ki?

Konuşmak, sohbet etmek veya susmak.

O halde, dedi abartılı bir gülüşle, artık yatmamıza gerek yok.

Tamam, bence bir sakıncası yok.

Bu kadar çabuk mu vazgeçiyorsun?

Elbette vazgeçmiyorum.

O halde benimle niçin yattın?

Seni zorlamadım ki.

Olabilir, ama benim durumumda ya da senin yaşam biçimine göre bu başka bir şey.

Nasıl yani, benim yaşam biçimimle ne ilgisi var?

Eh, şu bağsızlığın.

Sen nereden biliyorsun bunu?

Fark ediliyor.

Nereden?

Yaşayışından.

Nasıl yaşıyorum ki?

Sorumluluk almadan. Bunu kendin de görmüyor musun?

Evet. Hayır.

Beni dinlemiyorsun.

Hayır, dinliyorum. Ne istediğini anlamıyorum, ayrıca konuşma metnimi yazmalıyım.

Nasıl bir konuşma olduğunu asla sormadı. Yaptığım işten hoşlanmayan insanlardandı. Onun tanıdık çevresinden insanlarla bir araya geldiğimizde, mesleğime ilişkin bir soru sorulmasını engellemek için elinden geleni yapıyor. Zaten tanıdık çevresi de, yeni birine hemen ne iş yaptığının sorulduğu cinsten bir çevre. Ne iş yapıyor? Avukat mı? Mimar mı? Sanki babam bende yeniden hayata dönüyormuş gibi, pek çok kişi de garip bir şekilde mimar olup

olmadığımı soruyor. O zaman, Thomas eleştirmen, diyor. Caz üzerine yazıyor. Aynı zamanda müzik yaptığımdan hiç söz etmiyor, çünkü çaldığım yaşlı beyler grubu pek tanınan bir grup değil. Oysa caz eleştirilerimi radyoda da dinlemek mümkün. Ama onun cazla ilgilendiği pek yok. Klasik müzik tamam, bu konuda bilgili, fakat caz, hayır, ona Dave Brubeck'in *Time out*'unu çaldığımda, yani akılda kalıcı bir şey, olmuyor, bağlantı kuramıyorum, dedi.

Mesleğime ilişkin soruları, bir tanışmanın daha başındayken, Almanların insana hemen mesleğini sorma alışkanlıklarının gerçekten de hiç hoş olmadığına değinerek hayret verici bir beceriyle savuşturuyor. Aslında bu, insanın ne kadar kazandığına, toplumsal statüsüne ilişkin bir soruymuş.

Bundan sonra artık kim soru sormaya cesaret edebilir.

Paramı kazandığım işi böyle utançla saklamasının, okuma toplantılarını ve sergi açılışlarını ilgiyle takip ettiği yazarlara ve ressamlara duyduğu hayranlıkla bir ilişkisi var sanırım.

Sylvilie, medeni hukuk profesörü olan kocasından iki yıl önce boşanmış. Adam yirmi yıllık evlilikten sonra bir akşam, bürosunda çalışan 28 yaşındaki bir stajyeri akşam yemeğine davet etmiş, yemekten sonra kadının evine giderek onunla yatmış. Berbat herifin teki. Kadın derhal hamile kaldı, diyor Sylvilie. Kocasıyla ilişkisini sadece hafta sonları çocukların alınıp verilmesiyle sınırlamış. Yeni kadın evimden içeri adım atamaz, diyor. Sanki yeni çıkan bir dergiden söz eder gibi, yeni, diye söz ediyor ondan.

Sylvilie bir akşam, küçük kırmızı spor BMW'siyle evime geldi. Gelişini işittim, motorun o hızlı devrini duydum, park edişini yukarıdan izledim, arabadan çıkışını, kapıyı bir edayla kapatışını. Bir şişe şampanya ve bana kırmızı ipek bir kravat getirmişti. Mavi rengi sevdiğini söylemişti, ama bana mutlaka kırmızı bir kravat armağan etmek istiyordu. Sen kırmızı kullanabilirsin, sarı saç, mavi göz, iyi yakışır.

Kırmızıyı seviyorum, özellikle parlak kırmızıyı, Komün'ün kırmızısını, kırmızı en sevdiğim renk. Kırmızı renk

üzerine bir deneme yazdığımı ona söylememiştim. Sylvilie ikimiz için konser bileti aldığını söyledi. Brahms'ın Dördüncü Senfonisi. Bir hafta sonra filarmoniye gittik. Ara verildiğinde, benim durup geçenleri seyretmeyi sevdiğim gibi kenarda kalmak istemedi, kalabalığa karıştı, büfeye doğru gitti, hayır, bir şey yemek istemiyordu, kuyruk çok uzundu, sonra bira tezgâhına gitmek istedi, bira tezgâhına gittik, ama biradan da vazgeçti, bir kadeh şampanyayı tercih ederdi, pekâlâ, şampanya tezgâhına gittik ve orada kocası, elinde bir bardak şampanyayla dikiliyordu, yanında bir kadın – onun yerinde yirmi yıl önceki Sylvilie de olabilirdi. Ama asıl şaşırtıcı olan, ayrıldığı kocasının bana benziyor olmasıydı, ikimiz de mavi gözlerimizi birbirimize çevirdik, dostane bir ifade takınmaya çalışarak, her türlü efelenen çıkışı gülünç bulduğumuzu, eğer bu da gülünç olmasaydı birbirimize göz kırparak selam vermeyi yeğleyeceğimizi bakışlarımızla temin etmeye çabaladık, ben ona onaylayarak, o bana anlayışla bakarak. Buna karşın Sylvilie, adama doğru hafifçe başını salladı, kısaca elini sıktı, daha da baştan savma, olabildiğince kısa kesip genç kadının elini sıktı. Ama sonra hukuk profesörünün kravatıma, kıyafetime bakışını, şaşkınlığını gördüm ve sonra bir an için gözlerinde beliren bilgiç, hafif kurumlu gülüşü. Onun da üzerinde benimki gibi siyah bir takım ve kırmızı kravat vardı, hem de aynı parlak kırmızıdan.

Kendimi tutamadım, üzerimdekinin iş kıyafetim olduğunu söyledim. Kravat değil, o bir armağan, ama takımı işte giyiyorum.

Öyle mi, ne iş yapıyorsunuz, diye sordu genç Sylvilie.

Ben cenaze hatibiyim.

Ama asıl olarak caz eleştirileri yazıyorsun, dedi Sylvilie çabucak.

Genç Sylvilie gülmesi mi, ciddiyetini koruması mı gerektiğine karar veremedi. Ama yaşlı Sylvilie'nin ağzı her türlü gülüşü yasaklıyordu, sanki iğneye iplik geçirmeye çalışıyormuş gibi kısılmış, incecik olmuştu.

İlginç, dedi profesör, bakışlarında zafer değil, hayret vardı, hatta açıkça belli olan bir hayret.

Adamı sempatik bulmuştum.

Kravat için kusura bakma, dedi Sylvilie daha sonra, böyle bir şey aklıma gelmemişti. Ona benim armağan ettiğim bir kravatı kullanacağı ve yeninin de buna izin vereceği nereden aklıma gelecekti. Fark ettin mi, yine hamileydi.

Fark edemedim.

Ama ben fark ettim, dördüncü ayında. Bahse girerim. Gözlerinden, parıltısından belli oluyor ve göğüsleri irileşmiş, gergin, karnı da üstte biraz yuvarlanmış.

Belki de iyi bir yemek yemişlerdi.

Hayır. Sen deneyimli değilsin, canım. Bunu bir dostuna söyler gibi söyledi: canım. Bu sözcüğü kullanmaya birkaç hafta önce başladı, birdenbire; onun her zamanki, üzerinde çalışılmış tarzına uymuyordu. Bunu etkin bir mesafe koyma yöntemi olarak psikoloğu önermiş olmalı. Zaman zaman, benimle yatmamaya peşinen karar vermiş olarak bana gelmesi gibi. Böyle bir karar aldığını daha kapıdan içeri girerken hissediyorum. Boş odamın içinde dolaşıyor. Mutfak masasının başında oturuyoruz. Şarap içiyoruz. Biraz çerez yiyor. Öpüşüyoruz, ben bluzunun düğmelerini açarken gevşediğini, rahatladığını hissediyorum, hemen hemen her zaman ipek bluzlar giyiyor ve ben bir yeniyetme gibi sutyenini açmakla uğraşmaya başlamadan, gel, yatağa gidelim, diyorum.

Beni birden kendinden uzaklaştırıyor: Hayır, bugün olmaz.

Bunun benliğini güçlendirme alıştırmalarının bir bölümü olduğunu ve daha önce psikoloğuyla üzerinde çalışmış olduğunu tahmin ediyorum.

Bu adamdan asla söz etmiyor, yalnız bir kere dili sürçtü, seanstan bana geldiği bir gün ben kocasından söz ettiğini sanıp soru sorduğumda, psikoloğumdan söz ediyorum, dedi.

Bazen ona soru sorduğumda hiçbir şey anlatmıyor, suskunluğuna bir neden de göstermiyor, sonra konuşma

psikologdan uzaklaşıp başka konulara girdiğinde kendi isteğiyle kendisinden söz ediyor. Örneğin, yirmi yıllık evliliğinde kocası her zaman maceralar, hatta bazen uzun ilişkiler yaşarken, kendisinin yapmış olduğu tek kaçamak gibi. Sadece bir kez, tek bir kez başka bir erkekle yatmış. Bir kere oldu, dedi. Ve tam anlamıyla bir hayal kırıklığı yaşamış. Tek bir kez. Ama tam da yirmi yıl evlilikten sonra sadece bir kez bir başkasıyla yatmış olması, kocasının Noel kutlamasında tartışma çıkartması için yetmişti. Kendisi dokunulmamış olduğundan değil, dört çocuğunu seviyordu elbette, ama kendisi bir konferanslar dizisi için Fransa ve Belçika'da yolculuk ederken, hem de École Nationale d'Administration'da bir konuşma yapacağı için ağır stres altındayken, karısının, tanıdığı bir adamla, çok yüksek bir fiyata bir resmini satın almış olduğu bir ressamla yatmış olması onu çok yaralamıştı.

Sylvilie, yüz kereye karşılık bir kere nedir ki, diye bağırmıştı.

Kocası, abartma, demişti, ne yüz keresi, yani ilk ve şimdi ikinci kez –dogmatizme iyi bir örnekti bu–, bir kez veya daha fazla olması önemli değil. Eğer evlilik akdini bozmaktan söz ediyorsa, evlilik de bozulmuş demekti, çünkü sonuçta bir Katolik evliliği yaprnışlardı ve bu kutsal bir törendi, kopmaz bağını oluşturansa sadakatti. Ve Sylvilie şimdi beraberliği sağlamıştı artık. Sadakat sadece bir kez bozulabilirdi, bunun tekrarı yoktu, insanın masumiyetini sadece bir kez kaybetmesi gibi bir şeydi bu, sadakatin temeli de buydu, bir şeyin saf olduğu inancı. Sadakatin her seferinde yeniden bozulması söz konusu değildi. Adamın takdir ettiği tek şey, kendisinin de her seferinde yapmış olduğu gibi, Sylvilie'nin bütün olan biteni itiraf etmiş olmasıydı.

Şu ressam Horch'la ondan çok hoşlandığı için değil de, sadece kocasını kıskandırmak için yattığını sanıyorum, adam genç stajyerlerle bir yığın macera yaşıyorsa, kendisinin de bunu yapabileceğini göstermek istemişti. 28, adam için büyüleyici bir yaş olmalıydı, çünkü ilişkiye girdiği

kadınların çoğu, ister bir gecelik ister beş aylık bir ilişki söz konusu olsun, 28 yaşındaydı, ama bunun adamdaki bir sayı saplantısıyla ilgisi yoktu, meseleyi hukukçu hanımların mezuniyet yılları açıklıyordu, bürosuna staj başvurusu yapanlar arasından onları seçiyordu, neredeyse elleyerek. Sylvilie'nin kaçamağı ona evliliği bozma imkânı tanıdı, ki o zamana kadar kendisiyle epey mücadele etmiş olmalıydı, çünkü stajyer hanım o sırada altı aylık hamileydi.

Ben artık ben değildim, dedi Sylvilie, her şeyi yavaş yavaş o üstlenmişti. Ne yiyeceğimiz, tatilde nereye gideceğimiz, bütün kararları o veriyordu, ben Güney'e gitmeyi çok isterken o yine Kuzey'i yeğliyordu. Yalnızlık. Yürüyüşler. Geyikler. Gayzerler. Grönland. Kamp yapmayı çok sever, tutkusudur. Israr etti. İzlanda'ya gittik, yürüyüşler yaptık. O bir doğa adamıdır. Nehre daldı, ben de peşinden girmek zorunda kaldım, su buz gibiydi, ama o ısrar etti. Ben soğuk sudan nefret ederim, ama nehre girip, harika, dedim. Sonra kendini siyah ve sıcak lav toprağına gömdü, ben de kendimi gömmek zorundaydım. Hatta hoşuma gitti, en azından kendimi buna inandırmaya çalıştım. Katıldığı seminerlere onunla birlikte giderdim, ne zaman yatağa gireceğimize, ne zaman, hatta hangi pozisyonda sevişeceğimize o karar verirdi. Zor kullanarak değil, hayır, bunu söylemek doğru olmaz, zor kullanmazdı, ikna etmek için de baskı yapmazdı veya sevgisini kısıtlayacağı tehdidinde de bulunmazdı, ama öyleydi işte. Ve aniden felaket. Gökten düşer gibi. Yirmi yıllık evlilikten sonra.

Bunun çocukların aniden öksüz kalması gibi bir şey olduğunu sanıyorum. Banka hesap ekstrelerini incelemeyi, para çekmeyi, para aktarmayı, hesap açıp kapatmayı öğrenmem gerekti, karar vermeyi öğrenmem gerekti ve öncelikle de çocuklara her şeyi benim açıklamam gerekti, kocamı değil, onları gözetmek için. İnsan çocuklarına, babalarının birden her şeyi ortada bırakıp başka bir kadınla başka bir aile kuracağını ve yeni çocukları olacağını nasıl açıklar. İki büyük çocuğum bunu anlayabilirdi, biri on dokuz, diğeri on altı yaşındaydı, ama on dört yaşındaki, hele

on bir yaşındaki, hayır, bu kadarı çok fazlaydı, eğer o olmasaydı, ne olurdu bilmiyordum. Başaramazdım.

Eski kocan olmasa mıydı?

Hayır, diye öfkeyle patladı, hayır, psikoloğum olmasaydı.

Dilini ısırmadığına pişman olmuş gibiydi, ama artık ağzından çıkmıştı bir kere: psikoloğum.

Ondan ilk söz edişiydi, adam ilk kez ortaya çıkmıştı.

Sylvilie evime geldi ve dedi ki: Bu boşluk insana iyi geliyor. İnsan, sincaplar gibi bütün evi ıvır zıvırla dolduran çocukları varsa, bunun değerini daha iyi anlıyor.

Büyük odaya bir kez daha göz attıktan sonra mutfağa gitti, nerede uyuyorsunuz, diye sormak istemediğini fark ettim –o zamanlar birbirimize henüz siz diye hitap ediyorduk–, pencereleri kapatırken o küçük şaşkınlık nidasını işittim. Bir ooo. Hava alsın diye mantarını daha evden çıkmadan açıp hazırlamış olduğum kırmızı şarap şişesini keşfettiğini sandım. Hayır, evimdeki tek resmin, Horch'un önünde duruyordu. Orada bir Horch'un asılı olduğunu kavrayamamış gibiydi, bunun dışında ortalıkta görünen hiçbir şey yoktu, her şey beyazdı, kapkacak beyazdı, ama resim orada asılıydı. Öylesine.

Satın mı aldın?

Hayır, armağan.

Belki de benimle hemen ve hiç duraksamadan, büyük bir kendini verişle sevişmiş olmasının nedeni buydu. Hayır. Bu basit bir düşünce, hayır, kendini hissetmek ve bütün öğrenilmiş, denenmiş, edinilmiş davranış biçimlerinden bir anlığına kurtulmak için duyduğu özlemdi bu. Çekyatta uzanırken, kocasının bir Horch resmi için üç yüz bin mark ödediğini anlattı. Bu Horch'la yatmıştı işte, onu tanıyor muydum?

Evet.

Ne kadar?

Ara sıra görüşürüz.

Daha önce söylediği gibi, sadece bir kez onunla yatmıştı ve bunun hakkında benimle konuşmak istemiyordu. Belli ki bunları sadece psikoloğuyla konuşuyordu.

Horch'la benim hakkımda konuşmayacağına söz ver.

Söz.

Çekyatta uzanıyorduk, kolumu onun omzuna dolamıştım, omzu da hiç kemikli değil, aynı kolu gibi sıkı etliydi. Uzanıyorduk ve kırmızı şarap içmek istediğimizde biraz doğrulmamız gerekiyordu.

Horch'a Sylvilie'yi sorabilirdim ve biliyorum ki, anlatmaya dünden razı olurdu. Maceralarından ayrıntılarıyla söz etmekten hoşlanan erkeklerdendi. Bu benim hiç yapmadığım bir şey. Horch bir kadınla birlikte yaşıyor, bir hayat arkadaşı, bir zamanlar kendisinden resim dersi de almıştı. Saçlarını simsiyah boyayan bir kadın, saçları artık sünger gibi, naylon gibi görünüyor ve onu her görüşümde korkuyorum. Yaşlı, hâlâ eski güzelliğinin izleri belli olan, alkolden çökmüş bir yüz -küçük düzgün bir burun, yuvarlak hatlı dolgun alt dudak, iri iri açılmış gözkapakları-, cildi sarkmış, gözaltı torbaları çıkmış, yanakları ağzının iki yanında toplanmış, gevşek, sola çeken iri bir ağız. Başarılı ressam Horch'un niçin bu kadınla takıldığını kimse anlamıyor, üstüne üstlük birlikte insan içine çıkıyorlar, on yedilikler gibi el ele tutuşuyorlar. Ve insana her seferinde, Horch kadını kaçmasın diye elinden tutuyormuş gibi geliyor.

Baksana, bu resim bir servet değerinde olmalı.

Öyle diyorsan.

Yaklaşık bir yıl önce bir gün telefonum çaldı. Arayan Horch'tu, beni tavsiye ettiklerini söyleyerek kendisine yardımcı olup olamayacağını sordu. Babası ölmüştü, abartılı başsağlığı dileklerini engellemek için olsa gerek, 87 yaşında olduğunu özellikle vurguladı.

Babasının cenazesinden iki gün sonra Horch beni atölyesine davet etti. Çok az konuk kabul ettiğini ve bunun bir iltifat sayıldığını daha sonra öğrendim. Özenle seçilmiş kaliteli bir Bordeaux açmıştı. Kadeh kaldırdık ve tadına bakma, baş sallama, ağızda kalan tadı yoklama yükümlülüğünü yerine getirdikten sonra dedi ki: Siz yazmalısınız. Bunu yapabiliyorsunuz. Bu gerçek bir çıkış olur,

farkında mısınız, edebi düzeyde yazabilen, ama bunun dışında parasını defin konuşmaları ile kazanan biri.

Biraz eski dil olan bu defin sözcüğünü kullanan bir Horch vardı.

Eleştirmenler derhal üstüne atlayacaklardır, sonuçta bu kızlar ve oğlanlar böylesi sanatçı mitleri üzerinden yaşıyorlar. Belirleyici olan, onların ne seyrettikleri ve ne okudukları değil, nasıl seyrettikleri ve nasıl okudukları. Bu insanların burunlarının üstüne oturtulan bir gözlük gibi bu, farklı kesimlerde ve kör gözlüğüne varıncaya kadar farklı tonlarda. Fiyatı ve dolayısıyla kaliteyi mitler belirliyor. Nesneleri nasıl görmek istiyorsanız, geri yansımaları da öyle oluyor. Bunlar, sanatın ne olduğunu belirleyen, önceden verili görme biçimleri. Hepsi sanatçıya, kendini nasıl sunduğuna, nasıl ürününün bir parçası olduğuna, ona bir hava kattığına bağlı. Benim yaptığımı elbette bir başkası da yapabilirdi, ama önce bir fikir olmalı, ki ben fikirleri o kadar da önemsemem, kafadaki bitler gibidirler, sonra da buna eşlik edecek biçimler, kombinasyon bulunmalıdır, mesele bu. Michelangelo, Sistine Şapeli'nde boynu tutularak çalışırken, o zamanlar bu onun artısıydı; bugünden baktığımızdaysa, hep uçurumun kıyısında duran, acıyla bağlantılı devasa bir yaratışın cisim bulması. Paranın dünyası kahramanlık tanımıyor, mit tanımıyor. Tutunabilen sadece performans gösteren sporcu, dopingli olan, sanatçı. Bir zamanlar Volga boylarında kar fırtınası içinde yıkıntıların başında nöbet tutanlarda, yanı başında vurulup düşen arkadaşının hâlâ tüten sıcak beynini açlıkla yutanlarda kahramanca bir yan vardı. Yani benim işimde edebiyatçı gerçek olmalı, garantili olmalı, etrafına yaydığı titreşimler önemli, ne kadar ünlüyse o kadar iyi, el yazmalarını veya daktilo edilmiş taslaklarını daha sonra çerçevelenmiş olarak kâğıttan bir beyin gibi camın arkasında görünce şaşıran edebiyatçılar, ve onları geceler boyu şehirde dolaşarak bulduğumu bilmek, şu Polonyalı inşaat işçisinin mesai kartı gibi – Berlin'in yapı değişimini daha iyi vurgulayan ne olabilir? Elbette bir de sergileri organi-

ze edenler var, asıl efendiler onlar, tanrılar misali, takdiri ilahileri esrarengiz. Herkes Ikea'dan bir yatak satın alabilir, paketinden çıkartıp duvara dayayabilir, fakat ancak küratör bunun duvara dayanmasına izin verirse *Arte Povera*[1] oluyor, o zaman da 250.000 markçık fiyat biçilebiliyor. Ben en azından resim yapabiliyorum, diyor Horch, bu yüzden gece içim rahat uyuyabiliyorum, insanları kazıkladığım duygusuna kapılmıyorum. İnanılmaz paralar kazanan o sanatçılardan bir el resmi yapmalarını isteyin, ama gidip sokak ressamlarından birine yaptırmaması için başında durup kendisinin yaptığını gözünüzle göreceksiniz. Fiyatları bu kadar yükselten bir unsur da, benim durumumda -ayrıca artık birbirimize sen diyelim - sağlığına-, resim satmak istemeyişim, bunda samimiyim, bir satış stratejisi değil, yaptığım işlere bağlıyım, benzerleri yok, gerçek bir koleksiyoncu olduğumdan, onları satmak için yüreğimden söküp çıkartmam gerekiyor. Evet, bu bana zor geliyor ve bazen o uyuzlardan birinin hayalarına tekmeyi yapıştırmak istiyorum. Resimlerini satmak istemeyen bir ressam. Ama bu, benim bu ölçüsüz hırsım, resimlerin üzerinde çok uzun oynamamın sonucu herhalde, bu durumda arzı küçük tutuyorum, bu da itibara düşkün sanat çevresi içinde talebi yükseltiyor. Şarabından içti ve gözlerini teklifsizce bana diktiği uzun bir aradan sonra, benzer biçimlerde çalışıyoruz, dedi, ben cansız şeyler biriktiriyorum, sen de ölüler üzerine konuşuyorsun. Sağlığına! Sonra, hâlâ bana bakmayı sürdürerek: Bir tanesini sana armağan etmek istiyorum.

Ne?

Bir resim. İşini çok iyi yaptın, sen gerçek bir profesyonelsin. Konuşma bozukluğundan söz edişin, babamın bunu nasıl yavaş yavaş atlattığından, kendi dilini, Y sessiz harfiyle başlayan bir kelimenin hiç geçmediği kendi dilini -yani yatak değil de uyku minderi, yemek değil de aş diyerek- buluşundan söz edişin, bunu Doğu'daki evini kay-

[1] (İt.) Yoksul Sanat. 1960'ların sonunda İtalya'da ortaya çıkan bir akım. (Y.N.)

bedişiyle ve oradan uzaklaştırıldıktan sonraki yeniden başlayışıyla ilişkilendirerek anlatışın, gerçekten müthişti. Babamın hangi harfleri söyleyemediğini sorduğunda şaşırmıştım.

Evimde resimlere tahammülüm olmadığını, o Japon elyazmasının mürekkeple çizilmiş harfleri dışında duvarları boş tutmak istediğimi ona özenle anlatmaya giriştim.

Sözümü kesti, boşuna anlatma, o halde mutfağa veya tuvalete asarsın, dedi. Birinin evine benim resimlerimden birini asabilmesi için ya çok parası olmalı ya da defin hatipliği yapmalı. Ayrıca resmi satabilirsin veya birine armağan edebilirsin.

Dört yüz marklık şaraplarımızı kadehlerimizi birbirimize kaldırarak içtik.

İkimiz de atık topluyorduk. Dünya, hepsi de bir gün çöplüğe gidecek olan bir taslaklar koleksiyonundan ibaretti.

O akşam eve kolumun altındaki resimle döndüm, mutfak duvarına bir çivi çakıp resmi astım. Onu Iris'e armağan etmeyi isterdim. Bunun dışında tek anlamı –ve bunda rahatlatıcı bir yan vardı– benim için bir ihtiyarlık sigortası yerine geçebilecek olmasıydı. Eğer sanat piyasasında talep hâlâ devam ederse tabii.

Sylvilie mutfakta resmin önünde durarak, bir Horch, dedi ve benimle yattı.

Daha sonra, boşandığından beri bunun ilk olduğunu söyledi. Çekyatın üzerinde birlikte yatarken, kendimi bir öğrenci evindeymişim gibi hissediyorum, dedi. Ne güzel bir boşluk, çocukları, ev işlerini düşündüren hiçbir şey yok. Bana karşı gösterdiği sevecen sabrı çok takdir ettim. Dana sonra, yirmi yaşındayken her şey daha kolay ve daha hızlı oluyor, dediyse bile. Ama bu, daha iyi olacağı anlamına geliyor mu? Onun bana karşı o kadar yumuşak, o kadar ilgili davranmasının nedeni belki de başlangıçtaki başarısızlığımdı.

Daha sonra, herhalde psikoloğuna ilişkimizden söz ettikten sonra, sık sık o ani duygu değişimlerini yaşama-

ya başladı, ağzı sımsıkı, haşin, o sorgulama, o irdeleme, en bayağı, en bencil niyetleri bekleme.

Evet, haklıydı, belki psikoloğu da öyle. İlk başlarda bir kere hissettirdiği gibi -sabahları seninle uyanmak güzel olurdu-, onunla birlikte yaşamayı hiç düşünmedim gerçekten de. Bir an bile. Ara sıra birlikte yemeğe gitmek, haftada bir sevişmek, bir sonraki hafta benimle niçin sevişmek istemediği hakkında konuşmak, benim istediğim -istemiş olduğum- ilişki biçimi tam olarak buydu işte.

Anneme anlatsam onu cesur bulduğunu söylerdi, dört çocuk büyütüşü, çocuklarından öylesine hayat dolu söz edişi, durum komedisine yönelik gözlem gücü keskindi. Bana yabancı bir dünya, rap idolleri, bezgin öğretmenler, kızının, üzerinde eski kocasının pijamasıyla birdenbire kahvaltı masasında boy gösteren ve ona, hadi otursanıza, diyen bir hayranı. Evet, onun anlattıklarını dinlemek hoşuma gidiyordu. Ama bu ilişkiyi değiştirmek, onunla bir bağ içine girmek, hatta vurguladığı gibi daha sık görüşmek için bile bir girişimde bulunmadığım için, benden yavaş yavaş uzaklaştı. Bazen yataktayken beni resmen itip kendinden uzaklaştırıyor ve araştıran bakışlarla inceliyordu. Ve yine bir sorgu başlıyordu. Nabzımız, en azından benimki, daha normale dönmeden, benden beklentin nedir, diye ilk soru geliyordu. Seksten fazlasını kastediyorum. Ara sıra buluşmaktan fazlasını. Bana ilgi duyuyor musun, kendimi nasıl hissettiğimi merak ediyor musun?

Ona, ben de kendi kendime içinden neler geçtiğini soruyorum, demeli miydim, bir araya gelir gelmez konuşmaya sıra gelmeden yatağa girip öylesine kendini vererek sevişiyorsun ki, insanın aklına tek söz etmek bile gelmiyor. Bunlar aynı kişiler mi? Orgazm sırasında neredeyse baygınlık anları yaşayan kadınla, şu anda beni yine sorguya çekmekte olan kadın?

Sadece, tabii ki ilgileniyorum, dedim.

Gerçekten mi? Sana gelirken neler hissettiğimi, bu sabah uyandığımda kendimi nasıl hissettiğimi merak ediyor musun? Bunlar seni ilgilendirmiyor, gerçekten ilgi-

lendirmiyor. Sen kolaylık istiyorsun, sen mesafe istiyorsun, hoşuna giden şeyleri istiyorsun, ama hepsi bu kadar işte.

Ve şunu itiraf etmeliyim ki, böyle bir sorgudan sonra bir keresinde bana yine en bayağı niyetleri uygun gördüğünde, beni sadece bir tatmin aracı olarak görüyorsun, dediğinde, evet, dedim.

Evet, sayın matem konukları, onunla isteyerek ve haz duyarak sevişiyordum, ama bunun ötesinde bir duygusal eğilimim yoktu, bu doğru, ama nasıl olacaktı zaten, amacı belli bir ilişkiydi, cinsel dürtülerin tatminine yönelik bir ilişki, bunu bu kadar net, bu kadar kaba ifade etmem mümkün -zaten ben de dürüst olmak istiyorum-, bunun dışında ara sıra yemeğe gittik, bazen birlikte bir film seyrettik, bir konser dinledik, her seferinde kendimle baş başa kaldığımda sevinç duydum. Benimle daha sık görüşmek istediğinde, özellikle de arkadaşlarının verdiği partilerden veya akşam yemeklerinden birine katılmamı istediğinde, bir cenaze için acilen yazmam gereken konuşma metnini bahane ettim hep, bunun ertelenemeyeceği açıktı.

Sen kayıtsız bencilin birisin.

Evet, doğru.

Ne? Bir an ne söyleyeceğini unuttu, şaşkınlıkla yüzüme baktı.

Sonra, en iyisi bitirmek, dedim.

Orada, deri koltuğumda oturuyordu, kaskatı, yüzü sarardı, bembeyaz oldu, aniden bu kadar benzi atan birini gördüğümü hiç hatırlamıyorum.

Çiftleşmeden sonra bir kayıtsızlık refleksi oluşur. Kıskançlık, yüzyıllardır alıştırması yapılan bir mülkiyetçilik tutumunun sonucudur.

Bir kadın mı var?

Bir şey söylemedim. Oysa o zamanlar Iris'le daha tanışmamıştım bile. O an Sylvilie'ye acıdım. Ama acımak, birlikteliği sürdürmek için iyi bir koşul değildir. Sadece artık istemiyordum, hepsi bu kadardı.

Ayağa kalktı, çantasını aldı, daha ben bir şey söylemeden, bırak beni, dedi.

Sana açıklamak istiyorum.

Sanki onu durdurmaya çalışmışım gibi elini arkaya doğru salladı: Bırak beni.

Kapıdan çıkıp arkasından şiddetle çarptı.

Altı ay kadar önceydi bu. Üç ay boyunca bir çilekeş gibi yaşadım ve yokluğunu hissettiğim hiçbir şey olmadı: Yalnızlığın, konuşmak zorunda olmamanın, dinginliğin, sessizliğin, cazın, karanlığın tadını çıkarttım.

Sylvilie ara sıra telefon ediyor, o zaman buluşuyoruz, Berlin'de yaşayan Schwabenlıların işlettiği bir restoranda, *Glühwurm*'da buluşuyoruz. Buluşuyoruz ve o beni azarlıyor. Yarın da böyle olacak. Fırın patatesli bir Viyana usulü şnitzel istiyor ve sonra başlıyor. Başlangıçta zararsız, yemeğini yiyor, normalde çok az yemesine rağmen, resmen tıkıştırıyor. Beni eleştiriyor, önce temkinlice, sonra dozu artırıyor, sonunda da sesini yükseltiyor: Pis herif! Bencil! Duygu özürlü! Eski kocasına asla söylememiş olduğu bütün bu sözleri bana söylüyor ve bunları etrafımızda oturanlara laflarını yarım bıraktıracak bir ses tonuyla söylüyor, bu arada artık bizi tanımış olan garsonlar da onun arkasından geçerken bana dostça göz kırpıyorlar. Sylvilie bir-iki kere daha benimle yatmayı denedi. Vazgeç Sylvilie, bundan bir şey çıkmaz. Bunun üzerine sesi daha da yükseliyor, daha da dikkat çekiyor, onu Escada takımı ve siyah Tahiti inci kolyesiyle gören biri böyle bir şeyi ondan asla beklemez.

Ben bu saldırılar karşısında sakin kalıyorum. Öylece oturuyor ve kaygılı bir ifade takınmaya çalışıyorum, en azından bunu yapıyorum. Acıma duyuyorum. İçimden ona, boşanmana neden olan şu Horch denen adam senin eski kocana geçirmek isterdi, demek geliyor. Ve birdenbire Horch'un o efsanevi kuyumcu gibi cinayet işlemediği, ama sistematik olarak evlilikleri çökerttiği kuşkusuna kapılıyorum. Resmi ilk başta hiç beğenmeyen, onda sonradan ken-

dini gören Sylvilie'ye yanaşıyor. Belki de Horch'un niyeti sadece resmini bir kez daha görmekti. Belki de Horch bu arada genç Sylvilie'ye de yanaşmıştır. Belki de yüzü yaratıcılıkla tahrip olmuş o siyah saçlı güzel de ona yardım ediyor. Belki de dost canlısı medeni hukuk profesörü, bu resmi satın almakla ne kadar yıkıcı bir işe girişmiş olduğunun farkında bile değil.

Zaman zaman, bir cenazeden önceki gece ortalıkta dolanır ve konuşmam üzerinde kafa yorarken, Horch'la sokakta karşılaşıyorum. Bakışlarıyla sürekli yerleri tarayarak, çizili nesneler, kullanım amaçları ve onları kullananlar hakkında ipucu veren nesneler arıyor. Bu bazen bir iş eldiveni, bazen bir üniversitelinin zafer ganimeti olarak bir ağacın dalına bağladığı bir kadın külotu ya da üzerinde bir diş izi görülen, yani artık çok ender bulunan gerçek proleterlerden biri tarafından açılmış bir bira şişesi kapağı olabiliyor. Ancak Horch bu tek bir şişe kapağı için yüz kere eğilmek zorunda kalıyor. Çünkü çeşitli markaların kapaklarını toplamıyor, o tek bir özel kapağı arıyor, yoğun bir çalışma bu, kendisi buna yol tarama diyor. Onu gecenin üçünde, son Stalingrad savaşçılarından biri gibi kışa bürünmüş bir halde ıssız sokaklarda gördüğümde anlıyorum ki, malzemesini bu şekilde toplayan biri onlardan kolay kolay vazgeçmek istemez. Horch evliliklerin de içine sızıyor. Orada bekliyor, o, körili sosis yiyen, ben, köfte yiyen, çünkü benim sırrım hardal, Iris birinin hardalı bu kadar sevmesine ve değişik markalara dikkat etmesine çok şaşmıştı. Bana üç sıfırlı yeni yılda kutlayacağım elli beşinci yaş günüm için vereceği armağanı bulduğunu söylediğinde, ne olduğunu anlamıştım: Aix-en-Provence'tan hardal.

Sonra şu resim. Onu evinde tesadüfen görmüştüm. Bir doğum günü enstalasyonu üzerinde çalışıyordu, önce bunun bir şaka olduğunu, bana çizim olarak armağan edeceği bir şey olduğunu düşündüm, şimdi biliyorum ki -gerçi önceden de belirtiler vardı- Iris ciddiydi. Hayvanat bah-

çesinde yağmurlu havalarda buluştuğumuz akvaryum bölümünün bulunduğu yere lazerle, THOM. *semper te amo*[1], yazacaktı. Niçin Latince olduğunu ancak sezinleyebiliyorum, herhalde ona Aquinolu Thomas'tan çok söz etmiştim. Tümüyle çarpılmıştı, ama önceden söylemeliyim ki, bu çarpılmış sözcüğü bilerek kaba seçilmiştir, mesafe koyma çabasıyla, ayrıca kendimi içtenlikle dinlediğimde, düşünerek algıladığımla hiç ilgisi yok, hissettiğim bir hoşnutluk, bir sıcaklık, evet, mutluluk diyen bir şey, ama sanki, sanki hissedilen bu, aşırı bir havalandırmayla yürek doluyor, dolaşım hızlanıyor, nabız yükseliyor, adrenalin ve morfin beyinciği hareketlendiriyor, esrarengiz zenginlikteki beyin yüzeyinde görüntüler oluşturuyor, sözcüklerini bulan istekler, buna bağlı uyarımlar: Yakınlık, yakınlık, yakınlık, kalbim alevler içinde, bu görüntü kimin aklına geldi, dâhiyane bir yaratı, bu adak hediyesi, içinden alevler yükselen gümüş bir kalp, üç stilize alev. Bu benimki, ah, canım benim.

Çeyrek yüzyıldan beri söylemediğim, insanın öyle rahatça ağza almaması gereken, hele benim hiç söyleyemeyeceğim o basit cümleyi hâlâ dile getirmeyi beceremediğim için, Iris'e bu adak tasvirini armağan etmiştim. Iris söyleyebiliyor, kulağıma fısıldıyor, kavşakta yeşil ışığın yanmasını beklerken söylüyor, otelde asansördeyken söylüyor ve bana da sık sık soruyor: Ya sen? Söylesene, duyuyor musun?

Bunu sana göstereceğim, diye söz verdim, söylemesini de öğreneceğim. Ama göstereceğim. Merak ediyorum, dedi, hem de çok.

Antikacı dükkânlarını dolaştım ve gümüş bir kalp aradım, sevenler birbirine kavuştuğunda Katolik kiliselerinde azizlere sunulan o adak hediyesini aradım. Münih'te, Viktualienmarkt'ın yakınlarındaki antikacılarda bu kalpleri bulmak nispeten kolay, ama Berlin'de değil, en azından benim aradığımı, çünkü kalp en azından benim kadar eski olmalıydı ve saf gümüşten olmalıydı.

[1] (Lat.) Seni daima seveceğim. (Y.N.)

Bunu ona Alp mağaramızda armağan ettim, dışarıda yağmur yağıyordu, günlerce süren tozlu sıcağın ardından fırtına vardı. Samanların içinde yatıyorduk. Iris kaşmir battaniyesini getirmişti. Bizi bir kere yakalamış olan bahçıvanın şimdi daha sık bakması olasılığına rağmen yine oraya gitmiştik. Hayvanat bahçesine girme yasağı alsaydık bu çok acı verici olurdu. Bugüne kadar. Bugünden sonra önemi yok. Bugün, kal, dedi, lütfen benimle uyu, konuşmanı burada yaz.

Çalışma masamda yazmak zorundayım.

Ve birden dedi ki: Bırak bu saçmalığı.

Ne?

Hâlâ patlayıcı maddeyle ortalıkta dolaşıyorsun. Bu delice bir şey.

Araştırdım, darbeye duyarlı değil.

Bununla ne yapmayı düşünüyorsun?

Bakalım.

Çocukça bu. Özür dilerim. Hayır. At onu, o şeyi. Konuşmanı şu Aschenberger üzerine yap, ama özellikle de kendin üzerine. Mesele aslında sensin, senin bir derdin var. Bunun üzerine konuş ve onu göm. O zaman bir başkası olacaksın. Dünya değişecek.

Niçin birdenbire değişsin ki?

Çünkü. Bir şey söylemedi, bana baktı, uzun uzun –: Sanırım hamileyim.

Gecikme mi var?

Sadece iki gün. Ama her şey farklı. Gözlerim. Cildim. Saçlarım. Duraksadı. İçim.

Öylece durup baktım. Ben de cümle kuramıyordum.

Benden mi?

Senden! Anladın mı? Bir şey daha, kaygılanmana gerek yok, sorumlu değilsin.

Bir dakika!

Hayır. Bu benim sorunum – sadece benim sorunum. Ve bir şey daha: Seviniyorum. Evet. Görüyorsun, zaman değişti. Artık size gerek yok.

Dışarıda savaş var.

Yalnızca o da değil.

Ağaçlar çıplak, kısa süre önce yağmur yağmış olmalı, asfalt daha ıslak, kaldırımın çatlaklarında su birikintileri oluşmuş, yağmurluklar, kahverengi, yeşil ve sonra şu, şu beyaz yağmurluk, beyaz, uçuşan bir yağmurluk, kır saçlar.

O mu?

Evet. Bekle. Hemen. Yine beyaz palto, kır saçlar, o yüz, kasvetli, zayıf, geri planda bir reklam panosu: Kırmızı, mavi, sarı, her şey renkli, sadece bu kır saçlı beyaz hayalet. Yayaların arasından telaşla yürüyor, belli ki yağmur yağmıştı o gün, hava daha serindi, bir ilkbahar günü, kestaneler çiçekli, birkaç binada iskele kurulmuş, Doğu, kahverengi, siyah, yeşil yağmurluklarıyla yayalar, elinde iki naylon torba taşıyan bir kadın, kamera hayaleti tekrar yakalıyor, yüzüne zum yapıyor.

Senden çok daha yaşlı görünüyor.

Zaten yaşlıydı da. Bir yıl.

Gülmüyor, sözlerine devam ediyor: Çilekeş bir gö-rünümü var, sıska, yaşlı, kaplumbağa gibi.

Duruyor, bir an kameraya bakıyor, ciddiyetle, duygulanımsız, alnında iki çizgi beliriyor, konuşmaya başlıyor ve bir dönüşüm oluşuyor, konuşuyor ve jestler yapıyor, önce sağ eliyle, bilekten çıkan kısa hareketler. Ana sinagog. Mimarisi, küçük jestlerle desteklediği veriler, veriler, sonra Pogrom Gecesi. Nasıl da konuşuyor, yumrukları sıkılı, sözlerin ritmine uyarak çekiçle vurur gibi sallıyor: Goebbels'in, kahverengili ayaktakımını Yahudi halka karşı örgütleme planı, titizce bir hazırlık. 9 Kasım 1938'de Münih'te halkı Yahudilere karşı kışkırtan bir konuşma. Bu, Pogrom Gecesi'nin sinyali oluyor. Ama şunu da vurgulamak gerekiyor: Ayaktakımı da kışkırtılmaya açık. Sinagoglar kundaklanıyor, Yahudi dükkânları tahrip ediliyor, insanlar boyunlarına levhalar takılarak sokaklarda sürükleniyorlar, yüzlerine tükürülüyor, hakaret ediliyor. Goebbels'in bir temsilcisi Berlin'de Propaganda Bakanlığı'nın penceresinde durmuş, Oranienburg Caddesi'ndeki büyük sinagogun

bulunduğu yöne bakıyor. Goebbels telefon ediyor, soruyor, ateş görünüyor mu? Henüz yok. Sinagog Propaganda Bakanlığı'ndan kuş uçuşu sadece 2.000 metre ileride, bu adamın pencerede duruşunu ve bekleyişini, alevlerin görünmesini bekleyişini gözümüzün önüne getirmeye çalışabiliriz. Bir SA birliği yola çıkıp sinagoga gidiyor, camları kırıyor, Tora yerinden sökülüyor, yedi kollu şamdan sokağa fırlatılıyor, istilacılar, yakın, diye bağırıyorlar, parazitler, halk düşmanları, hazır tutulan meşaleler ateşleniyor, içeriye fırlatılıyor, hole, dua bölmesine fırlatılıyor ve ne oluyor, polis geliyor, sinagogu çember altına alıyor, SA kalabalığını dışarı atıyor, itfaiye yangını söndürebilir. Bütün Almanya'da sinagoglar yanıyor. Camlar taşlanıyor: Yahudiler defolun! Pencereler ve kapılar karalanıyor: Yahuda geber. Bütün Almanya'da sinagoglar yanıyor, ve burada Berlin'de, şansölyelikten, Propaganda Bakanlığı'ndan birkaç yüz metre ileride büyük sinagog var. Sinagog yanıyor mu? Hayır, yanmıyor, tutuşturulan küçük bir ateş söndürüldü, polis ayaktakımını geri püskürtüyor, hatta üniformalı SA'ları da geri sürüyor. Goebbels telefonda köpürüyor. Neler oluyor? Yangını bir adam engelledi, Wilhelm Krützfeld, bir polis şefi, Oranienburg Caddesi'ndeki sinagogun önünde bir kalabalık toplanmış olay çıkartıyor, camları kırıyor, dua örtülerini yola fırlatıyor, Krützfeld'i çağırıyorlar, geliyor, sinagogun ve içindeki insanların korunmasını emrediyor, toplanmış güruhu geri sürüyor, yangını söndürtüyor. Nefer Krützfeld müdahale ediyor.

Aschenberger'in durup durup nefer Krützfeld diye söz etmesi biraz içler acısı ve eski moda geliyor kulağa. Sinagog yanmıyor, nedeni gayet basit, sayın hanımlar ve beyler. Aschenberger susuyor. Kamera onu kalçalarının hizasına kadar gösteriyor. Yüzünün ifadesi artık bir kaplumbağayı hatırlatmıyor ve şimdi böyle yumruğuyla cümlelerini vurgularken, resmen bir ritim verirken, beden hareketleriyle bana daha tanıdık geliyor: Sinagog yanmıyor, sadece basit bir polis, sivil olana özgü, cesaret gerektiren bir şey yaptığı için, sivil cesaret isteyen bir şey. Biliyoruz

ki, sivil askerî olanın tersidir, bilirsiniz, *civilis*'ten gelir, mülki, kamu yararına; sivilize demek şehirli, kültürlü demektir. Dolayısıyla, üniformalı da olsa sivil olunabilir. Birisi diyor ki: Hayır, iktidar sahibi olanlara, emredilen görüşe boyun eğmez. Herkesin yaptığını yapmayın, hükümetin, ayrıca halkın sesinin de istediğini yapmayın: Siz de katılın! Ya da en azından görmezlikten gelin. Görmezlikten gelmeyen, hayır diyen bir adam, unutulmaması için adını bir kez daha tekrarlıyorum, Krützfeld. Tutuklandı mı? Hapse mi gönderildi? Rütbesi mi indirildi? Hayır, bu tür bir şey olmadı. Biraz sivil cesaret gösteren birisi, herkes görmezlikten gelmese veya üstüne düşeni yapsa her yerde engellenebilecek bir şeyi engellemişti sadece: Kundakçı katillerin işlerini görmelerine mani olmuştu. Yüreklerin tembelliği, gündelik hayatın küçük kararlarındaki korkaklıklar iktidar sahibi olanların daha da güçlenmesini sağlıyor.

Sonra Aschenberger önden yürüyor, beyaz yağmurluğu uçuşuyor, yayaların arasından hızla geçiyor, arkasında ona ayak uydurmaya çalışan dört kadın.

Altın rengi devasa bir kubbe, perspektif yavaş yavaş genişliyor, uçuşan bir etek, iyice kısaldığı yerden dirseğin bir bölümü görünüyor, altın, her şey altın, zafer meleği. Kamera alanın üzerinde kayıyor, bir cadde görüş alanına giriyor, araba konvoyları, hayvanat bahçesi, ağaçlar çıplak, daha geride Brandenburg Kapısı, şimdi ağır ağır zum yapılıyor, sonra kesilliyor, Zafer Sütunu önündeki grup. Büyük Yıldız, kentsel yapıya özgü, diyor, Alman tarihinin merkezi, Zafer Kapısı, parlamento, eski imparatorluk kalemi, 17 Haziran Caddesi, tam burada, Zafer Sütunu'nun durduğu yer, pek çok tarihî yolun kesiştiği nokta. Alman birliğinin simgesi olarak dikildi, Danimarka, Avusturya ve Fransa'ya karşı yapılan savaşların sonucu. Nişlere savaşlarda ele geçirilen toplar yerleştirilmiş, altın kaplamalı. Ölüm altınlaştırılmış. Burada trajik Alman tarihi biriktirilmiş, ikonografik olarak, savaşlar, imparatorluğun kurulması, dünya savaşları, devrim, Weimar Cumhuriyeti, Nazi

dönemi, Zafer Yolu, nihai savaş, burada, sütunun kaidesi altında bir SS birliği gizlenmiş, en son anda, 2 Mayıs 1945. El bombası parçalarının ve makineli tüfek mermilerinin bıraktığı izler parlak cilalı mermerin içinde hâlâ görülebiliyor. Kızılordu ele geçirdiğinde meleğe kızıl bayrak asılmış, sonra üç renkli bayrak, intikam tatlıdır, Almanların Fransızlar karşısındaki zaferini anlatan rölyefler hemen Paris'e götürülmüş, Berlin'in ikiye bölünmesi, orada Demokratik Almanya duvarı, burada müttefiklerin zafer resmi geçidi, Amerikalılar, İngilizler, Fransızlar, ve sonra yeniden birleşme, havai fişekler ve böyle devam edersek, Alman ordusunun resmi geçidi, bütün o gereksiz ıvır zıvırın nasıl yaygınlaştığına dikkat edin, o sırmalar, o silah kordonları, şeritler, taltif nişanları, yeniden askerîleşme yavaş yavaş sızıyor, yurtdışında askerî varlık gösterme adımları, karşı çıkan yok, yapılan söyleşilere dikkat ediniz, ne kadar dalkavukça sorular geliyor, gazeteciler soruşturmak, irdelemek yerine nasıl anahtar sözcükleri fısıldıyor.

Fanatikçe, Aschenberger'de fanatikçe bir yan var, konuşurken çok genç görünüyor, diyor Iris, gençliğinde ondan hoşlanırdım herhalde, ama bu haliyle, yani o zamanki haliyle demek istedim, onu biraz tekinsiz buluyorum.

Dorotheenstadt Mezarlığı. Kamera bir dönüş yapıyor, Brecht'in oturduğu ev, üstteki pencereyi Brecht'in açtırdığını söylüyor, Brecht mezarlığı görmek istemiş. Demokratik, sosyalist gelenekte bir mezarlık, burada Hegel, Fichte, Heiner Müller, Stephan Hermlin, Anna Seghers ve elbette Brecht'in mezarları, şurada küçük bir kaya çıkıntısı, üzerinde hâlâ duran beyaz boya izlerini görüyorsunuz, birisi Yahudi domuzları yazmış. Militan faşistler yine çoğalıyor. Landwehrkanal kıyısında, Rosa Luxemburg anısına dikilen tabelanın durduğu, Rosa'nın ağır yaralı olarak kanala atıldığı yere üç sene önce kesik bir domuz başı bırakılmıştı. Bu geçmiş değil, bu şimdi.

Gruptan bir kadın, şu karşıdaki, oradaduran ne, diye soruyor.

Bu, 1837'de Berlin'de bir makine fabrikası kurmuş

olan sanayici Borsig'in mezarı, bu fabrikada önce buhar makineleri, 1841'den itibaren de lokomotifler üretilmişti. Avrupa'nın en büyük lokomotif fabrikası buradan gelişti. Sonra hayalet, uçuşan beyaz paltosuyla yürümeye devam ediyor. Burası Heinrich Mann'ın mezarı, yani bunun anlamı kül kabının burada gömülü olduğu, Doğu Berlin'e taşınmadan birkaç hafta önce Santa Monica'da öldü. Aschenberger, *Uyruk*'tan söz ediyor. Tamamen orduya yönelik bir orta sınıfın tasviri, otorite inancı bütün, karşı çıkmayan. Öğrenci kesiminde göstermelik paramiliter tutumlar. İçme alışkanlığı. Kendini kaybedene kadar içen bir halk ne kadar mutsuz olmalı, diye Nobert Elias'tan alıntı yapıyor. Kamera tekrar yüzüne zum yapıyor. Yorgun görünüyor, sıska, gözlerinin altında bir incinebilirlik ifadesi var, belli belirsiz küçük bir kas seğiriyor, ama şimdi yakın çekimde açıkça belli oluyor, küçük ve gergin bir seğirme. Resmi donduruyorum. Aşırı çalışmaktan bitkin görünüyor, hayır, aşırı zorlanmaktan bitkin, sanki tüm dünyanın yükünü taşıyormuş gibi, ama gözleri canlı, öylesine gayretli bir canlılık; birden yakın ve bildik geliyor bana.

Iris'i temsil eden ve bu sisteme uygun bir video göstericisi olan galericinin bürosunda oturuyoruz, kültür alanında etkin olan diğer bütün bürolara benzer biçimde döşenmiş, beyaz, siyah deri koltuklar, cam yazı masası, krom destekli cam dolap; Iris'in evini ne kadar farklı döşemiş olduğu benim için bir kez daha netleşiyor.

Filmi tekrar başlatıyorum ve Aschenberger'i Hanns Eisler'in mezarına doğru yürürken görüyoruz. Besteci Eisler, *Yağmuru Tanımlamanın On Dört Yolu*'nu söylerken duyuyorum onu.

Plağı bana bir zamanlar o armağan etmişti, evet, o zamanlar insanlar çok beğendikleri bir şeyi birbirlerine armağan ederlerdi, kısa bir potlaç[1] dönemi. Aschenberger evden ayrılırken, çok sevdiğimi bildiği bu plağı bana bıraktı. Ve ben mutlu oldum, özellikle de böylelikle beni hain yerine koymadığını ifade etmiş olduğu için mutlu oldum.

[1] Kızılderililerin birbirlerine armağanlar verdikleri dinî bayram. (Y.N.)

Hain mi, sanki bir Kızılderili oyunundaki gibi.

Hayır, oyun değildi, gayet ciddiydi.

Plağı bana ödünç verebilir misin?

Veremem, ben de her şeyi başkalarına verdim veya attım. Eğer yükselmek istiyorsan safra atmalısın. İnsan ayrılmayı bilmeli, özellikle de bizi bağlayan şeylerden kendimizi özgürleştirmeliyiz, bizi tutmak, bağlamak isteyen şeylerden. O zaman hafifleriz.

Ya ben?

Sen beni bağlamak istemiyorsun ki.

Oturduğu deri kanepeden kalkıp yanıma geldi, kucağıma oturdu, kim bilir, dedi, kim bilir.

Dikkat et, senin galerici gelebilir.

Gelmez. Gelse de aldırdığım yok. Videoyu kim çekti?

Bilmiyorum. Herhalde onu eskiden beri tanıyan, tura katılıp filmi çektikten sonra ona göndermiş olan biri. Kasetin üzerine yapıştırılmış kâğıtta küçük bir ithaf var: *Devrim yapmak istememizden bu yana 30 yıl geçti mi gerçekten de? Bugün devrim olsa, insanlar bunun bir reklam gösterisi olduğunu düşünürlerdi.* Sonra bir R. harfi var. Başka hiçbir şey yok. Kimdi acaba bu R.? Belki de tanıdığım biri.

Dün sabah oraya gittiğimde çalışma odası boşaltılmıştı, yer kâğıtlar, sayfalar ve çöp doluydu. Yere atılmış kitap yığınının ortadan kaybolmuş olduğuna sevindim. Ayak seslerimin yankısını duydum. Yatak odasına gittim, burası da yerdeki çöpler dışında boşaltılmıştı. Ejderhalı afişin asılı olduğu yerde açık renk dikdörtgen bir iz kalmıştı. Eğer hesabım doğruysa, evi boşaltmak ve işe yarar eşyaları antikacılara, diğer şeyleri eskicilere, kitapları, arşiv kartlarını, elyazmalarını, yazı taslaklarını kâğıt konteynerlerine götürmek için iki kişi dört gün boyunca çalışmış olmalıydı. Beni ürküten bir düşünce. Aniden çekip gidersem, o zaman içindeki üç-dört parça şeyin yarım saat içinde boşaltılabileceği bir evden çıkıp gitmek istiyorum.

Öfkenin kırmızısı.

Koridorda bir sayfa, daktiloyla yazılmış, üzerinde be-

lirgin bir topuk izi. Odasında sadece kâğıtlar, zımba telleri. Kıvrılmış birkaç arşiv kartı, üzerleri özenle yazılmış. Ve bir de şu kâğıt melek, zafer meleğinin modeli, küçük, kirli, ezilmiş. Ertesi gün birisi gelecek, elinde siyah plastik bir torba, hepsini süpürüp bir çöp kutusuna tıkacak. İşte bu kadar.

Işık ve gölge seli. Sıcaklık 30 derece olacak, demişti, gel haydi. Üç, hayır, dört gün önceydi bu. Ben'in Porsche'siyle geldi, Ben yine Stuttgart'taydı, orada kadroyu daraltma önerisini sunmuştu, arkadaşının daha önemsiz bir pozisyona alınması anlamına geliyordu bu, belki de tazminatını alıp ayrılmasını önereceklerdi, dolgun, ama aynı düzeyde bir işi bir daha bulması pek kolay olmayan 45 yaşında biri için yetersiz bir tazminat, kırkına geldiğinde belli alanlarda artık çok yaşlı sayılırsın, dedi Ben ve ekledi, senin mesleğinin iyi tarafı bu: Senin işinde yaşlanma deneyimi önem taşıyor ve bir o kadar aranır oluyorsun. Belki de yaşlılığın bir avantaj sağladığı tek meslek. Bunları söylerken bana barışçıl bir ifadeyle baktı. Eskiden, gezgin şarkıcılarda olduğu gibi.

Iris, Ben'e arabayı alıp alamayacağını sormuştu.

Elbette al, ama kamikaze gibi araba süren Doğululara[1] dikkat et.

Havada bir ışık ve gölge seli vardı, Iris yolun iki yanındaki ağaçların altında arabayı üstü açık olarak sürmek istedi.

58 model bir Porsche. Eski de olsa bence utanç verici, ama Iris için sıradan bir şey, onun için önemli olan ona zevk vermesi, zevk, zevk, zevk, başkalarının ne düşündüğü umurumda bile değil, anlıyor musun, hem de hiç. İşte o kadar. Ve zevk karşısında getirebileceğiniz bir gerekçe yok, eğer ki kutsal mahkemede bir sandalyeniz ve oy hakkınız yoksa, ayrıca bunun getirdiği sonuçlar da biliniyor.

Iris arabayı sürerken başına kırmızı bir kep taktı, bana da bir tane Chicago Bulls kasketi verdi: Yani gece sen-

[1] Doğu Almanyalılar kastediliyor. (Y.N.)

den neler beklediğimi bilesin! Bu arabayı sık sık kullandığı hissediliyordu. Bacaklarının esmerliğini vurgulayan krem rengi bir etek giymişti, ayağında beyaz kesler vardı. Üzerimizde ışığın kılıcı ve gölgelerin kalkanı. Gübre kokusu –bir süre, gübre dolu bir römorkör çeken bir traktörün arkasından gittik–, sonra sık ağaçların oluşturduğu bir tünelin içinden geçtik, nemli bir serinlik, tarlaların güneşi içmiş havası, sonra tekrar çam ormanları. Yandan ona baktım ve, çok sayın matem konukları, tam da bu arabanın içinde, yolun iki yanındaki ağaçların arasından yansıyan ışığın altında, bize eşlik eden o böğürtünün, o sonuna kadar açılmış müzik sesinin içinde (Moby'den *Play* çalıyordu) Iris'e, seni seviyorum, deme isteği duydum. Ama sonra sadece, kendimi onunla emniyette hissettiğimi, araba kullanışındaki dikkate rağmen gösterdiği rahatlığa, vites geçirişine ve sonra direksiyonu tekrar iki eliyle sağlam ama kasılmadan tutuşuna hayranlık duyduğumu söyledim. Evet. Bir an dönüp bana baktı, güldü, elini bacaklarımın arasına attı.

Hadi kaseti değiştir!

Kaseti değiştirdim, Moby'den sonra: Mussorgski'den *Bir Sergiden Görüntüler.* Kasetleri küçük kırmızı bir plastik kutuya yerleştirmişti, hatta belli bir sırayla dizmişti. Ara sıra da kendi caz kasetlerimden çalmamı istiyordu: Charlie Parker, Lester Young. Serbest cazdan hoşlanmıyordu, ama bu Olu Dara blueslarını seviyordu. Ve elbette Marsalis'i.

Şu kudurgan çokseslilığı dinlesene, dedim, yine de altında büyük bir ezgi gizli – olağanüstü olan da bu. Marsalis şimdi Thelonious Monk'un bestelerini çalmaya başlıyor. Bir kaydını dinledim. Mükemmeldi, kesinlikle mükemmel, ama her şeyin biraz fazla pürüzsüz ve akademik olması riski de var. Marsalis'in kahramanları: Monk, Charlie Parker, Billie Holiday. İçinden çıktığı karanlık köşe gibi çapraşık, umutsuz, başına buyruk bir caz, fahişeler, alkol, eroin, gündelik hayattaki ırkçılık, Miles Davis bir keresinde hatalı park ettiğinde bir polisin copla kafasına

vurması. O zamanlar artık ünlenmiş olan Miles Davis, siyah olduğu için kapı görevlisi tarafından otelden atılıyor. Ve şimdi Marsalis, işte, şimdi trompet giriyor, bu solo, dinlesene, şu tondaki berraklığa bak, majör akorların arasından sıyrılışını dinle, şu tamlığa, şu keskinliğe bak, Avrupa'nın konser salonlarının projektörü bu. Ölü bir köpek için defin konuşması yapmak zorunda kalsam bile mutlaka tekrar New York'a gitmeliyim.

Güldü ve, ben de geliyorum, dedi. Mutlaka! Köpeği boşver, seni ben davet ediyorum.

Olmaz.

Olur. Sonbaharda, ekim başında çıkıyoruz.

Bak şimdi, şu bölüme dikkat et, tekrar başlayacak.

Böyle, arabayla giderken, katıksız bir zevkti, zevk esintileri, zevk uğultuları, zevk ışıldamaları, ama Anklam'a varmamıza az kala yolu şaşırdığımızda, o uyuz lamaları görünce önce şaşkınlığa düştük, sonra kahkahalara boğulduk, bir Pomeranya çayırında lamalar.

Daha sonra Krause bize, bunun AB desteği sonucu olduğunu anlattı. Bir lama çiftliği kurmak için Brüksel'den para ayarlanmıştı. Hatta bölgenin belediye başkanı bu iş için bir arazi tahsis etmişti, lama yetiştirerek, yoksa yünü değerli olan alpakalar mıydı, tekstil sanayisiyle bütünleşebileceklerine inanıyorlardı. Saçmalık.

Evi bulduk. Biraz uzakta, elden geçirilmiş bir ev. Ateş tuğlası, yarı kâgir, pencere çerçeveleri beyaz boyalı. Arabayı evin önüne park eder etmez hemen meraklılar toplandı, önce çocuklar, sonra yetişkinler. Böyle seyredilmek benim için utanç vericiydi, sevgilisiyle Singapur'a gittiğinde Raffles'ın[1] yaşadığı gibi. Merak ettiklerinin, her Batı Alman kasabasında aynı şekilde karşılanacak bu eski model Porsche olduğunu düşünmem bir avuntu vermedi. Artık trafikte pek rastlanan bir araba değildi ve kendisinden sonra gelen diğer bütün modellerden daha güzel bir

[1] Sör Thomas Stamford Raffles, İngiliz yönetici, modern Singapur şehir-devletinin kurucusu. (Y.N.)

görünümü vardı, çok sadeydi, hiçbir zorlanma olmaksızın şıktı, saklı bir abartısı yoktu.

Tanrım, dedi Iris, duygusallaşıyorsun.

Bir tilki tavşanın yanına yaklaşır ve ona uzaktan, havuç ister misin, diye sorar. Elbette, der tavşan, ama benden uzak dur. Tamam. Sana yolu göstereyim. Tavşan kolayca kaçabileceği bir mesafeden tilkiyi izler. Burası, der tilki. Nerede, diye sorar tavşan. İşte burada, der tilki bir kez daha ve tavşanı yakalayıp yutar.

Anlamıyorum, dedi Iris, söylesenize, siz esrar mı çektiniz?

Callas'ın şarkısı motorun uğultusunu bastırıyordu: *Tacea la notte placida e bella in ciel sereno; la luna il viso argenteo mostrava lieto e pieno!*[1]

Iris dönüş yolculuğunda, gerçekten esrar mı çektiniz, diye sordu yine.

Evet, sen Runhold mu Lina mı, adı her neyse o Viking karısıyla bahçede çiçeklere bakarken, bir tane tellendirdik.

Tatlılar, ikisi de tatlı. Evet, herif de düzgün. Hoşlandım onlardan. Işık çok incelikli, ama aynı zamanda da Anklam'daki kasveti belli etmeyecek biçimde.

Evet, böylesi de var, sayın matem konukları, görebildiğimiz kadarıyla istisna, görebildiğimiz kadarıyla iyi bir evlilik, güzel görünümlü iki insan, her ikisi de her türlü sınavdan geçmiş, birlikte yaşıyorlar, içtenlikli, kindarlık yok, en azından biz görmedik, adam lisede Almanca ve tarih öğretmeni, kadın İngilizce ve Fransızca öğretmeni, Norveçli, burada Doğu'da, bir kasabada, her ikisi de düşük ders saatiyle çalışıyor, tembelliklerinden değil, başkalarına da şans bırakmak için, böyle düşüncelerle, yıkım için gözden çıkartılmış bir evi tamir ediyorlar ve o bölgede yetişmemesi gereken çiçeklerin yetiştiği bir bahçe oluşturuyorlar. Adam öğretmenliğin yanı sıra bir de sahaf

[1] (İt.) Dingin ve güzel gece susuyordu sakin gökte; ay gümüş yüzünü gösteriyordu pek mutlu! Verdi'nin "Il Travatore" operasından. (Y.N.)

dükkânı açmış. Altmış sekiz edebiyatı ve kuramı üzerinde uzman.

Küçük ölçekli mutluluk, diyeceksiniz, çözüm bu mu? Bu ikisi, en azından dıştan bakıldığında, bir istisna. Krause, üniversitedeyken, park halindeki bir polis arabasını ateşe vermeye kalkışmış, ama araba tam olarak ateş almamış, aynı Krause sonra komünistlere katılmış, mavi tulumları çekip bir fabrikaya girmiş, iş makinelerine malzeme kutuları taşımaya başlamış, işçi sınıfı, dünya devrimi gibi konularda mangalda kül bırakmadığı için işçiler saçlarına makine yağı dökmüşler, o zamanlar henüz çok saçı varmış, örgü yaparmış, şimdi saçları kır ve seyrelmiş, kısa kestiriyor, ellerini artık ceplerinde yumruk yapmıyor, bankaların camlarını indirmek için demir somunlar toplamıyor, hayır, bu evi zar zor toplamış, otuz yıl önce camlarını kırdığı bankadan bir yapı tasarruf kredisi alarak, kendi elden geçirdiği bir ev, bizi gezdiriyor, çürümüş kalasları kendi eliyle değiştirmiş, Lina'nın yardımıyla, demir kullanmamış, kalasları yine ahşap pimlerle birbirine çatmış, üç yıl sürmüş, o zaman çocuklar da yardım etmişler, iki oğlan, şimdi ikisi de üniversitede, biri hukuk, diğeri iktisat okuyor, yani her ikisi de yoldan çıkmış, yozlaşmış. İktisat okuyan oğlan hisse senetleriyle küçük bir servet yapmış, bir yılda bizim yirmi yılda biriktirdiğimizden fazla para, üstelik biz de fena kazanmıyoruz. Bu da oluyor. Krause başını iki yana sallayıp gülüyor. Buna rağmen birbirimizi anlıyoruz, o benim halime gülse de, ben hâlâ para biriktiriyorum, herhalde tasarruf hesabı olan son kişilerden biriyim.

Bizi evin yanındaki eski samanlığa götürüyor, şimdi burası sahaf dükkânı. İşte burada ahşap raflarda 68 edebiyatı duruyor, kararmış ve şimdiden leke içinde, kurbanlarını bekleyen kitaplar, kendilerini alıp okuyanların yaşamlarını emecekler, vampirler gibi. Kitaplar, kitaplar, kitaplar. Kullanımdışı kalmış olanlar ve hâlâ okunanlar. İlk basımlar, el baskıları, manifestolar, Kropotkin, Bakunin, Landauer, Mühsam'dan tıpkıbasımlar, elle çoğaltılmış ma-

nifestolar, elbette o zamanlar çoğaltma yapmak isteyenin bir de manivela çevirmesi gerekiyordu, böylece *Ajitprop*[1] *Parçaları, Çelişkiler* gibi ender basımlar ortaya çıktı ve bugün sadece 500 tane elle ciltlenmiş örneği olduğundan epey pahalıya satılan *Eiffe for Präsident*, Hamburg'da sahilin asfaltlı olduğu zamanlardan kalma bir Eiffe grafitileri seçkisi.

Franz von Assisi ve Joseph Stalin'in olumlu sentezi olarak ayı Eiffe.

68 yılından kalma siyasi afiş koleksiyonunu gösterdi bize: Lastik coplar bir ilkbahar buketi halinde toplanmış. Altında şöyle yazıyor: Bu ilkbaharı sıcak bir yaz izliyor.

Krause bize, öğrencileriyle Lilienthal üzerine bir tiyatro oyunu hazırlama projesinden söz etti. Anklam'daki Otto Lilienthal Müzesi'nde malzeme ve belge var.

Lina gelip kimin çay, kimin kahve istediğini sordu.

Senievin içine sokmak bile mutluluğun yarısı demekti.

Böylesi bir şiirsellik, bu kaldı mı artık, diye soruyorsunuz. Efendim? Ne dediniz? *Hermann ve Dorothea*, ama elbette, bu pek incelikli değil, çünkü anlatılan, yabancılara, mültecilere nasıl davranıldığı ve yabancı olmanın ne anlama geldiği.

Krause, Anklam'da bir siyahla birlikte yaşamalıydı. O zaman şaşıp kalırdı işte.

Kesinlikle. Ama yine de bir Norveçliyle başlanabilir tabii.

Norveçli sanki benim çocukluk isteğimi tahmin etmiş gibi serpme kek yapmıştı, kuru, ama çok da kuru olmayan bir kek, üzerine iri parçalar serpilmiş, ayrıca bir de şeker ekilmiş. Oldu mu tam olmalı, dedi Lina.

Keki övdüğümde, sen serpme keki seversin, dedi Krause. Amalienstrasse'deki pastaneden alırdın. Hatta isimleri bile hatırlıyordu, tezgâhtar sarışın, sağlam yapılı bir kadındı, Margit, her seferinde fazladan bir dilim koyardı, birlikte oturup tartıştığımız zamanlar Aschenberger'i

[1] Ajitasyon ve propaganda sözcüklerinden oluşan terim. (Y.N.)

özellikle hesaplamak gerekirdi, 66 ilkbaharı, Adorno, Marcuse, Frantz Fanon. Aschenberger kitapları cebinden çıkartırdı, önemli yerlerin altını değişik renkte kalemlerle çizmiş olurdu, kremalı pastadan dilimler keserdi, kalın, iri parçalar, hemen yutuverirdi, iki, hatta bazen üç parça birden, ama hep açlıktan ölecekmiş gibi bir hali vardı. Kâr oranının tandansiyel düşüşü kavramını ilk kez bu pastanede onun ağzından duymuştum.

Aschenberger'le bir daha karşılaştın mı?

Evet. Geçen yıl, buraya uğradı, trenle geldi, adı birden Lüders olmuştu. Önce korktum, illegal olduğunu düşündüm, son şehir gerillalarından biri, ama değildi, sadece karısının ismini almıştı. Berlin'de kent rehberi olarak çalışıyordu. Sonra bir kere daha geldi. Her şey biraz dolambaçlıydı. Ama telefon etmek istemiyordu. Niçin bizi dinlesinler ki? Kim bilir, dedi. Bizim şu eski Federal Almanya'da telefon dinlendiğine bugün kim inanır ki. Aschenberger'in aradığı kitaplar vardı, aslında tam olarak tek bir kitap vardı, diğerleri sadece bahaneydi, sanırım.

Yetmişli yılların başında birden ortaya çıkan, elle çoğaltılmış bir kitap. *Sivil Özsavunma.* O zamanlar derhal yasaklanmıştı. Bir komün evinden diğerine taşıdığımız bir kitaptı, olaydan haberi olmayan anne babaların evlerinde bodrumlarına saklardık, sonra tekrar parti parti sol kitabevlerine dağıtılırdı. Aslında son derece resmî, devlet kökenli bir kitaptı, üstelik İsviçre'den, ama o zamanlar için müthiş bir tahrip etkisi vardı. Aslında İsviçre kara kuvvetlerinin, İsviçre ordusunun, gerilla taktikleri üzerine bir broşürünün yeniden basımıydı sadece. İsviçre'nin işgal edilmesi durumuna karşı talimatlar, 45 sonrasıydı bu, ve Zürih'in altın sahilini işgal edecek tek kuvvet olarak Kızılordu söz konusuydu elbette. Kitaptan öğrenecek çok şey vardı, şaşılacak kadar çok, örneğin gündelik kullanım malzemelerinden nasıl bomba yapılabileceği, benzin ve dizelden nasıl molotofkokteyli üretileceği ya da suni gübre yüklü bir kamyonetin nasıl ayaklı bir bombaya dönüştürülebileceği, aynı anda sokaktaki birkaç tankı süpürecek bir

bombaya – ve suni gübre dolu bir valiz, bir otoban köprüsünü veya bir evi havaya uçurmak için yeterliydi (çünkü Kızılordu elbette İsviçre kışlalarına sızacak, orada askerî ikmal yollarını oluşturacaktı, parantez içindeydi bu). Gerekli patlayıcı maddeyi üretmek kolaydı, ama binalara yapılacak saldırılarda statikten anlamak gerekiyordu. Örneğin köprünün temiz bir şekilde yıkılması için küçük valizin nereye bırakılması gerektiği. Bunun için küçük çizimler yapılmıştı. Uçuşan parçalar, yıkık duvarlar, yıkılan köprü kemerleri, düşen çöp adamlar. Aradığı kitap buydu, bunu mutlaka istiyordu. Ona bunu internette arayamayacağımı söyledim. Polis derhal tepeme binerdi. Belki bir gün birisi sana satmak ister. Evet, belki. Sonra tekrar geldi. Telefon etmek istemiyordu. Çok tuhaf bir hali vardı.

Partizan eğitiminde kullanılan bu atış ve saldırı broşüründen başka arayacak bir şey bulamadın mı? Bunu ne yapacaksın, diye sordum. Yoksa sen...? Aschenberger sözümü kesti: Hayır. Ben bir – ben kendi adıma buradayım. Tek tabanca. Senin oturduğun yere oturdu ve çay içti. Demli lütfen. Kek? Hayır, sağol. Çayını dikkatle içti, gülümsedi, kendisinin bir gündelik hayat partizanı olduğundan söz etti. Aman, epey tehlikeli geliyor insana. Evet. Sen pasifisttin zaten. Hâlâ öyleyim. Ama insan bazen varlığını hissettirmek için sesini biraz yükseltmeli.

Aschenberger sıcak günlerde de ceketle dolaşırdı, yan cepleri taşıdığı kitaplardan sarkmış olurdu. Bendeki anısı da okuyan bir Aschenberger. Tramvayda okurdu, yazın üniversitenin önündeki çimenlikte oturur okurdu, kendisine bir gün öncesinin kekinin servis edildiği kafede okurdu. Devrimci bir değişimden yanayım, ama ancak çoğunluğun desteklemesi halinde, küçük bir azınlığın değil. Darbecilik bu. Ve şiddet bizi ancak, devirmek istediğimiz devlete benzetir. Bodrumda kahkahalar. Böylesi bir yumuşakça.

O direnirdi.

Ve utançla itiraf etmeliyim ki, ben de aynı onun gibi

düşünmekle birlikte sesimi çıkartmazdım, hesaplaşmak istemezdim. Direnmezdim.

Aschenberger'in İtalyancası iyiydi, o zamanlar Almanca'ya pek fazla çevrilmemiş olan Gramsci'yi okurdu. Gramsci, Demokratik Almanya'da da pek çevrilmemişti. Orada tabandan demokrasiye pek de iyi gözle bakılmazdı. Taban çalışması, bilinçlendirme çalışması, derdi Aschenberger, burjuvazinin siperlerini uçurmak gerek. Efendim? Yani sonuçta yine şiddet. Hayır, egemen sınıfın bu ideolojik kaleleri herkesin bilincine iyice yerleşmiş, herkesin kafasında daha da pekiştirilmeleri için bütün öğretmenler, gazeteciler, profesörler çalışıp duruyorlar, bu ancak bilinçlenmeyle kırılabilir. Kurumların içinden bir uzun yürüyüş. Bilinç değişimi. Talebin arzı belirlemesi, sanki talep, isteklerin, yani hep yeni baştan ve tekrar tekrar üretilen ihtiyaçların bir ürünü değil de sabit bir şeymiş gibi, sadece eski toplumun yıkılması değil, aynı zamanda yeni ihtiyaçların oluşmasıdır. Hangilerinin? Nasıl? İş yaşamının özgürce şekillendirilmesi, daha az olabilir, daha fazla olabilir. Birlikte yaşamın dayanışmacı biçimleri. Rekabet çekişmesi olmayacak. Cinsiyet baskınlığı olmayacak. Özgür cinsellik. Haz üretmek. Sevecenlik. İlgi. Bodrumda kahkahalar. Amme hizmeti mi yapıyoruz? Örnekler gelsin! Kira geliri yüksek olduğu için değil, içinde insanlar ihtiyaçlarına göre yaşayabilecekleri için yapılan evler, giriş katında yaşlılar oturacak, ara sıra çocuklara da göz kulak olabilirler, evin diğer sakinleri yaşlılara yardım edecek, onların alışverişlerini yapacak, evlerine davet edecek, hem de çocuklu aileler. Münih'in merkezinde, İngiliz Bahçesi'nin orada banka binaları var, sigorta şirketleri, Bavyera İpotek Bankası, Allianz şirketi, Münih Reasürans, bu binalara bir bakın, akşamları, geceleri, tatil günlerinde boş ve cansız, öylece duruyorlar. Oralarda çocuklarıyla birlikte aileler oturacağına, sermaye oturuyor. Ve oralar en pahalı semtler olduğu için insanlar bunu mantıklı buluyorlar. Olabilecek en mantıksızca şey bu. Tersine çevril-

meli. Nasıl? Tartışarak, tanımlayarak, sanatla. Ha ha. Nahif. Giyotin olmasaydı bugün hâlâ *jus primae noctis*[1] geçerliydi. Bizim ihtiyacımız olan şey, silahlı direniş. Silah. Hayır, bilinçlenme! Saçmalık. Nerede? Okulda mı? Medyada mı? Kafaların içinde bir uzun yürüyüş. Kuram, kuram. Vietnam'da, Afrika'da, Guatemala'da insanlar sürünüyor, anlıyor musun, sense kalkmış kafaların içindeki uzun yürüyüşten bahsediyorsun. Sınıf düşmanı Weichmann silahlanıyor, sense eğitim diyorsun. Sosyal bürokrat! Bu faşist devlete karşı direniş! Budur. Üçüncü Dünya'da insanlar sürünüyor, sense sanattan söz ediyorsun. Kaderini tayin hakkından. Sevecenlikten. Bunlar boktan şeyler. Sınıf düşmanı.

Evet, çok sayın matem konukları, bir zamanlar sınıf düşmanı diye bir kavram vardı, bir de anayasa düşmanı kavramı.

Beş veya altı yıl sonraydı. Yukarıda sözü geçen şahıs bir görüşmeye davet edildiğinde -altını çiziyoruz, davet edildiğinde- ve anayasaya sadakati sorgulandığında, Haziran 1976'ydı.

O gün sabah biraz yağmur yağmıştı, serin, yoğun bir yağmur. Saat sekizde yola çıkmıştı. Şehrin üstü bulut yüklüydü, mevsime göre biraz serince, normal bir yaz günü. Ara sıra virajda bir tramvay gıcırtısı duyuluyordu. Öğlen geri döneceğini düşünerek sofrayı hazırladık. Süpermarketten şarap almıştık. Yemek pişirmiştik. Oturmuş onu beklediğimiz eve döndü ve biz mutfağa girenin bir hayalet olduğunu düşündük.

Ne oldu?

Aschenberger, hiç, dedi. Olmayacak, ben kesin ayrılıyorum. Kurumların içinden geçen bir uzun yürüyüşle bir yere varılmayacak, en azından benim için böyle.

Spagetti yapmıştık, Aschenberger'in özellikle sevdiği gibi *alla puttanesca*[2], adı da sorguya uygun düşüyordu zaten. Elinde Chianti kadehi, orada duruyordu. Geç bir öğle

[1] (Lat.) İlk gece hakkı. (Ç.N.)
[2] (İt.) Orospu işi. (Y.N.)

sonrasıydı, daha doğrusu akşamdı ve nerede kaldığını kendi kendimize sorup durmuştuk zaten. İfade verdikten sonra avukatıyla bir tek atmaya gittiğini düşünmüştük. Ama Aschenberger cin gibi ayıktı. Rüzgâr, arka avluda yoğunlaşmış sıcak havayı açık balkon kapısından mutfağa üflüyordu.

Anlatsana, ne oldu, ne sordular?

Üç kişi vardı, tutanak tutan bir sekreter, evet, bir sorgu gibiydi, nazikâne bir sorgu.

Balkona çıktı, üçüncü katta küçük bir balkon. Demir parmaklık tuhaf bir şekilde alçaktı, nedeni belki de insanların boy ortalamasının yüzyıl başında daha kısa olmasıydı, o zamanlar kalça hizasında olan parmaklık, şimdi ancak bacağın üst kısmına kadar ulaşıyordu, en azından çok uzun, benden de uzun boylu olan Aschenberger için geçerliydi bu. Dışarıda durdu, yavaş yavaş şarabını içti ve mutfakta oturan bizlere baktı. Uzaktan garip bir gürültü duyuluyordu, yüksek devirde çalışan bir çamaşır makinesi gibi. Yukarıda, ağacın tepesinde her akşam olduğu gibi bir karatavuk ötüyordu, ona Otto adını koymuştuk. Otto yine şarkı söylüyor, dedik, Otto gerçekten güzel söylüyordu, çevredeki diğer karatavukların hepsinden güzel öttüğünü düşünüyorduk, öylesine uzatarak ve iyi geçişlerle.

Haydi, anlat artık.

Onunla kutlama yapmak istiyorduk, hesaba kattığımız gibi öğretmenliği reddedildiyse de kutlamak istiyorduk, çünkü bu da tezimizi onaylayan bir başka kanıt olacaktı, politik olarak propagandasını yapıp imza toplamayı gerektiren bir durum. Aschenberger zaten tanınan biriydi, bölüm temsilciliğine adaylığını koymuş ve seçilmişti, demokratik olarak. Eğer öğretmenliği reddedildiyse, seçimlerde sadece kendisine uygun olana şans tanıyan bu devletin faşizanlığı açıkça kanıtlanmış olacaktı, ne demokrasisi, düpedüz polis devleti. Lena tabağa spagetti doldurdu. Fakat Aschenberger karşı çıktı, o kadar fazla olmasın.

Anlat.

Sonra.

Spagettisini biraz didikledi, biraz yedi, ama çok az,

birdenbire çatalı kenara bırakıp, gitmeliyim, dedi, birisiyle buluşması gerekiyormuş.

Ne oldu? Söyle artık.

Reddedileceğini anlamış olmalıydı sonuçta. O halde bu düş kırıklığı niye? Bu çöküntü niye? Kendimizi arenadaki Hıristiyanlar gibi hissetmiyor muyduk zaten.

Reddedilmek seni şaşırttı mı?

Hayır. Daha yazılı olarak bildirecekler.

O halde?

Başka bir şey, dedi. Aschenberger ayağa kalktı, hole çıktı, ceketini aldı, giydi, şimdi gitmeliyim, dedi, kapıya doğru bir-iki adım attı, sonra durdu, tereddüt etti, elini cebine soktu ve masanın üzerine bir kâğıt bıraktı.

Görüşmenin sonunda bana bunu gösterdiler.

Fotokopiye bakakaldık. Fotokopide bir parti kimliği görülüyordu, isim net olarak okunuyordu: Aschenberger. İkinci fotokopide ise aidatlar görülüyordu, gayet açık seçik, mayıs ayına kadar.

Sorgulama sırasında sesini çıkartmadan masanın başında oturan bir adam, ödemelerinizi aksatmıyorsunuz, dedi ve sırıtarak, isterseniz alabilirsiniz, diye ekledi.

Bunları nereden buldunuz?

Eh, dedi, masadaki güneş yanığı adam. Meslek sırrı. Devlet de kendini korumalı, değil mi?

Ve yavaş yavaş hepimizde jeton düşmeye başladı, birisi bu kimliğin fotokopisini çekmiş olmalıydı. Burada mı? Komün evinde mi?

Belki de biri eve girmişti.

Ama sakinlerinin çoğunlukla evde oturdukları, müzik dinleyip, okuyup, işyeri gazetesi için yazı yazdıkları belli olan böyle bir komün evine kim girerdi? Birinin eve gizlice girdiği konusunda görüş birliğine vardık. Ama bu sadece söylenendi. O andan itibaren aramızda güvensizlik başladı. Bunu kimse dile getirmiyordu. Lena ve ben sık sık bu konuyu konuşuyor, kimin yapmış olabileceğini düşünüyorduk. Aramızdan biri hain olmalıydı. İçimizden biri, sadece beş kişiydik, üç erkek ve iki kadın. Aschenberger söz konusu olamazdı, ben de, Lena da. Ama belki

diğerleri de, ben değilim, ama belki Thomas ve Lena'dır, diyordu, belki benim kuşkulandığım Reiner, ötekilerin kötü alışkanlıklarını sonunda giderek büyüyen gölgeler düşürecek şekilde ortaya koymak onun alışkanlığıydı. Ya da o zamanlar dikkat çekecek şekilde hep pahalı kıyafetler giyen Brigitte, öte yandan para için ispiyonluk yapacak olsa böyle giyinmezdi. Ya da tam tersi, süzme bir paravan olarak da böyle giyiniyor olabilirdi. Sonuçta sadece ikisinden biri olabilirdi, Reiner veya Brigitte. Bazen Lena'dan kuşkulanıyordum, ama bu sadece kanıt aramaya başlar başlamaz ortadan kaybolan bir kuşkuydu; bazense, en kötüsü de buydu, Lena fincanının üzerinden bana bakarken, şimdi benden kuşkulanıyor, diye düşünürdüm.

Ve hiçbir şeyin yararı yoktu, herkes biliyordu ki, aksini iddia etmek kuşkuları kesinleştirmekten başka bir işe yaramayacaktı.

Aschenberger bu konuda konuşmaktan kaçındı, asla bir şey söylemedi, kimseyi suçlamadı. Ama değişen şey, akşamları hep birlikte oturup yemek yer ve sohbet ederken, artık aramıza katılmıyor olmasıydı. Yaptığımız iş planına uygun olarak sırası gelince yemek pişiriyordu ve sonra acele çıkması gerektiğini söylüyordu, bir toplantı, bir tartışma veya bir miting. Deri ceketini giyip ortadan kayboluyordu, biz oturup onun pişirdiklerini yiyorduk. Yakınlığımızı artık kaldıramadığı belliydi. Bir keresinde kapıdan çıkarken, öğretmen olmayı isterdim, dedi.

Lena, Brigitte, Reiner ve ben mutfaktaki masanın başında oturmuş, birinin eve gizlice girmesinin teknik olasılıkları üzerinde konuşuyorduk. Herkes bu konuda bir hikâye anlatabilirdi, herkes bunun ne zaman olduğuna dair bir varsayımda bulunabilirdi, ev ne zaman boş oluyordu, pazartesi öğleden sonra, o zaman herkes okulda olurdu. Çoğunlukla. Thomas, ama o gün sen evdeydin, değil mi? Reiner bana bakıyordu. Elbette, her zaman birinin evde yalnız kaldığı oluyordu, bazen de evde kimse olmuyordu.

Aschenberger ifadesinin alınmasından iki ay sonra

evden ayrılıp Hamburg'a taşındı. Toplanırken bana Eisler'in plağını hediye etti, *Yağmuru Tanımlamanın On Dört Yolu*. Mutluydum, çünkü bu benden kuşkulanmadığı anlamına geliyordu.

Evet, bunlar gerçekten de yaşandı.

Sofrayı kurmuş ve başına oturmuştuk, sıkı bir esrarlı sigara sarıp dolaştırdık. Iris bahçedeki salyangozları izliyordu.

Söylesene ahbap, diye sordu Krause, bu kadını nereden buldun, yani demek istediğim, ağaçta yetişmiyorlar ki. Değil mi? Böyle bir şeye nasıl yaklaşılır? Hem de bizim yaşımızda. Eğer oluyorsa, nerede?

Mesleğin bir avantajı, pek çok insanla tanışıyorsun.

Norveçli serpme keki dışarı getirdi, kek tepsisini masanın üzerine yerleştirdi. Akşamüstü kahvesi için bahçede hazırlanmış bir masa, kek, kenarları altın yaldızlı fincanlar – ilk anılarımdan biri. Bahçede uzun bir masa hazırlanmış, beyaz masa örtüsü, kenarları altın yaldızlı tabaklar ve fincanlar. Büyükler oturmuş sohbet ediyorlar, annem şeker serpili kekin üzerine konan yabanarılarına karşı uyarıyor.

Krause, Aschenberger'le niçin ilgilendiğimi bilmek istiyordu elbette, ona Zafer Sütunu'ndan, melekten ve patlayıcıdan söz ettiğimdeyse sadece şunları söyledi: Hadi canım. Demek şu İsviçre strateji broşürü bende olsaydı ve ona satsaydım, buradan makineli tabancalarla geçeceklerdi.

Beni niçin seçtiğini merak ediyorum.

Belki de daha o zaman Wissmann için yaptığın cenaze konuşmasını beğenmişti. Kimi gömdün, diye sordu Iris.

Krause heykelden söz etti, Alman Doğu Afrika'sında bir vali, Afrika kâşifi dediklerinden, yani elinde tüfekle keşfe çıkanlardan. Siyahlara Alman adabı muaşeretini öğretmek isteyenlerden, ama şekerli ekmek sunarak değil, elinde kırbaçla. Hamburg'da, üniversitenin önündeki bu bronz Wissmann heykelini yerinden indirmiştik.

Herif kolonyal şapkası ve üniformasıyla bir kaidenin

üzerindeydi. Altında bir Askari, ölmekte olan bir aslanı Alman bayrağıyla örten bir siyah asker. Alman sömürge beylerinin tasviri. Thomas o zaman bir konuşma yapmıştı, çok espriliydi. Thomas iyi konuşurdu. Sonra Wissmann'ı bir halatla yerinden indirdik. Polis geldi, birkaç öğrenciyi tutukladı. Gazeteler köpürüyordu: Öğrenci güruhu, kültür barbarları, deli doktoruna görünmeliler. Anıtlar dairesi Wissmann'ı tekrar yerine dikti. Biz tekrar indirdik. Üniversite yönetimi ve anıtlar dairesi pes etmeseydi, bu daha böyle sürüp giderdi. Birkaç kişi mala zarar vermek ve kamuda rahatsızlık yaratmak gerekçesiyle şikâyet edildi. Zamanın önüne geçmiştik. Şimdiyse kimse Almanya'nın şanlı sömürgecilik dönemini hatırlamak istemiyor. Bugün olsa heykeli resmî kararla kaldırırlardı, sessizce ve gizlice.

İşte zamanlar böyle değişiyor. Ve ahlaki değer yargıları.

Peki, Aschenberger de orada mıydı?

Hatta heykeli çekenler arasındaydı.

Aschenberger'in de orada olup olmadığını ben hatırlamıyorum. Ve, çok sayın matem konukları, Krause'nin katılmış olduğunu da hatırlamıyorum, başkalarını hatırlıyorum, mesela Edmond ve Conny, halatı o bulup bronz Wissmann'ın göğsüne geçirmişti.

Wissmann geldi ve Afrika'ya
Almanya'dan pek güzel şeyler getirdi
Dakiklik ve dayak, yaşa
Küçük zencileri sürü sürü patakla

Lina krema getirdi, kuru pastanın yanında bu yenmeli, yoksa tozu insanın kulaklarından dışarı uğruyor, dedi.

Buradaki arkadaşlar, dedi Krause, dostane ve yardımsever insanlar. Daha önce Regensburg'daydı, orada Almanca ve tarih öğretmenliği yapmıştı, sonra yurtdışındaki bir Alman okuluna gitmişti, Meksika'ya, altı yıl, ve sonra, çok sayın matem konukları, bunu vurgulamak gerekir, gönüllü olarak Doğu'ya gitti, en uzak eyalete, buraya, Anklam'a geldi, adından bile belli, Peene'nin aşağı havza-

sında bir kasaba, 53 derece kuzey enlemi, 13 derece doğu boylamı, nüfus 16.500. İşsizlik oranı % 30.

Her zaman reel sosyalizmi savundum, dedi Krause, şimdiki bir tür düzeltme gibi, hayır, kefaret, önyargıları yerinde ortadan kaldırmak için, eskileri de yenileri de, olumluları da olumsuzları da.

Iris teneke kutuyla geri döndü, bu yeşil sümükleri ne yapayım, diye sordu Norveçliye.

Salyangozlara elini sürebileceğini düşünmemiştim.

Eh işte, ama öldürmek yapabileceğim bir şey değil.

Bahçe çitinin yanına gitti. Krause, Iris'in bacaklarına baktı. Gayet iyi, dedi, ama neyi kastettiği belli değildi, Iris'in bacaklarını mı, görüntüsünü mü, yoksa salyangozları çitin üzerinden komşu bahçeye fırlatışını mı. Krause daha önce komşusunun bir Neonazi olduğunu söylemişti.

Peki, aranız nasıl, diye sordu.

Onunla aramdaki yaş farkından mı söz ediyorsun? Sanırım mesele mesafe – Iris buna değer veriyor, bağlayıcı bir şey olmadığı için her şey kolay, hak iddiası yok, yakınlık talebi yok, onu izleyen, canını sıkan, sorgulayan biri değil, aksine rahat bırakan biri.

Anlıyorum.

Daha sonra, dönüş yolunda, hava serinlediği için arabanın üstünü örtmemiz gerektiğinde, şu Doğu, dedi, moral bozucu.

Hayır, moral bozucu olan sadece hep daha fazlasına sahip olma isteği; insan ne kadar çok şeye sahip olursa o kadar az kendisi oluyor, aynı şey Batı için de geçerli.

Anlamıyorum.

İstekler niçin insanın neye sahip olabileceğine değil de kendisine, kendisinde bir değişime, kendisini nasıl şekillendirebileceğine yönelik olmuyor. Nesneler de daha farklı olabilirdi, eğer eskidiklerinde küçümsenmek yerine kullanıldıkça değerleri artsaydı, fazla fazla biriktirildikleri için değil, korundukları için, varlıklarından zevk duyulduğu, bakımları yapıldığı için değerlenseydiler, bunun anlamı nesneleri derinliklerine yaşamak olurdu.

Hiç de değil, diye bağırdı Iris ve Porsche cayırdadı. Tanrım, bu söylediğin öyle bir şey ki, bilmiyorum. Niçin değişim, farklılaşma olmasın, yenilik, değişiklik olmasın. Düğün hediyesi olarak gelen tavayı mezara kadar kullanmak niye.

Ben değişimden değil, aşınmadan söz ediyorum. Yaşlılık bir eksilme değil, bir avantaj olurdu, yenilikten parıldayan değil, kullanılmış olan güzel olurdu, nesnelerle birlikte yaşlanmak, çok şeyle değil, az sayıda, bildik ve seçilmiş eşyayla. Eşyaların ve yaşamın kullanımında rekabete düşmeden.

Pisliğin içinden topladığım arşiv kartlarının birinin üzerine Aschenberger şunları yazmıştı: Federal Almanya'nın anlayışının geçmişini merak edenlerin, VW firmasının reklam sloganlarını incelemeleri yeterli.

Tanrım, dedi Iris ve Porsche'yi virajlardan geçirerek, yolun iki yanındaki ağaçların beyaza boyalı gövdeleri boyunca sürdü, karanlığın içinde bir beyaz parmaklık. Sende uzun, beyaz sakallı bir gezgin vaiz ruhu olacağını hiç düşünmezdim.

Konfüçyüs ne demiş, biliyor musun, onun da uzun bir sakalı vardı: Usta olan, balığı ağla değil, oltayla tutar. Kuş vurur, ama yere konduğunda değil.

Bunun sakalla ne ilgisi var?

Sakalla yok, ama nesne fetişizmiyle var. Hareketsiz olan her şeye ateş ediyorsunuz ve olabilecek en sık delikli ağları kullanıyorsunuz.

Siz derken kimi kastediyorsun?

Seni değil, sık delikli ağlarla ilgili olarak değil, onları sadece ışıklandırıyorsun sen.

Sonra neredeyse yirmi kilometre boyunca süren bir kavga başladı, bu arada nasıl bir inatla karşı çıktığıma kendim şaştım, bunu çocukça buluyordum, ama yapmaktan da kendimi alıkoyamıyordum. Kraliçe Luise Anıtı'nı görmek istediğimiz Gransee'ye geldik. Sokak ışıklarının aydınlığında Iris'in yüzünü gördüm, ağzı sert, öylesine büzülmüş, şaşırtıcı olan, onun birdenbire bu kadar soğuk

ve aynı zamanda da buruk görünebilmesiydi. Beni kendini beğenmişlikle, kurumlu olmakla suçladı, bunlar geçerliydi de, sadece boş bir evde oturduğum için, çok az eşyaya sahip olduğum için ve yaşam deneyimimle ondan hep önde olabildiğim için. Eğer insan yenisini ve daha iyisini kurmak için bir toplum düzenini dağıtmak istemişse, buna karşı çıkmak da zor. Mevcut toplum en iyisi değil, bunun karşıtı da en iyisi değil, gelecekteki toplum ise hiçbir zaman kendini kanıtlamak zorunda değil.

Kasabanın çıkışında arabayı kenara çekti ve ağlamaya başladı. Ağlıyor ve, üzgünüm, diyordu. Başını omzuma yaslayıp ağladı. Yüzü ıslanmıştı. Çok sayın matem konukları, bu da yaşlılığın bir avantajı, karşılaştırma yapabiliyorsunuz, benzerlikleri ve benzer olmayanları saptayabiliyorsunuz, karmaşanın içindeki yapıları görebiliyorsunuz ve itiraf edeyim ki, bu yapıların çizgileri yakından baktığınızda dağılmaya başlıyor, ama insan yine de karşılaştırma yapabiliyor; Iris'in ağlaması, yaşların bu dışa fışkırışı, sevindiğinde ağlıyor, kederlendiğinde ağlıyor, bu gözyaşı sıvısını daha önce hiçbir kadının yapmadığı cömertlikle armağan ediyor bana. Gömleğimin omzu ıslandı.

Üzgünüm, dedi.

Niye? Hiçbir şeye üzülmemelisin.

O, gözyaşlarıyla öylesine cömertken, ben ona söylediklerimde cimriydim, tanımlamalarımda tereddütlüydüm, ama yine de, neredeyse isteğim dışı, ağzımdan çıkıyorlardı: çok, çok, çok.

Arabayı artık o kadar dikkatli sürmüyor, elimi tutuyordu. Yol artık asfalt ve daha genişti. Arabadan zorlandığını belli eden sesler geliyordu, ama Iris vites değiştirmedi ve elimi tutmaya devam etti. Yolun sol tarafındaki bütün ağaçlar kesilmişti, bir yanı eksilmiş bir şose. Farların ışığı sağ yanda ağaçların gövdelerindeki beyazlıkta yansıyor, solda tarlaları ve boş alanları tarıyordu. Bir süre el ele gittik, sonra motorun işleyişi düzensizleşti. O sırada ön tarafta karanlık, siyah, cüsseli bir şey belirdi, yolun or-

tasında çaprazlamasına uzanıyordu, yarı yarıya hendeğe sarkmıştı. Bu neydi?

Büyük bir hayvan mı? Giderken lamalarla karşılaşmıştık. Şimdi de bir fil mi görüyorduk? Iris yavaşlayarak yaklaştı, arabadan indik. Hendeğe girmiş büyük bir biçerdöverdi bu, öne doğru yatık duruyordu, ön kısmı içmek ister gibi suya girmişti. Sürücü yukarıdaki küçük yerindeydi ve öne doğru kaykılmıştı. Adamın yanına çıktım ve yaralı olmadığını, sadece sızmış ve alkollü olduğunu hemen gördüm. Ben adamı uyandırmaya çalışırken, Iris cep telefonuyla polisi aradı. Adam bir dalgıç gibi geğirdi ve ağzından kötü bir içki kokusu geldi. Homurdandı, direksiyonun üzerinde biraz daha kaydı, yanağı direksiyon kollarından birine yaslanıp kaldı, kolları havada sallandı. Iris bir el feneri alarak traktörün yanında durdu, yolda bir araba görününce ışıkla işaret veriyordu, çoğunlukla büyük bir hızla yaklaşıp kısa bir fren yapıyorlardı, bazıları yardım edip edemeyeceklerini soruyorlardı, bazıları da Iris'e fiyatını soruyor, ama bir kazanın söz konusu olduğunu görünce geçip gidiyorlardı. Polis bir türlü gelmeyince Iris'in yerine ben geçmek istediğimde, bu üstündekilerle asla olmaz, dedi. Sonra fark ettim ki, üzerimde siyah pantolon, siyah bir tişört ve siyah keten ceket vardı, Iris'in açık renk eteği, spor ayakkabıları ve saçlarıysa parıldıyordu. Sarhoşun birinin bana çarpmasından kaçınmak istemişti. Hannover plakalı bir BMW bir an için durdu. Arabada iki genç adam vardı, gözlerini Iris'e diktiler, tekno müzik bangırdıyordu, şoför, siz Doğulular daha az içseniz iyi olacak, diye bağırdı. Kendi aralarında gülerek gittiler.

Budala! Polisin gelmesi neredeyse yarım saat sürdü.

Nihayet, saat bire doğru yola devam edebildik.

Bana gidelim, benim Japon inime gel.

Ama Iris istemedi, biz de yine *Kempinski*'ye gittik. Gece nöbetçisi, ben yaşlarda bir adam, kısaca bir Iris'e bir bana baktı, anlayışlı bir gülümsemeyle dolu bakışları, sonrasını bilemeyiz, der gibiydi, çok sayın matem konukları, belki tanrıların içkisi ve tanrıların yiyeceği, belki de

kurtlar ve kuzularla birlikte pırıltılı çayırlara çıkacağız, ama unutmamalıyız ki gökyüzü cennetinde sadece sıkıcı insanlar vardır, gerçekten heyecan verici olanlarsa cehennemde toplanmışlardır. Belki de adil bir telafi vardır, kıyamet vardır, umarım yeniden buluşmalar da vardır, çapraz aşk, her şeyi kucaklayan bir uyum vardır, ama kutsal Kudüs'ü ve gökcisimlerinin kulaklarımızın algılamadığı müziğini de biliyoruz, neredeyse iki milyon dünyanın olduğu yerde sinirlerde o hoş uyarımlar olmayacak, kanın hücumu, fışkıracak o sıcak ışın olmayacak.

Odaya girdiğimizde Iris, hayır, ışık yakma, dedi. Soyundu, neredeyse iffetlice, bu kez önce ayakkabılarını çıkarttı, yatağın üzerine oturdu, sonra tişörtünü çıkartırken bana sırtını döndü, sonra eteğini, külotunu çıkarttı, yatağa uzanıp örtüyü hemen üzerine çekti. Yüreğinin atışlarını önce elimin üzerinde, sonra göğsümde hissettim. Yüreğim sağda olsaydı, ki olabilirdi, o zaman her şeye sinen bir çifte kalp atışı olurdu bu.

Evet. Evet. Evet.

Belirtiler vardı.

Kahvaltı etmeye *Café Rost*'a gittik, dışarıda gölge bir yere oturduk. Iris sütlü kahve içti, ışığa duyarlı gözlerini korumak için güneş gözlüğünü takmıştı ve yine donuk görünüyordu, hatta soğuk, dudaklarını kısmadan da, ama tam da bu mesafeli rahatlık, bu bakışlarının örtülülüğü ona kayıtsız bir güzelin ifadesini veriyor, bu da onu öylesine tapılası kılıyordu.

Ben bugün Stuttgart'tan dönüyor.

Evet, dedim.

Kendimi öyle hissediyorum ki. Bilmiyorum. Yaptığım dürüstçe bir şey değil.

Aşkta dürüstlük kavramı geçerli değildir. Dürüstlük ancak rakipler arasında söz konusu olabilir ve Ben senin rakibin değil. Olsa olsa benim rakibim olabilir. O, genç, güçlü sürü başı aslan, çoktan bir-iki dişi eksilmiş yaşlı as-

lının karşısında, benim karşımda pozisyonunu korumakta zorlanıyor.

Koyu renk camlı gözlüğünün arkasından bana baktı, soğuk soğuk, sonra dedi ki: Ne saçma. Vahşi doğada değiliz.

Öyleyiz aslında.

Sokağa baktı, görülecek bir şey yoktu, park etmiş birkaç araba, tombul bir köpeği peşinden sürükleyen yaşlı bir adam. Adamın ayaklarında kareli terlikler vardı. Belki de sokakta kaybolmuştu ve yaşlı, yorgun köpek de artık evin yolunu hatırlamıyordu.

Ben'e söylemeliydim, ilişkimizi anlatmalıydım. Bunu kaldırıp kaldıramayacağına karar verme hakkına sahip olmalıydı.

Bence hiçbir şey yapma artık. Bırak, nasılsa öyle kalsın. Müdahale etmemek gerekir. Ben'in teorisi de böyle değil mi? Her şeyi eşitleyen, düzleyen, eşzamanlılığa getiren bir bilgi fazlası, o zaman çelişki olmaz, karşıtlık oluşmaz, baş çelişki ve ondan çıkan yan çelişki olmaz, derdik bir zamanlar. Müdahale etmenin anlamı yok. Gelecek, eşzamanlılığın içinde dondu, diyor Ben. Her yerde aynı anda olan bir şeyler var, çok farklı şeyler, çok benzer şeyler, hemen öğrenebilirsin, veriler otobanı, televizyonda açlıktan ölen insanlar görürsün, az sonra da Prens Ernst August'la Monacolu manitasının milyonluk düğününü izlersin. Güzelim Grace Kelly'nin ne kadar ahmak çocukları oldu, kızların ikisi de önlerine çıkan ilk sürat motoru sürücüsünün veya özel korumanın kollarına atılıyor, oğlan iki kere ikiyi hesaplayamıyor ve şimdi aileye bir de alkolik ekselansları katıldı, Welfe prensi. Bunları Ben söylüyor.

Günümüzde eleştiri bu kadar ucuz işte. Her şey görece, her şey ufalanmış, her şey anekdotlaşmış, açlıktan ölenler, oburlar. Bunları nereden duyduğunu bilmiyorum, belki de kendisi düşündü, her halükârda o kadar da haksız değil.

Gitmeliyim, dedi Iris ve birden ayağa kalktı. Üstünkörü yanağımdan öperek vedalaştı. İçindekini bitirdiğim *cappuccino* fincanımın başına tekrar oturdum ve üzerinde kısa eteği, spor ayakkabılarıyla gidişini izledim. Koz-

metik uzmanı annesi onu bale derslerine göndermiş, oradan kalan da işte bu ölçülü adımlar, ne fazla uzun ne fazla kısa, dizleri gerili, duruşu dik, kalçasından hareket ederek adım atıyor. Ayrıca, ne kadar sevecen olduğunu ve böylece kendi bedenimi ve onun bedenini sevecenlikle algılamamı sağladığını da düşündüm ve arkasından bakarken şunlar aklıma geldi: Ara sıra şehirde birlikte dolaştığımızda ve ayağında yüksek ökçeli ayakkabılar olduğunda, birdenbire rotasını değiştiriyor, beni şaşkınlık içinde bırakıyor, ne zaman yerde bir demir pası görse kaldırımın kenarına geçiyor. Pas lekelerinden kaçınmakta kendini belli eden yürümenin estetiği hakkında bu kadar.

Tamam, önemli değil, diye defalarca söyledi, birlikte performans sporu yapmıyoruz, ama bu konunun beni meşgul ettiğini düşündüğü için kendi aklını meşgul ettiği açıkça belli oluyordu. Evet. Haklı da. Arkasından bağırıp, evet, bu başarısızlığa uğramalar sıklaşacak, diyebilirdim, her geçen haftayla birlikte değil, ama yıldan yıla artacak, anlıyor musun, gerçi kendim için çaba gösteriyorum ve kendimi tanımlamam gerekse, fazlasıyla gergin olduğumu söylerdim, yatakta tehlike altında olduğumu, hem de senin vasıtanla, ki benim için haz verici tek ölüm bu olurdu, duyuyor musun, bilmediğin şeyler var, seni tanıdığımdan beri her gün iki tane az pişmiş doğal yumurta yiyorum, hayvanat bahçesinde buluştuğumuz öğle sonralarında, önce *Kaufhaus des Westens*'a uğrayıp altı istiridyeyi peş peşe yutuyorum, bu arada beyaz önlüklü ve beyaz kasketli adam beni eski bir tanıdığını selamlar gibi selamlamaya başladı ve yaz aylarında istiridye yemekteki tereddütlerim konusunda da beni ikna etti. İstiridyelerde sorun yoktu. Bunlar, istiridyelerin yosunlara sarılarak La Rochelle'den Versailles'a bir atlı ulak tarafından taşındığı XIV. Louis zamanından kalma kaygılardı. Eldiveni sağ eline giyiyor –adam aslında solak–, istiridye bıçağını alıyor, tırtıklı kabuğu açıyor, içini tabaktaki buzun üzerine bırakıyor, kalkerli yataklarında öylece yatıyorlar, yumuşak ve canlı, üzerlerine limon sıkıyor, şeffaf canlılıkları hafifçe

ürperiyor. Biliyor musunuz, XIV. Louis öldüğünde ve ayakkabıları ayaklarından çıkartıldığında, sol ayağının çürümüş olduğunu gördüler. Bana her seferinde anlattığı bu hikâyeleri başkalarına da anlatıyor mu, yoksa sadece bana mı anlatıyor bilmiyorum, ama benim almakta zorlandığımı düşündüğünü tahmin edebilirim. Böyle hikâyeleri mesleki nedenlerle biriktiririm. Bir rastlantı sonucu, ne iş yaptığımı öğrendi. Birkaç hafta önce, Iris'i tanıdıktan kısa bir süre sonra, orada istiridye yiyen birisi bana selam verdi. Merhaba, konuşmanızı dinledim. Bir iş arkadaşımın cenazesinde konuştunuz. Bir ekonomi uzmanı, hatırlıyor musunuz? Şampanya kadehini kaldırdı. İyi bir konuşmaydı. Sağlığınıza! Kendisiyle kadeh kaldırmam için ısrar etti. Yemek yerken oturmak için pek de uygun olmayan bar taburelerinde oturuyorduk, çabucak yemek ve gitmek gerekiyordu -sermayenin mantığı bar taburelerinden bile anlaşılıyordu-, bar taburelerinde ancak, içerken aynı zamanda kollarınızı bir yere dayayabiliyorsanız rahat ediliyor. Böylece iki büklüm oturmaya devam etmek ve adamla bir kadeh daha içmek zorunda kaldım. Ve sonra bir tane daha. Ne kadar gülünçsün, dedim kendi kendime, burada böyle oturmuş istiridye yerken ne kadar gülünçsün, ki dürüst olmak gerekirse artık istiridye sevmiyorsun, daha doğrusu hiçbir zaman sevmedin, mideni zorla bastırarak hazmedebildiğin şu saf protein. Sonra akşamüstü Iris'le dağkeçilerinin otlağının çiti önünde buluşuyoruz. Artık on sekizinde değilim, biliyorsun. Iris gülüyor ve diyor ki: Yaşla ilgili değil bu, canım, hormon üretimiyle ilgili.

Sadece bu da değil. Ona söyleyip söylememekte bir an duraksıyorum, ama yolunda gitmeyen başka şeyler varsa bunun ne yararı olacak. Doktor da aynı şeyi söylemişti, yolunda gitmeyen bir şeyler var. Kan değerleri. Eliyle muayene etti, idrar zorlaması duygusu, batan, basınçlı bir acı. Bir sertlik var, dedi. Biyopsi yapmalıyız, makattan. En iyisi hemen. Yarın sabah erkenden. Olmaz, zamanım yok. Önce birini toprağın altına uğurlamam gere-

kiyor. Fazla zaman geçirme, dedi, belki önemli bir şey yok, ama yine de fazla erteleme. Ya tekrar buraya gel ya da Berlin'de yaptır. En iyisi Berlin'de yaptırayım, dedim. Fazla zaman geçirmeden, hatta derhal doktora gitmemi istediğini fark ettim. Elektronik ajandasına baktı: Bir dakika, işte bu arkadaş iyidir, yeri Ahornstrasse'de. Adını ve adresini yazıp bana verdi. Ona git.

Son iki hafta içinde bir gün Iris, zaman zaman durduk yerde kolumu tutup yüzüme bakma alışkanlığı edindi, ciddiyetle, inceleyerek bakıyor ve şakacı bir takılma bile onu bundan vazgeçiremiyordu.

Bu benim için çok ciddi, anlıyor musun.

Onu dağkeçilerinin orada beklemiştim. Hava serindi ve rüzgâr zaman zaman hafif bir serpinti getiriyordu. Daha uzaktan yürüyüşünü gördüğümde, yine o karanlık kanatların ona sürtünüp geçtiğini anladım, daha yavaş yürüyordu, sanki üşüyormuş gibi omuzları hafif öne eğikti. Bugün mağaraya girmek istemedi.

Banka oturduk, önümüzde bir kıyı parçası, yoğun bitki örtüsü, iri yapraklı, katmanlı, gövdeleri kabuk kabuk, üzerlerinden lif lif asalaklar sarkıyor, yanında atkuyrukları, sarmaşıklar, sanki Amazon ormanlarından bir kesit, camın ardında çamurlu su, içinde heybetli bir balık, arapayma, iri pullu, yeşilimsi gümüş pırıltısı çamura yakın bir noktada karanlığın içinden görülüyor, ışığın daha fazla olduğu yerlerde bakır sarısı, yassı bir başı, yayınbalığınınkine benzer geniş bir ağzı var, patlak gözlü, önde küçük yan yüzgeçler görülüyor, ağır gövdesinin tümü sırt ve karın yüzgeçleriyle bezeli, küçük, neredeyse narin yüzgeç kuyruğu ikiye ayrılıyor, balık camın arkasından ağır ağır kayarak geçiyor, öylesine yakın ve öylesine uzak, kendi içinde öylesine sorgusuz, tarih öncesi bir dinginlik, mezozoik dönemle bir karşılaşma.

Iris oturup balığı izledi. Yüzünde belirgin bir kırılganlık ifadesi vardı, sanki iki boyutlu gibiydi. Şakağındaki yara izinde kırmızımsı bir parlaklık vardı, üzerindeki

dikiş izleri de eskisinden daha çok belli oluyordu. Öylece oturdu, biraz bana yaslanıp birden ağlamaya başladı, sanki hayal kırıklığının yanı sıra aynı zamanda mutluluktan ağlıyormuş gibi, çok farklı bir ağlamaydı, yüzünde, bedeninde hiçbir kıpırtı olmadan gözyaşları içinden fışkırıyordu, gözleri bu berrak sıvının içinde yüzüyordu, dingin, bakışsız, hayır, bakışsız değil, içedönük bir bakış, ama kaydetmeyen bir bakış, ne içe ne dışadönük olarak hiçbir şeyi kaydetmeyen bir bakış vardı gözlerinde.

Neyin var?

Bilmiyorum. Eğer rahatsız olmuyorsan, böyle oturalım.

Dikkatini karşımızdaki ekvator balıkları akvaryumuna çekmeye çalıştım, Karayipler'den bir kesit, bir parça mercan kayası, berrak suyun içinde parıldayan renklilik, akvaryum sakinlerinin neon ışığı gibi parlayan mavi ve sarıları ya da eflatuna çalan ve hep hafif eğik yüzen şu Napoléon şapkası, bir zoolog veya sadece melez bir balıkçı, ama her halükârda şairliği olan biri, ona bu adı vermiş: Fransız imparatorbalığı.

Tasso'nun sahne ışıklandırmasını başarıp başaramayacağı, gerçekten tasarladığı gibi olup olmayacağı kaygısı, büyük merdiven etrafında kurduğu ve her şeyi taşıyacak olan temel fikrin gerçekten iyi olup olmadığı kuşkusu.

Bence iyi, dedim. Hatta çok iyi. Yönetmenin eleştirdiği bir şey oldu mu?

Hayır, hayır, hiçbir şey olmadı. Hayır. Mesele bu değil. Seni özlüyorum, sabahları, akşamları, geceleri. Sana yakın olmak, seninle birlikte olmak istiyorum, sadece bu telaşlı buluşmalarla yetinmek istemiyorum. Sadece bu kadar, şimdiki gibi. Görmeden karşısındaki akvaryuma bakıyordu, o rüya gibi renk karmaşasına.

Sabah Thomson'la buluştum ve onunla cenaze hakkında konuştum. Oğlu Aschenberger için B kategorisinde bir tören istemişti, yani gereğine uygun bir tören, tabut taşıyıcıları üç köşeli siyah şapkalar ve cüppemsi siyah pal-

tolar giyecekler. Stubenrauch Mezarlığı'ndaki salon zaten küçük. Oğlu en fazla yirmi kişinin geleceğini tahmin ediyor. Yine de cimrilik etmedi, babasının nasıl yaşadığını sen de gördün, bu durumda sosyal yardım çerçevesinde bir cenaze yeterli olabilirdi. Ya da derhal kutunun içine. Thomson'un yaşadığı gelecek korkusuydu bu, anonim cenazeler, defin kültürünün çöküşe uğraması, cenazeyi yakmak ve çabucak paslanan küçük bir teneke kutuya doldurup basit bir şekilde toprağın altına, diğer kutuların arasına göndermek. İnsan kendi anısını böylesine silmek istemek, olabildiğince çabuk unutulmaya çaba göstermek için kendinden ne kadar nefret ediyor olmalı. Bir hiç olmak, dedi Thomson. Anmak ve anılmak, mesleğin belirtilmesi de bunun bir parçasıdır, insanların hayattayken neyle meşgul olduğunu belirtmek. İnsanların günümüzde sık sık meslek değiştirdikleri, bu durumda uzun bir liste saymak gerekeceği şeklindeki itirazıma karşı çıktı: Niçin olmasın? Föhr Adası'ndaki kaptanların ve dümencilerin mezarları uzun hikâyelerle doludur. Bunu söylerken herhalde anonim cenazeler nedeniyle gözden düşen diğer bir meslek dalını, taş ustalarını düşünüyordu. Yok, dedi, bir taşın üzerinde en azından doğum ve ölüm tarihleri olmalı.

Bu daha sonra dikkatimi çekti, tarih. Patlama için öngördüğü tarih, hükümetin Bonn'dan Berlin'e taşındığı tarihti, televizyonda Bonn Raporu programının yerini Berlin Raporu programının alacağı tarihti. Herkes kesinlikle hiçbir şeyin değişmeyeceğini iddia etse de, Berlin Cumhuriyeti olacaktı. Ve elbette temel olarak farklı bir şey başlayacaktı.

Meleği o gün havaya uçurmak istiyordu.

Akşam hava sıcaktı, 30 derecenin üzerinde. Bin tane konteyner gelmişti. Bonn'daki dosyalar. Başka mahallelerde oturan görevliler geldi, memurlar bir araçtan indi. Lufthansa özel seferler koydu. Hasenkamp nakliye şirketi caz radyosundaki saat ayarının sponsorluğunu yapıyor.

Hakkında hiçbir şey yazma isteği duymadan geçen haftalarda tekrar tekrar dinlediğim Keith Jarrett'ın *La Scala*'sını dinledim. Küçük terasta oturup bir Montecristo sigarası içtim. Dört ay önce büyükbabasını gömdüğüm bir tütün tüccarının armağanı. Konuşmam bittikten sonra bir kadın doğruca yanıma geldi, gergin bir halde konukları yararak ilerledi, ağzı büzülmüştü. Gözlerini bana dikti. Bir an için bana saldırıp bir tane geçireceğinden korktum, ama sonra kadın, anlattıklarınız tamamen saçmalıktı, dedi. Demek her zaman ailesinin, çalışanlarının yanındaydı. Yardımsever. Cömert. Buna gülerim işte. Cimrinin biriydi, hem de ne cimri. Ve sesini giderek yükseltti. Para söz konusu olduğunda, duygular söz konusu olduğunda, ondan hiçbir şey çıkmazdı. Kadının bağırışları giderek rahatsızlık verici oluyordu: Onun hakkında söylediklerinizin düpedüz gülünçtü. Şefkatliymiş. Güleyim bari. Kadını sakinleştirmeye çalıştım, konuşmamı adamın oğlunun verdiği bilgilere dayanarak hazırlamıştım, elbette onun söylediklerine güvenmiştim.

O zaman kadın güldü ve, buna gülerim işte, dedi. Ben de kızıyım. Bir de bana sormalıydınız. Elbette, her şeyi erkek kardeşim aldı, şirketi, evi, ne varsa. Paraları da elbette. Ama dava açacağım, anladınız mı!

Sonra adamın oğlu geldi, kardeşim sizi rahatsız ettiği için üzgünüm, dedi. Yemekten sonra da bana bir kutu Küba purosu armağan etti.

Kırlangıçlar geçiyordu, bulutlar mavili beyazlı yığılıyordu, uzaklarda ilk fırtına. Karatavukların şarkısı susmuştu. Ancak bir an sonra fark ettim, ani bir sessizlik, sonra yağmurun şıpırtısı başladı ve bir uğultuya dönüştü, ağaçların yaprakları arasındaki bir uğultu, uzakta havada bir parıltı ve bir an sonra gök gürültüsü. *Yağmuru Tanımlamanın On Dört Yolu.*

Yas mı? Duygusallık yok, abartma yok, duygulardan ibaret olma durumu yok, duygular tamam, ama basitleştirme var, katılık, siyah bir kanat çırpışı, azalma, kesinlik, özellikle de öfke, ölüm, melek, altın kaplama olan değil,

karanlık, siyah kanatlı olan, onun müziği, *Yağmuru Tanımlamanın On Dört Yolu*.

Bunu dinlemiş miydin, demişti Nilgün, ilk kez koluma hafifçe belli belirsiz dokunmuştu, evet, bana ilk kez içimi görür gibi bakmıştı, ve bu gerçekten de onun için bir derinlik netliği kazandığım, onun için bir pencere açtığım andı, böyle düşünüyorum. Daha öncesinde onun için, vazgeçmiş, sinik, umarsız ve bunları bir mesleğe dönüştürmüş biriydim. Sonra Eisler'den söz ettim ve *Yağmuru Tanımlamanın On Dört Yolu*'ndan, sonra dokunma, ellenme ve istenebilecek her türlü yakınlık, Iris'in aklını karıştıran bir yakınlık, kıskanmasına neden olan bir yakınlık, oysa uzun okumalardan, herkesin bilmediği grup çalışmalarından çıkan bir ortaklıktı bu, gizli araştırmaların diğer kısmı. Bunu mistikleştirmek istemiyorum, her grup bu sonucu alır, eski din dersi öğrencileri bile, ama para ve babalarının etkileri üzerinden kendini tanımlayan bir gruba mı, yoksa üyeleri kovuşturulan, işkenceye uğrayan ve aşağılanan bir gruba mı dahil olduğunuz arasında fark vardır. Iris'in kendisini dışlanmış hissetmesine neden olan, Nilgün'le konuştuğumuz konular, sorunlar, kişilerdi: Çin'deki tarım ekonomisinin değerlendirilmesinde Dördüncü Enternasyonal meselesi, Frantz Fanon'un, çoğunlukla güzel palmiye sahillerinde kurulmuş ve çok fazla rüşvet yemiş başkentlerin ülkenin iç bölgelerine taşınması yolundaki talebi, ki Brezilya'da gerçekleşti, ama diplomatlar yine de yapabildikleri anda kıçlarını Copacabana Plajı'na yaydılar. Aramızdaki fark, Nilgün hâlâ öfke halinde yaşarken, benim eski durumları ve konuları aklımdan geçirerek öfkemi hatırlamak zorunda kalmamdı. Nilgün de ben de Brezilya'ya gitmiştik, Oscar Niemeyer'in mimarisinden etkilenmiştik, o büyük bir hayranlık duyarken, ben her şekle sokulabilen o öncü yapı malzemesi beton artık ufalanmaya başladığı için kapatılması gereken yerleri hatırlıyorum. Aynı nesneye iki farklı bakış ve hiçbiri yanlış değil.

Ekonomi alanındaki bu gündelik kitle katliamı nasıl engellenebilir?

Aynen, diyor Ben.

Ben de nereden çıktı şimdi? O da orada mıydı?

Evet. Nilgün haklı, diyor Ben.

Efendim?

Nilgün o öfkeli bakışıyla ona sadece bir an baktı – ve Nilgün'ün meseleye ne kadar sarıldığını gözleri üzerinden tanımlayabilirsiniz, o parıltının açıklamasını günün birinde bir uzmandan istemem gerekecek, Nilgün, o şık ve çekici giyimli Nilgün yine o tezini öne sürüyordu, Üçüncü Dünya'da ekonomik nedenlere dayandırıldığı için son derece doğal kabul edilen bir kitle katliamı varmış. Sandal doluymuş, saçmalık. Biz lüks bir vapurdayız ve dumanlarımızı salarak onların yanından geçip gidiyoruz, onlar kelimenin tam anlamıyla suda boğulurken. Ama kim paylaşmak istiyor ki. Sen Porsche'den vazgeçmek ister misin, diyelim ki, beş yıl boyunca tatillerden, beş yurtdışı seyahatinden vazgeçer misin?

Bu sözler Iris'in düşündüğü kadar dolambaçlı mıydı ve asıl soruna teğet mi geçmişti? Dengeleme sağlamak herkesin yoksullaşması anlamına gelmez.

Elbette gelmez, ben de günah çıkartmıyorum herhalde. Ama günümüzün ahlaki kuralı şu: tüketmek, kâr etmek ve ahlak dersi vermemek.

Ah. Harika. Tabii. Tabii.

Bildik bir şey insanı öfkelendiremez mi?

Ne kadar uzun zamandır bir tartışmaya girmemiştim, diye düşündüm, hatırlayamadım. Arkadaşlarla beraberken, Edmond'la, Krause'yle, hatta kendi kendime, hep şu anlayışlı baş sallayış geçerliydi.

Iris daha sonra dedi ki: Heyecanlandığın, ellerini sağa sola sallamaya başladığın zaman beni şaşırtıyorsun, o zaman eskiden nasıl biri olduğunu sezinliyorum, ama ben her seferinde de bunun dışında kalıyorum. Ve sanma ki olan biteni görmüyorum, bütün o işaretler, bakışlar, son zamanlarda da Nilgün'ün dokunuşları.

Adilik edip, nasıl yani, dedim, bu çok başka bir beden dili sadece, kültürel kökenli bir iletişim kurma biçimi

farklılığı herhalde. Bizde hep, ellerine hâkim ol, derler, en azından ben öyle yetiştim. Ama dikkat et bak, Nilgün Ben'e de dokunuyor.

Ben aptal değilim, burada bir fark var. O senin kolunu tuttu, hatta bacağını.

Duyan da bir şey sanacak – bacağımı.

Doğru değil mi, hem de hep sana hak verdiği zamanlarda, görüş birliğinizi desteklemek, onayını ifade etmek için. Ya sen. Sen de onun koluna dokundun. Hep birbirinize dokunabilecek biçimde oturuyorsunuz zaten. Her zaman.

Ya Ben?

Ben'e gelince. Nilgün sadece Ben onun aklına yatmayan bir şey söylediğinde şöyle bir koluna dokunuyor. Burada da kültürel farktan söz etmeye kalkma bana.

Bence Nilgün Aschenberger'le iyi anlaşırdı, diyerek konuyu başka bir yöne çekmeye çalıştım.

Sanmam, Nilgün harekete geçirebileceği kurbanlar arıyor. Özellikle de senin gibi iyi eğitimli olanlarını. Dikkat et, yakında evine o sevimli illegallerden birini gönderir, Nilgün bu gibi durumlarda eteğini biraz yukarı çekmekten de kaçınmaz. Senin Aschenberger'e gelince; o zaten arızalıydı, hem de ağır.

Fakat, çok sayın matem konukları, umut verici değil mi bu, birinin borsa kurlarını ezberlemek yerine borsayı ortadan kaldırmak istemesi. Uluslararası borsada geçerli bir merkezî bilgisayar var, Belçika'da bir yerlerde, Nilgün bunu havaya uçurmanın en büyük hayali olduğunu söyledi. O zaman kapitalizm de sosyalist ülkeler gibi içe doğru çöküntü yapacaktı, ama gayet farklı biçimde. Fakat. Bilgisayar o kadar iyi emniyete alınmış ve koruma altında ki, yanına yaklaşmak mümkün değil. Ama her iyi anarşistin hedefi bu olmalıydı.

Birdenbire herkes patlayıcılarla oynamaya başlamıştı, en azından gündüz düşlerinde.

Hepsi çocukça. Iris'e göre yetişkince olansa, Nilgün'ün, çalıştığı ortak doktor muayenehanesinde illegal kişileri parasız tedavi etmesiydi, kaplama veya köprü yapmasa bile

çürüklerini dolduruyordu. Nilgün bu konudan hiç söz etmemişti.

Aschenberger'in bodrumdaki evinden aldığım bir arşiv kartında, el yazısıyla ve gayet okunaklı olarak şunlar yazılı:

Evsizleri ve engellileri öldüresiye döven dazlaklar, sistemin ifade etmemekle birlikte ortaya koyduğu mantıkla talep ettiğini kendi adlarına yapıyorlar, yani bütün fazlalıkları, yarar sağlamayan her şeyi sindiriyorlar.

Ne diyorsun, delilik bu.

Olabilir. Ben sadece okuyorum. Bir başka kart: Şu doğa vergisi, şu anlamı durmadan artan meteoroloji, raporlar, tahminler, tam canlandırmalar, haritaların üzerinde oradan oraya seğirten, bulutları iten, güneşi pırıldatan, fırtınayı haber veren dinamik genç adamlar, her şeyin, toplumsal olanların da, doğa vergisi olduğunun ideolojik ifadesi. Tam da bütün sorunların bilinmesi, halledilmesi, açlık sıkıntısı, boğulan, ölen mülteciler, bütün bunların hepsini doğa vergisi olarak algılatmak, hava tahmininin bu anlamı günümüzün toplumsal ideolojisinin ifadesidir.

Ve bir başka kart: Duvar olarak, direniş olarak faşizm, yayılan değil, koruyan. O zamanki çıkarlar: Elinde karabinayla alt sınıftan on kişiyi çalışırken denetlemek. Egemen halk, ne kadar budalaca da olsa, çalışmaz, ancak kaçmaya kalkanı vurur. Yarın: Sınırlarda nöbet, izinsiz girmek isteyen olursa ateş serbest.

Gerçeklik parçacıkları üzerine kurulmuş bir delilik sistemi bu.

Hayır. Ben bir yıl piyasa araştırmacısı olarak çalıştım. Elimde soru formları, insanlarla konuştum ve onlara kozmetik bakım alışkanlıkları hakkında sorular sordum, örneğin hangi kremleri kullandıklarını, bir ecza firması için, tesadüfen bu firma da amcamın küçük cila fabrikasını satın alan konsernin bir parçasıydı. Ancak şunu söylemek gerekir ki, amcama o döküntü yeri için iyi para ödemişlerdi. Jungfernstieg bölgesinde, sokakta elimde bir

dosya ve soru formlarıyla dikilip geçenlerle konuşuyordum: Pardon, bir dakika zamanınız var mı; hemen ardından da, çoğu kişi onlara bir şeyler kakalamak istediğinizi düşündüğü için, bir satış görüşmesi olmayacağını hemen vurgulamak gerekiyordu. Bu bir piyasa araştırması ve karşılığında küçük bir deneme ürünü alıyorsunuz. Bağlayıcı bir yanı yok. Daha sonra bir daha aranmayacaksınız. Bu elbette doğru değildi, çünkü adres verenler daha sonra amaçlı olarak reklam malzemesi bombardımanına tutuluyordu. Giyiminiz düzgün olmalıydı, yaz günü pantolonceket, ancak o Salt Lake City misyonerlerinden biri sanılmamak için kravat takmıyorduk. Sonra randevuevine gider gibi, çevrede kiralanmış bir büroya gidiliyordu, amaca yönelik de olsa hoş döşenmiş bir yer, bir de kanepe, ama yataklı değil, kahverengi bir deri kanepe, kahverengi deri koltuklar, sehpa, deneğe burada önce bir krem seti veriliyor, kadın veya erkek için, aslında yoldan büroya çıkana kadarki zamanı konuşarak değerlendirmek için, sohbet tamamen iknaya yönelik, çünkü yetişkin vatandaşlarımızın sürekli ikna edilmeye ihtiyaçları var, yani durmadan anlatacak bir şeyler bulmalısınız, yoksa müşteri her an fikir değiştirip yarı yolda çekip gidebilir, hatta kaçabilir, bazılarıyla piyasayı etkileyebileceklerine inanarak kendi fikirlerini öne sürmeye can atarlar, bunlar yolda kendileriyle konuşmanız için durup bekleyenlerdir – bir süre sonra bunları derhal teşhis etmeye ve onlardan kaçınmaya başladım, çünkü insanın zamanını çalıyorlar, çünkü büroya girip oturur oturmaz, krem setlerini alır almaz bir kenara bırakıp, siz daha sormanız gereken soruları sorma fırsatı bulamadan, hemen hangi kremleri, hangi tıraş losyonlarını, hangi hidrojen kremlerini kullandıklarını, hangilerini iyi bulduklarını, hangilerini o kadar da iyi bulmadıklarını, kremlerden, tıraş losyonlarından ve hidrojen kremlerinden hangilerinin kendilerinde migrene, mantara veya gut krizlerine neden olduğunu anlatmaya başlıyorlar.

O sıralar, Hamburg'un bir dış mahallesi olan Norderstedt'te oturuyordum. Bütün büyük kentlerin civarında

rastlanan uyuşuk mahallelerden biri, blok evler, alışveriş merkezleri, dar bahçelerde çamaşır ipleri. Lena'yla birlikte bu bloklardan birinde oturuyorduk. Kira düşüktü. Ve ara sıra bulunan işlerden elde ettiğimiz gelire uygundu. Lena bir seyahat şirketinde yardımcı olarak çalışıyordu, ben de piyasa araştırmacılığı yapıyordum, ama aslında bu, insanları kibarca kolundan tutup sürüklemek ve cevap şıklarını işaretlemekten başka bir şey değildi: Kreminizi ne zaman sürersiniz? a) sabahları b) akşamları veya c) öğlenleri. Sabahları. Pekâlâ. Özellikle hangi bölgelere uygularsınız? a) eller b) kollar c) dirsekler. Hep eller mi, şu lekeleri görüyor musunuz, yani cildinizdeki bu değişim, bence bunlar yaşlılık lekeleri değil, bu kremden oluyor. Hem size komşumun başına ne geldiğini anlatayım mı?

Akşamları bu pazar araştırması işinden sonra öylesine bitkin oluyordum ki, Lena'yla birlikte televizyonun başına oturup gece yarısına kadar orada kalıyordum, sonra yatmaya gidiyorduk, bazen de sevişiyorduk, ama artık sadece ara sıra. Dışarıda başka ilişkilerimizin de olduğu dönemdi bu. Dışarıdaki ilişkiler kavramı, sayın matem konukları, unutulmaktan kurtarılmalı.

Peki, sen ne anlatmak istiyordun?

Iris'in beklenti dolu bakışları altında bir an düşündüm. Ne söylemek istiyordum ki ben? Tamam – delilik sistemi hakkında bir şeydi.

Kendimi yitiriyorum.

Sokakta, öylesine kül rengi, öylesine dümdüz olan bu yüzeyde, sıvı hâlâ yayılıyordu, ağır ağır genişleyerek ilerliyordu, kenar kısmında biraz yükseliyordu, orada parıltı tozu kendiyle birlikte sürüklüyordu, artık ışıltısını, aydınlığını yitiren ve biraz kararan, matlaşan bu parıltı, denizin met zamanı yavaşça yükselişiyle karşılaştırılabilecek sürekli bir devinimdi; az önce kum ve çamur olan yerde hiç fark edilmeden, ama sürekli olarak su yükselir.

Atlar yükselen suyun içinde gidiyordu –gecikmiştik– ve ben bacaklarımı yukarı çekmek zorunda kaldım bile,

arabadaki ekmek dolu çuvalların ıslanışını gördüm, çepeçevre grimsi bir yeşillik, ufuk çizgisinin griliğine kadar uzanıyordu. Önümde çiftçi oturmuş, alçak sesle ağlıyordu. Ancak atlar adaya varıp da sudan çıktıklarında, kırbacını şaklattı ve atları hızlandırdı. Bir evin önünde durdu, elinin tersiyle gözlerini sildi ve tek kelime etmeden beni arabadan indirdi.

Café Rost, hafif loş, son birkaç yıldır bunun değerini biliyorum, dışarıda yağmur bir yağıyor bir duruyor, değişken, hem serin hem boğucu bir hava.

Iris, çocukken ileride ne olmayı düşündüğümü sordu. İnsanın çabuk bitmesini değil, tam aksine, devam etmesini, asla bitmemesini umduğu edim.

Altı yaşındayken lokomotif sürücüsü, on yaşındayken Afrika gezgini. Bugün artık kimsenin hayal etmediği işler. Lokomotifler buharlı, fısırtılı gizemlerini yitirdiler, etkileyici olan da buydu zaten, mekanizmayı, nasıl işlediğini görüyordunuz, gücün nasıl iletildiğini, eklemleri, pistonları görüyordunuz, itişlerini, pafpaflayışlarını, dönüşlerini, yağ parıltılı bir kayma. Gözle görülür hale gelmiş mekanizmaydı bu, kömürleri tenderden kürekle alıp kazana atan ateşçinin kara yüzü gibi. Çocukken bir kez lokomotifle yolculuk ettim. Iris için bu neredeyse taş devri sayılırdı. Bu da yurttaşlık bilgisi dersinin bir parçasıydı, bir balık fabrikası ziyareti, bir baraj ziyareti, bir demiryolu manevra merkezi ziyareti ve lokomotifle gezinti. Öğrenciler üçer kişilik gruplar halinde bir ileri bir geri gidebiliyordu. Bu çok etkileyici bir faaliyetti, işletilen kollar, kürekle tenderden alınıp kazana atılan kömür, buhar düdüğünün, ardında uzun karanlık bir duman bırakarak ötüşü. Günümüzün mototren mekanizmalarıysa aynı isimlerinin düşündürttüğü gibi görünüyor, bir arabada olmaktan farkı yok, hem arabada en azından direksiyonu çevirebiliyorsunuz. Ya Afrika gezgini? Geçen sene olduğu gibi yine komşularınla mı karşılaşmak istiyorsun, hem de aynı seyahat şirketiyle gitmişti onlar da. Bununla birlikte estetik nedenler de var, bir fotoğrafçılık safarisi, ya da, daha ince

zevkliler için, el dokuması örtüler almak veya sarımsı kahverengi balçıktan yapılma evlerin mimarisini fotoğraflamak üzere bir Mali yolculuğu. Macera düşkünleri için, Borneo'da kendi seçtikleri patikalardan geçerek cengele girmek mümkün ve tehlike söz konusu olmasın diye, kaybolma durumunda kullanmak üzere herkesin yanında cep telefonu oluyor.

Ya devrimcilik?

Profesyonel bir meslek değil. Asla olmadı.

İnsanın bakışı değişiyor, yazıya bakışı, fotoğraflara bakışı, yanan bir köyden kaçan çıplak ve yaralı çocukları gösteren fotoğraf, o kız çocuğu, kolları, bedeni napalm bombasıyla yanmış, bağırıyor, bu fotoğraf insana şöyle söylüyor: Kendini değiştirmelisin. Sadece düşünmek, sadece eleştirmek yetmez. Sonra Amerika Evi'nin, bir bankanın, o seçkin mağazalardan birinin patlayan camlarının ürkütücü gürültüsü, kimse yağmalamaya kalkmıyor. Satılık mallar dünyasının çekici görüntüsüne, paraya, mutsuzluğa, aşağılanmaya ve kendini aşağılamaya karşı eylemler. Ayaktakımının radikal eylemcisini ayırt eden buydu.

Bu Aschenberger üzerinde düşündükçe, diyor Iris, ödünsüzlüğünü bir o kadar beğeniyorum. Sonra birdenbire, benim nasıl cenaze hatibi olduğumu merak ediyor. Israrla sorular soruyor. Hayatımda sansasyonel bir olay, politik bir neden olduğunu varsayıyor. İnsan böyle bir mesleği nasıl edinir?

Bunu bana Ben de sormuştu, birkaç gün önce, hayır, daha önce, iki hafta oluyor, *Schleusenkrug*'daydık, Iris ve Nilgün'le birlikte, matem konuşmaları yapma fikrine nereden vardın, diye sordu.

Sen nasıl denetimci oldun? Tanrım, dedi ve biraz üstünlük taslayarak gülümsedi, işletme eğitimiyle bu pek de zor bir şey değil.

Görüyor musun işte, dedim, felsefe eğitimiyle de benim işim pek zor değil.

O zaman güldü. Ama bütün felsefe öğrencilerinin ileride cenaze hatibi olduklarını söyleme bana.

Bütün işletmeciler de ileride denetimci olmuyorlar, felsefe öğrencileriyse hiç olmuyor. Sen mesela, Ben, işletme mezunu biri olarak defin konuşmaları yapabilirsin ve bir anlamda yapıyorsun da, bazı bölümler kapatıldığında, insanlar işten çıkartıldığında, ama ben denetimcilik yapamam. Yapabileceğim son şey bu, demek gibi olmuştu denetlemek konusunda – *non potentia erigendi.*[1]

Ben konuşmaktan hoşlanmaz, dedi Iris, özellikle de ortalık yerlerde, bunu bir küçümsemeyle söylememişti kesinlikle, daha çok Ben'le aramda hissedilir biçimde oluşan gerginliği yumuşatmaya çalışmıştı.

Doğru, dedi Ben. O konuşmanın tüylerini öylesine diken diken etmesinin nedeni de buymuş.

Hangi konuşma?

Bölüm şefinin ellinci yaş gününde bir konuşma yapması gerekiyormuş.

Eğer istersen senin için bunu yazabilirim. Konuşmaları metinden okuyabilirsin de.

Ben'in ağzının kenarında yumuşak bir ifade belirdi, etkilenmişti, bu da hoş bir yanıydı, müteşekkir olduğunu, yani bir anlamda bu rekabet toplumunda yardıma ihtiyacı olduğunu belli etmesi. Ah, bunu yaparsan çok, ama çok iyi olur.

Bir sayfalık. Tamam. Espriden anlar mı? Öyle mi. İyi. Söyle o zaman, nelerden hoşlanır, yani hobi falan, kârlılık oranını artırmanın dışında yani. Tiyatro. Karısıyla birlikte tiyatroya gitmeyi sever. Ben başını salladı. Karısı hoş biri mi? Kırklı yaşlarının ortasında, kendini iyi korumuş bir sarışın. Bütün yönetici karıları sarışındır, değilseler de saçlarını sarıya boyatırlar. Buzul çağı sona ererken, başarılı mamut avcıları da ganimet olarak sarışın kadınları alırlardı, anladın mı? Ya şefin nasıl biri? Onu da tarif et. Uzun, çok uzun boylu biri, saçları seyrek. Nasıl seyrek yani? Tepesi açık mı? Evet. Peki. Bak şimdi, cenaze, düğün ve yaşgünü konuşmalarında usul budur. Önce kişiyi bir

[1] (Lat.) Ereksiyon olamama. (Y.N.)

tarif ederiz: sarışın kadın, tiyatro, tepesi açık. Eğer oradaki kadınların hepsi sarışınsa, kadının sarışınlığı üzerinden bir şeyler yakalayabiliriz, yoksa sarışın olmayanları kızdırırız. O halde geriye tepesinin açık oluşu, tiyatro merakı ve yaşı kalıyor, tamam. Firma ve benzeri konulara hiç girme, son derece sıkıcı olur.

Kalkıp da adamın kafasının kel olduğundan söz edemem ki.

Evet, elbette edersin, her şeyden söz edilebilir, hem de insanlara sıkıntı veren şeylerden daha iyi söz edilir. Aiskhylos'un nasıl öldüğünü biliyor musun? Bilmiyorsun. Bir kaplumbağa tarafından öldürüldü. Ne? Evet, şöyle oldu. Aiskhylos, Gela'da doğada dolaşmayı çok severdi, sabahları, hava daha ısınmadan. Miğferini de takmazdı, bunun bir hata olduğunu daha sonra göreceğiz. Bir gün kıyıda oturmuş, denizi seyrediyordu. O sırada, pençelerinin arasında bir kaplumbağa taşıyan bir kartal uçarak geldi. Aşağıda Aiskhylos'un güneşte parlayan çıplak kafasını gördü ve onun bir taş olduğunu düşünerek kaplumbağanın kabuğunu kırmak için onu üzerine bıraktı. Aiskhylos böyle öldü.

Bunun yaşgünüyle ne ilgisi var?

Bölüm şefinin yaşgünü, şöyle başlayacaksın: Çok sayın hanımlar ve beyler, Immanuel Kant elli yaşına geldiğinde, Königsberg Üniversitesi'nde yapılan bir şenlikle yaşlı bir bilge olarak onurlandırıldı. Zaman değişiyor. Bugün elli yaş, aynı kırk yaş gibi sadece bir on yıl daha anlamına geliyor. Ellinize geldiğinizde yüz metreyi 11 saniyede koşamazsınız, ama bunu yaptıracak adamlarınız varsa zaten niye yapasınız ki, denetimci olarak ben de bu adamların arasındayım, ama çoktandır pek de başarılı sayılmam, ve işte böyle devam edeceksin.

Peki, adamı incitmeden Aiskhylos'a nasıl geleceğim, yani keline?

Ben böyle işte, bu yüzden söylemek zorundayım ki onu seviyorum, çok sayın matem konukları, belki de yanlış bir izlenim edindiniz, Ben'den söz ederken hep onu bi-

raz olsun önemsizleştirdim, ki bu insanın kendisini de önemsizleştirir, ama zaten Ben örneğinde bir defin konuşması söz konusu değil. Gerçekten de Ben yaşına göre, mesleğine göre alışılmadık ölçüde ilgisi uyanık bir insan, doğru olanla doğru olmayan karşısında bilinci duyarlı, abartıyı ve neyin dürüst olduğunu yanılmasız biçimde kavrayabiliyor, bununla biraz can sıksa bile.

Kaplumbağa hikâyesini daha sonra, sofrada anlatabilirsin.

Böylece, nasıl cenaze hatibi olduğum sorusundan uzaklaşmış olduk.

Iris daha inatçıydı, çünkü yaşamöykümde dramatik bir nokta bekliyordu ve şimdi *Rost*'ta, yağmuru unutturan o suni ışığın altında soruyor da soruyor, hiç gevşemiyor.

Gayet basit. Bir manav rica etti.

Bir manav mı?

Evet. Böyle oldu. Berlin'deki az sayıda Alman manavdan biri. Diğer manavların çoğunu artık Kürtler, Türkler ve Yunanlılar çalıştırıyor, bu da yerinde bir şey, çünkü bu insanlar sebze ve meyveden daha iyi anlıyorlar. Çoğu köydeki baba ocağından gelme, domatesin nasıl ve nereye, pırasanın, soğanın nereye ekileceğini biliyor. Bay Dinkhoff son Alman manavlardan biriydi. Çocukken anne babasının amatör bahçesinde onlara yardım edermiş, sonra bahçıvanlık eğitimi almış ve sonunda Sanssouci Parkı'nda çalışmış. Savaşta orduya alınmış, tutsak düşmüş, serbest bırakıldığında Sanssouci Parkı sosyalistmiş.

Bir süre sonra devlet düşmanı olduğundan kuşkulanılmış. Parka kiraz ağaçları dikilmesini önermiş, hem ilkbahardaki beyaz çiçekleriyle yeşili aydınlatmak için, hem de Büyük Friedrich kirazı özellikle sevdiği için. Parti çizgisine sadık bir parti üyesi, nasıl büyük yani, diye sormuş, Dinkhoff da onu kazandığı savaşlardan dolayı değil, bu parktan, sarayın güney yamacına diktirdiği incir ağaçlarından dolayı büyük bulduğunu söylemiş. Dallarını budamak, sonbaharda ürün almak ve kışın ağaçları örtmek, ilkbaharda son don da bittikten sonra incirlerin üs-

tünü tekrar açmak, samanları kaldırmak ve asla tam anlamıyla olgunlaşmayan bu küçük, göstermece incirlerin oluşmasını beklemek bir bahçıvan olarak onun için her zaman özel bir şey olmuş.

Ertesi sabah tutuklanıp sorgulanmış, monarşist fikirlerin propagandasını yapmakla suçlanmış. Yani iki tarihi dönemin gerisine düşmüş olmakla. Dinkhoff, monarşiyi yüceltmediğini, incirlerin dikilmiş olmasından yana konuştuğunu söylemiş. Akşam, her gün polise görünmek koşuluyla tekrar serbest bırakılmış. Ertesi gün Batı Berlin'e kaçmış. Charlottenburg Parkı'nda bahçıvan olarak işe alınmış, çitleri budarken, santral görevlisi olarak çalışan bir kadınla tanışmış. Üç ay sonra evlenmişler. Genç çift, gelinin ailesine ait olan küçük bir amatör bahçe evine taşınmış ve dönem yokluk dönemi olduğundan, bahçeye lahana, havuç, pırasa ve soğan ekmiş. Dinkhoff eğitimli bir bahçıvan olarak bahçeden o kadar verim almış ki, ürünleri kendi ihtiyaçlarını aşmış ve fazlasını satmışlar, önce bir tezgâhta, sonra bir dükkân kiralamışlar, böylece manavlığa başlamış.

Dükkânı oğluyla birlikte çalıştıran ihtiyar bu hikâyeyi bana pek çok kez anlatmıştı, parça parça, patatesleri, havuçları ya da salatalıkları tartarken, paketlerken. Ona bir keresinde gece bir büfede, patates türleri hakkında yazmak isteyen bir adamla tanıştığımı anlattığımda nasıl da heyecanlanmıştı. Dinkhoff gerçekten heyecana kapılıyordu, daha on yıl önce bahçesinde yetiştirdiği mavi fare gibi ender türlerden söz ediyordu, kabuğu neredeyse mavi renkte, tadı siyah yermantarına benzeyen bir patatesti bu; veya bana kırmızı patatesi denememi tavsiye ediyordu. Bütün bunları sabırla ve hayranlıkla dinliyordum, yeşillik karşısında duyulan bu coşku, evet, sayın matem konukları, alışılmamış bir şey daha vardı, oğlu babasıyla gurur duyuyordu, bu dükkânı kurmuş olmasından gurur duyuyordu. Ve sonra bir gün, ben yine elma, havuç, soğan almak istediğimde, oğlu ağlıyordu ve babasının öldüğünü söyledi. Kendisini toparladığında, çaresizlik içinde oldu

ğunu, kiliseyle ilişkileri olmadığını söyledi. Kilise mensubu olmayan biri nasıl defnedilirdi? Herkesin uygun bir biçimde gömülmeye hakkı vardı, yani onurlu bir şekilde, hele öylesine çabalamış, ailesini o zor dönemlerden geçirmiş olan babasının. Sonra baklayı ağzından çıkardı, acaba siz, yani, demek istiyorum ki, onu tanıyordunuz, birkaç şey söyleyemez misiniz.

Düşündüm ve sonunda, peki, dedim, yaparım.

Çok sayın matem konukları, böyle oldu işte. O sıralar belediye temizlik işlerindeydim. Şaka değil. Belediye işletmeleri. Çöp kaldırma birimi. Basın dairesi. Bu işi bulmuştum ve insanları belediye işletmelerinde, çöp toplama noktalarında, çöp ayırma tesislerinde, çöp yakma alanlarında, çöp depolama merkezlerinde dolaştırıyordum.

Melek orada. Orada duruyor, parıldayarak, ışıyor, trafik onun etrafında dolaşıyor, mavi, beyaz, sarı, her şey parıldıyor, melek orada duruyor. Sol elinde asa, içinde Demir Haç, sağ elinde defne tacı, selam sana zafer tacı, fırın patatesli ringa balığı, ve miğferde, bir lazımlığa benzeyen bu miğferde, bir kartal oturuyor ve bir ekin kargası gibi görünüyor, oysa her bir tüyüne kadar gerçekçi olarak işlenmiş. Planlara ve taslaklara kraliyet memurları katkıda bulundu ve bu sütun böyle oluştu. Kraliyet memurlarının bir zaferi. Viktoria, zafer meleği, erkek ile kadın arasında bir hünsa. Son kararı kral verdi. Canım, artık meleği kimsenin gördüğü yok. İşte tam da bu yüzden, görünür hale gelmeli, anlıyor musun, yıkıntı olarak, parçalanmış olarak, bir güzelleştirme girişimi, yıkık haliyle daha etkileyici olan Kaiser Wilhelm Anma Kilisesi'nde olduğu gibi. İyi, o halde heyulayı gece aydınlatalım, ışık enstalasyonları yapan bir arkadaşım var. Bu reklama girer, hayır, çok sıradan. Sen her zaman böyle uzlaşmacıydın, asla kararlı olamadın, zamanının önüne geçemedin, çünkü, canım, bugün en küçük ortak payda bu: haaaazz.

Why don't you save me.

Kendimi yitiriyorum.

Konuşma. Evet. Önemli kelimeler. Bunu Grünspan söylerdi, önemli kelimeleri not ediniz. Konuşmanızı inşa ediniz. Varsayın ki bir mimarsınız. Demek babam benden ilerideymiş, diye düşündüm. Yapıcı olan vurgulanmalı. Giriş hemen bulunmalı, çünkü bina iyi aydınlatılmış olmalı, net hatlar, gereksiz şeyler yok, baroktan uzak durmalı, basit, net çizgiler.

Yani: Size çok yakın olan biri ölüyor ve ardından hepimizin bildiği şey geliyor, vedalaşma. Nihai bir vedalaşma. Bu andan itibaren öteki hakkında hiçbir şey öğrenemeyeceğimiz, başka hiçbir şey soramayacağımız ve hiçbir şeyi düzeltemeyeceğimiz anlamında bir nihailik. Artık hiçbir şey telafi edilemez. Telafi etmenin anlamını kavrıyor musunuz? Yaşam nihai sınırına geliyor, son buluyor ve ancak bu şekilde bir yaşam oluyor. Bütün bu gevezelik. Bizi terk etmiş olan hakkında değil, terk edilmiş olan bizler hakkında değil. Akıl almaz olan bu. Onun portresinde, yaşamında, eyleminde hâlâ bir şeyleri düzeltebiliriz, hakkında yeni şeyler anlatabiliriz, bazı şeyleri farklı görebiliriz, ama gitmiş olan kendisinde hiçbir şeyi değiştiremez. Korkunç olan bu. Tamamen sıradan bir yaşam böylece eşsizleşir. Vesaire, vesaire. Ancak ölümle. Ancak ölmek zorunda oluşumuz ve ölecek oluşumuz hayatımızın tekrar edilemezliğini oluşturuyor. Evet. Evet. Her şey bir armağan. Hayır, hiç de değil. Bu hiç değil. Bu durumda değil. Burada bir bombayla belleği canlandırmak isteyen biri vardı. İnsanları mülkiyet uykusundan uyandırmak istiyordu. Bir diğeri, satışa sunarken güzel görünsün, ısırma isteği uyandırsın diye elmaları parlatıyor. Tarihe, insanlığın değişimine, daha fazla özgürlüğe, eşitliğe, kardeşliğe bir katkı mı bu? Hayır, diyorsunuz, değil elbette, olsa olsa gündelik hayat estetiği. Ve şiddet yoluyla hiçbir şey değişmemiştir. Böyle söylemeyin. Başlangıçta sadece Bosnalı bir öğrenci iki el ateş etmişti, 28.6.1914'teydi bu, ve dört yıl sonra 8.5 milyon insan ölmüştü. Önemli olan her zaman, nerede ve ne zaman ateş edildiğidir.

Kendi mesleğini bulan bu adamın dostluğundan söz etmek istiyorum size. Sebze ve meyveleri tanıyordu. Lezzetten, olgunluk derecesinden anlıyordu. Gidin bugün bir süpermarkette size yardımcı olacak birini arayın, size fikir verebilecek, şeftaliye dokunup, kırmızı Ingelheim şeftalisi, 1950 yılının rastlantısal bir fidesi, diyecek birini. Görüyor musunuz, bu şeftali küçük ile orta boy arasıdır, açık sarıdır, güneşe bakan yanı kızarmıştır, işte, ve tüyleri azdır. Şunları bir gün daha bekletmelisiniz, şuradakileri ise hemen yiyebilirsiniz. Önce güneşe bırakın veya biraz elinizin içinde tutun. Şeftali soğuk yenmemeli, avuç sıcaklığında olmalı, tadı o zaman tam olarak yayılır. O zaman, sert ve gevrek bir ısırıktan sonra şunu tadacaksınız: hafif mayhoş bir aroma bırakan bir lezzet. Benim için bir dilim kesiyor, bir dilim de kendisi için, bekleyen bir çocuğa da bir dilim veriyor ve soruyor: Eee?

Onda bir güzellik anlayışı vardı. Meyveleri renklerine ve büyüklüklerine göre piramit biçiminde dizerdi, inceliklı bir biçimde seçilmiş elmalar, armutlar, portakallar ve limonlar, her bir elmayı parlatan Türklerde bile görmedim bunu.

Ona gittiğim zaman benim için elma seçerdi, şu elmayı görüyor musunuz, derdi, nasıl görünüyor, plastik gibi, suni bir kırmızı, kabuğu kalın ve pürüzsüz, koklayın. Hiçbir şey kokmuyor. Kokusu yok, ısırın, o zaman o tuhaf tadı alacaksınız, küf, kabuğun altında çekirdekte oluşan buzhane küfünün kokusudur bu. Yeni Zelanda'dan bir elma. Şimdi de bu elmayı deneyin, şuradaki kahverengi, neredeyse siyahımsı lekeyi görüyor musunuz, oraya bir dal sürtünmüş, burada bir yabanarısı yumurtalarını bırakmayı denemiş, ama rahatsız edilmiş, deneyin, ekşimsi, elmaya uygun bir tat, bütün temel özelliklere sahip bir elma bu, biliyor musunuz, bence bütün bu alerjilerin nedeni, elmaları Yeni Zelanda'dan, armutları Kaliforniya'dan, kivileri İsrail'den getirmemiz, bunların hepsi de sadece güzel görünmeleri ve tatlı olmaları amaçlanmış sağlıksız türler, yeter ki nakliyeye uygun olsun, gerisi önemli değil.

Çok sayın matem konukları, bu adamı ve onun yaşamdaki eserini onurlandırmak istiyorum, yaşamı gibi sade bir biçimde. Onun işini ve eserini devam ettirmek isteyen oğlundan öğrendiğimize göre, Berlin'de doğdu, Sanssouci Parkı'nda bahçıvanlık eğitimi aldı, şehrin batı kesimine kaçtı, bir amatör bahçede sebze yetiştirdi, bir meyve tezgâhı, sonra bir manav dükkânı açtı. Bütün yeşillikler ve bütün meyveler için bir danışmandı. Şimdi ayağa kalkıp onu analım.

Dahiliye, diye anons etti bir kadın sesi. O gelene kadar birkaç dakika beklemem gerekti. Evet. Merhaba.

Sizi çalışırken rahatsız ettiğim için özür dilerim. Evden size ulaşamadım.

Evet, bu hafta akşamları nöbetçiyim.

Size birkaç sorum daha var. Babanızı tanırdım. Üniversite yıllarından. Ve biraz durakladıktan sonra devam ettim: Aynı zamanda da politikadan.

Ah.

Sonra onu gözden kaybettim. Son yıllarda nelerle meşgul olduğunu bu arada okudum. Ama daha öncesi? Konuşmamda bazı ailevi şeylere de değinmeliyim.

Anlatacak pek fazla şey yok. Evlendi, baba oldu, önce ben, sonra kız kardeşim, bir yayınevinde düzeltmen olarak geçimini sağladı, sonra sol çizgideki küçük bir gazetede birkaç yıl redaktörlük yaptı, kapanana kadar. Sonra Berlin'e taşındı ve kent rehberliği yaptı.

Bunları aşağı yukarı biliyorum. Beni ilgilendiren, nasıl bir baba olduğu.

Bana onu hatırlatan gülüşünü duydum, derinden gelen bir solumaya karışıp sönen o berrak gülüşü. Dayak yemedik, özgürlük hareketlerini ezbere öğrenmek zorunda kalmadık. Bunlar olmadı. Kafalarımızı tıka basa Brecht'le doldurdu, genel olarak sol edebiyatla. Okul ödevlerimize yardım ederdi, ama gerginlik içinde. Sabırlı görünmek için çaba göstermesi gerektiğini hissederdik. Onu kötülemek istediğimi sanmayın, ama çocuklarla zorlanıyordu,

çocuklar onun muhatapları değildiler. Çaba gösterirdi, ama bu hissediliyordu işte. Tartışma imkânı bulduğu zamanlar canlanırdı, hitap ve itiraz, şaşırtıcıydı, tanımlaması zor. Sonra çelişkiler, yapılar, bağlantılar gündeme gelirdi, o zaman varlığı hissedilirdi, mekânı doldururdu. Ama gündelik sorunlar. Hayır. İlahî adalet, tamam, ilerleme, bilinçlenme. En son üç ay önce Berlin'de onu ziyaret etmiştim. Yakında evleneceğimi söylemek istiyordum. Öyle mi, dedi, ne iş yapıyor. O da doktor. Ortopedist. Ah, iyi, ve sonra bana Almanya'nın tekrar militarize olması hakkında yarım saat konferans verdi. Süper güç olma çabası. Nasıl olacak? Avrupa üzerinden. İki girişimde bulunuldu bile. Niçin, dedim, Almanya niçin tekrar süper güç olmak istesin ki? Ticaret yapmak istiyorlar sadece, fazlası değil. Hayır, fazlasını yapmak istiyorlar. Bunu geçmişe, zihniyete, Almanya'nın ihracat sanayisi için yeni pazarlar ele geçirme gerekliliğine bağlıyordu. Asıl rakipler ABD ve Almanya'ydı. Neler öne sürdü? Tümüyle kapalı bir ilişkiler sistemi, bir delilik sistemi. Ve bir ara, laf arasında, annemin ve kız kardeşimin nasıl olduklarını sordu. Sadece, iyi, diyebildim.

Peki, anneniz, yani karısı, cenazeye gelecek mi?

Elbette. Babam önceleri daha farklıydı herhalde. Bu kadar küskün, bu kadar sertleşmiş değildi. Annem ona hayrandı. Bu uzlaşmazlık. Annem bundan hoşlanıyordu. Bu yolundan şaşmazlık. Bunlar alışılmamış şeylerdi. Para onu ilgilendirmiyordu, kariyer de. Önemli olan mücadeleydi. Ama sonra kendisini giderek daha fazla gömdü. Bir dakika. Hemen geliyorum.

Peki, annenizle ayrılmaları, bu nasıl oldu – bir fikir edinmeliyim.

Annemle ayrılmaları mı? Annem doktordur, ayrıca aileyi o geçindirdi. Babam tembelin biri olduğu için değil, aksine. Olağanüstü çalışkandı. Aşırı çalışkan. Hayatın içinde birbirlerinden uzaklaştılar, böyle denir ya. Annem bir meslektaşıyla tanıştı, sekiz yıl önce. Babamdan ayrıldı ve sanki bundan babamdan daha çok etkilenmiş gibi gö-

rünüyordu. Ama sonra, altı ay kadar sonra, babam midesinde ülserle hastaneye yatmak zorunda kaldı. Aslında hakkında söylenecek kötü bir şey yok, varlığını hissettirmediği dışında.

Okuduğu şeyleri gördüm, ama bunun dışında ne yapardı, seyahat eder miydi, ne tür müzik dinlerdi?

Sanırım hiç müzik dinlemiyordu. Hayır, hatırlamıyorum. Bir CD çaları bile yoktu. Hayır, seyahat de etmezdi. Yok. Hiçbir şey yapmazdı. Sadece politika, başka bir şey yoktu, bir de tarih elbette. Kendini gerçek anlamda hapsetmişti ve dünya onun soyut sistemine göre işliyordu. Her zaman haklı çıktı. Bir yorumlama deliliği. Bence en iyisi kent turları hakkında bir şeyler söyleyin, bu konuda gerçekten iyiydi, veya onu nasıl tanıdığınızdan söz edin. O zamanlar ne tür müzik dinlerdi?

Beatles, Rolling Stones, Hanns Eisler, caz.

Gerçekten mi?

Evet, hatta bir keresinde birlikte org çalmıştık.

Efendim?

Evet. Bir üniversite işgali sırasında. Münih Üniversitesi'nde bir org vardı, devasa bir şey. Yan yana oturup Enternasyonal'i çalmıştık.

Ama babam çalmasını bilmezdi ki.

Çalıyordu, o gün çaldı, yan yana oturduk, her seferinde hangi tuşa basması gerektiğini göstermek için dirseğimle onu dürtüyordum. Bazen fazla çoksesli oluyorduk, ama melodi yine de çıktı. Halklar kulak verin işaretlere. Bir-iki tek atmıştık ve çok eğlendik.

Cenazede bunu anlatın işte.

Belki. Evet. Anlatmalıyım belki. Onu son ziyaretinizde Zafer Sütunu'ndan söz etti mi hiç?

Zafer Sütunu mu? Berlin'deki mi? Hayır. Pardon. Gitmeliyim. Servise geri dönmeliyim. Cenazeden bir gün önce Berlin'e geleceğim. Belki buluşur ve programı konuşuruz. O zaman belki siz de bana biraz ondan söz edersiniz.

Nerede buluşuruz?

Unter den Linden Oteli'nde, babamla bazen orada bu-

luşurduk. Onu o kitap çukurunda görmek istemezdim. Doğu Almanya döneminden bir otel. Beni hep oraya çağırırdı. Orayı severdi. Nostaljik bir köşe işte. Yerini biliyor musunuz?

Evet, Friedrichstrasse-Unter den Linden kavşağında.

Aschenberger için yapacağın konuşmayı mutlaka dinlemek istiyorum.

O güne kadar Iris'in cenazelerden birine gelmesini önleyebilmiştim. Bir tanesi fazlasıyla yeterliydi. O zamandan beri hep bir bahane bulmuştum. Cenaze konuşmaları da yapısal olarak birbirini tekrarlar, çünkü güldürü, ironi, espri ve çift anlamlılık kullanamazsınız. Sadece ciddiyet, düşünme ve yine ciddiyet. Tekdüze ciddiyet. Bunları ona söylemedim, sadece, gelme lütfen, dikkatim dağılabilir, dedim.

Ben de pantolon giyip gelirim.

Hayır, ciddiyim, dedim, bu sıradan bir konuşma, anlıyor musun, dosyadan çıkma bir şey sadece. Farklı bir durum olduğunda sana haber veririm.

Aschenberger, o farklı değil mi?

Belki de Iris'e Aschenberger'den hiç söz etmemeliydim, onun sadece insanları Berlin'de dolaştıran o bir yığın rehberden biri olduğunu söylemeli, özel bir durum olduğunu belli etmemeliydim. Ama ben kendi zaafım yüzünden, durmadan daha fazlasını anlatma zaafım yüzünden Iris'in merakını uyandırmıştım, böylece şimdi her şeyi biliyor, takviyeli bir paket zarfına yerleştirilmiş, üzerinde patlayıcı yazan plastik parçaya varıncaya kadar.

Kaçıklık, demişti o zaman, şimdiyse radikallikten, ödünsüzlükten, bunlardan etkilendiğinden söz ediyor. Iris'in altındaki Helga ortaya çıkıyor.

İstesen de istemesen de ben cenazeye geleceğim, orada olacağım. Gelip en son sıraya oturacağım, tümüyle siyahlar içinde ve ölçülü, ama orada olacağım. Yarın mezarlıktayım, bunu bilesin.

Bu sadece benim konuşmamı merak etmesinden değil, Aschenberger'le başka ne ortak yanım olabileceğini öğren-

mek istemesinden. Aschenberger'in son zamanlarda neler yaptığını biliyor mu diye Krause'ye de sormuştu. Krause, hayır, diyerek Iris'e Aschenberger'i tanıyıp tanımadığını sordu, o zamanlardan değil elbette, diye de ekledi çabucak.

En akıl almaz olan da bu, insan kendisi yerken, uyurken, kavga ederken, ötekinin henüz dünyada olmaması. Yani biz fabrikanın önünde bildiri dağıtırken, Iris daha, anne babasının sosyal açıdan iyi bulduğu Waldorf Çocuk Yuvası'na gidiyordu.

Bana bir rüyasını anlatmıştı. Ne zamandı bu? İki-üç hafta önce. Rüyasında ikiz çocuklar doğurduğunu görmüştü. Çocukların içinden nasıl çıktıklarını fark etmemişti bile. Sadece karnı müthiş büyüktü, sonra birden ortaya bir çocuk çıkmıştı ve yorganın altında bir şey daha kıpırdıyordu. Korkuya kapılmış ve, boğulabilir, diye düşünmüştü, orada gerçekten de ikinci bir çocuk daha vardı. Her ikisi de şaşılacak derecede toparlaktı, hiç de buruşuk görünmüyorlardı, çocuklardan birinin gözleri açık, diğerininkiler kapalıydı. Ne kadar güzel, diye düşünmüştü tüm bedeniyle.

Hayvanat bahçesinde ayıların bölmesinin önünde buluşmak üzere sözleşmiştik ve ben patlayıcı uzmanıyla randevumdan yarım saatlik gecikmeyle gelebildim.

Büro ellili yıllardan kalma bir binadaydı – projesini babam da çizmiş olabilirdi. Binanın uyandırdığı tek istek, onu yıkma isteğiydi. Firma ambleminde, bir patlamayı çağrıştırmak üzere stilize edilmiş üç alevle bir bomba vardı. Altında kırmızı el yazısıyla şu yazılıydı: *Havaya uçurma ve geri inşa işleri yapılır.* Asansörle üçüncü kata çıktım, başvuru bölümündeki yaşlıca kadının yanına gittim. Bir dakika lütfen, Bay Pechmann'a haber vereyim.

Böyle bir meslek için ne biçim bir isim, diye düşündüm.[1] Duvarlarda fotoğraflar asılıydı, beşli resim dizileri halinde, havaya uçurulan yerlerdeki çalışma aşamaları gösteriliyordu. Kendine has estetik bir çekiciliği olan

[1] Pechmann'ın "talihsiz adam" gibi bir anlamı var. (Y.N.)

siyah-beyaz fotoğraflardı, özellikle de bir fabrika bacasının uçurulmasını gösteren bir dizi etkileyiciydi. İlk fotoğrafta baca henüz sağlam, hatta faal, çünkü ağzından gri bir dumanın çıktığı görülüyor, ama aynı zamanda da bacanın üst kısmının üçte birinde ince, beyazımsı bir duman çemberi daha fark ediliyor, sanki bacada duman sızdıran bir çatlak varmış gibi. İkinci fotoğrafta bacanın üst üçte birlik kısmı hafifçe kalkmış ve biraz sağa eğilmiş görünürken, bacanın orta ve alt kısmında yine o küçük bulut çemberleri var. Üçüncü resimde baca düzgün bir biçimde üç parçaya ayrılmış şekilde çökerken görülüyor. Üstteki daralan kısım eğilerek devriliyor, tuğlalar ayrılıyor, diğer iki parça sola doğru eğilmişken, zeminde baca tabanında daha büyük bir patlama bulutu görülüyor. Dördüncü fotoğraf bacanın en üst kısmının yere çarpışını gösteriyor, toz bulutu içindeki tuğlaların üzerine ikinci kısmın parçaları düşmekte, üçüncü kısım iyice devrik durumda, tabandan tuğlalar havaya uçuyor. Beşinci fotoğrafta bir tuğla yığını görülüyor. Toz bulutu artık çökmüş. Söyleyebileceğim tek şey, resimleri gördüğümde benim de böyle bir yapıyı uçurma isteği duymuş olduğum. Hazırlıkların ve uygulamanın, patlamanın, sesin, serpintinin, yükselen duman bulutunun vereceği haz.

Her biri beş fotoğraflık olmak üzere, değişik binaların havaya uçurulmasını görüyoruz, bir fabrika, bir aktarma kulesi, bir apartman. Son karelerde de hep bir zafer simgesi gibi tuğla yığınları görülüyor. Sekreter geri gelip beni Bay Pechmann'ın odasına götürdü, kapısında adı Bechmann olarak yazılıydı. Bay Bechmann ayağa kalktı, küçük kalkık burunlu, zarif bir adamdı, ince dudaklarının üzerinde kırlaşmış bir bıyığı vardı, sol yanı nikotinden sararmıştı. Görüntüsü biraz hayal kırıklığı yaratıyordu, bir patlayıcı uzmanını iriyarı, uzun boylu, hatta kaba yapılı biri olarak hayal etmiştim, sanki beden yapısı da mesleğine uygun olmak zorundaymış gibi.

Bechmann oturmam için bir yer gösterdi, kendisi de boş bir masanın arkasına geçerek oturdu, sanki dua et-

mek ister gibi ellerini kavuşturdu. Size nasıl yardımcı olabilirim?

Ona hemen, bir geri inşa veya havaya uçurma uygulamasının söz konusu olmadığını söyleyince, hayal kırıklığına uğradığını belli etti, dua pozisyonundaki ellerini masadan çekerek döner koltuğunda geri kaykıldı.

Cenaze hatibi olduğumu ve bir patlayıcı uzmanının cenazesinde konuşacağım için bazı bilgilere ihtiyaç duyduğumu söyledim.

Bir, duraksadı, bir iş kazası mı? Ve elleri tekrar masanın üzerinde dua pozisyonunda birleşti.

Hayır, kalp krizi.

Yani bir iş kazası yine de. Mesleğin beraberinde getirdiği bu zorlanma, bu inanılmaz ruhsal baskı kolay değil, inanın bana, dedi. Ölenin hangi meslektaşı olduğunu sordu hemen. Belli ki bu meslekte insanlar birbirlerini tanıyorlardı.

Adı Jannsen'di, bir Danimarkalı.

Danca biliyor musunuz?

Hayır, Apenrade'deki Almanca konuşan azınlıktandı.

Danimarka sahillerinde hâlâ bir yığın cephane vardır herhalde, dedi Bay Bechmann. Sonra ben ona patlamamış mayınlarla, top mermileriyle ilgili şeyler sorarak yavaşyavaş sivil yaşamdaki havaya uçurma uygulamalarına geldim, bacanın havaya uçurulmasını gösteren resimlerin çok etkileyici olduğunu söyledim. Çok düzgün bir şekilde halledilmiş. Sizin çalışmanız mıydı?

Evet. Wanne-Eickel yakınlarında yaptık. Altmış metre yüksekliğindeydi. En fazla üç bin metrekarelik bir alana çökmesi gerekiyordu. Eskiden havaya uçurmalar sık sık görülürdü, şimdiyse, ne yazık ki, kamuoyu harekete geçirildi, yıkım, öyle değil mi, hele patlayıcı madde, anlıyor musunuz, ayrıca gereç kullanarak üstten parça parça yıkmak daha kolay, bugün artık geri inşa deniyor, hoş değil mi, oysa eskiden: Booom, evleri güzelce katlayıp yere indirirdik, komşu evde bir çatlak bile oluşmadan, hassas mekanizmaydı bu, anlıyor musunuz, ateş odaklı hassas

mekanizma, elbette statik ve malzeme konusunda sağlam bilgilere sahip olmalısınız, ben savaş deneyimi yaşamış insanlardan bilgi edindim, inanılmazdı, olağanüstü şeyler yapmışlar, Rusya'da geri çekilirken, demiryolu köprüleri, blok binalar, bayrak yarışı gibi, barajlar, düpedüz efsanevi, boom ve bitti. Adamlar gerçekten dâhiymiş, inanılır gibi değil, sadece pratik bilgi, bu işin alfabesidir. Ben daha çok kuramsal kökenliyim, yerüstü ve yeraltı inşaatı eğitimi aldım, ama hiçbir zaman bina yapmak istemedim, hayır, doğruyu söylemem gerekirse, çocukken bile kumdan kuleleri sadece sonradan yıkmak, dümdüz etmek için yapardım. Bir eğilim meselesi. Sustu, duvardaki bir fotoğrafa yönelen bakışlarımı izledi, fotoğrafta metrelerce kalınlığında betondan oluştuğu belli olan üst platformu hafifçe kalkmış durumda olan bir sığınak görülüyordu, çevresini kara kurşuni bir buhar tabakası sarmıştı, kaynayan suyun tencerenin kapağını bir an kaldırması gibi.

Evet. Hamburg'daki denizaltı sığınağı bu. Amerikalılar havaya uçurmuştu. Ama beton kapak öylesine sağlamdı ki, sadece bir-iki santim kalkıp ortadan büküldü. Dinamit yetmedi. O zaman Amerikalılar yapmıştı. Kötü iş. Rusya deneyimleri yoktu. Ya da sivil koşulları dikkate almak diyelim. Her zaman tartmak gerekir, çok fazla ile çok az arasında. Çok fazla olursa, çevreyi de dümdüz eder. Çok az olursa da, kapakta bir bükülmeyle kalır. Elbette bir de patlayıcı maddenin cinsine bağlı.

İşte sorumu soracağım an gelmişti, ona plastik paketin üstündeki markayı ve malzemenin ismini söyledim, bu patlayıcı maddenin darbeye hassas olup olmadığını sordum.

Yoo, değildir, iyi kalite, piyasada oldukça yeni. Doğu'dan geliyor. Rusya'dan. Bu alanda hâlâ çok iyiler, Ruslar, bir de uzay yolculuğunda. Yoo, bu oldukça emniyetli bir malzeme. Elektrikle ateşlenmesi gerekir, yani güçlü bir elektrik darbesiyle. Elleriyle de eşlik etti, parmak uçlarını birbirine bastırıp öne doğru uzatarak birden açtı. Ama yine de sağa sola fırlatmamak gerekir tabii, ne de olsa pat-

layıcı. Ellerini yine kavuşturarak masanın üzerine koydu.

Bu plastik parça, buna ne diyorsunuz?

Patlayıcı kütle.

Peki, bunu pilli bir çalar saatle harekete geçirmek mümkün mü?

Düşündü. Eh. Hayır – ya da çok güçlü pil kullanmak lazım.

Düşünmeye başladığını, dikkatinin dıştan içe çevrildiğini fark ettim, bir şeyler arıyordu sanki. Ona sorumu sorma zamanının geldiğini hissettim. Bunun, sadece teorik olarak soruyorum, bunun 300 gramı, diyelim ki bir fabrika bacasını havaya uçurmaya yeter miydi?

Bir fabrika bacası mı? 300 gram mı? Duraksadı, bana birden kuşkuyla bakmaya başladı, tuhaf, dedi, birkaç hafta önce gelen başka biri de aynı şeyi sormuştu. Bu sizin aklınıza nereden geldi?

Öylesine, bu konuda kaynak araştırdım da.

Gazeteci misiniz?

Hayır. Cenaze hatibiyim. Bakın.

Ona meslek kimliğimi gösterdim. Alman Serbest Cenaze Hatipleri Derneği üyesi.

Ama adamın kuşkusu devam etti, suskunlaştı, bilmiyorum, bir şey söyleyemem, sanmıyorum, demeye başladı sadece ve çok mesafeli bir ses tonuyla, artık noktasal patlatmalardan söz etmeyi, hele geri inşa yerine basitçe infilak dedikleri –boom etti mi hedef ortadan kalkardı, buna hedef tasfiyesi demişti– eski güzel günleri anlatarak coşmayı tamamen bırakmıştı.

Adam düzgün bir Berlin lehçesiyle konuşuyordu, Benda gibi.

O da kim, diye sordu Iris.

Sen henüz bu dünyaya teşrif etmeden önce içişleri bakanlığı yapmıştı.

Aramızdaki yaş farkını ima ettiğimde, buyurun bakalım, diyor sabırsızlıkla. Vurgusuna özel bir öfke yerleştirmeyi becererek bunu söyleyişine bayılıyorum. Bu yüzden öyle kocaman elektronik bir çalar saati vardı.

Kimin?

Aschenberger'in. O nesne gerçekten de elektronik bir çalar saatle ateşlenebiliyormuş. Demek ki gerçekten ciddiydi.

Onu yok etmelisin.

Evet, herhalde öyle yapmalıyım. Bugün üşütük birini defnetmek üzere toplandığımızı mı söylemeliyim yoksa, çok sayın matem konukları. Tipik bir fanatik, şu üniversiteli devrimcinin fotoğraflarını hatırlarsınız, Rudi Dutschke'nin, bir karikatürist onu amuda kalkmış durumda dünyayı tersine dönmüş görürken çizmişti, nasıl da fanatik bir görüntüsü vardı, tekinsiz, delici bakışlar, üzerinde de el örgüsü kazak ve düzen yanlısı bir genç kafasına vurunca hemen ayaklarından çıkan çarpılmış ayakkabılar vardı, bu üşütüğü de aynı bu şekilde gözümüzün önüne getirebiliriz, eskimiş ucuz bir ceket, sarkık bir pantolon, şu katı tüketim karşıtlarından biri.

Yeter artık!

Çok sayın matem konukları, orada yatan adam büyümemişti. Bizi hiç etkilemeyen, duyup veya okuyup geçtiğimiz şeyler karşısında öfkelenip heyecanlanabiliyordu. Evet, bunların hoş şeyler olmadığını biliyoruz, evet, bu tam doğru sözcük, bir BM uçağı yiyecek dağıtmak için indiğinde etrafını sarıp ellerini uzatan veya su baskınından birkaç parça eşyasını kurtarmaya çalışan insanları, kendisine özgürlük hareketi adını veren bir çete tarafından sadece farklı bir lehçe konuştukları için Liberya'da, Etiyopya'da ya da başka bir yerde vurulan siyahları biliyoruz, ama onlar için hangimiz Fransa veya İtalya'da yaptığı tatilden, içtiği kaliteli kırmızı şaraptan, Armani giysisinden vazgeçer, aralarında pek çok kaytarıcının da bulunduğu sosyal yardımla geçinenlerden söz etmiyorum, onları biliyoruz. Kaçak çalışmadıkları zaman çenelerini tutarlar, ortalıkta görünmezler. Sonra, evet, söylemek gerekir, sayın matem konukları, Haiti, Nijerya, Bangladeş, ölmekte olan binlerce insan, yetersiz beslenmeden ölen veya katledilen, işkence gören insanları biliyoruz, hepsini biliyoruz, her

taşın altından çıkıyor. Boş laflar. Her şey ancak aklı başında, nesnel bir politikayla değişir, diyor Ben, bunu herkes biliyor. Avaz avaz şarkı söyleme akımı bitti artık.

Fakat, sevgili matem konukları, tamamen varsayımsal olarak bakarsak, birinin kalkıp da yaşlılığında, ve ellisinde yaşlılıktan söz edebiliriz, gençliğinin amansızlığını yeniden kazanması mümkün olabilir mi, yargılarının sertliğini hatırlaması, bir zamanlar bilincine varılmış olanın koşulsuzluğuna tekrar inanması, eyleme götürecek her türlü kararı peşinen darmadağın eden hafifletici gerekçelere, orta yolculuğa katlanamaması mümkün olabilir mi? Duygusallık, diyeceksiniz. Belki de. Bu defedilen bir duygu belki de, sadece her şeyin minimuma indirildiği, azaltıldığı ekonomi alanında değil, anlamın indirgenmesiyle estetikte, haz almanın mesafesini mümkün kılmak için utancın ortadan kaldırılmasıyla ahlakta da kendini gösteren bir Lean modeli belki de. Thomson, gözyaşlarından uzak duran bir hatip arayan, hatta bunun için ekstra ücret ödemeye hazır olan ölü yakınlarının son yıllarda giderek arttığını söylüyor.

Bu, aman hoş bir konuşma yapın, anlamına geliyor.

Iris'in gözyaşları dinmişti, rimel bulaşmış gözlerini sildi. Öylesine cömert davrandığı o gözyaşlarının, o nemin içinden geldi o bakış, parıldayarak. Bir şey daha var. Sanırım hamileyim.

Gördüğü ikiz çocuklu rüya geldi aklıma.

Kırmızı kışkırtıcı bir renk.
Nasıl yani?
Fotokopisi çekilmiyor.
Ah sen de, diye güldü, çoktandır öyle.

Şehrin üstü bulutlarla kaplı, karbondioksit değerleri yükseldi, hava kirliliği sokaklara ve meydanlara çöktü, astımlılar öksürüyor, köpekler zor nefes alıyor, koşuya çıkanlar çakıllı yollarda koşuyor, her tarafa kahverengilik

hâkim, topraktan sızıyora benzeyen dağınık, kötü bir kahverengilik. Sen kaçtın, ahbap, dedi melek, karanlıklara çekildin, sen hep en kolay yolu seçtin, dedi melek, o ise öfkenin yolundan gitti, karşı çıktı, kendini tamamen adadı, sen rahat yolu, kolay yolu seçtin, eğer dürüst davranırsan, asla risk almadın, hep şu sıkıntı duyanlardan oldun, mesafesini koruyan, birazcık karşı çıkan, ama sadece birazcık, hiçbir zaman tam olarak ortaya çıkmadın, yaşlılığında da bu ilginç ironik melankoli. Sen ne biçim bir yumuşakçasın, be adam. Yoo, morgdaki bölmesinde yatmış seni bekleyeni düşün, senin bir şeyler anlatman gerekecek, yavan şeyler olacak, benim yakama sarılmak isterken duyduğu o öfke olmayacak, görüyor musun, o herkesin kurtarılabileceğine inanıyordu.

Bir kez olsun gerçekten utandın mı, yani şöyle esaslı ve derinden, yani sarsılacak kadar, anlıyor musun. Sen epeyce düşkünleştin aslında. Ölülere kızamam ki, diyorsun. Niçin olmasın ki? O konuşmayı asla, asla yapmadın, o nefret yüklü konuşmayı, anlıyor musun, Bay Ebeling için mesela. Hem niye yapacaktın? Evde insancıl biri, doğru, ama şirkete girer girmez insanlara eziyet eden biri, sadist olduğundan değil, hayır, böyle olması gerektiği için, aksi takdirde işini kaybedeceği için, işyerinde rasyonalizasyon, tak tak, kapı önüne, başka türlü yapamaz, vicdanı rahat, nasıl, nerede, herkes böyle olduğu için o da böyle olmak zorunda, arabaların elektronik sistemini kuran bu firmada işyeri yönetimini üstlendi ve anında üç yüz kişiyi işten çıkarttı. Rasyonalizasyon. Kısıntı. Karısı, ne kadar sosyal biri olduğunu vurgulamıştı, merhum, bu işten çıkartma dalgasının onu ne kadar sarstığını defalarca söylemişti karısına, geceleri uyuyamaz, bunları düşünürdü, işten çıkarmaları nasıl toplumsal açıdan katlanılabilir biçimde organize edebilirdi, belediyeyle yaptığı pazarlıklar, vergi kesintilerini azaltmaya çalışması, ama kabul ettiremedi, geriye ne kalacaktı, bu iş rasyonel bir şekilde yapılmalıydı, yoksa şirketin durumu da sallantıya girebilirdi ve araba konserni fiyatları bir kez daha aşağı çekmişti, o halde

avans zamanları değişecekti, o halde insanlar işten çıkartılacaktı, bu tamamen normaldi. Buna karşı çıkmak çocukça ve gerçeklere aykırıydı. Nesnel baskılar. Bu yöneticinin, bu kafa kopartanın yüzlerce insanı felakete sürüklediğinden hiç bahsettin mi, özellikle de yaşlı çalışanları, Aschenberger işgücünü verenler denmesinden yanaydı, ekonomik açıdan hatasız bir tanım, hatırlıyor musun? Ama sen bunları anlatmadın, durumu biraz göze hoş görünür hale getirdin, evet, bazen sert kararlar alması da gerekmişti Ebeling'in, her zaman kaygı duymuştu, bu kaygı yaptığı işe eşlik etmişti, çalışanların ref'ahı için kaygı duymuştu. Bırak bunları, boktan bir konuşmaydı, bir düşün, otuz sene öncesinde olsa neler söylerdin.

Ya da karısının adam hakkında sana anlattığı her şeyden söz ettin mi, nasıl suskunluk içinde onun yanında yaşayıp gittiğinden, nasıl da adamı balkondan aşağı atmak, zehirlemek istediğinden, adamın evin içinde ayaklarını sürüyerek dolaştığından, saatlerce klozetin üzerine tünediğinden ve ne kadar korkunç kokular yaydığından, evet, sindirim süreci her şeyi tarifi imkânsız berbat bir kokuya dönüştürüyordu, akşamları televizyonun karşısına çakılıp kaldığından, şirketten, bir türlü yükselemediğinden bahsettiğinden, hep küçük bir şube şefi olarak kaldığını anlattığından, hafta sonları oltasını alıp gittiğinden, balık tuttuğundan, bu arada ikili olta iğnesini şefinin ağzından çekip çıkarttığını veya balık kıskacıyla onun kafasını koparttığını, sonra zıplayışını seyrettiğini hayal ettiğinden söz ettin mi, hayat bu işte, bu kaygan zıplama, ama soğuk, tak, kafaya bir tane, sonra kovanın içine. Eve gidince çöpe. Bu beyaz balıkları tekrar suya bırakmak yasak. Hepsi çöpe. Ve sonra adamın son günleri, ölüşü, yatağa mahkûm kalışı, altını bağlamaları, o berbat koku, leş kokusu, artık hiçbir şeyin yararı kalmadığı için inleyişleri, o oltacının, o ayak sürüyenin, o leş kokanın öylece yatıp kalışı. Ve akşamları eve döndüğünde karısının ona bakışı, illet edecek kadar öfkeli, suratını görünce adamın gerisin geriye dönüp gidesi gelir, artık makyaj da yapmıyor, ancak bir yere

davet edildiklerinde, o zaman kadın banyodayken adam aralık kapıdan onun yüzü üzerinde çalışmasını izliyor, sanki herkesin hoşuna gitmek istiyor da bir tek kendisi önemli değil. Gazeteyi alıp tuvalete gidiyor. Orada oturuyor, orası sıcak ve kimseyi dikkate alması gerekmiyor, oturuyor ve okuyor, ara sıra bira şişesinden bir yudum alıyor. Çıktığında da, kadın tuvalete girebilmek için en az yarım saat geçmesini bekliyor, yoksa midesi bulanıyor. Artık adamın kokusuna tahammül edemiyor.

Bütün tasarılarının, hayallerinin, cesur kararlarının nasıl başarısızlığa uğradığını anlattın mı, bütün bunların nasıl ziyan olduğunu? Peki niçin? Yoo, o zaman söyle, dehşet hiçbir zaman var olmadı, de. Ne büyük, ne küçük. Bu görüntü üzerinde çalışan, her şeyi süsleyip püsleyen bütün o reklam metni yazarları, grafikerler, ışık tasarımcıları, bütün o ışıkçılar, kablo taşıyıcılarından hiçbir farkı yoktu, de. Senin konuşmaların her zaman anlamsızlığın, umutsuzluğun, dehşetin güzel bir şekilde ambalajlanmasından başka bir şey olmadı. Evet, sonra şu en olmayacak şey, köpek hikâyesi. Niçin olmasın ki, çok sayın matem konukları? Bir köpek de bir yaratıktır. Tanrı'nın bir yaratığı olduğunu söyleyemem, bunu mesleki nedenlerle yapamam. Bu konuda yetki rakiplerimdedir. Ama yine de canlı bir varlık. Ve bir hayvan bir insanın yüreğinde yer edinebilir. Şu kanarya gibi. Kadın kuşu ne yapacağı konusunda uzun süre kendisiyle mücadele etti. Kuşu verebileceği hiç kimse yoktu, hayvan dükkânının sahibi de bedava bile olsa onu geri almak istemiyordu – bunu yapamayız, demişti. Kadın uzun zaman düşündü. Evde gaz bağlantısı yoktu, ama Rohypinol vardı. Geçirdiği son ameliyattan sonra bunları saklamış ve bir süre fazladan yazdırmıştı. Sorun olmamıştı bu, kadın 79 yaşındaydı ve ağrı çekiyordu. Böylece dört ay boyunca hapları biriktirmişti. Yarım tableti hayvanın su kabında eritti, diğerlerini büyük bir bardağa doldurdu. Güzel bir gündü. Nisan başıydı, öğle sonrası, güneş vardı, dışarıda karatavuklar şakıyordu. Hansi kuşların sesini her duyuşunda, sanki uçup

gitmek ister gibi hamleler yapıyordu. Kadın serçelerin kanaryaları gagalayarak öldürdüklerini duymuştu. Renkli tüylere duydukları kıskançlıktan herhalde, diye düşündü ve suyla yemleri kafesin içine koydu. Sosyal yardım dairesindeki görevli kadın kira yardımının kısılacağını söylemişti. Kahve hazırdı. Bir an için, şimdi kahve içmenin iyi olup olmayacağını düşündü. Ama kokusunu seviyordu, akşamüstleri kahve içmek güzeldi, kafeinsiz, bunun bir zararı olmazdı.

Hansi yukarıda mutfak dolabının üstüne tünemiş ötüyordu. Hansi, diye seslendi, gel. Hansi kafese uçtu. Kadın oturup onu izledi. Kuş her zamanki gibi suyunu içti, ama sonra kadına sanki vazgeçmiş gibi geldi. Evet, tereddüt ediyor gibiydi, sanki daha fazla içmesinin iyi olup olmayacağını düşünüyordu. Hadi, iç suyunu güzel güzel, dedi kadın. Sonra kuş yemlerin yanına gitti, bir-iki gagaladı, uçmak ister gibi yavaşça kanatlarını açtı ve düşüp kaldı. Kadın her gece yaptığı gibi kafesin üstünü örttü, büyük su bardağını alarak ayakta içti, sonra yatağına yatıp üstünü örttü.

Toplumsal bir *kitsch* örneği, duygusallık, diyeceksiniz.

Yardımla gerçekleşen bütün ölümler bir tür *kitsch*'tir, kanarya örneğinde değil ama, hayır, hastanelerin ölmesi beklenenlerin kaldıkları bölümlerine gidin, insanların tek başlarına yattıkları, sadece Bosnalı temizlikçi kadının, yapayalnız ölmekte oldukları için geçerken ellerini sıktığı insanların yanına, komodinde iğrenç bir porselen bebek veya bir pelüş hayvan. Veya Thomson anlatsın size, nöbetteyken yaşadıklarını, ikinci kat, soldan ikinci kapı, iki aydır yataktan çıkamayan bir kadın. Polis daha önce gelmiş, evin içine kadar Thomson'a eşlik edin, plastik eldivenlerinizi takın, içi mentollenmiş ağız maskesini de, yine de o kokuyu bir daha unutamayacaksınız, asla, sinekleri ve kurtları da. O zaman sakin sakin, toplumsal *kitsch*, deyin yine.

Haydi, diyor melek, bırak yakamı artık.

Ben, diyorum, onun cenaze konuşmasını yaptım. Ücret almadan. Her yıl kimsesiz bir ölümü üstlenirim. Top-

lumsal vakalar. Kanaryalı kadının cenazesine sadece Thomson geldi, o ve tabutu getiren iki adam dinlediler.

Diyelim ki bunu sadece kendini iyi hissetmek için yapmadığına inandık, devamını anlatmadın ama, genç kız arkadaşına da anlatmadın, tamam, ama öbürünü de anlatmadın, kelimenin tam anlamıyla nasıl iflas ettiğini.

Paraya ihtiyacım vardı, acilen.

Hayır, ahbap, o kadar da acil değildi, yüksek, çok yüksek bir ücretti bu. Elbette, paraya her zaman ihtiyaç vardır, ama o kadar da acil değildi, buna göz yumdun. Gerçekten de fazlaydı.

Bir zamanlar bir kadın vardı, durmadan oradan oraya koşturan, hep bir şeylerin peşinde dünyanın altını üstüne getiren, ama neyin peşindeydi? İsteklerinin gerçekleşmesinin. Hangi isteklerinin? Canlılık. Haz. Sevinç. Hazdan, haz almaktan sevinç duymak; insan ancak bildiği şeyden gerçekten haz alabilir, bu tür haz alış bir istisnadır, herkes yapamaz, bunu biliyoruz ve işte tam da bu, haz arayanlar için hazzın bir parçasıdır, yani bu hazzı sadece çok az kişinin tanıması ve kendilerinin de onlardan biri olması. Ayırt edici özelliği seçkinliğidir. Anlıyor musunuz? En büyük haz bu yüzden o muhteşem fotomodeller, gazetelerde, yaşam tarzı dergilerinde gördükleriniz. Bazı insanlar var ki, Naomi Campbell'la bir kez olsun bir barda görülmek, orada onunla birlikte yemek yemek için 30.000 markçık bayılabiliyor. Ve bu siyahi güzelliğin bunun için parmağını bile kıpırdatması gerekmiyor. Eee? Siz de diyorsunuz ki, şu memnuniyetsiz Aschenberger kalkıp da 700 mark maaşla geçinmesi gereken emekli kadından söz etmesin, kirası zaten 600 marktı. Naomi'nin elinden bir şey gelmez. Evet, gelir. Ajitproptur bu. Bayreuth'ta, Salzburg'da açılışlara katılma, önemli insanlarla karşılaşma hazzı. Evde bekleyen çocuklar yok, ne yazık ki. Bu yüzden bir köpek. Köpek, muhteşem bir hayvan. Bir çoban köpeği, dedi kadın, bir Bern çoban köpeği. Burnunu onun bacaklarının arasına sokup gözlerindeki o sadakat ifadesiyle bakışı. Onun

cenazesinde konuklar olmayacak elbette, sadece birkaç dost, köpeği seven dostlar, bahçıvan, içmimar, bir fotoğrafçı. Bedenini alıp küvetteki daha önce uyutulmuş kedilerin, kobayların, tavşanların arasına atacak, sonra da hepsini birden hayvan mezarlığına gönderecek bir veterinere bırakmak istemedik onu, hayır, onun adı Burschi'ydi, bunu bilmelisiniz. Burschi kesinlikle hayvan mezarlığına gidemez, onu bahçeye gömmek istiyoruz, büyük bir bahçemiz var, göreceksiniz, bir hektardan büyük, içinde birkaç meşe var ve harika bir ıhlamur, Burschi bu ıhlamurun yanında yatacak. Sizin adınız Linde, değil mi, Thomas Linde, ne hoş.[1] Ihlamur yaşam ağacı değil midir? Gerçi bu büyüklükte bir hayvanı bahçeye gömmek yasak, ama biz yine de yapacağız. Mezar kazıldı bile, bir metrelik bir beden için yeterli derinlikte ve özel olarak küçük bir tahta sandık yaptırıldı. Birkaç sade cümleyle bir konuşma yapabilirseniz, sizi kocamın kalp krizinden ölen bir arkadaşının cenazesinde dinlemiştik. Çok hoşumuza gitmişti. Yani birkaç cümle. Eğer sizin için uygunsa, 5.000 mark.

Neredeyse, elbette uygun, hatta çok uygun, diyecektim. Tereddüt ettim. Tereddüt etmedin. Ne var bunda? Hiç. Yani? Reklam şirketlerinde çalışan edebiyat eleştirmenleri, araba firmalarına danışmanlık yapan şairler varken, niçin bir çoban köpeğinin cenazesinde konuşma yapılmasın? Hayır, tereddüt etmedim. 5.000 mark. Banka, hesabımı yine bloke etmişti. Üç aylık kira karşılığı borcum vardı. İflas durumundayım, dedin kendi kendine. Birbirine paralel yaşamöyküleri, Burschi ve Bello. Bunu hiç kimseye anlatmadın, ne meslektaşlarına ne annene ne Lena'ya, hele uzun bacaklı, saçının rengi biraz açılmış, gözleri ışığa duyarlı genç sevgiline hiç mi hiç anlatmadın.

Niçin gizledin? Bir köpek için cenaze konuşması yapmanın nesi var? O da bir yaratık.

Evet. Konuşma fena olmamıştı. Bu insanlar mide bulandırıcı, şu köpek sahipleri. Eskiden domuz olarak ta-

[1] Linde: ıhlamur. (Y.N.)

nımladığın bütün o tiplerin son derece yoğunlaşmış bir hali. Ya sen? Sen ne anlattın, insanın, biraz yakınlıktan başka hiçbir şey talep etmeyen, en fazla biraz yiyecek ve bir okşayış bekleyen, yanına her geri dönüşünde mutlaka sevinen yoldaşından söz ettin, o derin giz burada işte, bekleniyorsunuz, sevinçle bekleniyorsunuz, o sırada hangi rezilliği yapmış olursanız olun.

Fena bir konuşma değildi.

Değildi. Hoş insanlar gelmişti ve kadıncağız yutkunmaya başladı, sonra da hıçkırmaya, ağlıyordu ve burada uygundu işte, kocası nazik bir adam, bir saray köpeği gibi kolunu omzuna attı. Bahçıvan küçük tahta sandığı yeğeninin de yardımıyla çukura indirdi. Kürekle toprak atıp köpek mezarını örttü. Toplanan konuklarla birlikte eve girildi, içmimar hanım tarafından dekore edilmiş evde küçük bir büfe hazırlanmıştı. Yanında da Chardonnay.

Nefret.

Evet, nefret.

Söylesene, nerede kaldı o kutsal öfke? O sabırsızlık? Var mı hâlâ?

Evet, var, orada sırtını duvara vermiş oturan biri var, eski kadrolardan değil, Bourgogne ve Bordeaux'yla servet yapmış biri, şimdi de diyor ki: Honecker bence o çeteden çok daha iyi. Efendim? Şuna bak! Evet. O çeteden iyidir. Ve çeteyle kastettiği, o villalar mahallesindeki komşuları, tüccarlar, butik sahipleri, küçük ve büyük ithalatçılar. Bunlar insanların yoksulluğundan, sıkıntısından semiriyorlar. Nefret mi? Honecker küçük, pis bürokratın biriydi, ama sosyalizmi savunmak istiyordu. Kabul, biraz deforme olmuş bir sosyalizm. Herkes eşit olmalı. Ölümün karşısındaki kadar eşit. Herkes aynı fırsatlara sahip olmalı. Ama bunları bir araya getirmek mümkün mü: eşitlik ve özgürlük. Çözümü mümkün olmayan çelişki bu. İyi Hıristiyanların da kendi çelişkilerini yaşamaları gibi: Ya lütufkâr bir Tanrı var, ama her şeye gücü yetmiyor ya da her şeye gücü yeten bir Tanrı var, ama lütufkâr değil, çünkü bu katlanılmaz acıya, gökyüzüne doğru haykırılan bu acıya ta-

hammül ediyor. Bunu Aschenberger'in söylediğini sanmayın, bunu söyleyen, kafayı bulmuş dostumuz Edmond. Sen iyi misin? Bok gibiyim. Nasıl yani? Bir baksana halime. İnsan altınla kaplanmış boka böyle batar işte. Boğuluyorum, diyor ve kafasını tekrar duvara vuruyor. Bamın, yapıyor ve bir daha bamın. Bamın. Bamın.

Nereye indin?

Kendimi toplamalıyım, yoğunlaşmalıyım, düşmemeliyim, sıkı, sıkı, sıkı tutunmalıyım.

Cenazede Aschenberger'in üzerinde çalıştığı en son şeyden söz etmeyeceksin, onu peşinden sürükleyenin, meşgul edenin ne olduğunu anlatmayacaksın, senin paranı ödeyecek olan oğlunun, Köln'de yaşayan o nazik doktorun önünde plastik parçayı sallayıp, bakınız sayın matem konukları, merhum bununla bu kentte duran ve özgür dünyanın simgesi olan zafer meleğini havaya uçurmak istiyordu, demeyeceksin. Turistik bir atraksiyon. Bizi anıtın yıkımından bir tesadüf korudu, her şeyi belirleyen, küçük bir tesadüf. Yoksa yıkılmış, parçalanmış olacaktı, kulak verin ağıtıma: Ben, ben melek, size yol gösteriyorum, savaş her şeyi çözer, savaş her şeyi harekete geçirir, ah, o bir bombacıydı, Düppel istihkâmlarında, bir Danimarkalı, orada olmak ve anavatan dediklerini korumak zorundaydı, avluda atlara koşum takan, eken, biçen, saman balyalarını kaldıran, samanlığa atan ve şimdi elinde tüfekle Prusyalılara ateş etmek için burada bulunan Danimarkalı bir çiftçi oğlu, sonra tepesi sivri miğferli bir er geldi ve Danimarkalı, buradan geçemezsin, burası anavatan, deyince, onu gırtlağından kavradı ve boğdu, ah, yüzü çarpılmıştı, gırtlağıma bastı.

Parmaklığın başında durup hayvanat bahçesine bakıyor, ağaçlar kirli yeşil.

Of the two dreams, night and day,
What lover, what dreamer, would choose

The one obscured by sleep?[1]

Yine aşağıda sürünüp eteğimin altına bakan bir Amerikalı, topuklarıma hayran, ama yok, İngiliz de değil, daha önce de üç kere buraya gelen o cenaze hatibi bu, meleğin böyle konuştuğunu duydum, evet, gayet net bir şekilde, ne istediğini biliyorum dostum, diyor ve Berlin aksanıyla konuşuyor, bazen kaba, bazen özenli, Dahlem vurgusuyla. Tanıyorum seni pis herif, düş topuğumdan.

Sadece kendini ilginçleştirmeye çalışıyorsun, kendini hayalcilikten uzak göstermeye çalışıyorsun, ama aslında duygusalın birisin. Evet. Bir zamanlar bir adam vardı, her şeyi, öncelikle de kendini değiştirmek istedi. Cesur olmak istedi. Bir daha yalan söylemek istemiyordu. Ne başkalarını ne de kendisini kandırmak. En içten dileği büyümekti, bedensel olarak değil, hayır, epey boyluydu, herkese karşı açık olmak istiyordu, daha çok soru sormak, az yanıtlamak, nesneleri yeni baştan tanımlamak istiyordu. Bunu sen de denemedin mi. Kırmızıyı yeni bir bakışla görmeyi. Kırmızıyı görmeyi. Kırmızı rengi. Siyah giyiniyorsun, ama kırmızı renk üzerine her şeyi topluyorsun. Temel renklerden biri. Yaklaşık 590 nm ile, tayfın yaklaşık 750 nm'lik uzun dalga boyunun ucuna kadar uzanan ışığın yarattığı bir renk duyumu. Kan gibi kırmızı. Doğu kırmızıdır. Denirdi. Ama kırmızı iplik İngiliz halat takımında bulunur, bütün halatlar onun etrafına sarılır. İngiliz savaş gemilerinin güverteleri kırmızıya boyalıdır, böylece deniz erlerinin çarpışma sırasında kan görünce dehşet duymamaları sağlanmaya çalışılmıştır. Niteliklere uygun görülen renkler. Mavi, ruha uygun. Kırmızı, tutkuya. Ve partiler de renklere böyle el koymuşlardır. Manevralarda mavi takım hep kırmızıyı yener. Almanya'nın partiler coğraf-

[1] (İng.) İki hayalden, gece gündüz,
Hangi âşık, hangi hayalperest, seçer
Uykuyla bulananı?
Amerikalı şair Wallace Stevens'ın "Hymn from a watermelon pavilion" (Bir karpuz pavyonundan ilahi) adlı şiirinden. (Y.N.)

yasında maviye rastlanmaz. Ama yeşiller, kızıllar, siyahlar vardır. Liberaller bir süre sarı rengi kendileri için belirlemek istediler, Dışişleri Bakanı Genscher göbeğinin üzerine sarı bir kazak çekti. Civciv sarısı. Bunlar rastlantı mı? Kahverengiyi seçen, bu rengi, sadece o renk elinin altında olduğu için tesadüfen mi seçiyor? Yoksa daha derin bağlantılar, eğilimler, yapısal göndermeler mi söz konusu? Koku algısı düzleminde kahverengiye çürüme, küf, yanma kokusu denk düşmez mi? Kahverengi ev. Kahverengi gömlek. Kaka kahverengisi.

Siyahların siyah olmayışı gibi. Siyahta da program olarak temel bir çelişki vardır, din adamları, Katolikler, tutucular siyah olabilir, ama radikal eylemciler ve anarşistler de. Kırmızı başkaldırının, özgürlüğün rengidir. İlerlemenin, devrimin rengidir, saf biçiminde, başlangıcında, farklı ve çok daha radikal bir duyarlılığa duyulan isteğin ifadesi – anlam yüklü bir yaşam beklentisi. İsyanın, başkaldırının anı, parti örgütünün yeni iktidar ve egemenlik baskılarına dönüşüp katılaşmadan önceki devrimin anı, ama öncesinde, mücadelenin sona erdiği, çarın defedildiği, işçilerin fabrikaları ele geçirdiği o geçiş anında, Leningrad'da bir işçi en yüksek fabrika bacasının tepesine çıktı, elinde iki kırmızı işaret bayrağıyla orada durdu ve şehrin normalde işbaşı anonsu olarak çalınan fabrika sirenlerini bir konser şeklinde yönetti: Çalınan, Enternasyonal'di.

Kendimi yitiriyorum.

Erkeğin, bunu itiraf etmek istemese de kadından vazgeçemeyişinden söz etmek istiyordum. Işık satan ve kendisine Iris diyen bir kadından, gökkuşağı, tanrıların habercisi.

İkinci ve gerçek Prometheus, dedi Iris, el işleri yapan İsviçreli bir amatördür, Ami Argand, 1780'de üzerinde camdan bir silindir bulunan gaz dolu küçük bir bakır kabı bakır bir boru parçasına monte etti. Borunun içine bir fitil yerleştirdi. Bu şekilde oksijen akışı düzenlenebiliyordu. Böylece ilk suni ışık kaynağı oluştu. Bugün bizim bunun

önemini hayal etmemiz mümkün değil, dedi. Bu gaz lambasıyla aydınlık düzenlenebiliyordu ve her şeyden önce artık rahat rahat okumak, resim yapmak, hesap yapmak mümkündü. Bunu tasavvur etmeye çalışmalıyız: O zamana kadar sadece karanlığın içindeki huzursuz bir ışığın dışında bir şey yoktu, yakılan ateşin alevleri, çıra alevi, mum alevi rüzgârda, cereyanda sürekli kıpırdardı, hafif bir titreme ve parlama. Duvarlardaki gölgeler, gerçek ruhların ta kendisiydi. Seni farklı gördüğüm an hangi andı, bunu ne zaman fark ettim, biliyor musun?

Lamba kırılınca tozun içine ışık yayılır, değil mi?

Evet. O zaman her şey netleşmişti. Yani daha önce. Konuşman sırasında. Korkunç bir şey olacağını düşünmüştüm. Birisi yaşamın küçük sevinçlerinden söz edecek, genç ölenler tanrıların sevgilileridir ve böylesi saçmalıklar. Ama sen geldin, gözyaşlarından ve avuntusuzluktan söz ettin. Ne kadar kolay ağladığımı biliyorsun, ve o an sanki bana hitap ediyormuşsun gibi geldi. Ve sonra ışık, sanki seni uzun zamandır bekliyordum ve tam da cenazede karşıma çıktın.

Bak, dokun bana, burada, evet, bak bana, evet.

Dizlerini çenesine kadar çekebiliyordu, zahmetsizce.

Aschenberger'in planını yanıma almıştım. Bir eskiz, hayır, bir mimar tarafından yapılmışa benzeyen eksiksiz bir çizim, metre ve santimetre bilgileri verilmiş. Enine ve boyuna kesitlerde patlayıcının yerleştirileceği noktalar gösterilmiş, her bir sütunun gövdesindeki bölümlere. Adamın içeri atılması gerekir mi diyorsunuz? Önlem olarak gözaltına alma. Savunması için, planının çok ayrıntılı hazırlanmış olduğunu söylerdim. Kimseye zarar gelmeyecekti.

Sayın matem konukları, sizi açık ve net bir biçimde temin etmek isterim ki, durumu böyle kısaca anlatıldığında kulağa geldiği gibi hafife almış olamazdı. Ama bu işareti istiyordu. Bu işareti kazımak istiyordu. Aschenberger hiç kimseyi tehlikeye atmak istemiyordu. Nesneye karşı şiddet, insanlara karşı değil. 1921'de sütunu havaya

uçurmak isteyen ve kendi öncülü kabul ettiği adam hakkında çok şey toplamıştı.

Evet, seni seviyorum, dedim Iris'e. Bu cümlenin insanın ağzından çıkması ne kadar zor, eğer bu cümleyi gençliğin o bihaberliği içinde, keşfetmek isteyen ve keşfedebilecek olan coşkusu içinde söylemiyorsanız, tasavvur edilemeyecek kadar zor. O coşkuya kulak verdim. Eminim, evet, dedim. Oteldeki yatakta yan yana yatıyorduk, ben onun gözyaşlarının tadıyordum, tuzlu bir taşkın. Beni boğuyor.

Kendimi yitiriyorum.

Sütunun içindeyim, meleğe çıkan dar bir döner merdiven. Taş basamaklar geçen onyıllar boyunca aşınmış ve duvarlar grafitilerle kaplanmış, isimler, aşk ilanları, tarihler, oklarla delinmiş kalpler, Rusça yazılar, 1945'te Berlin'e girildikten sonra, cinsel organlar, kadının ve erkeğin, bir McKilroy burnunu ve anarşi işaretini gösteriyor. Ve sonra gerçekten de o küçük dikdörtgen delik, tam Aschenberger'in planında işaretlemiş olduğu yerde, içine rahatça bir sigara paketinin sığabileceği büyüklükte. Her bir sütun sahanlığında iki delik daha bulunuyor. Üstteki iki delik yeni gibi, alttaki eski olmalı.

Aschenberger burada döner merdivende fark ettirmeden iki delik oymayı başarabilir miydi? Aşağıda bilet kesen kadın vardı, çekiç sesini duyabilirdi. Trafiğin gürültüsü de bu sesi bastırmaya yetmezdi. Hele Aşağı Saksonyalı ve Danimarkalı turistlerin, ara sıra da bir Amerikalı veya bir Japon'un merdivenleri tırmandığı yaz aylarında.

Kendimi yitiriyorum.

Hayır, Aschenberger olsa olsa kışın, çok az ziyaretçinin yukarıya çıktığı olabildiğince sisli havalarda bu delikleri açmış olmalı. Fakat sonra, yukarı varıp da meleğin ayaklarının dibinde durduğumda, belki de kapı kilitlenirken bir kereliğine saklanıp içeride kaldığı kuşkusuna kapıldım. Ve aşağıya inip sorduğumda, gerçekten de birkaç hafta önce bir adamın bir gece burada kilitli kaldığını söylediler.

Tuhaf bir hikâye, dedi gişedeki kadın, her akşam olduğu gibi aşağıdaki kapıyı kapattıktan sonra yukarıya çıkmıştı, bu da görevinin bir parçasıydı, yani yukarı çıkmış ve sütunun çevresini bir kez dolanmış, sonra tekrar aşağıya inmişti. Aşağıdaki sergi alanına ve döner merdivenin altına bakmış, sonra kapıyı dikkatle kilitleyip evine gitmişti. Ertesi sabah, bilet çarkını henüz yerine yerleştirmişti ki, yukarıda ayak sesleri duydu. Ödü patladı, çünkü açık renk, neredeyse beyaz bir palto giymiş kır saçlı bir adam aşağıya iniyordu, bir meleğe benziyordu, evet, yaşlı bir meleğe. Gayet sakin yanından geçti, günaydın, dedi. Siz nereden geliyorsunuz? Yukarıdan. Ama nasıl? Bir şey söylemedi. Çıkıp gitti. Yukarıda, açıkta gecelemiş olmalı. Aklıma gelen tek şey, ben yukarıda sütunun çevresini dolaşırken, onun saklambaç oynar gibi önden yürümüş olmasıydı. Gökten düşmüş olamazdı ya.

Haziran ortasındaki şu sıcak gecelerden biriydi.

Kendimi yitiriyorum.

Aschenberger orada durdu, gözü hep batıda ve günbatımında, kadın aşağıdan geldiğinde, o ondan önce sütunun çevresini dolaşmaya başladı.

Biliyordum: O fanatiklerden biriydi. Tipinden belliydi. Sırf sinir, ince uzun. Hep sıskadırlar. Gözlerinde de bir anarşi parıltısı. Ve sonra başladı, tıklamalar, taklamalar, altımdaki kaideyi çekip almaya kalktığını sandım, şimdi devrileceğim, diye düşündüm. Sütunda iki kere bu takırtılar, tıkırtılar, bu kazma, oyma sesi duyuldu. Aşağıda Germania'nın yüzünü düzlüyor, generalleri ufalıyor, diye düşündüm. Ama yoo. Daha fazlasını ister gibiydi, fişekli eğlence istiyordu. Bir piroman.[1] Sen değilsin ama, arkadaşım, sende gerekli malzeme yok, radikal değilsin. İyi kötü yolunu tutturmuşsun. Sende yok, ama ötekinde büyük bir eylem için gereken yapı vardı. Evet, onda vardı. Ama ben kendimi yitiriyorum.

Plastik parçayı nasıl üçe bölecekti, diye soruyorum kendi kendime. Patlayıcı kütle, insan kendisini de havaya

[1] Yangın çıkarma hastalığı olan kişi. (Y.N.)

uçurmadan basitçe üç parçaya bölünebilir mi? Sonuçta bir bıçak veya makas kullanmak gerekir. Patlayıcıyla suikasta girişenlerin çoğunun kendi eylemlerinin kurbanı olmaları, yani amatörce sahneden çekilmeleri şaşırtıcıdır.

Hey, beni duyuyor musunuz?

Why don't you save me?

Evet. ulağa çok beceriksizce geliyor bu. Benim için bile.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1921'de, bir kaçık ortaya çıkmıştı zaten, gerçekten, kanatlarıma çıkmaya kalktı, yukarı tırmandı, söylendiğini duyuyordum, tırmandı da tırmandı, gençti daha, üzerinde terzide düzeltilmiş, kaba kumaşlı uzun ceketli bir üniforma vardı, kötü görünüyordu, sağlıksız gibi, keder içinde, üzerime tırmanıyor ve mırıldanıyordu: Üzgünüm, çok da güzel parıldıyorsun, ama devrilmelisin, böyle parıldadığın için. Bir işaret, anlıyor musun, bir işaret olmalı, melekler zaferden yana değildir. Melekler benim topladığım şeylerden yana olmalıdır, parçalardan, yırtıklardan, sakatlanmışlardan, parçalanmışlardan yana. –Üşüttün herhalde. Benim bunlarla ne işim olabilir?– Sen bunlar için buradasın, bu yüzden devrilmelisin. Keder, keder. Keder. Devrilmelisin. Üşütüğün biriydi, pasifist olduğunu söylüyordu ve sırt çantasında patlayıcı vardı, sırtında patlayıcıyla biri üzerime tırmanıyor ve bir yandan da, üzgünüm, diye mırıldanıyordu. Sabah kalkmıştı, avluya bakan bir evde kiracının kiracısıydı, avluda bir armut ağacı vardı, yapraklarını dökmüştü, tamamen çıplaktı, ocak ayıydı, hava soğuk ve kasvetliydi, kömür sobalarının kokusu duyuluyordu ve kargalar griliğin içinde kendilerine yol açıyorlardı. Dışarıya baktı. Parayı masanın üzerine bıraktı, 26 mark, içinde bulundukları ayın kirası. Ev sahibesi mutfaktaydı, tabak çanak şıngırtıları geliyordu. Tekrar dışarıya, son iki yıldır görmüş olduğu bu avluya baktı, kuzeydoğuya bakan bir pencere. Güneş sadece yazları, haziranda, bir ay boyunca sabah erken saatte sol duvara düşüyordu, bazen açık pencerenin karşısında oturup yüzünü güneşe verirdi. Bunu

özleyecekti. Oturup Landauer okudu. Ne kadar güzel bir cümle: *Kargaları taklit etmekle, kukuriku demek başka başka şeyler.* Landauer, Yahudi ve pasifist, Münih'te ezerek öldürdüler, sağcılar hapishane hücresinde üzerine çıkıp çiğneyerek öldürdüler. Sonra da, bir hamamböceği gibi, dediler. Sırt çantasıyla yukarıya tırmanırken bunu düşündü. Doğu Berlin'in anarşist seksiyonundandı, Mühsam'la tartışmıştı, bir meyhanede, vejetaryen yiyecekler, elma suyu, bira yok. Eylemin anlamı. Mülkiyet yok, iktidar yok. Eylemde sıradan bir kişisel çıkarın hiçbir yeri olmamalı. Geçerlilik veya ödüllendirme hedeflememeli. Zenginleşmenin sözü bile edilmemeli. Halkın çıkarına olmalı, halk böyle bir eylemin anlamını kavramasa bile. Bireyin eylemi. Örgütsüz. Ya komünistler? Orada da işin içinde hep iktidar var. Yönetim. Yönlendirme.

Sabah erken kalkmıştı, tıraş olmuştu, her zamankinden daha itinalı, dünden ütülediği gömleği giymişti, hâlâ düzgün görünen bir gömlek, ceketini giymişti, kurşuni, kaba kumaşlı paltosunu giymişti ve ev sahibesine, hoşçakalın, demişti.

Akşam kaçta dönersiniz?

Henüz bilmiyorum.

Sırt çantasını aldı ve merdivenden indi. Üç yıldan beri işsizdi. Ara sıra bir temizleyicide yardımcı olarak çalışma imkânı oluyordu. Bunu, askere alınmadan önce iki yıl kimya eğitimi almasına borçluydu. Elini silaha sürmemekte direnmiş, pasifist olduğunu söylemişti, Bunun üzerine Batı Cephesi'nde Verdun yakınlarında bir sıhhiye bölüğüne gönderilmişti. Yaralılara yardım edebileceğini düşünüyordu ve kendisini yaralıları ateş hattından çıkartırken buldu. İnsan hayatını kurtarmak. Bu deliliğin ortasında en azından bir şeydir. Üzerinde kırmızı bir haç işareti bulunan beyaz bir kolluk ve birkaç kalın lastik eldiven verdiler ona. Sonra cepheye gitti. Alman kuvvetleri günlerce süren top ateşinden sonra Fransızların ön siperlerini ani bir saldırıyla geçip dört yüz metrelik bir toprak

hattını ele geçirmişlerdi. Bir *Pour le mérite*[1] ve yirmi EK I dağıtıldı. Görevi, cesetleri toplayıp at arabalarına doldurmaktı. Arabalar toplu mezarlara gidiyordu. Eğer mümkünse, cesetlerin kimliklerini tespit etmek gerekiyordu. Ama çok az ceset tanınabilir haldeydi, çoğu kopuk uzuvlardan ibaretti, parçalanmış kollar, bacaklar, yarılmış gövdeler, ezilmiş kafalar, sökülmüş ciğerler yerde paspas gibi yatıyordu. Ağır topçular burada bir siper çukuru açmışlardı. Cesetlerin bazı kısımlarını başıboş köpekler ve sıçanlar kemirmişti, geri kalanlarsa çürümeye başlamıştı, kıpırtılı, yıvışık bir kütle. İlk haftalarda sürekli kusmuştu. Daha uzun süredir orada olanlar, insanın leş kokusuna, bu çürümüş, yenmiş ceset parçalarına, her şeye alıştığını, bunun da mümkün olduğunu söylemişlerdi. Cephe kesiminde şimdi sükûnet hâkimdi. Düşman Fransızların veya kendi kuvvetlerinin başlatacağı bir sonraki saldırıya, bir sonraki top ateşine kadar yapacak bir şey yoktu artık, sonra engel ateşi, makineli tüfek ateşi, tüfek ateşi, süngülü saldırı, el bombaları, ardından yine cesetler yayılacaktı, et parçaları, kollar, bacaklar, eller, bedenin nasıl bir şey olduğunu, son derece anlamlı bir biçimde incecik bir deriyle tamamen kaplı olduğunu, içten ve dıştan ayrımlandığını ve ancak böyle kavranabildiğini bilen herkes için anlaşılmaz. Savaş, kavramaya karşı işlenen bir günah. Kavramak mı? Evet, kendi kendini kavramak ve böylece kendi kendine saygı duymak. Öylesine tuhaf şeyler söyledi ki, onu doktora gönderdiler. Bir karargâh doktoru, sinirlerinin aşırı duyarlı olduğu teşhisini koydu. Gerçekten de üç ay sonra bu gruptan alındı ve bir hastane sevk trenine verildi. Lazımlıkları ve ördekleri topluyor, tuvalete götürüyor, borudan aşağıdan pırıldayarak geçen rayların üzerine döküyordu. Bir yıldan fazla bir süre cephe ile hastaneler arasında gidip geldi, bazen Hannover'e, bazen Frankfurt'a, bazen Hamburg'a. Çok ağır vakalar gördü, artık insanların arasına bırakılmaları mümkün olmayan insanlar, kafaları-

[1] Prusya Krallığı'nın en yüksek askeri nişanı. (Y.N.)

nın bir kısmı parçalanmış olanlar, yüzleri tamamen yok olanlar, ranzalarda mumyalar gibi yatıyorlardı. 9 Kasım 1918'de Hamburg Garı'na girdi. Karabinasını dipçiği omzuna dayayarak, yani kurallara aykırı taşıyan bir deniz eri ona dedi ki: Senin için artık ikmal yok. Savaş bitti.

Başka ikmal olmayacak, uzuvları kopan insanlar, kemiklerin içine giren şarapneller, ciğerleri delen, sıyırıp geçen mermiler olmayacak. Bir daha asla, dedi. İki hafta daha işine devam etti, sonra terhis edildi, Berlin'e gitti, büro kuryesi olarak çalıştı ve sonra, birkaç sömestr kimya okumuştu ya, bir temizleyicide çalıştı. Temizleyiciye durmadan üniformalar geliyordu. Devrim sırasında omuzlukları sökülen subaylar geliyorlardı, şimdi üniformalarını terziye götürüp yeniden diktiriyorlardı. Üniformalarda Demir Haçlar, gazi rozetleri, Hohenzollern nişanları vardı. Böyle devam etti, tekrar tırmandı, yaygınlaştı.

Benim bununla ne ilgim var?

Herifler seni oraya diktiler ya. Viktoria! Tam da bunun için işte, kan ve demir, tam da bunun için. Ren kıyısında nöbet tutuluyor, sevgili anavatan, huzur duyabilirsin.

Bir iz bırakması gerektiğini düşünüyordu.

Bir düşünün, kaçığın biri sorguda, bütün bu geleneğin kırılmadığını, savaş destekçiliğinin sürdüğünü söylüyor, belgelerimiz var, adamın kafası sağlıklı değil, kâsede çatlak var, kendi yaptığı bir bombayla harekete geçiyor ve Zafer Sütunu'nu melekle birlikte havaya uçurmak istiyor. Ve en âlâsı, bekleyin, en âlâsı şimdi geliyor, düzenek işlemiyor. Bu açıklamayı yaptı, düzenek işlemiyor, o zaman anlıyorsunuz, birkaç sömestr kimya okumuş olmak böyle şeylerde yeterli değil, cephede askerlik yapmadı ki, öylesi bir barış havarisi, insanlık taslayıp duruyor, anlıyor musunuz, gidip bir iz bırakmak istiyor ve bomba patlamıyor. En azından kendisi de birlikte havaya uçmuş olsaydı, yine de bir şeydi, herkes fark edecekti, ama böyle, boşuna. Zaten sadece üç yıl verdiler.

Kendimi yitiriyorum.

Seni seviyorum.

Ne diyorsun?

Iris bana baktı, bir yandan da sağ eliyle beni kendinden bir kol boyu uzaklaştırdı, sanki beni daha uzaktan, yani daha ayrıntılı incelemek ister gibi. Son günlerde değiştiğinin farkında mısın?

Nasıl?

Gözlerinden belli oluyor, evet, bazen dinlemiyorsun. Ve konuşman farklı, el kol hareketlerin farklı, daha çok ve özellikle daha hızlı sigara içiyorsun, sigarayı ağzında tutuyorsun. Eskiden ağzında sigarayla konuşmazdın, sonra da dudaklarından tütün kırıntılarını temizlemezdin hiç.

Bana bunu niçin anlatıyorsun?

Düşüncelerin başka yerlerde.

Iris haklıydı.

Az önce neredeydin?

Edmond'u düşündüm, şiltesinin üzerindeki Edmond'u. Ve onu.

Yapma. Beni de al.

Peki.

Hemen Noel öncesiydi, Noel arifesinin iki gün öncesi. Sabah erkenden, saat 5'te kalkmış ve sıraya girmek için eyalet mahkemesine gitmiştim, çünkü içeriye ancak sınırlı sayıda izleyici alacaklardı. Taksiyle oraya vardığımda, altı kişi bekliyordu bile. Ara sıra bir otobüs, bir araba geçiyordu, ama henüz ortalıkta hiçbir yaya görünmüyordu. Hava soğuk ve nemliydi, ince buz kristalleri yere doğru süzülüyordu. Saat sekizi biraz geçene kadar ana girişin yan kapılarından birinin önünde bekledik. Bu arada uzun bir kuyruk oluşmuştu. Oldukça önlerdeydim, etrafımda bekleyenler davanın önceki günler ve haftalardaki seyri üzerine tartışıyorlardı. Belli ki boş zaman eğlencesi olarak duruşmaları izleyen insanlar vardı. Hölderlin'in yaşlı haline benzeyen bir lokantacı davayı ilk günden beri izlemişti, son yirmi yıl içinde izlediği diğer davalar hakkında da bilgi sahibi olduğu anlaşıldı, hâkimi, savcıyı, savunma avukatını

eski davalardan tanıyordu. Çene ishalinden mustarip bir adam durmadan konuşuyor, sanığın neler söylediğini, savunmanın ne zaman müdahale ettiğini anlatıyor, avukatların, savcının ve iki kurbanı temsil eden müdahilin önergelerini yorumluyordu. Ben de bekliyor ve üşüyordum.

Sonunda kapı açıldı. İzleyicilerin mahkeme binasına girmesine izin verildi, bir bariyerden geçtik, dedektörlerle silah var mı diye bakıldı. Ayakkabılarımı çıkartmak zorunda kaldım, çünkü bu tip ayakkabılarda olmaması gereken kabaralar sinyali öttürmüştü. Ayakkabılara ışında bakıldı. Tükenmezkalemlerimizi aldılar. Sonra mahkeme salonuna çıkan merdivenlere geçebildik. Sıradakiler üst üsteydi ve ben nasıl olduğunu neredeyse anlayamadan geriye düşmüştüm, diğerleri sürekli ve inatçı bir devinimle öne kaydıklarından ben artık önde değil, ortalardaydım. Dava gözlemcisinin yukarılardan gelen uğultulu yorumlarını duyuyordum. Aynı şeyleri tekrarlıyordu, bunun için hep yeni kurbanlar arıyordu. Bir de Honecker Dayanışma Komitesi'nden adamlar vardı ve Batılı gizli servislerin etkileri üzerine tartışan eski yoldaşlar. Yanımda, eskiden öğretmenlik yapmış yaşlı bir kadın duruyordu. Kızı Macaristan üzerinden batıya kaçmıştı. Kadın bir yıl sonra Hamburg'a taşınmak için bir dilekçe vermişti. Okuldaki görevine derhal son verilmişti. Stasi tarafından sorgulanmıştı. Bir fabrikada paketleyici olarak çalışıyordu. Komşular ve tanıdıklar artık ona selam vermiyorlardı. Başkaları yakınlık kurmaya çalışıyor, ama tuhaf sorular soruyorlardı. Kızına gitmek, onu ziyaret etmek istiyordu, en azından bunu. Kendisine önerilen bir aracı vasıtasıyla pasaport edinmeyi denemişti. Adam Stasi ajanıydı; kadın ülkeden kaçma girişimi suçlamasıyla tutuklandı, yargılandı ve hapis cezası aldı. Yıllarca tek isteği kızını tekrar görebilmek olmuştu ve sonra, 9 Kasım 1989'da, ülke dışına çıkılabileceğini duydu, ertesi gün trenle Königs Wusterhausen'dan Berlin'e gitti ve sınırdan Batı Berlin'e geçti. Zoo İstasyonu, kızı orada onu bekliyordu.

Bugün de buraya bunları görmeye geldim, dedi ka-

dın. Sadece bir görmek istiyorum, fazlası değil, dedi, intikam duygusuyla, zaferle değil, sadece bir görmek, özellikle de Honecker'i. Hayatımı mahvetmiş olanları görmek istedim. Bunları sadece fotoğraflarından, sadece televizyondan tanıyordum. Öğretmenlik yapmayı da seviyordum ayrıca, bunu bilin.

Ee, dedi Edmond, reel sosyalizmi nasıl savunmuş olduğunu ona anlattın mı, hatalar var, tamam, ama nasıl başka türlüsü olabilir, kendisi de Naziler tarafından parçalanmış kardeş ülke tarafından parçalanan bir ülke, dediğini anlattın mı? Orada çekilen acılara rağmen, üretici güçler artık özgürce gelişebileceği, artık kapitalizmin yıkıcı mantığına tabi olmayacağı için bunun geleceğin toplumu olduğuna inandığından söz ettin mi?

Hayır. Çektiğim baş ağrısından söz edebilirdim ona. Bilirsin, partide birisinin parti politikasıyla ilgili kritik soruları varsa, karın ağrısı çektiği söylenirdi. Baş ağrısı değil ama, oysa insan başıyla düşünür, hayır, komünist partide bunun adı karın ağrısıydı, sanki herkes karnıyla düşünüyormuş gibi. Başım ağrıdı. O zamana kadar çok az baş ağrısı çektiğim olmuştu, ama o sabah merdivenlerde baş ağrısı başladı, deli gibi bir ağrı. Buna merdivendeki sıkışıklığın ve daralmanın, döşeme cilasının, tabii eğer döşeme cilasıysa, yol açtığını düşündüm.

İşte bugünkü okullarla fark bu, diye düşündüm, bugünkü okullarda artık döşeme cilası kokusu yok. En son ne zaman birini yer cilalarken gördün, diye sordum kendi kendime. Eskiden bu en zor işlerden biriydi, o kalın cila kasasıyla. Sonra yanımdaki kadına baktım ve şöyle düşündüm: İşte bu kadını, özellikle de bu kadını görmeden geçmişsin. Sınıf düşmanı sözcüğü. Gerekçe: Eleştiri sadece sınıf düşmanının işine yarar. Sonra salonun kapıları açıldı, ahşap donanımlı geniş bir salon, karanlık, hatta kasvetli, bu salonda daha imparatorluk döneminde insanlar hüküm giymişti, sonra Weimar Cumhuriyeti sırasında, sonra Nazi döneminde, şimdi de federal cumhuriyette. Gazete yorumlarında, geçmişin yükü, denilen şey. Ve bir

zamanlar bunu istemiş olan insanları gördüm: insanın insan tarafından istismarının ortadan kaldırılacağı bir toplum - uzun vadede. Sınıfsız bir toplum.

Güleyim bari, dedi Edmond, sınıfmış. Sonra güldü. Güldü. Taş devrinden kalma bir sözcük. Sınıf mücadelesi. Yahu düşün bir, o zamanlar aklında sadece mamut avlamak vardı. Bugünse herkes herkesle rekabet ediyor, hem de uluslararası düzeyde.

Al şu mendili. Kanıyorsun.

Önemli değil, o bunu görmeli. O.

Salona girdim, oturdum, son sırada bir yer buldum. Davalılar içeriye alındı, yaşlı yaşlı adamlar, onların gerçeği şuydu: sınıf mücadelesi. Proletarya diktatörlüğü. Kendilerini haklı hissediyorlardı, bir kez, hatta bazıları iki kez, halkın çoğunluğuna karşı haklı çıkmışlardı ya, savaşlardan önce iki kez. Toplama kamplarında ve hapishanelerde kalmışlardı. Eski devlet başkanı orada oturuyordu, üzerinde gri-mavi takımıyla yaşlı bir adam, bir memur veya bir emekli gibi görünüyordu ve ben düşündüm ki, bu adam faşizmi hapishanede atlatmıştı, bu acının suçuna katılmamıştı, çoğunluğa karşı direnmişti, sonra ama, belki de bir zamanlar doğru tavır gösteren küçük ama inatçı bir azınlığa dahil olma deneyimi temelinde, çoğunluğun, sadece yakında duran, güne yönelik çıkarları izlediği için geçerli olmadığına inanmıştı. Bir toplumda temelden, devrimci bir değişim için, vazgeçme ve sınırlamalara da bağlı uzun bir zamanın gerekli olduğuna inanmıştı. Kadrolar, bu arada kendisi de, vazgeçme ve sınırlamalarla yaşamak istememiş, Batı malları kullanmış, orta sınıf hayali *daça*'larında oturup iyi kalite Scotch içmiş, yoldaş halka da -gayet feodal bir biçimde- ayak işlerini gördürmüşlerdi. Yeni insan. Sesini duyuyordum, kısa kısa yanıtlar, biraz ağızda gevelenmiş, bulanık, yuvarlatılmış, her şey gibi, son zamanlarda öylesine anlaşılmaz konuşuyorlardı ki, gerçeği net görmedikleri için, anlaşılmaz hale getiriyorlardı. Davalının bir süre daha duruşmalara katılabileceğini savunan müdahil avukatının sesini duydum, ardından davalının karaciğerindeki habis

tümörden, ne kadar hızlı büyüdüğünden ve karaciğerin ne zaman iflas edeceğinden söz etti, ama eski devlet başkanı o zamana kadar davasını takip edebilirdi. Yakında gerçekleşecek olan kendi ölümü hakkında konuşuluyordu, tartışmalı olan sadece süreydi, üç ay, belki altı ay. Honecker orada kıpırtısız oturuyor, tıp alanındaki bilirkişilerin kendisine kaç hafta biçtiklerini dinliyordu. Sonra duruşmaya rutin olarak ara verildi. Dışarı çıkmak serbestti.

Her şey yanlış, değil mi, dedi Edmond, bütün o güzel düşler.

Hayır, her şey yanlış değil. Öyle düşünmedim. Bunlar benden bir parçaydı, dediğim gibi, uzun zamandır içinde olmasam da benim hayatımın bir bölümüydü. Bayrağın -kastedilen kırmızı bayrak- önünden yürüdük, işçinin birisi böyle söylemişti bir zamanlar, entelektüellerden -entellerden- hep küçümsemeyle bahsedenlerden, bunlar her yerde bilgiçlik taslarlar, hangi sistem olduğu önemli değil.

Iris bunları dinliyor, uzak zamanlardan gelen haberler gibi, Hıristiyanların kovuşturulduğu dönemlerden de söz ediyor olabilirdim. Anlayamadığı, kendini inkârın, hatta kendini cezalandırmanın derecesi. Ayrıca bunu anlamak zor da, bunu bugün kendime açıklayabilmek. Saf, adil topluma, eşitliğe ve kardeşliğe duyulan istekti bu, gaddarca bir bencillik değil, her yere ve her şeye sinmiş o yıkım mantığına karşı bir muhalefetti. O zamanlar şöyle düşünürdüm: Bir şeyler yapmalısın, öylesine, bu yapmak sözcüğü, hesapçı çıkar düşünceleri beslemeden öne çıkmak. Şimdiyse, daha fazla eşitlik ve adalet adına hayatı mahvedilmiş olan bu yaşlı kadının yanında oturuyordum. Baş ağrım katlanılmaz bir hal almıştı.

Dışarı çıktım. Dışarıda, şimdi güneşin de ışıdığı soğuğun içinde, bu işkence halini alan baş ağrısının azalacağını düşündüm. Ama enseden başlayıp başımın arka tarafında saçlarımı diken diken edecek kadar şiddetlenen o delice ağrı devam etti. Ayrıca kendimi kötü hissediyordum. Neredeyse kusmak üzereydim. Bir restorana girdim ve bir bardak su rica ettim. Garson kız bana baktı ve, kötü müsünüz, diye sordu. Çok solgun görünüyorsunuz. Evet.

Bir bardak su getirdi, Berlin musluk suyu. Bir de aspirin getirdi. Suyu içtim ve aspirini yuttum. Ayağa kalktım, teşekkür ettim, bir on mark bırakıp dışarı çıktım, sokaklarda yürüdüm, ve yavaş yavaş, çok yavaş, ağrının ve bulantı duygusunun azalmasıyla anladım ki, bu benim kopuşumdu, parti kaydımı yenilemekten vazgeçtiğimden, yani partiden ayrıldığımdan bu yana geçen on yıldan sonra, ancak şimdi tamamen vedalaşmıştım. Bir şey sona ermişti, yeni bir şey başlayacaktı. Ama o zamandan beri baş ağrıları hep tekrarlıyor, yılda bir-iki kez, müthiş bir ağrı, hiçbir şey düşünmeme izin vermeyen migren krizleri. Ve her seferinde o duruşma gününün acıtan anısı.

Edmond başını iki yana salladı. Sen geç kaldın, eski dostum. Herhalde mesleğinle ilgili. Bak, eğer Aschenberger'in konuşmasını yapıyorsan, benimkini de yapacaksın, tamam mı.

Bu boktan hayat, hepsi bu olamaz.

Gitsem onun için daha iyi olacak diye düşündüğümü söyledim Iris'e. Ve gittim de, yavaşça aşağıya indim, dışarıya çıktım.

Liberté. Égalité. Fraternité.

Böyle mi bağırdın? Gerçekten mi?

Hayır, ben değil. O yukarıdan bağırdı.

Ama sen, senin bağırdığını söylemiştin. Kolunu omzuma attı. O zaman.

Evet. Bunu yapmıştım. Amfide. Edmond da oradaydı. Sorbonne'un büyük amfisi. Düpedüz şanslıydım. Tam da 68 ilkbaharında Paris'te okuyordum. Gösteriler, yakılan polis arabaları, greve giden Renault işçileri. Kaldırımın aşağısında kıyı vardı. Orada bir keresinde bir dayanışma adresini kalabalığa okumuştum. Daha önce hiç bu kadar insanın karşısında konuşmadığımdan çok, ama çok gergin olduğum için birkaç hatırlatıcı sözcüğü not etmiştim. İki-üç bin kişi toplanmıştı, basamaklarda, kürsüde, omuz omuza oturuyorlardı. Sartre'ın konuştuğu gün değildi bu, normal işgal günlerinden biriydi.

Kimin adına konuşma yaptın?

Kendi adıma. O zamanlar böyleydi, denirdi ki: *Les camarades allemandes.*[1] Daha sonra bir Fransız kız yanıma geldi, öylesine açık bir gülüşü vardı ki, evet, açık bir gülüş, sanki benimle karşılaştığına hayret etmiş gibi kaşlarını havaya kaldırmıştı ve ön dişlerinden birinde pırıldayan beyaz bir leke vardı. Siyah, dar bir balıkçı yaka kazak giymişti, iri yuvarlak göğüslerini daha da yuvarlak gösterecek şekilde uzunlamasına yollu bir kazak, göğüsleri öylesine yuvarlaktı, öylesine yukarıdaydı ki, estetik cerrahi broşürlerindeki resimler gibiydi. Heidelberg'de okumuştu ve beni evine davet etti. Böylesine rahat, böylesine kaygısızdık o zamanlar. Evine gittik, geceydi, hâlâ güneşin ısısını taşıyan sokaklarda yürüdük, sarmaş dolaş, öpüşüp durduk ve sonra çatı katındaki küçük evinde yemek yedik, şarap içtik. Tam hayal ettiğim gibiydi, Paris'te Sorbonne'da okuma isteğimin temelinde aslında, bu kız gibi, dar siyah kazağını başının üzerinden çekip çıkaran bir kızla beraber olmak için duyduğum o derinlerdeki, kıpırtılı istek vardı. Yatağının eni 80 santimdi. Böyle bir şey eskiden mümkündü, uyumak da, ancak düş ağırlığında fısıltılarla tekrar ona yaklaşmama izin verdiğinde bölünen uykular uyumak. Dört gün üç gece birlikte olduk. Gündüzleri oturumlara katıldık, akşamüzerleri ona gittik ve ancak ertesi sabah tekrar dışarı çıktık, bir kafede sütlü kahve içtik, baget yedik, sonra tekrar boykot oturumlarına gittik, ama olan bitenden, dramatik sokak kavgalarından pek haberimiz olmadı. Bir keresinde, grevdeki Renault fabrikasının önüne gittik. Daha sonra yıllar boyu yaşayacaklarımdan, Münih'teki o elektronik fabrikasında gazeteleri işçilere dağıtmaya çalışmamızdan çok farklıydı. Sonraları sık sık Renault fabrikasının kapısını düşündüm, yüzlerce işçi fabrikayı işgal etmiş. Orkestralar çalıyordu, nefesliler, bir de kuartet vardı, sayın matem konukları, inanmayacaksınız, Schönberg ve Eisler çalan bir kuartet vardı, Renault fabrikasının kapısında. İşçilerin Schönberg kuarteti için

[1] (Fr.) Alman yoldaşlar. (Y.N.)

deli olduklarını söylemek istemiyorum, onlar Liège'den gelen akordeon orkestrasının önündeydiler, dans müziği çalan otuz kişi, ama Enternasyonal'i de çalıyorlardı. Her şey mümkündü ve bu bir şenlik gibiydi. Üçüncü gün tıraş olup üstümü değiştirmek için eve gittiğimde, kapı çaldı.

Devrimlerin çekiciliği nerededir, biliyor musun, diye sormuştu Edmond, başlangıcı karmaşık cinsel ilişki anlayışıyla birlikte yürür hep, netameli Robespierre'i bir yana bırakıp Fransız Devrimi'ne bir bak, Rus Devrimi, Küba Devrimi, bir Almanlar böyle değil, Doğu Almanlar değil, burada orta sınıf kokuşmuşluğu var, karılarını gizlice aldatan ve bira içerken pis fıkralar anlatan parti görevlileri, oysa Che ve Fidel, kadınlar sıraya giriyordu, her devrimciye iki, hayır, üç kadın.

Bırak bunları, bunlar meyhane muhabbeti.

Yoo. Hiç de değil. Gerçek. İki-üç erkeği olan kadınlar da vardı. Ama normal durum maçolardı. Sana devrimin ne kadar çabuk yozlaştığını söylemek istiyorum. İktidar hevesi yüzünden, bunun anlamı şu: kıyak hayat, yani: ayrıcalıklar. Birçok gönüllünün kahve toplamaya gittiği Nikaragua'daydım bir zaman. Dayanışma kampanyalarından biri: Nikaragua için süt. Bunun için Kuzey Almanya'daki Protestan kiliselerinde bağış toplandı. Bu oldu, gülme, gerçekten. Uluslararası dayanışma. Bitti. Hepsi bitti. Neyse, bir şeyler kutlanıyordu. Devrim Günü veya Halk Eğitim Günü, şimdi hatırlamıyorum. Bir şenlik. Yüzlerce konuk, özellikle yurtdışından. Pek çok şenlikten biri. Kitap Günü veya benzeri bir şey. İnsanlar açık havada toplandı. Rom içildi ve dans edildi. Alanın orta yerinde kordonla ayrılmış bir podyum vardı. Orada komutanlar oturuyordu. Komutanlardan biri de şu Borge'ydi, içişleri bakanı, yani emniyet müdürü, bir kurbağaya benziyordu Borge. Kurbağa, yanında iki sarışın üniversiteli kızla oturuyordu, bunlara *Sandaletta*'lar deniyordu, yani bu kokuşmuş kurbağayla da dayanışılıyordu. *Sandaletta*'lar kurum kurum kuruluyordu. Dayanışma. Orada oturdum ve kurbağanın *Nica libre*'sini içmesini seyrettim, yanında iki kızla bera-

ber, müthiştiler diyorum sana, İskandinavyalı veya Kuzey Amerikalı herhalde, öncelikle gençtiler. Bu kurbağa ağız, kollarını dayamış orada oturuyor, *Nica libre*'sini içiyor, ara sıra da kızları elliyordu. O sırada devrim muhafızlarından biri yanıma geldi ve dedi ki: Kaybolun buradan. *Por qué*,[1] diye sorduğum için de derhal kabalaştı. Soru sormak yasaktı. Oturduğum duvarın üzerinden kalkmak zorunda kaldım. Adam beni itekledi. Soru sormak iktidarı taciz etmek oluyordu. Borge'den on metre uzaklıktaki duvarın üzerine kıçını yerleştirmek de öyle. Devrimciler bu kadar hızlı bozulmuştu. İktidar sahibiydiler ve iktidar kösnülleştiriyordu. Bu laçka tipler için kendimizi parçalamıştık. En keskin lafları eden de özellikle buydu, en radikalleri, daha sonra iktidardan düştüklerinde ticarete başladı. Küçük pis bir kapitalist. Küçük olduğu gibi bir kurbağa kadar da çirkindi. Ama birkaç sene keyfine bakmıştı. Profesyonel devrimci. Hiçbir şeye para vermesi gerekmiyordu. Dayanışma sayesinde sırtı sağlamdı.

Mademki her şeyi bu kadar çabuk fark ettin, o zaman niye sokaklarda o dev pankartı taşıdın? 1 Mayıs. İşçi bayramı. Devrim. Stilize edilmiş doğan güneş. Kırmızı.

Ben kendim taşımıştım zaten. Başkasına taşıtmamıştım. *Sandaletta*'ları da taciz etmemiştim, Vera vardı hem. Kahrolası.

Bamın, diye bir ses çıktı ve kafasını tekrar duvara vurdu.

Nerede kaldım?

Kapı çaldı.

Doğru. Kapı çaldı. Karşımda iki adam vardı. Tıraşımı henüz bitirmiştim, yüzümde hâlâ köpükler vardı. Siyasi polis. Polislerden biri bana valilik emrini okudu. Sınırdışı ediliyordum. Arkalarında dehşet içindeki Fransız ev sahibem duruyordu ve korku içinde, sempatik Alman kiracısının götürülüşünü izliyordu. Aylardır evinde bir fesatçıyı mı barındırmıştı? Beni bir polis arabasıyla gara gö-

[1] (İsp.) Neden? (Y.N.)

türdüler. İki saat orada gözaltında bekledim. Sonra üniformalı bir polis geldi, nazik bir genç adam, neredeyse çekingendi, beni trene götürdü ve bir kompartımana soktu. Kompartıman kapısını dört köşeli bir anahtarla içeriden kilitledi, anahtarı üniformasının cebine soktu. Karşıma geçip oturdu.

Peki sonra?

Bir şey olmadı. Sohbet ettik. Babası eskiden bisiklet yarışlarına katılırmış, star değilmiş, öndekileri izleyen bir artçı olmuş hep, dört kez Tour de France'a katılmış. Bana etapları, bisikletleri, vites düzeneklerini, hatta supapları anlattı. Kendisi de bisikletçiymiş, ama bırakmış, yeterince dişli olmadığını söyledi, sonra polis olmuş. Ama polis olarak da dişli olmaya ihtiyacı vardı. Elbette, işte bu nedenle müdahale ekibinde olmaya uygun değildi. Onlar sıkı girişiyordu, bizim Alman polisinin de önündeydiler, en azından o zamanlar. SS de Gaulle'cüleri denirdi onlara. Kasklar ve gaz maskeleri takarlardı, kol ve bacaklarında zırhlı veya dolgulu takviyeler olurdu, mavi tulumlar giyerlerdi, dayak atmak için iş kıyafeti. O zamanlar bizde, Almanya'da polislerin beyaz üniforma kasketlerini çekip almak mümkündü. Bizim komün evindeki mutfak dolabının üzerinde bir tane vardı. Polis umutsuzca kasketini korumaya çalışmış, ama kasket çoktan elden ele geçip gitmişti. Fransız'a, satranç oynamayı bilip bilmediğini sordum. Biliyordu. Kafelerin birinde para için satranç oynamak gibi romantik bir hayalim olduğundan, Paris'e giderken yanıma bir satranç takımı almıştım. Bunu 50'li yılların bir filminde görmüştüm, bir anarşist –Gérard Philippe mi oynuyordu?– bir cinayet hikâyesine karışmadan önce, tıraşsız ve siyah giysiler içinde, bir kafede satranç oynuyordu. Oynamak için insanlara para vermem gerektiğini çok çabuk anladım. Çoğu benden daha iyi oynuyordu ve hepsi para için oynamaya hevesliydi. İlk iki hafta birkaç kez denedim, daha sonraki aylarda bir daha oynamadım, ta ki Champagne'dan geçip Strasbourg'a kadar gittiğim bu yolculuğa kadar. Polis fena oynamıyordu.

Vous êtes un révolutionnaire professionnel.

Birinin beni profesyonel devrimci olarak nitelediği tek durum bu oldu, hem de belli bir hayranlıkla, üstelik bu bir polisti, yani herhalde kendisinin de inandığı gibi, doğal bir rakip. Tuvalete gittiğimde benimle birlikte geliyor ve kapının önünde bekliyordu. Bunun için kesin emir aldığını söyledi bana. Çişimi yaparken büyük bir gurur duyuyordum. Lenin'i ve zırhlı vagonunu düşünüyordum.

Mutluluk mu hissediyordun?

Hayır, Edmond'la büyük amfide otururken mutluluk hissettim. Bir şey mi söyleyeceksin? Hayır, sen konuş. Senin Fransızcan daha iyi. Evet, o zamanlar benim Fransızcam daha iyiydi.

Elbette bir de daha sonra, sonra, siyah dik yakalı kazak giyen o kızla birlikteyken mutluluk hissettim.

Il se leva, donna la lumière qui la gifla en plein visage.[1]

Çöp toplama yeri şehrin epey dışında. Çöp kamyonları virajları ağır ağır tırmanıyor, belediyenin çöp toplama noktalarından geliyorlar. Rüzgâr var ve yanık kokusu getiriyor, keskin bir koku; tanımlanması güç bir başka koku daha var, eskiden bakalit yanarken çıkan koku gibi, evet, en çok bu kokuya benziyor. Kâğıtlar ve naylon torbalar alana yayılmış, havada martılar süzülüyor. Kamyonlar çöpü boşaltıyor, tırtıllı araçlar çöpü dağıtıyor. Buradaki çöpler diğerlerinden ayrılmış. Yine de her tarafta teneke kutular, yemek artıkları, pet şişeler, orada mavi camdan bir parfüm şişesi, hatta içinde biraz sıvı görülüyor, insan onu yerden alıp koklama eğilimi duyuyor, ama yapmamak daha iyi, çünkü arka tarafında yapışıp kalmış ve kurumuş sarımsı bir paket artığı var. Kırık bir çocuk arabası tekerleği, bir güneş şemsiyesinin parçaları ve yine o ağzı bağlı çöp torbaları, içleri yemek artıkları, tavuk kemikleri, patates kabukları dolu, bir elektronik çalar saat, piller, buraya atılmaması gereken piller, ama naylon torbanın içindeler,

[1] (Fr.) Ayağa kalktı, kızın suratında tokat gibi patlayan ışığı yaktı. Albert Camus'nün "La Femme Adultère" (Zina Yapan Kadın) adlı öyküsünden. (Y.N.)

torba biraz buğulanmış da olsa iki pil belirgin bir şekilde görülüyor. Orada kırmızı, dikkat çeken, benim dikkatimi her zamanki gibi çeken bir şey parıldıyor, kırmızı plastikten küçük, oval bir kutu, herhalde bir sabun kutusu. Eskiden bazen Güney Kore'den, Fransa'dan, Rusya'dan heyetler getirdiğim bu alana geldim. Yıllardır gelmediğim bu yere geldim. Bunları görme isteği duydum, bu bayırda dolaşmak istedim, bu görüntüde hep sakinleştirici bir yan var, tuhaf bir biçimde tiksindirici değil, itici değil. Berlin' de her gün dört bin ton çöp atılıyor, bunlar, çöp kovanızı dışarıya bırakmadıysanız, sabah zilinizi çalıp evinizden alarak kamyona kadar taşıyan nazik çöpçüler tarafından toplanıyor, çöp kovaları kaldıraçla kamyona boşaltılıyor ve çok sayıda kova boşaltıldığında, kamyon çöp toplama noktalarından birine gidip yükünü bırakıyor, sonra çöp büyük nakliye araçlarıyla yakım tesislerine veya çöp yığım yerlerine taşınıyor, belediye özellikle bu çöp işinde şaşılacak kadar iyi iş çıkartıyor, çok sayın bayanlar ve baylar.

Farklar vardı elbette, Doğu'da gazeteler özenle katlanır, istiflenir ve sicimle bağlanırdı. Batı'da öylece çöpe tıkılır. Toplumun arkasında bıraktığı çöp bize her zaman toplum hakkında bir şeyler söyler. Deneyimli çöp kamyonu sürücüleri, o evde ekoloji bilincine sahip bir ailenin mi, yoksa kayıtsız bir ailenin mi oturduğunu, atılan çöpten hemen anlarlar, çöpün paketlendiği torbalara bakarak ne yediklerini söyleyebilirler, ve Bourdieu hassas farklar diyagramını çöpe göre oluşturabilir. Şurada Bretagne bölgesinden St. Pierre tereyağının altın yaldızlı ambalajı, orada Aldi süpermarketindeki ucuzluktan alınmış tereyağının beyaz yağlı kâğıdı. Dahası, çöp kamyonu sürücüsü orada artıkları da görür, bir kızartmadan kalanlar, yarısı dolu bir yoğurt kabı. Evet, ne tüketiliyor, ne atılıyor. Yarı tüketilenler, kullanılanlar. Kullanılmayanlar.

Fransızcam bana bu işi sağlamıştı.

Elle pleurait, de toutes ses larmes, sans pouvoir se retenir.[1]

[1] (Fr.) Kız kendini tutamıyor, hüngür hüngür ağlıyordu. Camus, *agy.* (Y.N.)

Baksana, sen düşüncelerle oynamıyorsun değil mi?

Iris bunu söylerken bana öyle bir baktı ki, annem aklıma geldi.

Doğrusunu söylemem gerekirse, bazen oynarım, ama, hayır, dedim. Yani rahat olabilirsin. O nesneyi Wannsee'ye atıp sulara gömeceğim.

Bir şey söylemedi, sadece başını salladı.

Bunu yapabileceğime inanmasına sevindim.

Iris'e anlatmadığım şey, Aschenberger'i ziyaret etmiş olduğumdu. Normalde asla yapmadığım şeyi yapıp ilişkilerimi kullanmıştım. Bir telefon yetti.

Elbette, dedi Bay Wendland, olur tabii.

Bir taksiye binip binaya gittim, herhalde altmışlı yılların başında yapılmıştı, ateş tuğlasından; beyaz çerçeveli küçük pencereleri vardı. Kapı görevlisine adımı söyledim. Wendland geldi, selamlaştık. Asansörle alt kata indik. Koridor zemini gri bir plastik malzemeyle döşenmişti, duvarlar beyaz fayans kaplıydı, Wendland'ın elektronik bir anahtarla açtığı metal kaplamalı kapıdan girdiğimiz mekân belki 25 metre uzunluğundaydı, uzunlamasına tarafı çelik sac kaplıydı ve içinde üç sıra halinde üst üste düzenlenmiş, metal kapaklı raflar vardı. Beyaz neon ışığıyla aydınlatılmış olan bu mekâna girdim, öyle görünüyordu ki, içinde hiçbir şeyin gizli kalamayacağı acımasız bir ışıktı. İçerisi serindi, ama havada yine de formalinle karışık tatlımsı bir koku vardı. Wendland elindeki kâğıda baktı, sonra 19 numaralı metal kapağı açtı ve küvetimsi bir sedyeyi neredeyse hiç zahmetsizce, buz gibi bir esintiyle birlikte bölmeden dışarı çekti, üzerindeki beden çıplaktı ve ilk dehşet, karnındaki kaba dikişle dikilmiş yarıktı. Otopsi yapılmıştı. Elleri büyük bir kayıtsızlıkla bedeninin üzerinde duruyordu, yüzünde kırlaşmış bir sakal gölgesi görülüyordu, kır saçları kaymıştı, bir peruk, başında bir peruk vardı, ama sonra derin bir dehşetle, kafatasının açılmış ve kafa derisinin dürülüp kafatasının tepesinde toplanmış olduğunu gördüm. Kapalı gözleri çöküktü, etrafları morarmıştı, sıska ve sanki üşüyormuş gibi görünüyordu, din-

dirilmez bir sıcaklık isteğiyle bu buz gibi yitikliğin içinde yatıyordu. Acının ölümle de son bulmayacağı, acının her zaman ve sonsuza kadar kalıcı bir duygu, bu korunmasız üşüme olduğu, yaşam denen o yaranın hatırlanışı olduğu korkunç bir düşünceydi. Yüzünde çocuksu bir şeyler vardı, hem inatçı hem de teselli arayan bir yan. Kafasını duvara vurarak kanatan Edmond'u düşündüm. Bu boktan hayat, hepsi bu olamaz.

Onu tanır mıydınız, diye sordu Wendland.

Evet, eski zamanlardan.

Karaborsa. Gözü kararmak. Gece gibi kara. Ölüm gibi kara. Ama yine de siyahın yasın rengi olması gerekmiyor. Hindistan'da yas rengi beyaz. Her şeyi içinde barındıran karanlığa geri dönüş, güzel siyah, o olmasa, her şeyi aydınlatan, her şeyi ışıtan ışık olmayacaktı.

Işık!

Seyirci kısmında duruyor, neredeyse tam ortada, beyaz sahnenin üzerinde eğik, neredeyse sahnenin tüm enini kaplayan bir basamak konstrüksiyonu var, rahat yedi metre yüksekliğinde, beyaz ve boş, üzerinde ikili-üçlü gruplar halinde aksesuarsız oyuncular, üzerlerinde Rokoko kostümler. Iris bir orkestra şefi gibi işaret vererek ışığı devreye sokuyor, alttaki spotlar, beyaz, ışıkla taranan on yedi basamak var, ışığın konumlarına göre değişen bir tarama. Daha fazla, diye bağırıyor, daha fazla ışık! Yukarıdan! Daha fazla, diye eliyle işaret ediyor, daha fazla! Üç ve dört numaralı spotlar, daha fazla! Şimdi her şey onun beyaz ışığına batmış durumda. Oyuncuların gölgeleri düşüyor, daha fazla ışık ve şimdi dikey, yukarıdan. Oyuncuların gölgeleri kayboluyor, porselen biblolar gibi görünüyorlar, hayır, melekler gibi, kanatsız melekler. Şimdi iki çift var, sağda bir çift, solda öbür çift. Sağdan kırmızı filtre! Kırmızıyı artırın, daha fazla kırmızı! Soldan mavi filtre! Sonra filtreleri değiştirtiyor. Şimdi merdivenin sol tarafı kırmızı, sağ tarafı mavi, bunu değiştirmek istiyorsunuz,

bu renk skalası beyinde o kadar yerleşmiş ki, en azından benimkinde kafa karıştırıcı bir gerilim yaratıyor. Şimdi aşağıdaki beyaz ışıklardan biri azaltılsın! Tam bu sırada, merdivende bir çiftin durduğu yer ışıkla taranıyor. Bir gökyüzü merdiveni. Iris, üzerinde Vivien Tam'in gri-beyaz leke desenli ipek gömleği ve siyah bol ipek pantolonuyla orada duruyor, gri zorluğu aşmanın rengidir, demiştim ona, gri gölgenin rengidir, siyahtan beyaza geçiştir, gri yeniden doğuşun rengidir. Orada öyle dururken ona bakıyorum, saçlarını sağ kulağının arkasına atma alışkanlığı, başının ilk hareketiyle yine önüne düşüyorlar. Iris hoşnut değil, düşünüyor, sonra sanki yüzünü bir perdeyle örtmek istermiş gibi gür saçlarını sallıyor. Enerjik bir baş sallayış, hem sabırsızlık hem reddediş içeren, bu yüzden de yeniden başlama anlamına gelen bir hareket.

Hayır, diyor, üç ve dört numaralı spotlar, her ikisi de daha fazla sağa kaymalı, daha ileri, oraya, oraya.

Gelip yanıma oturdu. Nasıl buluyorsun?

Harika.

Hayır, henüz değil. Tam değil. Daha yeterince iyi değil.

Bu basamaklar, ışıktan bir gökyüzü merdiveni.

Bir an hayretle yüzüme bakıyor. Tamam. Peki.

Zafer Sütunu beyaza batmış haliyle çok yabancı görünecek, acımasız bir beyaz, renkli hiçbir şey yok, bir neon beyazı hayal ediyorum, her şeyi, oraya yerleştirilmiş altın kaplamalı topları soğuk gösteren ve gölgesiz, bu önemli, gölgeleri silmek. Ve ışıklandırılmış nişlerde siyah metin parçacıkları okunacak. Bu metinleri çoktan seçtim bile: kan ve demir. Biz Almanlar yeryüzünde Tanrı'dan başka hiçbir şeyden korkmayız. Dünya, Alman bünyesinde sağlığına kavuşacaktır. Çalışmak özgürleştirir.

Love me or leave me.[1]

Efendim?

Hoparlörlerden duyuluyordu bu.

[1] (İng.) Beni ya sev ya terket. Değişik sanatçılar tarafından yorumlanmış bir caz şarkısı. (Y.N.)

Hangilerinden?

Dün, dün gece, arabayla Cottbus'tan dönerken. İki kez bir şey söyleyecek gibi olmuştu, şimdi düşünüyorum da, iki kez duraksamıştı, bugün bana söylediği o söylenemeyen şey, ama Iris beklemek istiyordu, Ben'le konuşana kadar, sanırım. Arabayla yol alıyorduk ve ben geceyi onunla geçirme isteği içindeydim. Evet, geceyi onunla geçirme isteği. Bunu ona söylemeliydim. Ama sesimi çıkartmadım. Önce konuşma metnimi yazmam daha iyi, diye düşündüm.

Konuşmayı yazmak zorundaydım.

Nemli leke yolun üzerinde, bu gri ve dümdüz alanda daha fazla yayılmıyor, son biçimini aldı, fazla büyük değil, bir noktada, belki de zeminin düz olmaması nedeniyle düzgün bir yuvarlak çiziyor, vücudun yakınında o taze, muhteşem kırmızının bir kısmı hâlâ parlıyor, cila gibi, ama hızla kızıl-kahverengiye dönüşüyor, parıltısını yitiriyor, matlaşıp donuklaşıyor, asfaltın griliği ve tozuyla değil ama, kendi içinden bir hareketle -böyle görünüyor- pırıltısını yitiriyor.

Sayın matem konukları, adı bir zamanlar Aschenberger olan, insanın bir şeyi değiştirmek istiyorsa önce kendini, hatta adını bile değiştirerek işe başlaması gerektiğini göstermek için, evlendiğinde karısının adını -Lüders- alan bir adam hakkında konuşacağım. Şaşırtıcı olan şu, öyle birisi ki, mülkiyet istemiyor, ev, araba istemiyor, o şekilde yaşamaya çalışıyor ki, herkes böyle yaşasa, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik hedefleyen barışçı bir toplum oluşabilir, sadece ihtiyacı olan şeylere sahip biri, yalan söylememeye gayret eden biri, insanın insana yardım etmesini isteyen biri, sömürü istemeyen, şiddet, en azından insana karşı şiddet istemeyen biri. Peki ya eşyalara karşı şiddet? O bu noktada bir dönüşüm geçirmiş olmalı, sayın matem konukları, notlarından ancak bölük pörçük izleyebildiğimiz bir dönüşüm. İnsanları sarsmak istiyordu, şiddetle, şiddet yüklü sembolik bir eylemle. Peki, neye karşı? Haksızlığa karşı. Aşağılamaya karşı, özellikle de katlanılmaz kayıtsızlığa karşı. Bu

adam komünistti, küçük bir kadro partisinde örgütlüydü ve anarşist oldu, çoğunlukla bunun tersi gerçekleşir. Anarşist olduğunu söyleyebiliriz, radikal bir anarşist olduğunu da vurgulamalıyız, pasifist düşünceye tamamen bağlı, sonradan bir simgeye karşı patlayıcı madde kullanmak gerektiğine inanan bir anarşist. Simge, bir tekilin genel bir durum adına ortaya çıkmasıdır. Tanımlayıcı işaret. Zafer için. Zafer melekli Zafer Sütunu. Havaya uçurmak istediği, Michelangelo'nun Davud'u değildi. Davud, güçlüler karşısında zayıftan yana durur, insanın kendisini yetenekle, zarafetle, zekâyla savunmasından yana durur. Balistik, hesaba dayanan, estetik savaş sanatıdır. Topçular, subaylar arasından entelektüel olanlarıdır. Ata binmek için sağlam bir apışarası yeterlidir. Bu bölge matraktır, amiyane konuşma biçimimi bağışlayın, bölge ve matrak, ama kelimelerin tınısı bu havayı veriyor; daha çok bir fabrika bacasını andıran bu sütunu havaya uçurmayı ben de isterdim, ama, her zaman yolumu kesen bu ama olmuştur, çekili bir el freni gibidir bu, böyle bir şeyi asla yapmazdım. İstedim, ama yapmadım. Şu anda hakkında konuşmakta olduğum kişinin pek de cesur bir yaşam sürmüş olduğu söylenemez, eğer uygun görürseniz, o bir gözlemciydi, tarihçiydi, bir tarihçi sadece mesleği nedeniyle bile yaşamını anlamlandırmış olmaz mı? Çok anlamsız göründüğü noktada bile? Hatta bu yaşamı yaşamış olana bile anlamsız göründüğü noktada? Parasını böyle kazanıyordu, gündelik yaşamın kutsallığının tarihçisi olarak. Bir zamanlar, kendisini ve insanların içinde yaşadıkları koşulları değiştirmek istiyordu. Eğer bu gerçekleşmiş olsaydı, farklı bir konuşma yapmam mümkün olurdu. Ama şimdi onun hakkında sadece, kimseye zarar vermediğini, yalan da söylemediğini, ama biraz rötuş yaptığını söyleyebiliriz, bir karısı vardı, ondan boşandı, yaşlanmak istemeyen sevecen bir kadındı, kendisinden çok daha kahramanca davranmış olan ve hâlâ da öyle olan bir kadın, çünkü bütün savaşların en ümitsizine girişti, yaşlanmaya karşı savaş açtı. Adamın bir de kız arkadaşı vardı, ışık satan bir sevgili, bazen onun beklediğinden çok farklı tepkiler veren, işine

düşkün, güzel, genç bir kadın. Kadının, aralarında yirmi yıldan fazla yaş farkı olan bu adama niçin âşık olduğunu kendisine sormalıyız. Belki baba imgesi, belki merak, belki iki bedenin fiziksel dalga boyları birbirini tutuyordu, belki neden adamın mesleğiydi. Sadece cenaze konuşmacısı değildi çünkü, aynı zamanda da devrimciydi, bir parça, insan Almanya'da ne kadar devrimci olabilirse o kadar, her şeyden önce de bir anlam arayıcısıydı. Anlam bulabilmiş miydi? Bir keresinde günlerce kafa yordu. Bir otel penceresinin başına oturup Sicilya'da uzaktaki bir dağı seyretti ve kendi kendisine tuhaf sorular sordu. Yanıtları olmayan bir anlam arayıcısı, böyle söyleyebiliriz herhalde. Yazı masasının üzerinde bir diş duruyor. Bir balina dişi. Belki de kadının merakını çeken buydu. Âşık olmak nedir ki? Yeryüzünde böyle bir şey nasıl oluşur, duruş, bakış, başın eğilişi, beden, ten, ses, bir hayatın sezinlenişi, sorular. Kurtuluş.

Efendim?

Pardon. Kendimi yitiriyorum. Adamın masasının üzerinde duran, genç kadının da görmüş olduğu dişten söz etmek istiyordum. Bir balina dişi. Kaşalotların dişleri olur. 52 tane diş. Balinaların henüz yelkenli gemilerle arandığı, kürekli sandallarla avlandığı ve zıpkınlarla haklandığı geçen yüzyılda, üç-dört sene denizde kalan balina avcıları bu dişleri parlatıp üzerlerine yelken iğneleriyle küçük desenler çizerlermiş: karılarının yüzleri ve aşk ilanları, vatanlarının manzaraları ve hep gemiler, gemiler.

Arzusu, bir kere bir balina görmekti. Ortalıkta dolaşıp ahlak dersi vermeyi reddeden, Tanrı'nın kendisine verdiği bir görevi reddedip bir gemiye sığınan Yunus gibi; ancak Tanrı Yunus'un üzerine bir fırtına gönderdi, bu yüzden gemiciler onu denize attılar, bir balina Yunus'u yuttu ve üç gün sonra çıkarıp karaya attı. Bir bota bindim, kara bir sosise benzeyen bir bota, botu kullanan adamın durduğu yükselti de siyahtı. Kara saçlarını bir örgüyle toplamış bir adam. Bir uğultu, botun burnu suyun, dalgaların arasından yükseldi. Dört kişiyiz, suyun üzerinde uçar gibi gidiyoruz, su, botun burnu köpüklerle kaplı bir bayrak gibi,

yumuşak ölü dalgalar, uzakta, ufukta sahil, engebeli, yeşil, koyu yeşil, nehirde yosun şeritleri sürükleniyor, üstümüzde martı sürüleri, nehir burada artık açık denize kavuşuyor, kıyı uzaklarda bir çizgi sadece. Serpintiden ıslanıyoruz, ayakkabılar sırılsıklam, pantolonlar, sarı muşamba yağmurluğa rağmen. Botu kullanan adam motoru susturuyor, botun burnu yavaşça ölü dalgalara iniyor. Adam karaya çıkıp uzaklara bakıyor, elini gözlerine siper yapıp nehre, bu kıpırtılı açık yeşile doğru bakıyor ve sonra aniden su botun yanında köpüklenerek yarılıyor, küçük bir gökkuşağı oluşuyor ve denizin soluğunu duyuyorum, tuz, yosun, ve sudan dışarı kara bir sırt yükseliyor, bir yay çizip dalıyor, tekrar yükseliyor, üzerinde martılar uçuyor ve kara sırt tekrar yükseliyor, şimdi daha kısa bir süre, ve dalıyor, o derinliğin içine, o karanlığa dalıyor, bir planktona doğru uzaklaşıp uzun süren dakikalar sonra tekrar çıkıyor, derinliklere dönmek üzere hava bırakıp hava çekiyor, düşey düzlemde inekler gibi yayılıyorlar; onun içine sığınmış olma tasavvuru, korunmuşluk, sıcaklık, soluk, Yunus gibi, yaratılış bu, bizler çobanlarız, bizler çağrıldık.

İşte ilk hıçkırık. Çok sayın matem konukları, bu benim hıçkırığım, kusura bakmayın, insan kendisi asla ağlamamalı, biliyorum, hele hıçkırmak, bu yüzden, kendimi toparlamak için, hemen sosis biçimli küçük siyah bottan gördüğümüz diğer şeyleri de anlatmak istiyorum: İki gezinti teknesi yaklaşıyordu, bunlar Roma kadırgalarının mahmuzlarına benzeyen cıvadraları olan, gözlemciler için özel yapılmış teknelerdi, meraklılar cıvadraların üzerine sıkış tıkış yan yana dizilip gözlerini suya dikiyorlardı, hoparlörden duyulan tiz kadın sesi balinalardan söz ediyordu, daha sonra sürüler halinde göreceğimiz akbalinaları da anlattı, bunlar ölüp karaya vurduklarında, fazlasıyla cıva yüklü oldukları için özel önlemlerle kaldırılıyorlardı.

Kendimi yitiriyorum.

Doğru dürüst beslen.

Kurtuluş.

Kim?

Orada, bak, oradaki melek.

Havada süzülüyor mu?

Evet, tabii. Ayaklarının altındaki o küçük bulut. Bir bulutun üzerinde yürüyor. Elbette havada süzülüyor. Süzülüyor, orada, havalanıyor, uçuyor, nihayet uçuyorum, diyor. Bana Altın Else derlerdi, şişko ve biçimsiz, benimle alay ederlerdi, öylesine hantalım diye ve şimdi uçuyorum, görüyor musunuz, nihayet, şaşırın, sevinin, ne an ama, nihayet, yaradılışının gereğini yerine getirebildi nihayet, bak, melek havada süzülüyor, uçuyor, kendine eğim veriyor, başını topların konumlandığı noktaya doğru eğiyor, altın yaldızlı taçlar, selam sana zafer tacı, işte toz kalkıyor orada, halka biçimli, ilk trampet sırasının orada, ikincinin orada da küçük bulutlar ve aşağıda gayet net olarak grimsi beyaz bir bulut çelengi, bir zamanlar Danimarkalılara, Avusturyalılara, Fransızlara ait olan altın yaldızlı toplar, zafer, zafer, Viktoria, yaşasın, Brandenburg'un bütün düşmanlarıyla birlikte yerle bir, ama uçuyor işte, melek, şehri yukarıdan görmek istiyor, bulutları ve şimdi havaya doğru uçanları, taş parçaları, altın yaldızlı toplar, etrafında uçuşuyorlar ve yatay durumdaki melek yavaş yavaş, hafif bir sırtüstü pozisyona dönüyor –işte–, altın kanatlardan biri ayrıldı, melek düşüyor, tepeüstü, sütundan iki parça kırılıp ayrılıyor, Danimarkalı, tepesi sivri miğferli Prusyalının gırtlağına sarıldığı, onu boğduğu zavallı Danimarkalı, hayır, artık değil, artık onu boğamaz, her şey yıkılıyor, bu gürültü, bir uğultu, yırtılma, cayırtı, kanat çırpışları, uçuyorum, nihayet, çözülme, hep o ileri gidiş, kurtuluş, nihayet, an, çöküş, her yerde birden olma, bulutlar, yumuşak grilik ve üzerinde ışık.

Işık.

UWE TIMM

KIRMIZI

CAN

ROMAN

Cenaze hatipliği yapan Thomas Linde, aynı zamanda caz eleştirileri yazmakta ve amatör bir müzik grubunda piyano çalmaktadır. Günün birinde ışık tasarımcısı Iris'le tanışır. Aralarında yirmi yaş fark vardır ve Iris evlidir, ancak bu durum tutkulu bir aşk yaşamalarını engellemez. Linde eski yoldaşı Aschenberger'in cenaze konuşmasını hazırlarken kendiyle, geçmişiyle, bugünüyle de yüzleşir. Ve "güzel kırmızı, gençliğin, tutkunun, ateşin rengi", yaşamının her düzleminde ona eşlik eder.

Uwe Timm'in en önemli romanlarından ***Kırmızı***, bir yasak aşkı fon alarak, kırmızının politik ve sembolik anlamlarını, 68 kuşağının umutları ve arzularını, bir dönemin bireysel ve toplumsal izdüşümlerini işliyor. Timm'in kendi gözlemleri ve deneyimleriyle zenginleştirdiği kitap, günümüzden Alman tarihine derinlikli bir bakış olma niteliğini taşıyor.

KAPAK RESMİ: DAVID MARCHAL

ISBN 978-975-07-1000-1

9 789750 710001

http://www.canyayinlari.com